
 20—21 januari

Debatter m. m.
Tisdagen den 20 januari

	Sid.
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Wennerfors (m) ang. förändringar i lotsorganisationen	6
fru Sundberg (m) ang. koncessionsnämndens verksamhet	6
herr Nilsson i Agnäs (m) ang. information till u-landsarbetarna om de svenska televisionsprogrammen om u-länderna.	6
herr Vigelsbo (cp) ang. tillhandahållandet av deklara- tionsblanketter, m. m.	6

Onsdagen den 21 januari fm.

Remissdebatt	7
Interpellation av herr Björck i Nässjö (m) ang. åtgärder för att stimu- lera det enskilda sparandet.	84
Meddelande om enkel fråga av herr Larsson i Borrby (cp) ang. närings- livets kostnader till följd av förbud mot användning av DDT	87

Onsdagen den 21 januari em.

Behandlingen av bankoutskottets utlåtande nr 3, m. m.	88
Remissdebatt (forts.), tillika svar på interpellationer av fru Kristens- son (m) ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk och herr Svensson i Kungälv (s) ang. insatserna för hjälp åt Biafras folk samt på fråga av herr Werner (m) ang. svenska insatser för åter- uppbyggnad och humanitär hjälp i Biafra.	88

Tisdagen den 20 januari

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 10 in-
nevarande januari.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till utri-
kesutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vi-
lande proposition nr 11, angående Is-
lands anslutning till EFTA-konventio-
nen, m. m.

§ 3

Föredrogs var för sig följande å bor-
det vilande motioner; och hänvisades
därvid

till konstitutionsutskottet motionen
nr 51;

till statsutskottet motionerna nr 52—
62;

till jordbruksutskottet motionen nr
63;

till statsutskottet motionen nr 64;

till bevillningsutskottet motionerna
nr 65—68;

till bankoutskottet motionerna nr 69
och 70;

till lagutskott motionerna nr 71—74;

till konstitutionsutskottet motionen
nr 75;

till lagutskott motionerna nr 76—78;

till allmänna beredningsutskottet
motionen nr 79; samt

till jordbruksutskottet motionen nr
80.

§ 4

Föredrogs var för sig följande, vid
kammarens nästföregående samman-
träde gjorda men då bordlagda inter-
pellationsframställningar, nämligen av:

fru *Gradin* (s), till herr statsrådet
och chefen för utbildningsdepartemen-

tet angående inrättande av professorer
i socialpolitik,

fru *Ryding* (vpk), till herr statsrådet
och chefen för socialdepartementet an-
gående arbetsmedicinska institutets ar-
betsuppgifter, och

herr *Svensson* i Kungälv (s), till hans
excellens herr ministern för utrikes
ärendena angående insatserna för hjälp
åt Biafras folk.

Kammaren biföll dessa framställ-
ningar.

§ 5

På hemställen av herr talmannen be-
slöt kammaren, att Kungl. Maj:ts pro-
positioner nr 1 och nr 2 skulle uppföras
sist å föredragningslistan för kamma-
rens nästkommande sammanträde.

§ 6

Till bordläggning anmäldes bankout-
skottets memorial:

nr 1, med överlämnande av fullmäk-
tiges i riksbanken till bankoutskottet
avgivna berättelse, och

nr 2, med överlämnande av fullmäk-
tiges i riksgäldskontoret till innevaran-
de riksdag avgivna, till bankoutskottet
avlämnade berättelse.

§ 7

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts pro-
position nr 10, angående överlåtelse
av staten tillhörig mark m. m. överläm-
nats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 8

Till bordläggning anmäldes banko-
utskottets anmälan jämlikt § 21 riks-
dagsstadgan, att till utskottet från Nor-

diska rådets svenska delegation inkommit framställning angående ändring i reglementet för delegationen.

§ 9

Anmäldes följande motioner:

nr 81, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, angående reklam för starksprit och tobak,

nr 82, av herr *Källstad m. fl.*, om inrättande av en professur i de svenska folkrörelsernas historia,

nr 83, av fru *Sundberg m. fl.*, om införande i skolan av trafikvetenskap som obligatoriskt ämne,

nr 84, av herr *Westberg* i Ljusdal, om en filial för högre teknisk utbildning i Söderhamn,

nr 85, av herr *Westberg* i Ljusdal *m. fl.*, angående intagning av elever vid värddyrkesskolor,

nr 86, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, angående bosättningslån till ensamstående,

nr 87, av herrar *Hedlund* och *Gustafson* i Göteborg, om ändrade bestämmelser för statsbidrag till kommunal familjedaghemsvksamhet,

nr 88, av herr *Hedlund m. fl.*, om utredning angående sjukdomsförebyggande åtgärder,

nr 89, av herr *Hermansson m. fl.*, om begränsning av statliga lån för bostadsbyggande till att gälla endast samhällsägda mark,

nr 90, av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Westberg* i Ljusdal, angående lokaliseringen av den grundläggande polisutbildningen,

nr 91, av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Westberg* i Ljusdal, om en kartläggning av arbetskraftskostnader,

nr 92, av fru *Nilsson m. fl.*, angående inkomstprövningen för bostadstillägg åt barnfamiljer,

nr 93, av herr *Persson* i Heden, om hänförelse av Älvsborgs län till lokaliseringspolitiskt stödområde,

nr 94, av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, angående bidragen vid flyttning av arbetskraft,

nr 95, av herr *Westberg* i Ljusdal, an-

gående inlösen av egnahem vid flyttning av arbetsmarknadsskäl,

nr 96, av herrar *Jonsson* i Mora och *Boo*, om elektrifiering av järnvägslinjen Borlänge—Mora,

nr 97, av herr *Jonsson* i Mora *m. fl.*, om utsträckt giltighet av det s. k. 67-kortet på statens järnvägar,

nr 98, av herr *Lothigius m. fl.*, om utredning angående vägväsendets framtida finansiering,

nr 99, av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, angående trafikpolitiken i Norrland,

nr 100, av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, om statsbidrag för transitotrafik över norska hamnar, m. m.,

nr 101, av herrar *Sellgren* och *Larsson* i Umeå, om utbyggnad av järnvägslinjen Mellansel—Örnsköldsvik, m. m.,

nr 102, av herr *Enarsson*, angående tjänstgöringstiderna för handelssekreterare,

nr 103, av herr *Ericsson* i Åtvidaberg, om ett marknadsekonomiskt samordningsorgan,

nr 104, av herr *Hedlund m. fl.*, om avveckling av dyrortsgrupperingen av de statsanställdas löner,

nr 105, av herr *Holmberg m. fl.*, om utredning angående delägarskap i företag,

nr 106, av herr *Holmberg m. fl.*, om åtgärder mot kostnadsövervältring från stat till kommun,

nr 107, av herr *Larsson* i Umeå *m. fl.*, om flyttning av AB Statens skogsindustriers huvudkontor till Piteå,

nr 108, av fru *Ryding m. fl.*, om statligt grundbidrag till kommunerna för kommunalt bostadstillägg,

nr 109, av herr *Wiklund* i Stockholm *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till Föreningen Fruktdrycker,

nr 110, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, om beaktande vid beskattningen av fastställt underhållsbidrag för barn,

nr 111, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, angående den alkoholpolitiska utredningen,

nr 112, av herr *Hermansson m. fl.*, om skärpning av aktievinstbeskattningen och markvärdebeskattningen,

nr 113, av herr *Holmberg m. fl.*, om vissa spärstimulerande åtgärder inom beskattningen,

nr 114, av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, angående tidpunkten för ändrad fordonsbeskattning,

nr 115, av herr *Sjönell*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 8, med förslag till förordning om ändring i förordningen (1961:394) om tobaksskatt, m. m.,

nr 116, av herr *Hedlund m. fl.*, angående målsättningen för regionalpolitiken,

nr 117, av herr *Nilsson* i Agnäs, om rökförbud inom riksdagshuset,

nr 118, av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, angående prissättningen på flytande bränsle i Norrland, m. m.,

nr 119, av herrar *Johansson* i Växjö och *Börjesson* i Falköping, om ersättning av statsmedel vid skada för enskild person genom brott,

nr 120, av fru *Lewén-Eliasson*, angående äktenskaps ingående inför svensk myndighet i utlandet,

nr 121, av herr *Wiklund* i Stockholm, angående straffbestämmelserna för onykterhet till sjöss,

nr 122, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*, angående bostadstillägget för pensionärer, m. m.,

nr 123, av herr *Jönsson* i Ingemarsgården *m. fl.*, om varudeklaration på tobaks- och alkoholvaror,

nr 124, av herr *Larsson* i Borrby *m. fl.*, angående inkomstprövat tillägg till studiebidrag, m. m.,

nr 125, av fru *Marklund m. fl.*, angående hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension,

nr 126, av fru *Ryding m. fl.*, angående det framtida bostadsstödet till folkpensionärer,

nr 127, av fru *Anér m. fl.*, om åtgärder mot luftförorening genom motorfordon,

nr 128, av herr *Börjesson* i Falköping *m. fl.*, om skyldighet att borttaga gammal taggtråd,

nr 129, av herr *Hermansson m. fl.*, om begränsning av stadsplaneläggning till samhällsägda mark,

nr 130, av herr *Tobé m. fl.*, om vissa ändringar i miljöskyddslagen,

nr 131, av herr *Tobé m. fl.*, om åtgärder mot förorening genom olja,

nr 132, av herr *Nilsson* i Agnäs, om bättre tillvaratagande av odlingsbar mark,

nr 133, av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, om sysselsättningskapande åtgärder inom skogsbruket i Norrlands inland,

nr 134, av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket,

nr 135, av herr *Vigelsbo m. fl.*, angående de statliga prisförhandlingarna med jordbrukets organisationer,

nr 136, av fru *Eriksson* i Stockholm *m. fl.*, om slopande av excellenstiteln för stats- och utrikesministrarna,

nr 137, av herr *Mundebo m. fl.*, om en inventering av rehabiliteringsbehovet, m. m., samt

nr 138, av fru *Nilsson m. fl.*, om bättre möjligheter till rörelseträning för åldringar och rörelsehindrade.

Dessa motioner bordlades.

§ 10

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

För deltagande i möte med Europarådets rådgivande församling i Strasbourg får undertecknad härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden den 22—30 januari 1970.

Stockholm den 20 januari 1970

Daniel Wiklund

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 11

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts fyra enkla frågor, nämligen av:

herr *Wennerfors* (m), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående förändringar i lotsorganisationen,

fru *Sundberg* (m), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående koncessionsnämndens verksamhet,

herr *Nilsson* i Agnäs (m), till hans excellens herr ministern för utrikes

ärendena angående information till u-landsarbetarna om de svenska televisionsprogrammen om u-länderna, och

herr *Vigelsbo* (cp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående tillhandahållandet av deklara-tionsblanketter, m. m.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.03.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 21 januari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 13 in-nevarande januari.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 10, angående överlåtelse av staten tillhörig mark m. m.

§ 3

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet en vid utskottets anmälan jämlikt § 21 riksdagsstadgan fogad, å bordet vilande framställning från Nordiska rådets svenska delegation angående ändring i reglementet för delegationen.

§ 4

Föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till konstitutionsutskottet motionen nr 81;

till statsutskottet motionerna nr 82—104;

till bankoutskottet motionen nr 105; till statsutskottet motionerna nr 106—109; och

till bevillningsutskottet motionerna nr 110—112.

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 113, om vissa sparstimulerande åtgärder inom beskattningen, hänvisades motionen, såvitt avsåg skattefrågor, till bevillningsutskottet och i övrigt till bankoutskottet.

Vidare föredrogs var för sig följande å bordet vilande motioner; och hänvisades därvid

till bevillningsutskottet motionerna nr 114 och 115;

till bankoutskottet motionerna nr 116—118;

till lagutskottet motionerna nr 119—121;

till allmänna beredningsutskottet motionen nr 122;

Remissdebatt

till lagutskott motionerna nr 123—131;

till jordbruksutskottet motionen nr 132;

till statsutskottet motionen nr 133;

till jordbruksutskottet motionerna nr 134 och 135; samt

till allmänna beredningsutskottet motionerna nr 136—138.

§ 5

Föredrogs, men bordlades åter bankoutskottet memorial nr 1 och 2.

§ 6

Remissdebatt

Föredrogs för remiss till utskott i ett sammanhang Kungl. Maj:ts å bordet vilande propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1970/71, och nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1969/70.

Därvid anförde:

Herr HEDLUND (cp):

Herr talman! Även om det blir en utrikesdebatt i riksdagen senare i vår vill jag ändå beröra ett par utrikespolitiska spörsmål.

Först några ord om läget i Nigeria. Meningarna tycks gå isär om situationen där efter Biafras kapitulation, men det kan inte råda något tvivel om att många människor svälter. Det krävs snabba hjälpinsatser. Vi i vårt land måste bistå efter måttet av vår förmåga. Det är min förhoppning att regeringschefen Gowon ställer sig positiv till hjälporganisationerna och samarbetar med dem.

I Vietnam tycks krigsaktiviteten ha dämpats, men någon lösning av konflikten kan inte skönjas.

Fredsförhandlingarna i Paris har hittills varit resultatlösa.

Situationen i Mellersta Östern inger faktiskt växande oro. Det krävs efter-

gifter av alla parter för att det skall ges förutsättningar för en utveckling mot fred.

I vårt land har vi sedan länge arbetat under gynnsamma betingelser, bl. a. tack vare de naturliga förutsättningar vi har i vår malm, vattenkraft och skog. Vi har också betydande kunskapstillgångar genom goda forskare, skickliga tekniker och duktiga yrkesarbetare. Vi har sluppit undan förödelsen av två världskrig. Vårt samhälle har varit ett måttfullhetens samhälle utan större upp slitande inre strider. Vi kan alltså peka på en ganska gynnsam bakgrund för våra framsteg.

Men motsvarar då framstegen förutsättningarna? Som helhetsomdöme synes man kunna påstå att resultatet får anses som ganska ordinärt. Det är varken särskilt bra eller särskilt dåligt i förhållande till vårt utgångsläge. Självfallet bör vi politiker framför allt rikta blicken framåt, men det är också nödvändigt att någon gång se tillbaka, undersöka vad som händer, dra lärdomar för framtiden — alltså vid sidan av prognoserna — och även göra återblickar.

Sverige har liksom andra länder haft både framgångar och bakslag i sina ekonomiska strävanden. Det ligger i sakens natur att en finansminister gärna uppehåller sig vid de fördelaktigare sidorna, medan det överlämnas åt oppositionen att påtala vad som får anses som mindre lyckat. När jag nu säger några ord om detta är det inte fråga om något efterklokhetens budskap i syfte att skapa underlag för värdeomdömen utan i stället en fråga om att dra lärdomar av det som inträffat. Först ett par ord om nationalproduktens utveckling.

Om man ser på förhållandena för perioden 1966—1970 — för 1970 blir det naturligtvis fråga om en prognos — visar det sig att Sverige alla dessa år ligger under genomsnittet för de europeiska OECD-länderna i fråga om brut-

Remissdebatt

tonationalproduktens utveckling. Vi ligger alltså på den sämre halvan under dessa år, och det gäller inte bara för något enstaka utan för vart och ett av dessa år. Om vi hade kunnat hålla oss vid medeltalet, skulle det ha inneburit att skatteinkomsterna automatiskt legat någon halv miljard kronor högre för vart och ett av dessa år.

Man kan spörja efter orsaker till detta förhållande. Det är inte så lätt att med bestämdhet ange några sådana, men jag vill när jag nu något skall beröra den ekonomiska politiken helt allmänt framhålla som min mening att åtgärderna på detta område ibland har satts in för sent. Det gäller både när man slagit till bromsarna i en högkonjunktur och när man velat stimulera näringslivet i ett svagare konjunkturläge, på samma sätt som man trycker på gaspedalen i ett motlut. Låt mig bara nämna ett par exempel.

Budgetåret 1964/65 hade vi en mycket god konjunktur, som man faktiskt spådde på både med finanspolitiken och med ett frisläppande av investeringsfonder, tvärt emot dessas syfte, som ju är att stimulera under en svagare ekonomisk konjunktur. Först i början av 1966 vidtogs verkliga åtgärder för att dämpa högkonjunkturen, men då var man så sent ute att konjunkturen på nytt hade börjat vändas i nedgång. Ja, den skyhöga räntan bibehölls faktiskt under större delen av lågkonjunkturen, d. v. s. under hela 1967 och ett stycke in på 1968, när det var stimulans som hade behövts.

I misslyckanden av detta slag har vi nog att söka en del av anledningen till att båda åren 1966 och 1967 blev så pass besvärliga med omfattande nedläggning av företag och friställning av arbetskraft och med ökat importbehov av varor för att ersätta det bortfall på marknaden som blev följden. Att det inte var fördelaktigt för balansen i vår utrikeshandel och för vår reserv av utländska valutor är uppenbart. Under

en sämre konjunktur, såsom under 1966 och 1967, uppstår självfallet svårigheter, men min uppfattning är att dessa förvärrades därför att man bibehöll dämpande åtgärder under 1967 och när det gällde räntan så långt som in på 1968.

Hurdan är då situationen just nu? Under det budgetår som slutar den 1 juli i år lånar staten som bekant upp inte mindre än 3 miljarder kronor. Det är en ganska stor summa i en så hög konjunktur som den vi nu har. Den budgeten — alltså innevarande års — tycker jag för min del förtjänar beteckningen svag. En starkare budget klarar, om den är rätt utformad, bättre vissa faror som hotar och av vilka jag här vill nämna tre.

För det första är det fråga om prisstegringarna. Finansministern tror på 3,5 procents prisstegring. Stannar det vid det?

För det andra gäller det våra affärer med utlandet. Vi köper mera varor och tjänster än vi säljer. Kommer det att gå ihop? Vi har hittills tröstat oss med att våra reserver av utländsk valuta varit rätt goda. Men hur har det gått? Jo, en tredjedel av alla dessa reserver är »borta med vinden» under år 1969. Jag tror att det utöver de anledningar härtill som finansministern nämner kan vara gamla synder som nu bubblar fram. Med gamla synder menar jag fleråriga underskott i förhållande till utlandet — underskott som av skilda anledningar tidigare inte slagit igenom i vår reserv av utländska valutor. En annan tänkbar förklaring — teoretiskt i varje fall — är att en del av underskottet uppstått därför att vi i en stark konjunktur äter av våra besparingar. Den förklaringen är inte särskilt rekommenderande. Men hela förklaringen kan det naturligtvis inte vara, utan de s. k. kapitalrörelserna spelar också in till en betydande del.

För det tredje är nackdelen med en svag budget — och det är när allt kommer omkring kanske den på lång sikt

Remissdebatt

allvarligaste — att staten lånar så mycket att det blir för litet kvar till den förnyelse av vår industriella apparat som är nödvändig för att vi skall kunna hålla jämna steg med utlandet. Näringslivet arbetar i dag, som vi vet, under trycket av en av myndigheterna påbjuden järnhård kreditåstramning och en skyhög ränta. Finansministern förefaller, av finansplanen att döma, själv vara ganska oroad av restriktionerna. Och det vill inte säga så litet — finansministern brukar ju behålla sitt stoiska lugn i det längsta. Men nu är han oroad. Han säger att om dessa restriktioner består en längre tid kan verkningarna bli negativa för investeringsexpansionen i de näringar som vårt land med hänsyn till handelsutbytets betydelse är så beroende av för sitt välstånd. Och på den punkten är det säkerligen många som instämmer med vår finansminister.

När det, som jag nyss nämnde, förhåller sig så att staten lånar 3 miljarder kronor under innevarande budgetår blir det trångt för andra lånebehövande. Detta tror jag att alla känner till. Vad de uppgifter kan betyda i sammanhanget, som jag har läst i kommentarer från personer vilka hör till finansministerns närmaste stab, skall jag inte yttra mig om. Det sägs att underskottet är helt koncentrerat till hösthalvåret 1969. Det återstår att se om det är på detta sätt. Skall sådana uttalanden vara annat än rent akademiska får de anses syfta till att man kan tänka sig att rätt snart lätta på kreditrestriktionerna. Vad vi behöver inom den närmaste tiden är ökat utrymme för satsning på vårt näringsliv. En sådan satsning är nödvändig för att öka produktion och export. En exportökning vill till om vår handel med utlandet skall gå ihop bättre.

Vi behöver också en ökad satsning på lokaliseringpolitiken för att kunna möta strukturförändringarna inom näringslivet och eliminera den speciella otrygghet som glesbygden upplever.

Vare sig vi befinner oss i toppen av en högkonjunktur eller vi har en sämre konjunktur måste vi verka för att alla delar av vårt land — alltså även de svagare regionerna — kan hänga med.

Vad jag emellertid framför allt skulle önska är ett konjunkturpolitiskt system som snabbt kan träda i funktion; i en svag konjunktur naturligtvis stimulerande och i en överhettad konjunktur dämpande. Jag tror att finansministern, som i stort sett inte har anledning att vara missbelåten med sitt verk, även om han förstås ibland haft mer silver på tungan än i pungen, skulle kunna känna särskild tillfredsställelse när han drar sig tillbaka kanske som brukare av den svenska jorden, om han kunde säga sig: Nu har jag varit med om att driva fram ett effektivare konjunkturpolitiskt system, något som min efterträdare så väl behöver, vem det än bli va må.

Vad jag spanar efter under finansministerns kvarvarande år på sin post är något av den anda som Wigforss lade i dagen när han startade den aktiva konjunkturpolitikens ena del, nämligen förmågan att stimulera i en lågkonjunktur. Det är kanske svårare att klara den andra delen, men jag har en ganska hög tanke om vår finansminister, trots de negativa förhållanden som naturligtvis också måste vidlåda varje persons verk. Därför skulle jag vilja rikta meningen till finansministern: Försök att under de kommande åren komplettera detta system så att det blir smidigt och ägnat inte bara att stimulera i en lågkonjunktur! Det bör inte bara kunna stimulera tillräckligt utan även tillräckligt fort. Det bör även kunna dämpa tillräckligt snabbt innan det har gått för långt. Dämpningseffekten får inte verka först när vi har börjat att på nytt ha en lågkonjunktur och det behövs andra åtgärder. Det är just där svårigheterna ligger.

En aktiv näringspolitik måste enligt centerns mening gå ut på att skapa

Remissdebatt

goda förutsättningar för de enskilda och kooperativa företagen, som utgör omkring 95 procent av näringslivet. Men det betyder inte att vi är förskräckta för statliga företag. Sådana behövs när inte enskild eller kooperativ företagsamhet står till förfogande eller när sociala behov inte kan tillgodoses på annat sätt.

Det regeringen kallar aktiv näringspolitik har utöver skatter och skyhöga räntor i stort sett inneburit att man byggt upp instrument för olika institutioner. Det har varit fråga om ett näringspolitiskt råd, styrelse för teknisk utveckling, investeringsbank, utvecklingsbolag, etableringsbolag, förvaltningsbolag, industridepartement och en industriminister. Det har inte varit mycket att vara oense om. I stort sett har detta byggts upp i enighet.

Men den stora frågan framöver är: Hur kommer dessa instrument att användas? Det finns kretsar inom socialdemokratien där man känslomässigt och högljutt ropar på socialisering. Jag tror att majoritetens attityd, som väl är den officiella, ser annorlunda ut; den är mera återhållsam. Man håller sig emellertid med något slags regeringsfotograf eller förstorare, som förstorar upp de 5 procent av näringslivet som drivs i statlig regi. Det verkar som om det är dessa 5 procent som har den största betydelsen och inte de 95 procenten i enskild och kooperativ regi. Centerns linje är samverkan mellan samhälle och näringsliv i enskilda och kooperativa företag och i statliga företag i den omfattning jag nyss nämnde.

Nästkommande budget, d. v. s. den som skall gälla fr. o. m. den 1 juli 1970 ett år framåt, verkar vid första påseendet tämligen stark med ett lånebehov för staten på ca 800 miljoner kronor, men det sägs också i finansplanen att den är ofullständig och att det tillkommer åtskilliga utgifter. Vi kan inte beskylla finansministern för att vilseleda med att nämna siffran 800 miljoner,

men om jag skulle tillåta mig att fixera ett belopp, skulle det röra sig om ungefär det dubbla — omkring 1,5 miljarder kronor — sedan tilläggspropositioner har kommit fram för lokaliseringen, för löner till statsanställda o. s. v. Det där kan man ju spekulera om, men jag tycker att det är en rätt vettig siffra. Nåja, det är klart att detta inte är något så våldsamt stort lånebehov, även om man i en konjunktur som dagens gärna hade sett ett något lägre.

Vi skall ju få en skattereform. Den reform som aviseras synes delvis överensstämmande med vad centerpartiet förordade vid sin stämma i Visby 1968. Hur den i övrigt skall se ut vet vi i dag inte tillräckligt mycket om. Kommer reformen att lätta på bekymren för låginkomsttagarna, såsom centerpartiet vill, är det en mycket positiv sak. Att kommunalskatten, som finansministern också säger, därvid betyder mest är ju känt.

Men hur kommer de åtgärder att se ut, som finansministern ställer i utsikt för att mildra en del av reformens olägenheter, t. ex. nackdelarna av särbeskattningen i sådana fall där endast ena maken förvärvsarbetar? På många orter saknas för övrigt arbetstillfällen för båda makarna.

Vad innebär finansministerns uttalande med följande lydelse: »Hänsyn till att avdraget för erlagd kommunalskatt bortfaller för enskilda personer tas genom utformningen av den nya skatteskalan.»? Det vill vi se. Vi vet ingenting om det.

Hur blir det med villabeskattningen efter de höjda taxeringsvärdena? Vi har fått vissa antydningar om att det blir justeringar därvidlag också, och det är naturligtvis någonting som vi betraktar som nödvändigt. Vi väntar med omdömen även på den punkten tills vi bättre vet vad finansministern vill.

Så har vi det nyligen framlagda kommittéförslaget till förmögenhetsbeskatt-

Remissdebatt

ning. Det måste faktiskt bedömas i belysning av de nya inkomstskatteskallorna. Framför allt gäller detta den föreslagna reduktionsregeln då avkastningen av förmögenheten är särskilt låg. Det är självklart att stora inkomster och stora förmögenheter skall beskattas med högre procentuella uttag, men naturligtvis då under beaktande av den gyllene regeln att alla politiska beslut skall te sig rimliga.

Bättre jämlikhet kan uppnås genom ändring av skattesystemet och genom socialpolitiken i vid bemärkelse. Här måste vi visa oss öppna för att pröva nya vägar. En tanke som kanske ligger ett stycke fram i tiden är minimiinkomst, som skulle kunna inte bara ge en allmän grundtrygghet utan även medföra att den sociala apparaten kan rationaliseras genom samordning och förenkling av administrationen. Jag har lagt märke till att finansministern snuddat vid denna tanke, och jag tror att det finns anledning att hålla den vid liv även om förslaget i dag kan te sig som något av en framtidsvision. Men tanken bakom det behöver för den skull inte vara orealistisk. Jag tror att vi är mogna för att låta en utredning granska denna fråga. Om vi inför systemet minimiinkomst får vi dock inte rucka på principen att de människor som arbetar inte skall behöva betala för dem som vägrar att ta emot erbjudet arbete som lämpar sig för dem.

När jag ändå berör skattereformen måste jag erinra något om barnbidragen, som trots penningvärdets fall varit oförändrade sedan 1965. Här måste det bli en kompensation både för penningvärdets fall och för höjningen av momsens. Hur kommer det att bli med de s. k. förvärvsavrdragen för mödrar med arbete? Kommer barnfamiljernas förhållanden att beaktas tillräckligt i samband med förändringen av skatteskallorna och höjningen av momsens? Framför allt måste flerbarnsfamiljernas förhållanden uppmärksammas.

För några år sedan föreslog vi från vårt håll en sänkning av den allmänna pensionsåldern från 67 år. Detta är en jämlikhetsfråga av första ordningen och det är närmast upprörande, tycker jag, att somliga i dag vill vifta bort den. Men vi är glada över att detta viktiga rättvisekrav vinner gehör i vida kretsar. Det är ingen rättvisa om halva svenska folket har rätt till pension vid 65 år, medan den andra halvan — det är då fråga om människor med tungt och slitsamt arbete — inte får full pension förrän vid 67 år. Förslaget går ut på att alla skall ha rätt till full pension vid 65 år. Alla skall liksom nu få högre pension om de börjar ta ut den senare, men de skall också ha rätt att få pension tidigare än vid 65 år — då naturligtvis med den vanliga reduktionen. Vidare bör enligt vår mening grupper och personer med tungt arbete eller svag hälsa få full pension redan före 65 år. Att sedan folkpensionärerna skall följa med i den allmänna standardhöjningen har vi funnit självklart — det är lika självklart för oss i dag som på den tiden då vi var ensamma om att försöka få riksdagen att fastslå den maximen att man även framöver skulle se till att folkpensionärerna fick följa med i standardhöjningarna. Det ena partiet efter det andra anslöt sig till den tanken och beslut härom har också fattats.

Vi har naturligtvis gått igenom vilka kostnaderna skulle bli för denna reform. Statens inkomster ökar nu med ungefär 4 miljarder kronor om året. När resurserna skall fördelas uppstår frågan vad vi skall sätta i första hand, i andra hand o. s. v. Vill man verkligen sänka pensionsåldern går det också att åstadkomma de nödiga medlen härför. Vi har uppgifter från tillförlitligt håll om att den reformen inte behöver kosta staten mer än sammanlagt 600 å 700 miljoner kronor per år. Vi har då tagit hänsyn till att en stor del av dem som i dag är mellan 65 och 67 år uppbär

Remissdebatt

arbetslöshetsersättning eller sjukersättning och att en sänkning av pensionsåldern innebär besparingar på dessa två utgiftsposter.

Miljövärden har på senare tid tilldragit sig allt större uppmärksamhet. Det gäller den yttre miljön med frisk luft, frihet från buller, rent vatten o. s. v. Det gäller också vad man kallar den inre miljön, d. v. s. en god arbetsmiljö, frihet från stress i arbetet, en god boendemiljö och en trivsamt fritidsmiljö.

När centerpartiet år 1962 väckte en brett upplagd motion i detta ämne, vann denna ringa förståelse i riksdagen. Men i dag betraktar man faktiskt en god miljö som en nödvändig del av levnadsstandarden. Med standard menar vi nu inte längre bara materiell konsumtion av varor och tjänster, utan praktiskt taget det mesta av det som vi människor sätter värde på, sådant som kan bilda grundvalen för harmoni i arbetet, på fritiden, i familjelivet o. s. v. Hur mycket av detta ingår i den så kallade nationalprodukten? I denna ingår väl ingenting av detta nya. Förklaringen härtill kan vara enkel nog; det som ligger utanför det materiella kan vara svårt att mäta. Men vill vi därför finna oss i att kommuner, företag och andra förstör och förgiftar vår omgivning? Vi är nog alla överens om att svara nej på den frågan.

Olika slag av verksamhet medför större eller mindre olägenheter i fråga om miljön. Somliga industrier förstör miljön mycket och andra mindre. Ett slag av verksamhet, herr jordbruksminister, nämligen jordbruket, ger paradoxalt nog ett övervägande miljöförbättrande resultat. Den förbättring som åstadkommes genom att man håller landskapet öppet kommer säkerligen framöver att värderas ganska högt. Det gäller här en del av levnadsstandarden för flertalet människor. Vi kommer undan för undan att tänka om, att få nya synsätt, och nog skulle det förvåna mig om inte

det öppna landskapet då kommer att sättas mycket högt på värdeskalen.

Men hur skall dessa ting finansieras? Miljövärden kostar mycket pengar. Den bör naturligtvis på något sätt fogas in i totalkalkylen för företagen. Vem betalar för miljövärdssåtgärder när sådana behövs? Någon säger att företagen bör betala med sina vinster. Ja, visst kan dessa vinster användas, men de räcker bara till en mycket ringa del. Att varorna blir dyrare i tillverkning är uppenbart, och att detta drabbar konsumenterna är också klart. Men hur går det om konsumenterna finns i ett annat land, där man kan köpa varor som inte belastas av miljökostnader? Och hur går det i de fall där svenskt näringsliv skall konkurrera med importerade varor, för vilka några miljövärdskostnader inte finns? Blir det nedläggningar av företagen eller hur skall man handla i en sådan situation?

Om det inte finns vinstmedel som kan användas för detta ändamål och om miljövärdskostnaderna med hänsyn till konkurrensen inte kan tas ut från konsumenterna, leder detta naturligtvis ofelbart till minskade möjligheter att höja lönerna och till sämre möjligheter att hålla företagen i gång. Jämlikheten kan härigenom komma att minska i stället för att — som vi vill — öka.

Mot den nu skisserade bakgrunden kommer man fram till, att i den mån miljövärdproblemen och frågan om kostnaderna för åtgärderna inte företagsekonomiskt kan klaras i samband med företagets lokalisering, så får man sannolikt avstå från sådana företag, om man inte kan vidta speciella åtgärder.

Annorlunda ställer sig saken när det gäller företag som redan finns och för vilka arbetskraft, samhällsservice i form av bostäder, skolor etc. är ordnad. Finns det då någon annan väg, om konsumenterna inte kan belastas, än att lösa problemen kollektivt genom samhället.

Remissdebatt

Ofta kan det vara nödvändigt att gå den vägen även för att ge företagen så likvärdiga förutsättningar som möjligt och därmed skapa underlag för den jämlighet mellan de arbetande som vi eftersträvar. Sedan kanske det allmänna behöver ta ut avgifter för att till större eller mindre del täcka sådana här kostnader. Inom hela denna nya sektor av levnadsstandarden — jag tillåter mig att kalla det som utöver det rent materiella fordras för vårt välbefinnande för levnadsstandard — famlar vi tyvärr alltjämt i mörker. Problemet är stort, och det är nödvändigt med utredningar som ger ett bättre grepp om hela situationen, om det samlade behovet och om det lämpligaste sättet för finansieringen. På det sättet kommer vi snabbare fram till goda resultat inom miljövärden. Friska grepp är vad som fordras här.

Sverige bör ha goda fördelar av ett ekonomiskt samarbete, inte bara med Nordens länder utan också med andra länder i Europa. Det tror jag nog den största delen av svenska folket menar. Det är därför jag hälsar med tillfredsställelse att Nordekförhandlingarna på nytt kommer i gång. Från vårt håll upprepar vi vad som har sagts tidigare, nämligen att det bör vara självklart att det ordnas så att inga grupper blir lidande på ett sådant samarbete och att detta villkor bör kunna uppfyllas, eftersom samarbetet för att vara meningsfullt måste ge fördelar utöver nackdelarna för varje land.

Vårt lands intresse av samverkan med EEC är också uppenbart. Här måste emellertid samarbetet anpassas till vår neutralitetspolitik. Det är en linje som vi har hållit fast vid ända sedan EEC-resonemangen påbörjades. Vi står kvar där.

Näringspolitiken i stort är naturligtvis av betydelse även för jordbruket, men jordbruket har en särskild ställning som nödvändiggör speciell politik

för den näringen. Ett skäl är beredskaps- och försvarspolitik. Vi måste kunna klara vår egen försörjning i en avspärning. Ett annat är, som jag nämnde tidigare, miljö- och naturvården som behöver samordnas med jordbruket och med jordbrukspolitik. Därtill kommer att vi väl knappast kan underlåta att ta hänsyn till försörjningsläget i världen, där två tredjedelar av befolkningen lider brist på livsmedel — inte så att jag tror att vi av vår produktion skall sända i väg livsmedel dit, men vi skall väl inte heller tära på vad de själva skulle kunna mätta sina munnar med.

Jordbruksbefolkningen kan inte i längden fullgöra sin uppgift på sämre villkor än dem som gäller för näringslivet i övrigt, i stort sett i varje fall. Jordbrukspolitik måste vara inriktad på skälig lönsamhet i rationella jordbruksföretag. Vi har faktiskt hållit en mycket god, kanske enastående, rationaliseringstakt, och att klara familjeföretagen i jordbruket liksom inom industri- och servicenäringar är en viktig jämlikhetspolitisk målsättning. Det är en av huvudfrågorna för 1970-talets politik och den skall vi klara innan det är för sent. Det nyttar till intet att komma med hö när hästen är död. Stödet till det norrländska jordbruket måste förbättras. En positiv händelse är att regeringen har tillsatt en utredning om jordbruket i norra Sverige.

Vi kan i dag oändligt mycket mer än tidigare påverka vad som sker i vårt land på gott och ont. Teknikens framsteg — huvudsakligen ett resultat av vetenskap och forskning — har givit oss oanade möjligheter. Vår tid utmärks av att utvecklingen och förändringarna sker så snabbt. Takten i den tekniska utvecklingen och framstegen i vetenskap och forskning ställer oss inför ständigt nya problem. Ibland frågar man sig faktiskt, om det är utvecklingen som styr oss eller om det är vi som be-

Remissdebatt

härskar utvecklingen. Jag misstänker att det är någon form av växelverkan.

Frågan är befogad med tanke på att vi på det tekniska och ekonomiska området får allt fler prognoser, planer och beslut som påverkar och binder människor och samhälle allt längre in i framtiden. Våra beslut om utbildningen, boendemiljöns utformning, vägpolitiken, järnvägspolitiken, atomkraftverkens lokalisering o. s. v. får stor inverkan på det samhälle som bebos av våra barn och av ännu ofödda generationer. Vårt ansvar mot dem som inte kan ge uttryck för sin vilja är ett av argumenten för att inte nonchalera forskning om olika möjliga utformningar av framtidens värld. Vi måste få till stånd forskning och planering också om hur människorna påverkas och kan väntas få det i framtiden. Hur vill vi att Sverige skall se ut t. ex. i slutet av seklet, år 1990, för att inte gå alltför långt fram i tiden? Hur skall Svenssons bostadsmiljö, arbetsmiljö, fritidsmiljö och valmöjligheter i skilda hänseenden se ut?

Men om vi bara ser på det decennium som just har börjat, kan vi finna argument för att bättre klargöra för oss vilket samhälle vi vill ha, så att vi inte blir överraskade av utvecklingen. Skall det en gång bli så att vi människor kan använda hjälpmedlen inte *mot* varandra, utan *för* varandra, till gemensam nytta? I smått inom vårt land ser vi hur våldet används inom skilda områden. Mellan länder pågår en kamp med död, lemlästning och svåra lidanden inte minst för civilbefolkningen. Händelser i Vietnam och Mellersta Östern skakar oss. Låt vara att vi inte kan göra mycket åt förhållandena utanför vårt land; något kan nog ändå göras. Det gäller då att ha en vilja och vara målmedveten.

Har vi i bättre lottade länder en vilja till utjämning? Den viljan beror i hög grad på om vi kan finna sådana vägar och former för utjämningen, så att folket i de bättre lottade länderna verkligen tror på resultat. Det är alltför

många som i dag är skeptiska i det avseendet. Ibland kan naturligtvis vår hjälp te sig som en droppe i havet, och i stort är den det, men därför får vi inte ge tappt.

Det ligger i sakens natur att centerpartiet strävar att bryta vad vi har kallat enpartiväldet. Endast på den vägen kan vi nå ökat inflytande. När vi vill bryta detta enpartivälde, innebär det inte något förnekande av att vi värdesatt många av socialdemokraternas insatser under gången tid, men en ny generation har trätt till. Vi vet ganska litet om den. Vi måste vänta och se vad den generationen vill och vi bör inte i förväg klandra eller ens misstänkliggöra den.

Centern kan inte ensam bryta enpartiväldet — det behövs insatser även av folkpartiet och de moderata. Därav skall inte den slutsatsen dras, att centern har samma uppfattning som de moderata eller ens i alla avseenden samma uppfattning som folkpartiet.

Många erinrar sig nog från tiden strax efter andra världskriget den socialdemokratiska eller, såsom den kallades, socialistiska skördeperioden — jag vill för min del gärna göra en skillnad mellan socialistisk och socialdemokratisk just därför att jag har satt värde på de socialdemokratiska insatserna under årens lopp i flera och ganska många avseenden. Nu är det faktiskt en öppen fråga, om vi står inför en socialistisk skördeperiod, kanske delvis av annan karaktär än under 1940-talet. Skördeperioden på 1940-talet upphörde ganska snabbt, eftersom den egentligen bara gav agnar. Nu verkar det som om man i agnarna försöker blanda in litet vete från privat företagsamhet för att få ett något bättre bröd.

En sak är klar: det finns grupper av människor som strävar efter en ren socialism. De kommer inte att vara över samma. I en sådan situation blir det nödvändigt för centerpartiet och folkpartiet att mobilisera alla sina krafter

Remissdebatt

för att hindra en eventuell socialistisk utveckling. Att moderata samlingspartiet då kommer att stödja mittan får väl anses ställt utom allt tvivel.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I likhet med herr Hedlund kommer jag inte att ta upp de utrikespolitiska eller handelspolitiska frågorna i allmänhet, eftersom vi ju får en utrikespolitisk debatt i mars månad, men det finns två frågor som av helt olika skäl kräver omedelbara åtgärder, och jag skall därför inledningsvis i korthet beröra dem.

Den första gäller det läge som har uppstått genom att Biafra har tvingats kapitulera. Jag väntar att utrikesministern i dag här kommer att utförligt redogöra för de åtgärder som den svenska regeringen vidtagit för att lindra den nöd som råder i området. Inga möjligheter får försittas att direkt eller genom olika hjälporgan — Röda korset, Rädda barnen, kyrkohjälpen och andra organisationer — ge understöd i form av ekonomiska medel, livsmedel, medicin, transportmedel och andra livsviktiga ting. Vårt land bör också vara berett att delta i en planering av återuppbyggnadsarbetet i Nigeria.

Herr talman! Den andra frågan gäller Nordek, varom ju överläggningar pågår. Jag vill nöja mig med att nu stryka under det som vi väl alla är överens om, nämligen att Norden här har ett tillfälle som inte med säkerhet återkommer. Om detta tillfälle att skapa en nordisk ekonomisk union försummas på grund av bristande konstruktiv fantasi, kommer eftervärlden att ha svårt att förlåta oss detta.

Jag vill upprepa vad jag tidigare sagt från denna talarstol. För vart och ett av de nordiska länderna gäller det, att den bästa lösning landet skulle kunna få inom Nordek ändå är bättre än den bästa lösning det kan få utanför Nordek. Så stora är enligt min mycket bestämda uppfattning de potentiella ex-

pansionsmöjligheterna i en nordisk ekonomisk union.

Herr talman! När jag nu går över till att tala litet om budgeten, vill jag börja med ett erkännande till finansministern. Hans femtonde budget har presenterats på ett mycket skickligt sätt såväl i finansplanen som vid de tillfällen då han muntligen redogjort för den. Det behövs också herr Strängs stora skicklighet för att ge ett fast intryck av en budget med ett så sviktande underlag som den som vi nu har framför oss.

När man läser finansplanen första gången tycker man, att allt är ganska harmoniskt, och finansministern har ju också förklarat, att anledningen till detta är, att det var ett harmoniskt gäng som skrev ihop finansplanen.

Det finns en hel del nya och intressanta förslag. Bl. a. visar det sig, att regeringen flitigt botaniserat bland folkpartiets tidigare motioner. I något fall har man följt den traditionella treårsprincipen. Den består däri, att oppositionen lägger fram ett förslag ett år. Första året avslås det av majoriteten och kallas för överbud. Sedan kommer ett andra år, då hela frågan ligger på is. Det kan tänkas att oppositionen upprepar motionen, men då händer det, att man från majoritetens sida tillsätter en utredning strax innan motionen skall behandlas i riksdagen, och så kan man avslå motionen andra året. Det tredje året presenteras förslaget som ett storlaget regeringsinitiativ. Nåja, huvudsaken är ju att våra förslag blir genomförda. Men ofta förlorar de en hel del i sakligt innehåll under proceduren.

Det är med stor tillfredsställelse som jag ser att det ges ett löfte om att skatten för folkpensionärernas extrainkomster skall sänkas ordentligt. När Sven Wedén med kraft har fört fram förslag i detta avseende och pekat på att de sammanlagda marginaleffekterna av skatt och bortfallande bostadsbidrag kan innebära, att en folkpensionär i ett

Remissdebatt

visst läge förlorar hela den extrainkomst som han har, så har man varit mycket svårbedd från regeringspartiets sida. Man har t. o. m. sagt, att folkpensionärerna redan skulle vara särskilt fördelaktigt behandlade i skattehänseende. Nu hoppas vi, att uttalandet i finansplanen verkligen innebär, att det skall bli en ordentlig ändring och förbättring för de folkpensionärer som tjänar litet extra vid sidan av sin folkpension.

Vi ser också med stor glädje att arbetstagare med tungt och pressande arbete skall kunna få full pension vid tidigare ålder än både 67 år och 65 år, om de inte orkar fortsätta. På denna punkt har det ju rått samstämmighet mellan oss, LO och socialdemokraterna.

Folkpensionsökningarna, satsningen på vuxenutbildningen, daghemsbyggnad och det förhållandet, att vi skall få en skattereform, är också andra positiva inslag.

Men, herr talman, det har ju sagts, att en bok bara är verkligt bra om den ger ökad behållning, när man läser den andra gången. Gör man så med den blå boken, bilaga 1 till statsverkspropositionen, upptäcker man snart, att det är många dissonanser som skär igenom harmonin.

Det finns i budgeten många ting som är väl dolda, herr talman, och som väl ännu inte blivit uppenbara för de flesta av denna kammares ledamöter, t. ex. det förhållandet att de anslag som skulle lämnas televerket innebär, att väntetiden för installation av nya teleapparater kommer att öka från tre veckor år 1969 till fem veckor år 1970 och till tio veckor år 1971. Det är föga harmoniskt att nästa år behöva räkna med en väntetid på två och en halv månad för installation av nya telefonapparater och ändringar av olika slag. Vi kan förutse de svårigheter som i detta fall kommer att uppstå.

Alla ledamöter har väl inte heller hunnit konstatera att väganslagen, vil-

ka i viss utsträckning höjts i budgeten, på grund av prisstegringarna ändå är så låga att den fina Vägplan 70 som framlades i slutet av förra året och nu remissbehandlas och som innehåller två alternativ — ett minimalalternativ och ett högre — kommer att starta i ett sämre läge än det som gäller för minimalalternativet.

Herr talman! Detta var bara ett par exempel som visar att allting inte är harmoniskt och bra.

Om man vidare tittar på finansplanen och nationalbudgeten som båda finns i samma bok har man mycket svårt att få den del som skrivits i finansdepartementet att harmoniera med den som skrivits inom konjunkturinstitutet. Det visar sig återigen vilken hög grad av rörelsefrihet en finansminister har vid utformningen av de bytesbalanstabeller, budgetbalanstabeller och ekonomiska prognoser på vilka hela budgeten vilar och som, så fort de tryckts i finansplanen, betraktas som nakna fakta. Med en annan personlig bedömning skulle finansministern av det utredningsmaterial som föreligger genom konjunkturinstitutets undersökningar kunna dra helt andra slutsatser som skulle resultera i balanssiffror som med hundratals miljoner skiljer sig från de nuvarande. Siffrorna skulle i så fall säkert ha behandlats med samma vördnad som de nu aktuella.

Herr talman! Det är givetvis omöjligt att nu göra en detaljerad granskning av finansplanen, men jag tycker det är lämpligt att ta några exempel.

Vi förlorade, som herr Hedlund nyss påpekade, nära 2 000 miljoner kronor av vår valutareserv förra året, d. v. s. ungefär en tredjedel av valutareserven. Finansministern har tidigare understrukt att en väsentlig minskning av valutareserven innebär en mycket allvarlig varningssignal för den ekonomiska politiken. Om vi inte kan hålla en ordentlig valutareserv, blir vi mycket mer beroende av utlandet när det gäller vår

Remissdebatt

ekonomiska politik, och vi får inte en tillräcklig beredskap inom landet för den händelse konjunkturerna blir sämre. Hur skall vi då i dagens läge kunna råda bot på detta och hejda den kraftiga utströmningen av valutareserven? Jo, man kan ju föra en stram ekonomisk politik som innebär att man dämpar importen samtidigt som man med olika medel stimulerar exporten och ser till att bytesbalansen i övrigt, liksom kapitalbalansen, hålls inom rimliga gränser. Av s. 25 i finansplanen framgår att bytesbalansen i år skall sluta på minus 675 miljoner kronor. Detta underskott är avsevärt större än 1967 och 1968 års, men det ter sig som en förbättring jämfört med förra årets underskott, som uppgick till 1 120 miljoner kronor. Läser vi s. 79 i nationalbudgeten — i samma bok, herr finansminister — finner vi emellertid samma tabell men med den skillnaden att den visar ett underskott i år på 950 miljoner kronor, och då blir bilden inte lika fördelaktig. 675 miljoner låter ganska fördelaktigt jämfört med 1 120 miljoner, men 950 miljoner i underskott jämfört med 1 120 miljoner ligger säkerligen inom felmarginalernas ram. Hur har detta åstadkommit? Jo, det har skett därigenom att finansministern har godtagit konjunkturinstitutets siffra för importen men justerat upp exportsiffran. Nu föreligger det stor risk för att finansministern — precis som han gjorde förra året — mycket kraftigt har underskattat bristen i bytesbalansen. På konjunkturinstitutet har man alls inte godkänt den uppjustering av exportprognosen som finansministern gjort. Snarare tvärtom.

Försämringen i kapitalbalansen med 1 300 miljoner kronor under 1969 kan delvis tillskrivas speciella omständigheter, men läget är sådant att det finns all anledning understryka hur viktigt det är att vårt land för en sådan politik att man i utlandet kan ha förtroende för den ekonomiska utvecklingen hos oss.

Ett sätt att stärka vår ekonomi är, som finansministern påpekar, att få till stånd en stark ökning av industriinvesteringarna för att därmed öka vår kapacitet, inte minst inom exportindustrin. De investeringarna har under de senaste åren legat på en låg nivå. Mellan 1962 och 1969 ökade industriinvesteringarna i USA med 100 procent och i England och Frankrike med 50 procent men i Sverige med bara 15 procent. Vi har alltså haft en dålig utveckling när det gäller industriinvesteringarna, och det är inte bra för de ekonomiska utsikterna i framtiden.

Finansministern säger att vi behöver en 10-procentig ökning av industriinvesteringarna, men det är ju en ökning som måste finansieras på något sätt. En del storföretag — dock inte alla — hade goda vinster förra året, och deras likviditet är nu sådan att de i stor utsträckning kan självfinansiera sina investeringar. Men hur skall det gå för framför allt de mindre och medelstora företagen, som behöver låna pengar? Om de vänder sig till bankerna för att få låna, så finner de att riksbanken på grund av den politik som föres praktiskt taget har förbjudit bankerna att lämna ut några lån.

En finansiering av industriinvesteringarna för de mindre och medelstora företagens del kan alltså endast ske om det genom finanspolitiken beredes utrymme härför, så att riksbanken kan lätta på sina kreditrestriktioner. I annat fall riskerar vi en inflation.

Finansplanens tabell över totalbudgeten verkar ganska tillfredsställande. Finansministern minskar underskottet i totalbudgeten från 3 070 miljoner innevarande budgetår till bara 800 miljoner för budgetåret 1970/71. Han gör emellertid genast en del reservationer, som visar att siffran inte får tas på blodigt allvar. Det enda man med säkerhet vet om siffran 800 miljoner, som står i tabellen, är att den är felaktig. Det är därför verkligen egendomligt att en

Remissdebatt

skribent på Aftonbladet, en man med stor erfarenhet från arbetet i statsrådsberedningen, i fredags skrev följande på tidningens ledarsida, när han redogjorde för ABF:s budgetstämma: »Sträng lovade också, att inte riva åt sig mer än 800 miljoner mot förra årets 3 000. Han illustrerade detta genom att kasta ut sina armar och snabbt föra dem tillbaka till kroppen så att man såg hur sedelbuntarna försvann i hans fickor.» Men det var alltså bara 800 miljoner som hamnade i Strängs fickor. Sedan tillade skribenten att meddebattörerna från TCO och LO bara var bleka statister och att det naturligtvis inte var någon som trodde att Sträng hade fel.

Nå, finansministern har i andra sammanhang förklarat att upplåningsbehovet kan bli mycket större än 800 miljoner; det står i finansplanen. Men sedan har han preciserat och sagt att han tror sig kunna garantera att det i varje fall inte skall bli större än 1 500 miljoner, d. v. s. ungefär dubbelt så mycket. Vi får nu hoppas att denna bedömning är riktig och att finansministern har större tur än han hade föregående år.

I januari 1969 gjorde finansministern ett mycket stort nummer av att han skulle sänka upplåningen i förhållande till föregående år med 1 000 miljoner kronor, och han fick mycket beröm för det av de ekonomiska experterna. I maj angav han för samma budgetår att upplåningen skulle sjunka ytterligare från 2 500 till 1 500 miljoner kronor. Han sade att vissa utgifter visserligen inte var inräknade men att denna underskattning var densamma som den han hade gjort i januari. Nettoresultatet skulle i alla händelser bli minst 1 miljard kronor.

I årets finansplan redovisas helt nya siffror. Upplåningen för innevarande år blev inte, såsom man förutsatt i maj, 1 500 miljoner utan över 3 000 miljoner kronor, och det blev en *ökning* av underskottet med 400 miljoner i stället

för en *minskning* med minst 1 000 miljoner kronor i förhållande till föregående budgetår. Detta berodde också på att siffran för 1968/69 tidigare hade upptagits till ett för stort belopp.

Allt detta gör att även den siffra på 1 500 miljoner kronor, som finansministern nu anger som det absoluta taket för upplåningen under nästa budgetår, måste betraktas som osäker. Vad skall man då dra för slutsatser av detta? Enligt den teori som finansministern förde fram med sådan kraft under sin första tid som finansminister skulle man i ett konjunkturläge som det nuvarande såsom en lägsta riktpunkt ha en totalbalansering av budgeten, och herr Sträng skulle enligt denna princip behöva höja skatterna med 1 500 miljoner kronor. Det är emellertid inte längre så lätt att höja skatterna. Dels skulle en sådan höjning eliminera en hel del av den sänkning av skatten för låginkomstagare, som är utlovad i den nya skattereformen, eftersom en sådan höjning inte kan läggas så att den bara drabbar hög- och medelinkomstagare, dels har finansministern i en för kort tid sedan utkommen bok uttalat att han tror att vi nu kommit så högt i skattebelastning som vi kan tåla och att olusten är lika markant hos den medelavlönade, den lågavlönade och den högavlönade.

Självfallet bör man föra en rörlig finanspolitik — herr Hedlund har nyss varit inne på detta i ett som jag tycker mycket intressant resonemang — liksom man också bör föra en rörlig räntepolitik. Men det är minsann inte lätt att göra detta när man slagit huvudet både i skattetaket och i räntetaket. Vi kan väl säga, herr talman, att totalbudgetbalansresonemanget definitivt lidit skeppsbrott, och jag tror inte heller att det är någon som kommer att sörja det.

Nu har finansministern i årets finansplan fört ett resonemang som jag i all

Remissdebatt

anspråkslöshet har efterlyst år efter år från denna talarstol, nämligen att budgetaldosiffran är ett synnerligen bristfälligt riktmärke för den ekonomiska politiken. Han pekar på de säsongmässiga variationerna inom budgeten och på det faktum att de olika posterna på inkomst- och utgiftssidorna kan ha olika verkan på samhällsekonomin. Det är fullt riktigt resonerat. I år har konjunkturinstitutet också i nationalbudgeten fört in ett synnerligen intressant avsnitt om budgetens realekonomiska effekter. Jag har dock fått det intrycket att detta avsnitt fått påverka finansplanen bara i den mån som det fördelaktigt kan underbygga finansministerns resonemang. På andra områden, t. ex. när det gäller den kommande skattereformen, har han nämligen inte fört något motsvarande resonemang.

Vågar vi hoppas, herr talman, att vi nästa år i finansplanen får en ordentlig, omfattande analys av det då framlagda budgetförslagets inverkan på samhällsekonomin och även en mera långsiktig bedömning av de samhällsekonomiska problemen?

Låt mig i detta sammanhang säga att den tanke på ett socialt-ekonomiskt råd som vi från folkparti- och centerpartihåll fört fram i våra förslag om den ekonomiska politikens utformning nu är mer aktuell än någonsin. Det finns verkligen anledning att på allvar diskutera den ekonomiska politikens utformning i framtiden med de perspektiv som den nuvarande budgeten ger, om man granskar den noggrant.

Herr talman! I nationalbudgeten pekas på att hushållssparandets andel av de disponibla inkomsterna sjunkit från ca 8 procent i slutet av 1950-talet och början av 1960-talet till 6,5 procent år 1964 och 3,5 procent år 1969. Den enskilda sparkvoten — det är ju den be-teckning vi brukar använda — har alltså minskat på detta, vågar jag säga, dramatiska sätt. Siffrorna är visserligen

ganska osäkra, eftersom det inte har gjorts några ordentliga sparundersökningar här i landet under senare år, men trenden torde vara rätt tydlig.

Denna nedgång av det frivilliga sparandet tar finansministern med knusende ro. Det förs inget resonemang om saken i finansplanen, och när man i andra sammanhang velat diskutera sparandets roll i samhällsekonomin har finansministern nöjt sig med att hänvisa till ATP-sparandet som växer och växer. Det kan då vara intressant att se att enligt nationalbudgeten för i år har ATP-sparandet under de senaste fem åren motsvarat ökningen av de offentliga investeringarna. Det har inte räckt längre, och betalningen av företagens ökade investeringar har alltså i stor utsträckning fått täckas av företagssparandet. Men som jag nyss sade går det inte att finansiera ökning av investeringar endast med självfinansiering. Det måste skapas utrymme för en finansiering, och det måste finnas möjligheter att med eget kapital finansiera en del av investeringarna.

Självfallet är en fortsatt utjämningspolitik en faktor som i och för sig primärt verkar sänkande på sparförmågan. Det är ganska naturligt att folk med högre inkomster har mer att spara än de som inte har så höga inkomster, och får vi en utjämning inom samhället blir det en trend mot en minskning av det personliga sparandet. Vi accepterar en sådan utveckling i utjämnande riktning. Men det förhållandet att vi uppnår denna primära effekt får inte innebära att vi ger tappat och struntar i hur det går med det enskilda sparandet. Tvärtom bör den omständigheten, att det finns vissa faktorer som primärt minskar sparförmågan, innebära att vi stimulerar till ökade insatser för att få till stånd ett brett upplagt enskilt sparande. Detta är nödvändigt av flera skäl.

Först och främst — och här ankny-

Remissdebatt

ter jag till vad jag förut sade om möjligheterna att skapa utrymme för att finansiera den investeringsökning som finansministern själv finner så angelägen — vill jag göra ett antagande. Detta blir rent hypotetiskt, eftersom det inte går att få förändringar till stånd med en sådan snabbhet. Låt oss antaga att vi 1970 har samma sparkvot som för fem år sedan, alltså 3 procent högre sparkvot. De enskilda medborgarna skulle alltså kunna spara 3 procent mera av sin disponibla inkomst, när de har betalat sina skatter o. s. v., än de nu förutsätts göra. Vad skulle det innebära? Jo, det skulle medföra en minskning av efterfrågan i samhället på över 2 miljarder kronor. Det skulle samhällsekonomiskt betyda detsamma som en skatthöjning med samma belopp eller motsvarande en höjning på 3 procent av momsen. En ökning av det frivilliga enskilda sparandet skulle på detta sätt bereda utrymme för en ökning av industriinvesteringarna. Det är detta resonemang som finansministern aldrig bryr sig om. Han har väl utgått från det förhållandet att vi under många år haft en ganska stabil nivå på sparkvoten. Han har liksom trott att detta är en konstant faktor som inte rubbas av någonting. Men genom den utveckling som nu skett har det visat sig att frågan om att stimulera det enskilda och frivilliga sparandet kan spela en avgörande roll för våra möjligheter att i framtiden hävda vår konkurrenskraft i utlandet genom att bygga ut vårt näringsliv. Som jag sade behövs det kapital för att finansiera företagen. Allt kan inte betalas med självfinansiering.

Vi har tre olika sparandegrupper: företagssparande, det offentliga sparandet och det enskilda sparandet. Om det enskilda sparandet går ned väsentligt och fortsätter att minska, skulle man när det gäller att finansiera det egna kapitalet i företaget kanske få lita till det kollektiva sparandet. Detta skulle med stor sannolikhet leda till en fram-

tingad socialisering. Det är en sådan utveckling som vi på liberalt håll vill förhindra. I vår socialliberala ramhushållning har den enskilda företagsamheten och inte minst de små och medelstora företagen en väsentlig roll att spela. Då måste också den ekonomiska politiken utformas på ett sådant sätt att förutsättningarna förbättras och inte försämras.

I det sammanhanget vill jag påminna om en fråga som finansministern fick på Nationalekonomiska föreningen av sin partivän professor Assar Lindbeck. Denne frågade mycket drastiskt om finansministern över huvud taget räkade med att man längre skulle ha några familjeföretag i det här landet. Det som föranledde denna mycket drastiska fråga var det förslag till arvs- och förmögenhetsbeskattning som en socialdemokratisk kommittémajoritet nyligen framlagt och om vilket finansministern i finansplanen säger att han ämnar följa huvudlinjerna.

Sedan skulle jag med anledning av vad jag nyss sagt vilja ställa två frågor till finansministern. För det första: Är finansministern villig att göra ordentliga undersökningar om det enskilda sparandets omfattning och vidtagna åtgärder för att stimulera detta? För det andra: Tänker finansministern utforma förslaget om arvs- och förmögenhetsbeskattningen så, att familjeföretagens framtid inte hotas?

Herr talman! Någon har kallat årets statsverksproposition för hemliga luntan, och den gör verkligen i flera avseenden skäl för det namnet. Vi får löften om barnbidragshöjningar, men vi vet inte alls hur dessa höjningar av barnbidragen kommer att verka, eftersom de skatthöjningar som samtidigt skall göras för en stor del av medborgarna är ökända till sin storlek. Barnbidragshöjningarna skall till stor del kompensera skatthöjningar, om vilkas storlek vi ingenting vet. Ingenting sägs om skatteskalornas utformning. Egna-

Remissdebatt

hemsägarna får som herr Hedlund påpekade inte veta vilken bostadskostnad de får nästa år efter det att taxeringsvärdena höjs, eftersom finansministern ingenting säger om hur villabeskattningen skall utformas.

Över huvud taget har hela frågan om denna skattereform förts fram på ett sådant sätt att det hindrar en offentlig debatt i sak, och det tycker jag är oförsvarligt. Finansministern skall ha månader på sig att tillsammans med alla sina många skickliga experter utarbeta ett förslag — tekniskt mycket komplicerat — och i början av april skall sedan vi i oppositionen få femton dagar på oss att, med de begränsade personella resurser vi har, sätta oss in i detta förslag och lägga fram motförslag. Det är inte en rimlig arbetsfördelning mellan regering och opposition, det ger inte riksdagen möjlighet att ordentligt pröva denna viktiga fråga.

Vad är det som har hindrat finansministern att nu föra ut de alternativa förslag till skatteskalor, som ändå måste finnas, till offentlig debatt för att ge oppositionen och alla intresserade i landet möjlighet att verkligen bedöma hur denna skattereform kommer att verka? Jag tror att bara en regering, som har suttit mycket länge vid makten och som är mycket självsäker, vågar ge sig på en sådan metod att förbereda ett så viktigt ärende för riksdagen.

Jag skall inte, herr talman, gå närmare in på skattefrågan — fru Nettelbrandt kommer att behandla den — men jag vill ändå göra en reflexion i detta sammanhang. Jag tror att det här i landet finns stora grupper av människor med goda inkomster som har en verklig vilja att avstå något av sin andel av en årlig standardstegring för att låginkomsttagarna skall få mera. Å andra sidan tror jag att det kommer att uppstå svårigheter, om staten vill ta ifrån folk med måttliga inkomster inte bara deras andel av standardstegringen utan också en

del av det de har, så att de får en verklig standardsänkning.

Det finns t. ex. tjänstemän som började sina anställningar med låga inkomster — mycket lägre än vad många industriarbetare har — och som nu kanske kommit upp till inkomster på låt oss säga 35 000—40 000 kronor. När de förra året förhandlade om lönerna hade de inte mycket att invända mot att deras fackliga organisationer godkände en lönehöjning på t. ex. 2,5 procent, utan de resonerade i många fall så här: »Finansministern har lovat att det inte skall bli större prisstegring än 2 procent; kanske går den upp till 2,5 procent, det vet man aldrig. Då får vi ingen reallöneförbättring, men vi får inte heller någon reallönesänkning. Vi låter hela vår standardstegring gå till dem som har lägre inkomster.»

Nu när året är slut visar det sig att prisstegringen inte blev 2 procent, som finansministern sade i januari, och inte heller 2,5 procent, som han i maj trodde att den skulle bli, utan den blev 3,5 procent. De människor som har lönesystem, vilka inte innefattar någon egentlig löneglidning, och som erhöll 2,5 procent lönehöjning — det gäller många även under 30 000 kronors inkomst — fick alltså uppleva en reallönesänkning.

All right, sådant händer. Men det är klart att om finansministern nu ovanpå detta skulle smälla till med en skattehöjning för dessa grupper, skulle de ifrågasätta, om han egentligen har planerat sitt arbete ordentligt och undra hur han förverkligar sin egen målsättning.

Detta är en bild ur livet, herr talman. Många människor upplever situationen på detta sätt. Den som har 30 000 kronor i inkomst och vars hustru av något skäl inte kan arbeta utanför hemmet vet inte, om han inte vid sidan av momshöjningen också till äventyrs får en marginalskattehöjning. Kan finansministern möj-

Remissdebatt

ligen blotta så mycket av de alternativa tabeller som jag antar finns att han kan säga om denne person, som förra året fick finna sig i en reallönesänkning, nu kommer att åka på en marginalskattehöjning genom de nya skatteförslagen? Det är, herr talman, egendomligt att vi skall behöva ställa dessa frågor; svaren på dem borde vi ha kunnat utläsa ur statsverkspropositionen.

Låt mig i detta budgetavsnitt sammanfattningsvis säga följande. Det finns anledning att tro att bristen i betalningsbalansen blir större än vad finansministern har angivit. Han förutser en större ökning av exporten än konjunkturinstitutet gör, och denna ökning av exporten förutsätter en stram kreditmarknad. Han räknar med en höjning av industriinvesteringarna med 10 procent, vilket förutsätter lättnader på kreditmarknaden. De två sakerna går inte ihop. Upplåningsbehovet kan komma att bli större, och han negligerar den viktiga roll som det frivilliga sparandet skulle kunna spela för att skapa balans i ekonomin och stärka de mindre och medelstora företagens ställning. I stället planeras från socialdemokratiskt håll åtgärder som skapar stora svårigheter för dessa företag. Låt mig beträffande familjeföretagen till finansministern säga detsamma som sades till en annan finansminister i ett annat land för länge sedan: »Det är en god affär att klippa fåren men det är oförnuftigt att flå skinnen av dem levande för att få ut så mycket som möjligt.»

När vi inom folkpartiet i slutet av 1968 drog upp riktlinjerna för Samråd -69 — det stora programarbete som samlade tusentals folkpartimedlemmar och sympatisörer i grupper över hela landet för att vara med om att forma 1970-talets socialliberala politik — sade vi oss att det viktigaste var att utgå från den enskilda människans och den enskilda familjens situation. Vi visste så väl att det alltid finns en risk att vi politiker talar så mycket om de stora

sammanhangen — samhällsekonomisk balans, bruttonationalproduktens ökning etc. — att den enskilda människans problem och vardag kommer i bakgrunden: löntagarens möjlighet att få något att säga till om på arbetsplatsen, hur konsumenten skall få så bra och billiga varor som möjligt, hur den som blivit pensionär skall kunna leva ett aktivt och meningsfullt liv, hur den som bor i en viss stadsdel skall kunna påverka förhållandena omkring sig o. s. v.

Ett av de ämnen som vi tog upp gällde frågorna om distans- och när demokrati. En och annan tyckte nog att detta var en ganska teoretisk och akademisk fråga, som kanske kunde intressera någon filosofie kandidat i statskunskap men för övrigt inte hade någon större praktisk betydelse.

Redan när vi fick in de tusentals svaren visade det sig emellertid att ämnet var brännande aktuellt. I svaren fanns många intressanta uppslag och skilda meningar. Men en sak var gemensam för de allra flesta av de människor som i olika delar av landet hade arbetat med detta ämne: en känsla av stort avstånd mellan dem som fattar besluten och dem som berörs av dem, en oro för att den enskilda människan kommer bort i de stora anonyma enheterna och att väsentliga vardagliga livsvärden hotas av en utveckling som man inte tycker sig kunna påverka, en känsla av att vi håller på att schackra bort våra möjligheter att utnyttja tekniken för att skapa ett humant samhälle, ett mänskligare samhälle. De många svaren låg till grund för de förslag och ståndpunkter, som i början av november förra året behandlades av folkpartiets landsmöte och som förts fram till riksdagen i motioner under den allmänna motionstiden i år.

Jag tror att man kan säga, att bara de senaste månadernas utveckling och framför allt de strejker som förekommit visat, att detta är ett väsentligt problem, en fråga som försumrats.

Remissdebatt

Reformarbetet är inte bara en fråga om fördelning och nya stora åtaganden från statsmakternas sida, även om detta är viktigt. Det är också en fråga om vad man i brist på bättre ord skulle kunna kalla de kvalitativa livsproblemen, den enskilda människans känsla av att ha en meningsfull uppgift i samhället, möjligheten att påverka och delta i beslut som direkt angår henne. Vi tror att dessa frågor och de övriga som togs upp i vårt samrådsförfarande måste ägnas mycket större uppmärksamhet. De ingår i det program för en socialliberal samhällsförnyelse under 1970-talet, som vi lägger fram som ett alternativ till den socialdemokratiska politiken.

Det förhållandet att vi fått en så stor och långvarig strejk vid LKAB visar, att vi här står inför ett väsentligt problem, ett problem som gäller samhällslivet i stort, organisationer av alla slag och stora företag, vare sig de är statliga, kooperativa eller enskilda. Jag instämmer med finansministern i att detta i första hand är en facklig fråga, och jag höjer inte pekpinnen åt något håll för att anvisa hur konflikten skall lösas. Men det vore fel att blunda för hela saken och låtsas att den inte existerar. När jag säger att det är en facklig fråga innebär det, att det är en arbetsmarknadsorganisationernas uppgift att lösa den och att varje lösning som skulle gå vid sidan av fackföreningsrörelsen skulle innebära stora faror för framtiden.

En sak som inte har direkt med strejken att göra är frågan om var LKAB:s huvudkontor skall vara placerat. Här stöder jag — liksom tidigare år då frågan varit uppe i riksdagen — ståndpunkten i motioner från folkpartiet och från andra håll att huvudkontoret bör ligga i Norrbotten. Det är nödvändigt att den verkställande ledningen på nära håll kan följa utvecklingen inom företaget. Trots flygförbindelserna tycks högsta ledningens besök i gruvområdena ha varit ganska sparsamma.

I detta sammanhang kan jag inte underlåta att reagera mot statsrådet Krister Wickmans försök häromdagen i Luleå att kollektivansluta hela löntagargruppen i vårt land till det socialdemokratiska partiet. När han talade om den politiska löntagarrörelsen menade han väl det socialdemokratiska partiet, förmodar jag — det var väl inte något annat han hade i tankarna. Menade han då att socialdemokraterna skulle ha monopol på att företräda löntagarna i det här landet? Detta är ett slag i ansiktet på alla de hundratusentals löntagare som stöder de andra partierna i vårt land. Jag måste säga att hela detta försök är ett symptom på det som herr Hedlund nyss talade om — enpartitänkandet — och som vi måste vara vaksamma mot. Jag tror att löntagarna har störst nytta av att följa målsättningen: facklig solidaritet—politisk frihet.

En strejk av det här slaget och denna omfattning skulle givetvis kunna komma till stånd också i ett enskilt eller kooperativt företag. Den kan alltså inte anföras som något argument mot statlig företagsamhet i allmänhet. Men den visar dock att det inte finns något underlag för en känsla som varit spridd i vida kretsar, nämligen att bara staten tar hand om ett företag så löses alla problem automatiskt. Denna åsikt har formulerats på ett slagkraftigt sätt av Dagens Nyheters skarpsinnige kåsör Sander, som nyligen skrev att det finns en teori enligt vilken staten som företagare på ett rationellt sätt kan kombinera företagandets, kontrollens, samordningens och den ekonomiska politikens funktioner. Sander skriver: »Tack vare sin bredd i åsiktsregistret kan regeringen enligt samma teori också samtidigt uppträda som part för arbetsgivare, arbetstagare, opartisk kontrollant och det allmänna företagsdemokratiska intresset, på så vis riskeras inga konflikter i något statsägt företag.»

Det blev inte riktigt så, och jag tror att det är bra att vi får lära oss detta.

Remissdebatt

Det finns inte någon regel som säger att den statliga företagsamheten i och för sig automatiskt löser alla problem.

Vi förordar i folkpartiet statlig företagsamhet i de fall då speciella och bärande motiv kan anföras men vill inte ha den kraftiga expansion av den statliga företagsamheten som högljudda och inflytelserika grupper inom socialdemokratien nu ropar på, de som talar om det socialistiska samhällets gryning etc. Det finns ingen grund för påståendet att levnadsstandard och arbetsvillkor skulle gynnsamt påverkas av en mer allmän övergång till statligt företagande.

Vi tror på ett socialliberalt samhälle med en liberal ramhushållning, med maktbalans i stället för statlig eller enskild maktkoncentration, med decentralisering i stället för centralisering.

Vår svåra och stimulerande uppgift är att använda de enorma tekniska förutsättningarna på ett sådant sätt att vi inte förstör luft, vatten och livsmiljö över huvud taget utan i stället förbättrar miljön. För detta krävs en ny målsättning, nämligen en bättre livsnivå, och inte bara höjd levnadsstandard.

Vi är inte där nu — det är lång väg att gå — men de förslag som vi lagt fram vid årets riksdag om ökade möjligheter för människorna att påverka beslut i stat och kommun, om direkta åtgärder för att öka de anställdas medbestämmande, om konsumenternas möjligheter att få bättre och billigare varor, om bättre ställning i samhället för de äldre, om rättvisa åt kvinnorna, och många andra förslag är steg på den vägen.

När det gäller företagsdemokrati, eller arbetsdemokrati som vi kallar det, har man från socialdemokratiskt håll försökt förringa våra förslag genom att påstå, att vi tror att bara man sätter in en representant för de anställda i bolagsstyrelserna så skulle alla problem vara lösta. Var och en som studerar den motion om arbetsdemokrati som vi redan framlagt till årets riksdag ser att

det är fråga om medbestämmande på alla nivåer i företaget — från kontors- och verkstadsgolv och uppåt. På det sättet vill vi förverkliga den princip som 1967 års landsmöte skrev in i vårt parti-program: »Vidgad delaktighet i beslutsfattandet inom företagen motverkar maktkoncentration, skapar ökad jämlikhet och ger besluten en bredare förankring.» Det är den målsättning vi har för arbetsdemokratien.

Detta är således vårt alternativ till en omfattande socialisering. Herr Hedlund talade om den socialistiska skördetid efter senaste kriget som plötsligt avbröts. Vi kanske skall påminna oss att den egentliga anledningen till att den skördetiden avbröts var den stora framgång som oppositionen hade i 1948 års val, då svenska folket reagerade mot de lösa socialiseringsfunderingarna inom socialdemokratiska partiet efter kriget.

Men det förslag vi har lagt fram är inte bara ett alternativ till en omfattande socialisering. Det är också ett alternativ till den stora statliga byråkratiska apparat som man på socialdemokratiskt håll funderar på att sätta i gång för att dirigera den privata företagsamheten. Enligt denna tanke, som nu utreds som bäst — jag vet inte vilken inställning finansministern har till den, men statsrådet Wickman visade vissa sympatier för den i sitt tal på den socialdemokratiska partikongressen — skulle staten sätta in styrelserepresentanter i de stora industrieföretagen. Och det skulle inte vara vilka representanter som helst — det skulle skapas garantier för att de fick ett verkligt inflytande, de skulle stödjas av en stor statlig apparat och få direktiv från denna statliga mastodont. Är det någon som tror att detta skulle få produktionen att löpa smidigare och effektivare och innebära några som helst förbättringar för de anställda? Vi lägger fram vårt program som ett alternativ också till denna tanke.

Till sist, herr talman, det är sant att socialdemokraterna enligt opinions-

Remissdebatt

mätningarna skulle ha ett starkt stöd för närvarande ute i landet, men det bara stimulerar oss till att ta nya tag för att lägga fram vårt program för en social-liberal samhällsförnyelse under 1970-talet, en förnyelse som skall ge oss ett mänskligare samhälle.

Herr **HOLMBERG** (m):

Herr talman! Då herr Hedlund hade hållit sitt föredömligt korta tal fick jag dåligt samvete och började göra nedstrykningar i mitt planerade, alls icke så korta anförande. Men herr Sven Gustafson har befriat mig från kvalen, och jag kommer därför att trötta kammaren med ett relativt långt anförande.

Både herr Hedlund och herr Gustafson började med att säga att vi skall ha en särskild utrikespolitisk debatt senare och att de utrikespolitiska frågorna därför i dag bör skjutas åt sidan. Jag kan inte instämma med detta. Den inrikespolitiska debatten under senare år har i allt större utsträckning kommit att styras av utrikespolitiken och utrikespolitiska attityder. Inrikespolitik och utrikespolitik har kommit att sammanflätas i varandra. Det gäller inte minst det ekonomiska området, såsom tydligt framgår av årets statsverksproposition. Den allvarliga avtappningen av våra valutareserver och den negativa utvecklingen av vår betalningsbalans är typiska bevis på detta.

Den alltmer aktuella Europafrågan är inte bara en fråga om Sveriges roll i en alltmer industrialiserad värld, utan den har också direkt betydelse för det svenska folkhushållet och för våra ekonomiska ställningstaganden. Därför tycker jag att årets remissdebatt, även om en särskild utrikesdebatt har utsatts, måste få inslag av utrikespolitiska diskussioner och bedömningar.

Det är också för sitt agerande på det utrikespolitiska planet som den svenska regeringen under de senaste åren tilldragit sig mindre smickrande uppmärksamhet. Bakgrunden är välbekant: den

serie beklagansvärda yttranden och uttalanden som inte minst i höstas riktade utlandets ögon på ministären Palme och på vår utrikesminister har naturligtvis ännu inte försvunnit ur bilden. Det tar lång tid att bygga upp ett internationellt förtroende, men över en natt kan det raseras. Därför måste det bli en central uppgift under 1970 för den svenska regeringen och även för oss i denna kammare att återvinna den orubbliga tilltro till den svenska neutralitetspolitiken som vi tidigare försökt bygga upp här i Sverige.

Man brukar säga att vår neutralitet förutsätter internationellt förtroende. Den finns inte heller fastlagd i några internationella dokument, utan det är genom vårt eget handlande vi bestämmer innehållet, skapar respekt och skapar förutsättningar för densamma.

Under de senaste åren har det perspektiv vidgats från vilket vi har att bedöma Sveriges agerande på det internationella planet. Det har vuxit fram en visshet, att den enda garantin för nationell säkerhet är internationell fred och trygghet. Så länge någon nation eller något folk eller någon grupp inom en nation tror sig kunna lösa konflikter med vapen eller med hot om krig kan ingen nation vara säker på att undgå krigets fasor. Därför blir den svenska säkerhetspolitikens främsta uppgift att medverka till att bilägga internationella konflikter, och medlet är den svenska aktiva neutralitetspolitiken.

Man brukar säga att Sverige som neutralt land har speciella möjligheter att bidra till fredens sak som medlare i internationella konflikter. Vår stämning i de internationella organisationerna, vid nedrustningsförhandlingar och i andra sådana sammanhang skall ju representera förnuft och opartiskhet som syftar till att uppnå praktiska lösningar. Det förutsätter emellertid att vår omvärld inte kan känna några tvivel om vår strikta neutralitet. Därför blir vår neutralitetspolitik en balansakt, och om

Remissdebatt

denna balansakt misslyckas, undergräver vi våra möjligheter att verka för den fred och den internationella utjämning som skall trygga vår egen säkerhet.

Har balansakten lyckats fullt ut 1969, och hur kommer den att lyckas under 1970? En del av vårt internationella förtroendekapital har redan skadats. Framstående medlemmar inom regeringspartiet har t. ex. utnyttjat det vietnamesiska folkets lidande för att vinna inrikespolitiska poäng. Att reparera de skador som regeringen eller enskilda politiker åsamkat vårt internationella anseende är en långsiktig uppgift, som regeringen Palme snarast måste gripa sig an. Låt mig nämna ett exempel på detta mera principiella resonemang!

Alla våra politiska partier, utrikesutskottet och riksdagen har ansett det vara en humanitär plikt att söka lindra den mänskliga och materiella nöd som följer i Vietnamkrigets spår. Vi är eniga om att bidra till återuppbyggnaden av Vietnam sedan krigshandlingarna upphört. Den enigheten har emellertid inneburit att vi inte bundit oss för hjälp till någon speciell del av landet. Den självklara utgångspunkten här liksom i allt internationellt biståndsarbete har varit att vår hjälp skall sättas in där nöden och hjälpbehovet är störst och där vi har de bästa möjligheterna att göra en konstruktiv insats.

Det borde ha varit en självklar riktlinje för utrikesministern då han i årets statsverksproposition har sökt följa upp sina många uttalanden om den svenska hjälpen till Vietnam, men regeringens inrikespolitiskt styrda inställning till hjälpen har här fått slå igenom. Det svenska biståndet till Vietnam, som i statsverkspropositionen tas upp till 225 miljoner kronor under de närmaste åren, föreslås nämligen uteslutande skola gå till Demokratiska republiken Vietnam, d. v. s. Nordvietnam. Men vad gör vi åt den andra delen av det krigshärjade Vietnam? Lämnar vi det helt åt dess öde, trots att vi vet att det är i

Sydvietnam som kriget fortsatt? Det är

Sydvietnam som byar erövrats och återerövrats, och det är också där som civilbefolkningen drabbats av det moderna krigsmaskineriets förödelsekraft och av inbördeskrigets fasor.

Jag vänder mig bestämt mot denna nya princip i fråga om den svenska biståndsverksamheten, som alltså i år har fått sitt mest konkreta uttryck i att endast halva Vietnam skall hjälpas. Utrikesministern hävdar nämligen principiellt att Sverige skall anlägga politiska värderingar på de länder som är mottagare av u-hjälp. Det strider inte bara mot den utgångspunkt som jag betecknade som självklar, nämligen att vi skall hjälpa där hjälpbehovet är störst och där vi har de bästa möjligheterna till en konstruktiv insats. Det är också motbjudande, om vi skulle underlåta att hjälpa ett fattigt folk, därför att dess styre följde andra allmänna politiska värderingar än de den svenska socialdemokratiska regeringen representerar.

Bland de frågor på det internationella planet som kommer att tilldra sig stort intresse under 1970 är självfallet de ekonomiska integrationssträvandena i Europa. Här krävs säkert betydligt större uppmärksamhet från regeringens sida än som avspeglas i årets statsverksproposition. Strävandena att åstadkomma ett utvidgat och mer fördjupat ekonomiskt samarbete både i Norden och i hela Västeuropa har ju nu kommit i ett nytt och måhända avgörande skede. Vi står inom de närmaste månaderna inför viktiga beslut i fråga om både Nordek och EEC.

Toppmötet i Haag i slutet av förra året och de beslut som EEC-myndigheterna kom fram till efter sina långvariga förhandlingar under fjolårets sista veckor har skapat en helt ny förutsättning för att förverkliga planerna på att utvidga EEC. Myndigheterna i EEC har också meddelat, att de inom det närmaste halvåret skall ge besked om hur de tänker sig att förhandlingarna med

Remissdebatt

utomstående länder skall föras. Om tidtabellen håller, skulle förhandlingarna kunna komma i gång under senare hälften av 1970.

Detta gäller i första hand de fyra länder som rätt och slätt begärt förhandlingar om medlemskap, alltså England, Irland, Danmark och Norge. Det har emellertid i skilda sammanhang sagts på auktoritativt håll i EEC, att man samtidigt skulle vilja förhandla med sådana länder, bl. a. Sverige, som inte preciserat sina önskemål men på något sätt vill bli anslutna.

Det skulle naturligtvis medföra svåra komplikationer för alla parter, om man under förhandlingarnas gång blev tvungen att skilja på de tre skandinaviska länderna. Vi utgör ju redan, även om Nordek ännu inte har bildats, en väl fungerande ekonomisk enhet. Jag tror därför att det varken borde ligga i EEC:s eller i något av de skandinaviska ländernas intresse, att man slår sönder denna enhet, ty då äventyrar man en del av de väldiga fördelar, som det ekonomiska samarbetet mellan de nordiska länderna redan hittills medfört. Det är sålunda enligt min mening ganska klart, att alla parter skulle ha fördel av att Sverige redan från början sitter med vid förhandlingsbordet tillsammans med övriga nordiska länder och naturligtvis också England och Irland. Men skall vi lyckas med det, måste regeringen på ett klarare sätt än hittills definiera och klargöra sin Europapolitik.

Från moderata samlingspartiet har vi under en följd av år hävdat att Sverige primärt bör ansöka om medlemskap i EEC. Det är som fullvärdig medlem av Gemenskapen som vi har de största möjligheterna att utöva inflytande på den framtida utvecklingen i Europa, och det är genom förhandlingar om medlemskap som vi kan ta reda på om vår neutralitet är förenlig med medlemskap.

När vi nu själva — och vi kommer

att tvingas till det — skall avgöra frågan om huruvida medlemskap och fortsatt svensk neutralitet kan förenas, är det av största vikt att vi gör klart för oss, att det inte gäller medlemskap i nuvarande EEC utan i ett med England, Irland, Danmark och Norge utvidgat EEC. Detta nya kraftigt utvidgade EEC måste ju i väsentliga avseenden få en helt annan karaktär än den nuvarande betydligt mera exklusiva Sexstatsgemenskapen.

Jag kommer ihåg att finansminister Sträng i början på 1960-talet kastade sig in i den europeiska integrationsstriden på ett ganska negativt sätt. Då talade han ganska ofta om den exklusiva klubb som de sex staterna utgör. Vi tyckte inte att det var en exklusiv klubb men det må förhålla sig hur som helst med den saken. I morgon, i framtiden, kan ingen påstå att det är fråga om en exklusiv klubb som formar en ekonomisk integration, eftersom så gott som hela Väst-europa har möjlighet att vara med.

För övrigt finns det också anledning att fråga, om inte oklarheten i regeringens Europapolitik har varit skadlig för våra strävanden att nå fram till ett positivt resultat i de känsliga Nordeförhandlingarna. Jag tror inte att några ställningstaganden av den här arten, genom ett insvepande i oklarhetens dunkel, främjar utvecklingen.

För Danmark och Norge är det självfallet angeläget att Nordek inte försvårar deras möjligheter att vinna medlemskap i EEC, och det finns därför mer än ett skäl för att den svenska regeringen skall klargöra sin inställning till EEC. Ett sådant klargörande bör komma inom en snar framtid. Man skulle kunna ställa följande fråga, men jag vet inte om jag skall vända mig till finansminister Sträng, som ju åtminstone på det ekonomiska området styr inrikespolitiken, eller till herr Palme som ju skall styra resten: När är regeringen beredd att precisera sin inställning till EEC? Regeringens vilja att delta i strävandena

Remissdebatt

att riva gränser, att arbeta för internationell samverkan står i dag på prov och det är naturligtvis herr Palme som i första hand skall infria förväntningarna.

Samtidigt som frågan om EEC:s utvidgning tycks ha lossnat har förhandlingarna om Nordek komplicerats. I början av december lät den finske statsministern Koivisto förstå att hans regering inte skulle kunna vara med om några politiska förhandlingar eller beslut om Nordek förrän efter riksdagsvalet i Finland. Nu har herr Koivisto lika oväntat meddelat att Finland är redo att återuppta förhandlingar för att snarast möjligt få avtalet om Nordek klart. Men han tillfogar att Finland på något sätt vill ha rätt att för sin del avbryta förhandlingarna, om något av de andra nordiska länderna inleder egentliga förhandlingar med EEC innan Nordekavtalet hunnit träda i kraft. Genom detta nya utspel från finländsk sida har det faktiskt skapats en möjlighet att fatta avgörande beslut om Nordek i samband med Nordiska rådets möte i Reykjavik i början av februari. Detta är bl. a. bakgrunden till att jag tycker det är riktigt att riksdagen tar upp denna fråga till debatt i den här remissen och inte väntar till efter Reykjaviksmötet någon gång i mars med att diskutera frågan.

Låt mig härefter gå över till folkhushållet Sveriges ställning och utsikter. Finansplanen skall ju utgöra en översikt över den ekonomiska ställningen nu och under kommande år. Enligt min mening har vi av herr Sträng fått en otillfredsställande, för att inte säga halvhjärtad, redogörelse. Han döljer de svårigheter och problem som han öppet borde ha redovisat och anvisat lösningar på. Det märks verkligen att det är valår i år.

Att den internationella ekonomiska utvecklingen skall tillföra oss några allvarliga bekymmer räknar inte herr Sträng med, men konjunkturinstitutet är inte lika säker på den saken i sin

prognos. Närmast med hänsyn till den osäkra utvecklingen skisserade konjunkturinstitutet två alternativ beträffande den internationella utvecklingen, ett som är ganska oroande och ett annat som är mera gynnsamt. Herr Sträng väljer osvikligt det gynnsammare alternativet utan att närmare ingå på varför han gör det. Låt mig därför här försöka återge en siffersammanställning, hämta ur herr Strängs eget opus men sammanställd på ett något annat sätt.

Vi kan konstatera att handelsbalansen under senare år försämrats gradvis. År 1967 uppgick underskottet till 740 miljoner och 1968 till 885 miljoner. För 1969 beräknas det ha blivit litet mer än 1 miljard kronor. Tjänstebalansen har också försämrats, och underskottet i bytesbalansen växer ännu snabbare. För 1969 beräknas det till 1 120 miljoner. Under tidigare år har underskottet kunnat täckas med kapitalimport, men nu har även kapitalbalansen kraftigt försämrats, nämligen med 1,3 å 1,4 miljarder kronor mellan 1968 och 1969. Resultatet är att valutareserven under 1969 har minskat med cirka 2 miljarder.

Men herr Sträng tröstar sig med att läget beträffande valutareserven har stabiliserats under årets sista månader, och han hoppas tydligen kunna undgå ytterligare försämringar. Men låt oss se hur han då räknar. Bytesbalansen, säger herr Sträng, skall under 1970 förbättras med drygt 400 miljoner och underskottet sjunka till cirka 700 miljoner kronor. För att klara detta förbättrar han handelsbalansen med 700 miljoner kronor, och cirka 400 miljoner får han genom att hoppas att terms of trade skall förbättras med 1 procent. Vi delar givetvis alla denna herr Strängs förhoppning, men finns det några särskilt starka skäl för att förhoppningarna skall kunna realiseras? Den västtyska revalveringen kan t. ex. medföra en press uppåt på importpriserna. Sedan bättrar herr Sträng på den preliminära nationalbudgetens beräkningar rörande

Remissdebatt

exportökningen med 1 procent och skaffar därigenom fram bortåt 300 miljoner. Men under 1969 ökade importen 1 procent snabbare än exporten. Nu tror herr Sträng plötsligt på en annan utveckling. Om bara någon av dessa finansministerns beräkningar slår fel får vi en lika dålig bytesbalans 1970 som vi hade 1969.

Hur komer då valutarenserven att utvecklas? Ja, det är lätt att räkna ut att en förutsättning för att valutarenserven inte skall fortsätta att avtappas är att kapitalbalansen förbättras med omkring 1,5 miljarder kronor — och under förutsättning att herr Strängs optimistiska beräkningar i övrigt stämmer. En sådan förbättring av kapitalbalansen är det emellertid i själva verket ingen som tror på. Jag undrar om herr Sträng själv tror på vad han skrivit i sina prognoser. I varje fall kan jag inte tänka mig att riksbankschefen sätter alltför stor tillit till dessa beräkningar. Herr Åsbrink säger sig säkerligen att en fortsatt försämring med någon miljard ligger inbyggd i herr Strängs räknekunst, och förlusterna kan bli ännu större. Han inser nog att vi kan få en valutakris även under 1970, och han vet att marginalerna är små. Resultatet blir att riksbanken tvingas fortsätta med att försvara valutarenserven med de vapen riksbanken har, vilket innebär fortsatt kreditåtstramning och hög ränta, till men för näringsliv och företagsamhet. Och hur går det då, herr Sträng, med den ökning av näringslivets investeringar med 10 procent som regeringen av mycket goda skäl vill se?

En del av de stora företagen har väl i dag en likviditet som medger en expansion av investeringarna, men hur är det med de många mindre och medelstora företagen? Någon investeringsexpansion för dessa företag kan knappast tänkas utan en förbättrad kreditgivning. Den hänsynslöst hårda kreditpolitik vi i dag har kan få och har för övrigt också fått allvarliga följder för mindre och

medelstora företag, som blivit särskilt hårt utsatta. Generellt visar det sig att utvecklingen under den senaste tolv månadersperioden inneburit att denna del av företagsamheten ökat sina krediter i affärsbankerna med endast 3,4 procent, vilket kan jämföras med den större industrins kreditökning som varit 13,2 procent. Finansministerns politik ger intryck av att vara målmedvetet inriktad på att låta den mindre och medelstora företagsamheten i första hand få bära bördorna och de ekonomiska följderna av den hårda och osmidiga kreditåtstramningen.

Självfallet delar jag herr Strängs uppfattning att en ökning av näringslivets investeringar i och för sig är önskvärd. En kraftig ökning av dessa investeringar är nödvändig för att svårigheterna med bytesbalans och valutarenserv skall kunna övervinnas. Att herr Sträng har denna uppfattning är i och för sig bra, men herr Sträng anger inte de förutsättningar under vilka dessa önskemål skall kunna realiseras, och det är det som är den allvarliga svagheten i finansplanen.

Hur är det för övrigt med det allmännas upplåningsbehov? Budgetunderskottet skall ju tvingas ned från 3 miljarder till 800 miljoner kronor och kommunernas investeringar och konsumtion skall öka mindre snabbt än tidigare. Tror verkligen herr Sträng på denna prognos? Med den inriktning och den omfattning, som den offentliga verksamheten i dag fått, har knappast en aldrig så välmenande finansminister möjlighet att åstadkomma en kraftig bromsning av det allmännas investerings- och konsumtionsökningar. Jag ifrågasätter för övrigt också om herr Strängs förhoppning om en oförändrad penningvärdeförsämring för 1970 på cirka 3,5 procent kommer att infrias. Jag undrar om vi inte i slutomgången kommer att finna att 5—6 procents prishöjning hade varit en mera realistisk siffra. Då har jag ändå inte tagit hänsyn till de ännu mer svårberäknade genomslag på priserna som

Remissdebatt

höjningarna av skatterna direkt eller indirekt kan medföra.

Jag tror också att herr Sträng och hans medhjälpare delar den uppfattningen, att det finns mera långsiktiga strukturella problem bakom våra svårigheter än vad som utan vidare kan utläsas ur siffrorna i finansplanen. Det är emellertid möjligt att vi däremot har olika uppfattningar om orsaken till detta. Enligt min mening är orsaken att söka i den ekonomiska politik, särskilt den utgifts- och skattepolitik, som regeringen fört under många år. I dag binder oss dessutom en bekymmersam valutautveckling vid en politik som försvårar den expansion av produktionen som vi verkligen behöver. Det är denna onda cirkel som jag tidigare beskrivit så, att svensk ekonomi har fått en släng av den engelska ekonomiska sjukan. Vägen ur sådana svårigheter är inte lätt och den tar oftast lång tid att gå, om inte den internationella konjunkturutvecklingen blir alldeles särskilt gynnsam, men det kan vi kanske inte räkna med. Vägen går fortfarande genom bättre allmän hushållning, kännetecknad av sparsamhet, och naturligtvis ett bättre resursskapande skattesystem.

Med detta har jag kommit in på det som mest fångar intresset i årets finansplan, nämligen herr Strängs mycket sparsamma antydningar, i väl valda formuleringar, om en skattereform, som skall läggas på riksdagens bord i slutet av mars. Redan under hösten, framför allt före och i samband med den socialdemokratiska partikongressen, drog ju herr Sträng upp vissa riktlinjer för hur regeringen såg på den framtida skattepolitiken. Det är nu intressant att se vad som blev av de storvulna försäkringar som finansministern lämnade i ett anförande i Stockholm i början av september förra året, där han antydde en radikal förändring av hela vårt skattesystem.

Då framhöll herr Sträng att vi nått gränsen för vad vi ville avstå till den

del av vår standard som samhället garanterar och som i många fall andra än vi själva tar hand om.

Då framhöll herr Sträng att det nuvarande uttaget på skattesidan lett till en atmosfär med hårda påfrestningar på skattemoralen.

Då framhöll herr Sträng att en höjning av skatten på förmögenheterna kan befaras leda till en valutaexport.

Då framhöll herr Sträng att någon effekt i fråga om inkomstöverflyttning genom skärpt progressivitet inte är praktisk politik,

och då framhöll herr Sträng också att skattepolitikens utformning influerar på intresseorganisationernas avtalsutspel.

Det var många som då trodde att herr Sträng efter många, många år skulle ändra sin skattepolitik och att hans nästa reform skulle innefatta en lindring av den direkta beskattningen över så gott som hela fältet.

Vilket har då resultatet blivit? Förebådar de yttranden som finns i finansplanen och herr Strängs senaste uttalanden en fortsatt socialdemokratisk skatteskräpning eller förebådar de en reform som också innehåller en betydande lindring av den alltför höga beskattningen över vida skikt? Låt oss se på den sammanfattning av förslagen som herr Sträng har gjort.

För det första vill regeringen ha en omfördelning från skatt på arbete till ökad skatt på konsumtion. På den punkten ger vi i moderata samlingspartiet regeringen ett helhjärtat stöd.

För det andra vill regeringen slopa kommunalskatteavdraget och alltså kraftigt skärpa skatten framför allt för inkomsttagare som bor i kommuner med hög utdebitering. Från det förslaget tar vi i moderata samlingspartiet bestämt och entydigt avstånd. Vi kan inte finna det rättvist att på detta sätt straffbeskatta de människor som bor i glesbygdskommuner och i skogslänen.

För de tredje vill regeringen ha en

Remissdebatt

obligatorisk särbeskattning. Vi kan för vår del inte acceptera en skattereform som straffbeskattar familjer där hust-run valt att arbeta i hemmet eller t. o. m. tvingats förlägga sin arbetsinsats till hemmet, därför att det inte finns annat arbete att få.

För det fjärde vill regeringen skärpa arvs- och förmögenhetsskatten. Inte heller på denna punkt är vi beredda att tillmötesgå regeringen. Alltför mycket pengar och alltför många arbetsamma och begåvade människor har redan lämnat landet, och vi kan inte godta en skärpning som ytterligare driver på denna utveckling. För villaägare och jordbrukare kommer dessutom en skärpning av kapitalskatten, tillsammans med den kraftiga ökning av taxeringsvärdena som nu väntas, att leda till orimliga konsekvenser.

Jag nämnde att informationerna om det verkliga innehållet i regeringens skatteförslag hitintills varit mycket sparsamma. De serveras med stor försiktighet och på ett sådant sätt att det finns möjlighet för herr Sträng att ändra smaksättningen allteftersom minspelet hos opinionen förändras. Varför denna försiktighet? Kan det vara så att det finns inslag i finansministerns reformförslag som ännu inte riktigt tål dagens ljus eller är det kanske på det sättet att herr Sträng själv inte tycker om sin egen anrättning?

Jag hoppas att den fortsatta debatten här i dag skall kunna ge svar på dessa frågor. Det är en förhoppning, men jag är inte helt säker på att den infrias, därför att herr Sträng ju ibland kan sluta sig helt som en mussla.

Jag tycker att det finns anledning att rikta mycket stark kritik mot regeringen för detta förfarings sätt. Här pågår alltså en debatt utan att förutsättningarna tillåts att bli kända. Varför har inte löntagarorganisationerna, de stora tjänstemannagrupperna fått ta del av och delge finansministern sina synpunkter på hur skattereformen borde ha utfor-

mats? Varför har inte den här skattereformen fått föregås av omfattande utredningar, vilka t. ex. klarlagt morgondagens arbetsmarknad och de samhälls-ekonomiska effekterna av själva förslaget? Finansministern kan ändå inte vara omedveten om att ett skattesystem är föremål för ständiga relativa förändringar, inte bara genom herr Strängs eget intensiva lagstiftningsarbete utan genom själva dynamiken i arbetet och i samhällssystemet.

Att inte presentera sitt skatteförslag tidigare och att inte låta det gå ut på remiss är i själva verket ett nytt och allvarligt exempel på regeringens självgodhet, dess maktfullkomlighet och dess nonchalans gentemot medborgarna.

Jag angav nyss att vi från vårt håll inte utan vidare kan godta den nya familjebeskattningen. Vi kan inte detta därför att systemet, såvitt vi nu kan bedöma efter de uppgifter vi har fått, inte tar hänsyn till de skillnader i försörjningsbördas som olika familjer har. Ett familjebeskattningsystem måste utformas så att man i ökad utsträckning tar hänsyn till hur mycket det är som skall leva på en viss inkomst.

I själva verket är det ett ganska cyniskt betraktelsesätt som regeringen gör sig skyldig till då den som motivering för särbeskattningen anger att de gifta kvinnorna i ökad utsträckning måste tvingas ut i förvärvslivet. Den nya socialdemokratiska familjepolitiken, som ligger bakom detta tänkesätt, uppfattar jag som ett typiskt uttryck för föreställningen att kvinnor som fyller sin uppgift i hemmet betraktas som något slags samhällsekonomisk belastning. Man menar att samhället bättre skulle klara de hemarbetande hustrurnas uppgifter, framför allt då det gäller barntillsynen och uppfostran av barnen. Enligt vår mening måste en riktig familjepolitik i stället ta sikte på de gifta kvinnornas frihet i valet mellan förvärvsarbete oftast förenat med arbete

Remissdebatt

i hemmet och att uteslutande ägna sig åt hemarbete.

Jag nämnde att skattereformen inte blivit utredd i vanlig ordning. När det gäller den nya straffbeskattningen för landets hundratusentals husmödrar förefaller det som om konsekvenserna över huvud taget inte närmare diskuteras i finansdepartementet. Om inte väsentliga förbättringar görs i förhållande till den nu framlagda skissen, måste förslaget anses som klart familjefientligt, och det är också tvivelaktigt ur samhällsekonomisk synpunkt.

Regeringens skattepaket kommer också att innebära en skärpning av progressionen i skattesystemet. Redan i mellaninkomstlägena kommer progressionen att bli mycket hård, och av vad vi vet om den blivande skattepropositionen kan vi i stort beräkna denna progression. I måndags fick vi besked om att arbetarna vid Volvo lyckats uppnå en lönebättring med cirka 80 kronor i veckan. Det kunde vara intressant att fråga sig hur mycket av dessa 80 kronor som skulle gå till skatt om finansministerns skatteförslag redan vore genomfört. Enligt vad jag kan se kommer stat och kommun att ta cirka 45 kronor av dessa 80 kronor. 50 procent tar progressionen, och därtill har man också den höjda momsens. Det är naturligtvis ett utfall som är orimligt och oacceptabelt.

Ett annat snett inslag i skattepaketet är att kommunalskatteavdraget skall slopas. Detta avdrag infördes för många år sedan för att utjämna olikheterna i den kommunala utdebiteringen. Finansministern anser nu att detta argument har förlorat i styrka, eftersom vi har en ganska jämn kommunal utdebitering. Allting är ju relativt, men faktum kvarstår att år 1969 varierade den kommunala skatten i landet mellan 15: 70 och 24: 30 kr. Det betyder i alla fall en ganska kraftig skillnad mellan olika kommuner.

Finansministern förklarar vidare att

hänsyn kommer att tas till att avdraget för erlagd kommunalskatt bortfaller, men han säger inte att *full* hänsyn kommer att tas till det slopade kommunalskatteavdraget. Antag t. ex. att herr Sträng anpassar skatteskalen till en kommunalskatt på 20 kr.! Då får alltså invånarna i kommuner med en kommunalskatt liggande under eller vid 20 kr. en viss kompensation, men hur blir det, herr Sträng, för invånarna i de kommuner där skatten ligger högre än 20 kr.? För dem kommer utformningen av den nya skatteskalen inte att ge tillräcklig kompensation för kommunalskatten. Och vad är det för kommuner som har så hög utdebitering? Man kan fråga sig varför arbetare, tjänstemän, företagare och fastighetsägare, som bor t. ex. i Hällestad i Östergötland med en utdebitering år 1969 på 23: 33 kr., i Munkfors i Värmland, som hade 23: 50 kr., i Kolbäck, Kolsva, Kungsör, Fagersta eller Köping i Västmanland och flera andra kommuner med 23 kr. eller i en rad Norrlandskommuner med en utdebitering på mellan 22 och 23 kr., skall bestraffas även skattevägen just därför att de bor där. Har de inte redan nu, herr Sträng, tillräckligt besvärligt med långa avstånd, och just i dag också med snö och kyla, utan denna extra åsnespark från regeringen? Tänk också på dessa människor, herr Sträng!

Herr talman! Om man summerar detta skatteresonemang, kommer man också fram till att notan skall betalas. Herr Sträng måste ha mera pengar för att klara denna omläggning, och mera pengar skulle han väl ha i alla fall, även om han inte hade gjort någon omläggning; det visar ju de senaste 15 årens erfarenhet av herr Sträng som finansminister.

Kostnaderna för skatteomläggningen uppskattas nu till mellan 3,5 och 4 miljarder kronor — en i och för sig ansevärd summa. Men det är ganska in-

Remissdebatt

tressant att konstatera att när finansministern talar om hur han skall täcka dessa kostnader använder han en mycket typisk formulering. Han meddelar att han kommer att täcka kostnaderna genom en skärpning av skatten på större förmögenheter och arv samt — i tyst och låg ton — genom en höjning av mervärdeskatten från 10 till 14 procent. Man måste verkligen lägga märke till den politiska ordningen i detta sammanhang. Verkligheten är den att kapitalskatteskräpningen torde kunna ge herr Sträng bara något hundratal miljoner, medan momshöjningen på 4 procentenheter ger honom ungefär 3,5 miljarder kronor. Verkligheten är också den att herr Sträng avser en skärpning av skatten inte endast på större förmögenheter och arv utan också i blygsammare förmögenhetslägen. Finansministern säger uttryckligen att förslaget kommer att i huvudsak motsvara kapitalskatteberedningens intentioner.

Det kan tyckas att kapitalskattefrågorna direkt berör endast en mycket liten del av svenska folket, en mycket liten grupp stora förmögenhetsägare, som man kanske skulle vilja göra vad som helst med. Men det är en felsyn, och det vet herr Sträng. De berör tiotusentals små och medelstora företagare, tiotusentals lantbrukare och fastighetsägare, tjänstemän och arbetare som också har försökt att bygga upp en liten förmögenhet. I södra Sverige blir höjningarna märkbara redan för mindre familjejordbruk med 30—40 hektar åker. För en gård på 100 hektar i södra Sverige, d. v. s. en relativt stor och rationell brukningsenhet — det är ju sådana brukningsenheter som vi behöver — höjs den årliga förmögenhetsskatten från cirka 3 000 kronor till cirka 17 000 kronor, om kapitalskatteberedningens förslag realiserar. Och det var ju det herr Sträng hade tänkt sig. Den latentä arvsskatteskulden ökar från 60 000 kronor till omkring 240 000 kronor.

2 — *Andra kammarens protokoll 1970. Nr 2*

nor; det är alltså 3—4 gånger mer än en dansk lantbrukare betalar, alltså de lantbrukare med vilka de sydsvenska skall konkurrera.

Konsekvenserna av en höjning av kapitalskatten skärps dessutom ytterligare av att en kraftig ökning av fastighetstaxeringsvärdena nu är att vänta. Det innebär att konsekvenserna blir allvarliga även för egnahemsägarna. Under senare år har herr Sträng dessutom infört en progressiv beskattning av värdet av att bo i egen fastighet. Särskilt allvarliga kan följderna bli för familjer som för många år sedan till dåvarande låga priser förvärvade ett eget hem i storstädernas ytterområden.

Det borde varit självklart att en sådan omläggning av kapitalskatterna som finansministern signalerar inte genomfördes utan att tillfredsställande utredningar hade gjorts i fråga om de samhällsekonomiska konsekvenserna, t. ex. för kapitalbalansen och för näringslivets struktur. Man kan verkligen fråga sig varför herr Sträng inte har föranställt sådana utredningar. Var det herr Hermanssons ande som svävade över herr Sträng, då han planerade skärpningen av förmögenhetsskatten? Det vore tråkigt om det förhöll sig så, men det är lika tråkigt för den mindre och medelstora företagsamheten där ägarernas kapitalskatteförhållanden och företagens möjligheter att konsolideras är direkt förbundna med storleken av denna skatt.

Det finns onekligen anledning att rikta mycket stark kritik mot regeringen för att den inte har sett till att tillfredsställande utredningar gjorts. Bl. a. mot den bakgrunden kan moderata samlingspartiet inte godta någon skärpning av den nuvarande kapitalbeskattningen. En viss reformering av den, bl. a. syftande till lättnader i fråga om beskattningen av mindre förmögenheter och mindre arv, kan och bör dock omgående genomföras.

Herr talman! Låt mig så ta upp en

Remissdebatt

helt annan sak: den allvarliga konflikten vid LKAB och vad som följt på den. Ett oppositionsparti kan och skall inte ta ställning för någondera parten i sådana konflikter. Det finns emellertid en del allmängiltiga förhållanden i den uppkomna situationen som jag vill peka på. Konflikten visar nämligen att det faktum att staten är ägare till ett företag inte innebär några garantier för att arbetsförhållandena blir godtagbara för de anställda. Det är nog inte någon tillfällighet att staten eller något annat offentligt organ har stått som arbetsgivare i flertalet mer betydande arbetsmarknadskonflikter under 1960-talet. Vi har nu gruvarbetarstrejken. Vi har haft en lotsstrejk, en vägmästarstrejk, en skådespelarstrejk, en lärarstrejk, en strejk vid SJ — och kanske en och annan även minns strejken vid systembolaget. Det har alltså varit en serie svårigheter på detta område.

Konflikten visar också hur regeringen, som ytterst står bakom ett statligt företags ledning, står bunden utan möjlighet att agera för att lösa konflikten, utan möjlighet att agera till tredje mans skydd, att hindra att konflikten sprids och får allvarliga konsekvenser för samhällsekonomin.

Jag tycker också att konflikten visar, att vår nuvarande fackföreningsrörelse, som valt att icke stå politiskt fri, fått svårigheter när det gäller att företräda de anställda. Man kan sammanfattningsvis också säga att vi nu i blixtbelysning fått se hurudan den enskildes situation kan bli i ett socialiserat samhälle.

Låt mig slutligen ta upp ett mer principiellt resonemang.

Ju mäktigare staten blir i förhållande till andra samhällsorgan och i förhållande till enskilda, med desto större kraft hävdar den sin ofelbarhet. Om en liten stund får vi höra finansministern läxa upp oppositionspartierna och oppositionsledarna för vad fel de tänkt, och vi får höra honom tala om hur

rätt regeringen tänkt. Vi är vana vid det. Men vi här i kammaren har ett privilegium i vår rätt att diskutera med och argumentera mot statsmaktens främsta representanter. Men för den alldeles övervägande delen av det svenska folket är staten en anonym maktutövare, som man efter långt köande får kontakt med på olika institutioner — i försäkringskassan eller på postkontoret — en maktutövare som sätter inbetalningskort på bilarna när de är felparkerade och som man korresponderar med genom att fylla i blanketter. Det är en stat som ibland kan vara nådig genom att ge oss barnbidrag eller folkpension eller genom att några månader efter det att en ansökan härom lämnats in — herr Gustafson i Göteborg sade att det skulle komma att ta minst tio veckor — komma och installera ett telefonjack. Och från och med 1969 har vi till och med av denna vänliga stat fått två televisionsprogram att välja mellan.

Men staten är också fordrande. Den kräver vår respekt och vår lydnad, och den kräver en mycket stor del av våra inkomster.

Jag hävdar inte alls att en kvantitativ tillväxt av statsmakternas uppgifter och engagemang i samhället har varit undviklig och inte bort komma till stånd. De uppgifter som samhället har de bästa förutsättningar att lösa på ett tillfredsställande sätt skall självfallet ligga i dess hand. Den offentliga sektorns tillväxt får dock inte vara ett självändamål. Det åligger statsmakterna att bevisa, att en samhällsfunktion får en bättre lösning om den handläggs av staten. Det är alltså inte tillräckligt med stora ord om ett starkt samhälle.

En sak är klar: demokratin fördjupas inte och den enskildes medinflytande ökar inte för att den statliga maktsfären expanderar. Den som hävdar det hänger sig åt något slags dubbeltänkande, »doublethink», som det heter i George Orwells »1984», »förmågan att samtidigt hålla i minnet två

Remissdebatt

motstridande teser och acceptera båda». Ett s. k. starkare samhälle innebär ökad maktkoncentration till departement, statliga verk och företagsstyrelser. Det innebär att en allt större grupp statstjänstemän med regeringens ledamöter i spetsen får och tar sig ökat inflytande i förhållande till andra grupper i samhället — i förhållande till näringslivet, olika intresseorganisationer, löntagarorganisationerna och i förhållande till de enskilda individerna. Man kan, beroende på politisk uppfattning, tycka att en sådan utveckling är bra eller olycklig. Men kallar man det att fördjupa demokratin — då hycklar man.

I höstens remissdebatt irriterades statsministern av att jag påtalade den alltmär accentuerade utvecklingen mot socialdemokratiskt enpartistyre, som väl knappt någon har kunnat undgå att iaktta. Jag menade då inte bara den nonchalans mot riksdagen, som regeringen ofta demonstrerar — ett exempel härpå har vi fått genom det som sagts om skattereformen. Jag tänker också på utbildningssektorn.

Inom utbildningsdepartementet talar man om att skolan skall vara ett instrument att forma de unga enligt mönster, som beskrivs i samma ordalag som i socialdemokratiska program. I läroböcker hittar man alltför ofta en vrångbild av den politiska oppositionen och vad den representerar. I radio och TV drivs ibland en samhälls- och kulturdebatt, som klart präglas av tänkesätt som det socialdemokratiska partiets vänsterflygel representerar. Jag skulle vilja gå så långt att jag säger att de rätta politiska åsikterna ibland betraktats som en karriärmöjlighet.

Regeringen kan inte avsvärja sig ansvaret för denna utveckling. Den har det högsta ansvaret för samhällsutvecklingen i Sverige. Antingen regeringen med gillande accepterar den eller — vilket väl är mindre sannolikt — med bekymmer åser den, är en sådan ut-

veckling en fara för demokrati och fri opinionsbildning.

Men jag skall inte förneka, att oppositionen också har sin del i ansvaret för den samhällsutveckling, som vi alla är vittne till. Det är oppositionens uppgift att opponera, balansera och tvinga regeringen att ta hänsyn till alla grupper i samhället. En vital opposition kan uppnå detta. Vi har tidigare många gånger sett exempel på det.

En opposition som inte opponerar uppnår inte detta. Oppositionspartier som tror sig vinna på att ligga så nära de socialdemokratiska ståndpunkterna som möjligt fullgör inte sin uppgift som opposition och åstadkommer inte den balans, som demokratin förutsätter. Jag fruktar, att vi bl. a. kommer att få se ett exempel på detta, då propositionen om kapitalbeskattningen ligger på riksdagens bord.

En opposition som skall fylla sin demokratiska uppgift i samhället måste alltså öppet, envetet och ibland ganska fränt slå ned på regeringens svagheter och därtill presentera klara politiska alternativ. En stark opposition skulle dessutom bli slagkraftigare om de tre oppositionspartierna i samverkan kunde möta socialdemokraterna. Personligen är jag en varm anhängare av ett samgående inom oppositionen till ett borgerligt block. Den partipolitiska bilden i vårt land har emellertid hitintills inte tillåtit detta, även om vi i moderata samlingspartiet ständigt arbetat för en förändring och jag själv tagit många initiativ. Som det i dag ser ut tycks vi därför tvingas att gå fram var för sig med var sitt program mot regeringen men i samma riktning. Men det politiska sceneriet förändras och förnyas ständigt. Vad som gäller i dag behöver inte gälla för morgondagen. Ju närmare vi kommer valet, desto större möjligheter bör det finnas att åstadkomma en kraftfull oppositionspolitik i samverkan.

Remissdebatt

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Låt mig börja med att instämma med herr Holmberg på en punkt: det var ett långt anförande han höll. När jag nu är i den situationen att jag skall bemöta honom och dessutom vara så artig mot herr Hedlund och herr Gustafson i Göteborg, att jag försöker bemöta även dem, och när jag nu har den där obehagliga gamla vanan att jag vill tala litet ekonomi i remissdebatten, så får jag — och det beklagar jag — inleda mitt anförande med samma deklaration som herr Holmberg: det här anförandet blir också litet långt. Möjligen kan jag ha litet mer motiv för det än herr Holmberg hade.

När jag för ett år sedan lade fram statsverkspropositionen för innevarande budgetår, skisserade jag en trolig upplåning på 2,5 miljarder. När vi sedan i maj månad diskuterade kompletteringen av statsverkspropositionen antog vi att upplåningen skulle gå ned. Nu visar det sig att det första antagandet var det riktiga, eftersom vi har en statlig upplåning på 3 miljarder. Jag underströk för ett år sedan att beräkningen om 2,5 miljarder var behäftad med vissa reservationer, eftersom en del utgifter skulle tillkomma. Därför var den prognosen inte så dålig. När jag i år serverar en annan siffra, gäller självfallet samma reservation.

När vi för ett år sedan diskuterade, huruvida en sådan statlig upplåning var förenlig med det samhällsekonomiska perspektiv som vi då mötte, var det ingen av oppositionens talare som gjorde gällande att det låg någon direkt fara i en sådan upplåning. Jag beskylldes för att vara optimistisk när jag annonserade en klar uppgång i konjunkturen, men inom oppositionen var man mera försiktig och ville inte endossera min optimism om konjunkturuppgången.

Jag har roat mig med att leta i gamla akter. Jag fann att vi förde en intressant

debatt här i kammaren i maj månad 1968 — det var den sista möjlighet vi hade att fastlägga statsverkspropositionen för det budgetår som slutade i mitten av 1969. I mitten av 1969 hade vi alldeles ovedersägligen en konjunkturuppgång med vissa spänningar i ekonomin. Jag hade det rätt svårt att försöka hålla nere oppositionens mycket energiska krav på en lättare finanspolitik. Jag gjorde en summering av oppositionens önskemål och förslag, eftersom det var så sent på året att oppositionen hade fått tillfälle att redovisa sina förslag, och det visade sig att det förelåg yrkanden om skattesänkningar — eller budgetförsvagningar, om jag skall använda det uttrycket — på mellan 650 och 850 miljoner kronor från de olika oppositionspartierna. Naturligtvis skulle vi ha fått det ännu besvärligare, om oppositionens synpunkter hade vunnit gehör.

Nu känner alla och envar till att man inte kan förändra finanspolitikens styrka från dag till dag. Har riksdagen fastlagt utgiftsstaten under vårsessionen, måste det hända något alldeles exceptionellt för att regeringen skall vägra att effektuera riksdagens beslut, det må gälla utgifter för folkpensionering, för utbildning, för barnbidrag eller försvar eller vad det vara månede.

Den enda variabeln i finanspolitiken, om man bedömer det som önskvärt att snabbt strama åt denna, är resoluta och plötsliga skattehöjningar, men av administrativa och tekniska skäl kan sådana skattehöjningar — jag talar nu i hypotetiska termer — endast ta formen av en höjning av de indirekta skatterna. Även den variationseffekten har emellertid sina gränser — om inte annat, så av rena anständighetsskäl. Har den svenska arbetsmarknaden gjort upp om löner under en tvåårsperiod, har parterna vissa förväntningar om att den löneuppgörelsen i varje fall inte i någon nämnvärd grad störs eller ändras

Remissdebatt

genom att levnadskostnaderna höjs under avtalsperioden.

I den situationen har man egentligen ingenting annat att ta till än de penningpolitiska medlen: ränteändringar och kreditrestriktioner. Vi har använt dem under 1969 för att bromsa den snabba konjunkturuppgången, och jag är medveten om att de åtgärderna har föranlett mycken klagan. Skärpningen av restriktionerna har emellertid haft det goda med sig, om jag får döma av den offentliga debatten, att det torde föreligga en enhällig uppfattning om att finanspolitiken bör skärpas i den budget som nu läggs fram för att skapa utrymme och förutsättningar för lättnader på andra områden.

Nu har vi inte som i fjol möjlighet att ta del av oppositionstalarnas alternativa budgetförslag, och därför diskonterar jag kanske utvecklingen alltför lättsinnigt när jag säger att det skulle vara en allmän opinion för en skärpt finanspolitik. Vi får veta det litet längre fram, såvida inte oppositionens talesmän är beredda att redan nu göra några avslöjanden.

Men även mot bakgrund av denna hårda kreditpolitik framstår sannerligen inte 1969, som har präglats av hög ränta och snåla krediter, såsom något dåligt år. Den ekonomiska tillväxten har uppgått till 5 procent, produktionen inom industrin har ökat med 8 procent, de industriella investeringarna har ökat med 6 procent, exporten har ökat med 12 procent och den privata konsumtionen har ökat med 4 procent. Detta är i korthet några data som klart och tydligt markerar det gångna året som ett av de bättre åren under efterkrigstiden.

Det är klart att det också finns en negativ sida, som redan har påtalats, nämligen att bytesbalansen har försämrats. Det beräknade underskottet på 500 miljoner blev i runt tal 1 100 miljoner. Om jag försöker analysera utvecklingen, kommer jag till ungefär följande resultat.

Vi har i stort sett kunnat hålla handelsbalansens underskott oförändrat, och detta får väl betraktas, om inte såsom tillfredsställande, så i varje fall som relativt tillfredsställande med hänsyn till den starka lagerökning som har ägt rum under 1969 och som självfallet har slagit hårt på importsidan. En normal lagerökning brukar vi värdera till 800 miljoner kronor per år. Under 1968 uppgick lagerökningen till 500 miljoner, och under fjolåret beräknas lagerökningen ha uppgått till mellan 1 700 och 1 800 miljoner.

Jag erinrar mig en debatt långt tillbaka i tiden, år 1947, när hedersmannen Axel Gjöres var folkhushållningsminister. Han angreps hårt för den starka reduktionen av valutareserven under vintern 1946—1947 och förvåren 1947. Som den noggranna och ordentliga människa han är hade han tagit med sig en imponerande lista över olika importerade råvaror och läste upp den, vilket gjorde stor effekt i kammaren. Han slutade med att säga: »Ärade kammarledamöter, här ligger valutareserven!» Det är klart att man inte kan diskutera bytesbalans och valutareserv utan att även se hur lagren har utvecklat sig.

Med hänsyn till den kraftiga lageruppbyggnaden under 1969 har vi nu räknat med att det skall behövas en mindre import av de strategiska varorna under 1970. Detta har vi tillgodoräknat oss i våra prognoser, och vi har räknat ner underskottet från drygt 1 100 miljoner till 675 miljoner. Den siffran har kritiserats därför att den inte helt stämmer överens med vad konjunkturinstitutet har ansett, men jag skall kommentera detta litet längre fram.

Vad som kanske har varit mera alarmerande under fjolåret var väl utvecklingen av kapitalbalansen och den påverkan i form av reduktion på valutareserven som det innebar. Där tappade vi under fjolåret 1 700 miljoner av valutareserven, och man kan ju frestas

Remissdebatt

att försöka göra en analys även i det avseendet.

Då visade det sig först och främst att valutastyrelsen under 1969 gav tillstånd till direkta svenska investeringar i utlandet för 1 700 miljoner och att det ledde till ett kapitalutflöde på 1 150 miljoner. Motsvarande summa för tillståndsgivningen var året dessförinnan 670 miljoner, och under 1960-talet har regelmässigt valutautförseltillstånd givits för detta ändamål på belopp som i runda tal legat mellan 300 miljoner och cirka 850 miljoner. Fjolårets siffra på 1 700 miljoner är också speciell och skiljer sig klart från normalmönstret. Jag inskränker mig till att konstatera detta, men det är ju en av de förklaringsgrunder, som oppositionen naturligtvis inte har haft någon anledning att erinra om men som jag tycker skall med för att man skall få en riktig bedömning av det hela.

Valutarens nedgång har en av sina förklaringar i den kraftiga svenska etableringen utanför våra gränser, och den kan också i viss mån förklaras av att utlandsetableringen inom våra gränser var blygsammare under 1969 än vad den tidigare har varit. Men naturligtvis spelade all den oro man hade på valutafronten, talet om devalvering och talet om revalvering, sin roll i fråga om kapitalströmmarna. Vi fick onormala förskjutningar i betalningsterminerna, sett från både import- och exportsidan. Framför allt invercade väl här den av alla förväntade revalveringen av den tyska marken. Efter det att den operationen gjordes i slutet av oktober har ju valutautflödet upphört. Vi fick tillbaka ett par hundra miljoner i valutor under november och december. Vi har inte möjlighet att nu avläsa siffran för januari, men jag tror jag vågar satsa på att en viss återströmning av valutor kommer att äga rum också under de första månaderna innevarande år.

Detta betyder naturligtvis inte att ris-

kerna är över. Underskottet i bytesbalansen är ett faktum, och kapitalbalansens problem och valutareservens försvagning tarvar den allra största uppmärksamhet. Vad som naturligtvis tarvar ännu större uppmärksamhet är ju att vi vad beträffar tjänstenettet har ett år efter år sämre resultat. Sjöfartsinkomsterna ligger ungefär statistiskt där de har legat under de senaste åren och turisttrafiken ökar varje år. Det minusnetto på 1 200 miljoner som vi har på turism ökar med ungefär 150 miljoner årligen. Vi har beslutat ett u-hjälpsprogram som innebär att vi i år framlägger en budget med ökade u-hjälpsanslag på 170 miljoner. Nästa år kommer det att framläggas ett förslag om ökade u-hjälpsanslag med 200 miljoner. Vi är nu uppe i ett anslag på 800 miljoner för u-hjälpen. Nästa budgetår ligger det på 1 000 miljoner, och vi räknar med att 1974/75 vara uppe i ett anslag till u-hjälpen som med normal presumtion om hur den ekonomiska tillväxten och nationalprodukten utvecklas väl kommer att ligga någonstans mellan 1 800 och 2 000 miljoner.

Detta är åtaganden som riksdagen i stor samstämmighet har gjort. Där har vi naturligtvis ett problem som jag inte har kunnat finna någon annan lösning på än att med de medel som står oss till buds försöka satsa hårdare på den industriella expansionen i vårt land, vilket kommer att innebära att företagen får en större exportkapacitet och en större motståndskraft mot utländsk konkurrens, så att vi får de riktiga påverkningarna på handelsbalansen såväl på export- som på importsidan. Ser vi på innevarande års perspektiv ställer sig prognosen kanske inte lika bra som 1969, vilket har sina särskilda förklaringar, men den är ändå relativt god. Vi räknar med en tillväxt i vår ekonomi på i runt tal 4 procent och utgår ifrån att det privata näringslivet skall öka sina investeringar med 10 procent. Jag

Remissdebatt

tror att det var herr Holmberg som frågade vad dessa prognoser bygger på. De grundar sig på den investeringsdrive som pågår inom den svenska industrin och på de svenska industriföretagarnas egna svar när vi frågat dem. Vidare bygger prognosen på att det dess bättre finns finansiella möjligheter att realisera en sådan investeringsökning. Å andra sidan måste detta, eftersom man här har kommunicerande kärn, innebära att stat och kommun får ta det lugnare beträffande sin utbyggnadstakt. Prognosen ligger för statens del på 3,5 procent och för kommunernas på 5 procent. Vi sänker bostadsbyggandet reellt med 1 procent men håller fast vid programmet 100 000 lägenheter som vi haft som rättesnöre. Det blir enligt vår åsikt en exportökning på 8,5 procent och en importökning på 7,5 procent, och även härvidlag har jag kritiserats från talarstolen, därför att jag inte slaviskt följt konjunkturinstitutets prognoser. Men även detta skall jag kommentera litet längre fram. Att vi inte kan upprätthålla den kraftiga exportökningen på 12 procent har sin naturliga förklaring i att vi började år 1969 med ett utrymme i fråga om produktionskapacitet, beträffande både arbetskraft och utrustning, som vi inte längre kan räkna med. Därför har det också som en naturlig rekyl blivit en viss återhållsamhet då det gäller antagandena. År 1970 bör ge utrymme för en standardhöjning för konsumenterna på ungefär 3,5 procent.

Jag återkommer till vad man skulle kunna kalla saldoposten i hela bokslutet, nämligen det statliga upplåningsbehovet. Vi bör kunna nedbringa detta från 3 000 miljoner till, som jag framhållit i finansplanen, 800 miljoner. Men jag har gjort alla reservationer. När jag lyssnade till herr Hedlund fäste han sig just vid detta och diskonterade snabbt att det går åt 1 500 miljoner. Då jag lyssnade på herr Hedlund samma dag

som propositionen lades på bordet vid riksdagens högtidliga öppnande, låg hans antagande någonstans mellan 1 500 och 2 000 miljoner. Han har närmast sig mig och det skall väl alltid hälsas med glädje — vi har ju gamla förbindelser. Men när jag gjort reservationerna beträffande de 800 miljonerna har jag tillåtit mig säga att jag ändå tror mig våga lova att vi inte behöver överstiga 1 500 miljoner. Sänker man den statliga upplåningen från 3 000 miljoner till hälften är det väl inget tvivel om att det rör sig om en ganska påtaglig uppstramning av finanspolitiken. Sedan kan man ju ha önskemål om en ännu hårdare uppstramning och härom får vi veta litet längre fram när oppositionen är beredd att överge sin hemliga attityd och tala om vad den räknar med när dess partimotioner skall redovisas.

Jag skall nu inte tynga denna riksdagsdebatt med att upprepa vad jag berättat i radio och TV samt i olika debatter under de senaste veckorna. Det är helt onödigt. Som den alerta och intresserade församling riksdagen till 100 procent är har ledamöterna säkerligen redan lärt sig allt detta. Jag kan därför förkorta debatten och inskränka mig till att säga följande.

Motivet till punktskattehöjningarna på öl och cigaretter har varit vår önskan att förstärka budgeten. Den tidigare starten med uttagande av höjd moms hjälper visserligen till att göra budgeten starkare, och det är utmärkt, men den har sin väsentliga motivering i att vi inte vill ha några störningar eller någon allmän oro på handelsområde. Vi vill inte under elva och en halv månader sätta detta utomordentliga försäljningsargument i händerna på dem som har kapitalvaror att sälja, vilket vi skulle göra genom att dra på den höjda momsens först vid nästa årsskifte. Jag har redan från auktoritativt håll hört uttalas att det var mycket bråttom med att få fram bilarna i den svenska bil-

Remissdebatt

industrin därför att det förelåg en så stark efterfrågan under januari månad, orsakad av att momsens skall höjas den 1 februari. Hur skulle det då ha sett ut om bilförsäljarna hade haft elva och en halv månader på sig att utforma sina försäljningsargument och sätta fart på köprushen?

Naturligtvis är jag inte överraskad av att oppositionens företrädare har uppehållit sig vid den annonserade skatte-reformen. Jag kan också förstå otåligheten över att regeringens förslag inte redan nu kan redovisas i alla detaljer. Men här är det fråga om en stor och genomgripande reform som skall förse med en omfattande lagtext. Jag kan emellertid försäkra — vilket någon redan har sagt sig anta — att departementets flitiga skattejurister och övriga medarbetare sysslar med detta arbete i den takt som man mänskligt kan begära och att frågan kommer att redovisas inför riksdagen i den ordning som anges i riksdagsordningen och gällande författningar. Det föreligger i det fallet inte något hemlighetsmakeri. Regeringen har ingen annan arbetsmetod än att i vanlig ordning utarbeta sina förslag och lägga fram dem för riksdagens prövning inom de tider som fastställts för propositionens avlämnande. Sedan har riksdagen sin motionsrätt och utskotten sin slutliga gransknings- och prövningsrätt. Denna skatteproposition skiljer sig i det avseendet på intet sätt från andra propositioner. Därför är jag tämligen oförstående inför den kritik jag mött från denna talarstol. Den kan endast förklaras av, ehuru det inte har sagts ut, att oppositionen har en önskan — om jag får uttrycka mig så brutalt — att flytta in i kanslihuset och påverka utformningen av skatteförslaget på det sätt som oppositionen uppfattar att förslaget skall se ut. Även om jag förstär en sådan önskan kan jag inte gå den till mötes. Enligt våra parlamentariska regler är det regeringen som utarbetar sina propositioner och riksdagen som grans-

kar, kritiserar och i sista hand tar ställning. Så kommer det att bli även denna gång.

Till skillnad från andra fall har jag emellertid denna gång på ett tidigt stadium skisserat huvudlinjerna i den kommande skattepropositionen. Jag har talat om att syftet med förslaget är att åstadkomma en omfördelning av skattebördan till förmån för de lågavlönade samt att komma fram till en särbeskattning enligt vilken lika hög skatt utgår på samma inkomst oberoende av kön och civilstånd. Jag har trott att dessa båda ståndpunkter omfattats av en ganska stor majoritet av svenska folket.

Vill man genomföra en skattesänkning som i första hand gynnar de lägre inkomsttagarna kan man inte, vilket jag också sagt, gå förbi kommunalskatten eftersom den utgör den stora skatten för de små inkomsttagarna. Därför kommer det nya förslaget att innebära lättnader i såväl den statliga som den kommunala beskattningen. Därvidlag kommer momsens att få finansiera den compensation som kommunerna kan komma att ställa anspråk på i anledning av sitt skattebortfall.

Ett av de väsentligaste inslagen i den nya reformen är den gemensamma skatteskalen. Denna medför en lindring av beskattningen för den ensamstående. Om man haft två skatteskalor — en hård och frän för den ensamstående och en mildare och behagligare för den gifte — och kommer fram till den slutsatsen att man skall ha en enda och gemensam skatteskala, kan man självfallet inte undvika en skärpning för den gifte och en lindring för den ensamstående. Det är ju det som är ett av de svåra problemen när den slutliga reformen skall utarbetas. Det är ett problem som berör hundratusentals familjer. Jag har givit till känna att jag tror att det finns en teknisk möjlighet att komma förbi det, i varje fall att hyfsa det överallt där det är nödvändigt genom ett avdrag på den slutliga skatten, som maken har

Remissdebatt

rättighet att göra så länge bara den ena av parterna i äktenskapet arbetar men som försvinner i takt med de inkomster den andra får när vederbörande går ut i arbete.

Det gäller vid en reformering av skattesystemet att försöka komma fram till administrativa förenklingar, och övergången till en enda skatteskala är självfallet en klar förbättring i detta avseende. Ett steg i samma riktning är att reducera antalet avdrag så långt det sig göra låter, och jag har också uttalat att avsikten är att slopa rätten till avdrag i statsbeskattningen för erlagda kommunalskatter. Detta avdrag får ju genom statsskattens progressivitet större betydelse ju högre vederbörandes inkomster varit. I sista hand får de olika ingreppen stämmas av i den nya gemensamma skatteskalan, där man får ta de hänsyn som är möjliga med tanke på förhållandena i det praktiska livet. Hur jag lyckas med detta får vi väl diskutera när propositionen så småningom kommer på riksdagens bord.

Den höjda momsen föranleder vissa kompensationskrav, i första hand för folkpensionärer och barnfamiljer. Dessa krav är tillgodosedda, i det senare fallet på ett så hyggligt sätt att det blir kompensation både för momshöjningen och för levnadskostnadsstegringen och dessutom en viss standardförstärkning av barnbidragen. Jag har också tillåtit mig att exemplifiera verkningarna av reformen på följande sätt. Om jag tar hänsyn till såväl den direkta skatten som till momsens verkningar i form av levnadskostnadsfördyring — varvid jag presumerar att tre fjärdedelar av momshöjningen slår igenom i levnadskostnadshöjningen och att praktiskt taget hela den enskildes inkomst konsumeras — visar det sig att det uppstår ett balansläge för gifta makar vid ungefär 30 000 kronors årsinkomst. Enligt taxeringsstatistiken för det senaste året ligger 70 procent av de svenska skattebetalarna under denna gräns. Om jag bara

skulle ta hänsyn till konsekvenserna av den nya skatteskalan och bortse från levnadskostnadsfördyringen genom den höjda momsen, skulle jag kunna höja 30 000-kronorsgränsen till 37 000 eller 38 000 kronor. — Jag säger detta endast för att visa var gränsen går mellan dem som skall få ut någonting av denna reform och dem som får betala den.

För en ensamstående ställer sig detta balansläge betydligt fördelaktigare, ty här kommer vi ju in med en ny och lindrigare skatteskala. Gränsen ligger väl i detta fall ungefär vid det dubbla beloppet. Och i familjer där båda parter arbetar blir resultatet också förmånligt genom den nya ensartade skatteskalan.

Jag har i dessa beräkningar sett bort från begreppet barn. Finns det barn i familjen höjs barnbidragen, och följaktligen kommer balanspunkten att höjas med hänsyn till detta. Skattereformens omfördelningseffekt ligger ju mellan 3,5 och 4 miljarder, och det är det som gör att man har anledning tala om en stor reform.

Nu har jag under dagens debatt hört, att här serverar finansministern en budget med en utgiftsstat på 45 630 miljoner kronor utan att samtidigt servera skattereformen. Hur kan man behandla det ena och inte se det andra? Ja, det kan man faktiskt göra helt enkelt därför att skatteförslaget är neutralt till finanspolitiken. Finansministern tar inte in några pengar på skattereformen och ger inte ifrån sig några pengar. Det är rätt och slätt en omfördelningsreform. Den har således ingen betydelse för den statliga upplåningens omfattning; den har ingen betydelse för statsverkspropositionens utgifts- och inkomstberäkningar.

Den kan möjligen ha betydelse ur sparandesynpunkt, någonting som jag diskuterade med nationalekonomerna här omkvällen. Och jag kan väl delvis ge nationalekonomerna rätt i att om man tar ifrån folk som har mycket pengar

Remissdebatt

och höga inkomster en del av de höga inkomsterna och lägger dessa pengar i skötet hos folk som har låga inkomster och litet pengar, så är det naturligtvis inte överraskande om det blir mera av konsumtion och mindre av sparande än om pengarna ligger hos dem som redan har tillfredsställt sin konsumtion praktiskt taget i alla avseenden. Men här har man ju att väga det sociala rättvisekravet — att göra en skattereform med omfördelningseffekt eller att sätta frågan om sparandet i förgrunden. När vi bedömt detta har omfördelningseffekten vägt tyngre, och därför föreslår vi denna reform.

Herr Hedlund började med att tala om, att egentligen har vi varit ganska skrala i fråga om ekonomins skötsel under 1960-talet. Vi ligger i avseende på ökningstakten i den ekonomiska tillväxten lägre än vad som är medeltalet inom OECD-länderna. Naturligtvis kan man tabellmässigt läsa ut detta. Jag har inte kontrollerat om det var likadant under 1950-talet, när vi hade glädjen att kunna utnyttja herr Hedlund och hans partikolleger i regeringen, men det skulle inte förvåna mig om det var likadant då. Och det finns, som jag många gånger framhållit från denna talarstol, en enkel förklaring till detta förhållande: procenten är mera svärfångade om man startar från ett högre utgångsläge, som vi gör. Detta lär sig varje nation — i den mån man kommer upp i en högre standard är de nya procenten mera svärfångade.

Men jag tycker det är mera relevant, herr talman, att se på vad bruttonationalprodukten, utslagen per invånare, är i vårt land. En sådan beräkning är ju en ganska god mätare på vad de svenska medborgarna tillsammans arbetar ihop. Det visar sig att bara en nation i världen ligger före oss i detta hänseende, och det är Förenta staterna. Sedan kommer Sverige som nr 2, överlägset först i Europa. Jag kan t. o. m. säga att vi kanske borde honoreras i jämförelse

med Förenta staterna, därför att vi fördelar den gemensamma produkten på ett i alla avseenden bättre sätt än vad amerikanerna gör. Jag kan säga samma sak om våra fasta bruttoinvesteringar, d. v. s. byggandet för framtiden. I en internationell jämförelse med alla OECD-staterna — 14 stycken — ligger Sverige med investeringarna utslagna per invånare som nr 1 och Amerika som nr 2.

Om jag sist ser på den privata konsumtionen, hur hög är då vår levnadsstandard? Hur mycket kan vi konsumera per invånare i ett internationellt perspektiv? Här ligger Förenta staterna och Canada före oss, vi som nr 3.

Jag brukar alltid säga att internationella sifferjämförelser har sina stora brister. Jag brukar själv inte ta initiativ till en debatt med internationella sifferjämförelser som inslag. Men när herr Hedlund nu tog upp saken från denna utgångspunkt, finns det inte någon möjlighet för mig att komma undan. Jag tyckte då att detta för balansens skull borde sägas.

Herr Hedlund deklarerade: Det är inte någon efterklokhet om jag uttalar önskvärdheten av att finanspolitiken borde ha skärpts tidigare och hårdare, så att vi inte fått en så orimlig tyngd på ränte- och kreditpolitiken som vi haft under det gångna året.

Ja, när gav vi signalerna för 1969 års finanspolitik? Jo, det gjorde vi den 29 maj 1968 när vi låste fast den budget som gällde för sista halvåret 1968 och första halvåret 1969. Det var framför allt under april och maj 1969 som vi avläste och — det erkänner jag villigt — blev överraskade av den snabba konjunkturuppgången. Det har sitt intresse att påminna om denna debatt. Jag citerar herr Hedlund då han riktar sig till mig — han ville nämligen ha en mera expansiv finanspolitik för det år jag här nämnde: »Var lika djärv som Wigforss!», sade herr Hedlund i maj 1968. I dag sade han något liknande. Finansministern får lägga bort att bara hålla på

Remissdebatt

att höja skatterna. Han får även tänka sig att sänka skatterna, men det är klart att herr Hedlund inte vore Hedlund om han inte samtidigt sade: »men de skall snabbt kunna höjas igen»!

Det där att man snabbt skall kunna sänka och höja, kunna spela på skatteklaviaturen från månad till månad har sina bekymmer, och herr Hedlund som praktisk karl vet att det är nästan omöjligt. Jag har visserligen en gång gått till riksdagen och begärt att få fullmakt att justera spritskatten utan den långa och omständliga proceduren att redovisa i vanlig ordning, att ha 14 dagars motionstid och utskottsbehandling, därför att jag tyckte att den sprithamstring som varje väntetid föranleder var olustig. Jag blev då beskylld för att vara ute i utomordentligt allvarliga ärenden. Jag vill minnas att herr Cassel — en man som jag i alla andra avseenden sätter stort värde på — tillät sig att säga att finansministern här uppträder som ett kombination av Gustav Vasa och Karl XI i egen hög person. Detta är ett enmansvälde som riksdagen aldrig kan godkänna. Man kan inte ge efter i fråga om svenska folkets urgamla rätt att sig själv beskatta. Jag fick ge mig då. Det är nog inte riktigt att säga att jag blev skrämmd av det hela, men jag har ansett det vara tämligen lönlöst att komma tillbaka i denna avsikt.

Skattepolitiken är inte ett sådant snabbt arbetande instrument. Skulle jag ge mig på att variera företagsbeskattningen med hänsyn till konjunkturerna, vet herr Hedlund som praktisk storföretagare att jag skulle riva sönder hans ekonomiska och finansiella planering med allt vad det kan innebära av besvär och olägenheter. Om jag skulle ge mig på att variera beskattningen för de enskilda konsumenterna och inte har fullmakt att göra det snabbt, skulle följden av och till bli snabba hamstrings-episoder i den svenska ekonomin med snabba belastningar på importen och naturligtvis en massa dumma inköp.

Därför tror jag inte heller att det i praktiken är den gyllene lösning som man kan inbilla sig när man säger: »Låt oss snabbt skapa möjligheter att förändra finanspolitiken!»

Finanspolitiken är ju inte bara inkomster; den är också utgifter. Jag har tidigare sagt att det skulle vara något alldeles exceptionellt om regeringen inte effektuerade det utgiftsprogram som riksdagen har antagit under det år för vilket man har debatterat budgeten och utgiftsprogrammet.

Herr Hedlund ansåg i den intressanta debatt som så att säga var introduktionen till år 1969 att energiskatten var en sådan post som man borde kunna ta bort. Den allmänna arbetsgivaravgiften, som förstärkte budgeten under 1969 — den sattes i kraft den 1 januari det året — med 800 miljoner kronor, ville herr Hedlund inte heller vara med om, därvid hade han sällskap med sina oppositionskollegor. Energiskatten skulle bort. Arbetsgivaravgiften skulle bort. »Ta bort dessa skatter», sade herr Hedlund, men herr Hedlund vore inte herr Hedlund om han inte lade till: »men vid en lämplig tidpunkt».

Nåja, slutsatsen av herr Hedlunds ansträngningar vid den debatt som jag erinrar om gav i varje fall inget intryck av att han riktade någon allvarlig förmaning till finansministern att strama upp finanspolitiken, och det gjorde inte övriga oppositionsledare heller. Jag vill inte vara efterklok, men jag tycker att herr Hedlund skall vara fasligt ängslig för att här presentera sig som den som säger att hade vi bara gjort på ett annat sätt, så skulle situationen ha varit bättre i dag.

Herr Hedlund tar upp skatterna och ställer en direkt fråga till mig: Hur blir det med villabeskattningen? Villaägarna tar emot sina nya taxeringsbesked om ett par veckor, skulle jag tro. Det är klart att det på sina håll är kraftiga uppräknings. På vissa håll är det motsatsen, men i allmänhet och för det

Remissdebatt

stora flertalet blir det betydande taxeringshöjningar. Jag har tidigare uttalat att regeringen är helt på det klara med vad det innebär för problem för en villaägare, som sannerligen inte har någon som helst tanke på att realisera sitt egnahem utan har det som sin bostad, då resultatet av det hela bara blir att han får en skatteköjning, såvida man inte balanserar den med andra åtgärder. Vi håller på att fundera på detta, och jag vet väl ungefär hur jag kan tänka mig att de balanserande förslagen skall utformas. Det kommer följaktligen ett förslag i riksdagen på den punkten, som jag tror att oppositionens ledamöter på det hela taget skall kunna acceptera.

När sedan herr Hedlund tar upp frågan om pension vid 65 år lägger jag märke till att herr Hedlund i varje fall kommer den matematiska sanningen närmare varje gång han talar härom. När han första gången lanserade förslaget var det fråga om en kostnad på 500 miljoner kronor; det blev så småningom 600 miljoner kronor. I dag säger herr Hedlund att det rör sig om en kostnad på mellan 600 och 700 miljoner kronor. Eftersom jag såg att man hade anlitat riksdagens kontor för att ta reda på vad en sådan reform skulle kosta och fått svaret 700 miljoner kronor, förstår jag att det är riktigt att börja orientera sig mot den summan. Vi har i kanslihuset försökt beräkna kostnaderna och tror inte att de stannar vid det beloppet. Det är följaktligen fråga om en stor, dyr och viktig reform.

Jag lyssnade härommorgonen när jag drack mitt morgonkaffe på nyhetsutskickningen i Dagens eko mellan halv åtta och åtta. Där intervjuades herr Hedlund av en energisk journalist just i anledning av detta utspel. Journalisten frågade: Vad är det för någonting som centerpartiet skall skjuta undan för att få rum med dessa 600 eller 800 miljoner kronor? Herr Hedlund svara-

de som han brukar: Det har vi inte tagit ställning till. Jag tror honom på hans ord, jag är övertygad om att han har rätt häri. Centerpartiets kansli har inte lagt ned någon energi på att fundera över vad man skall skjuta undan.

Men, fortsatte herr Hedlund i detta eko, vi vill inteckna denna summa redan nu så att den är bunden 1972. För en finansminister är sådana predikningar från en partiledare litet oroande. Jag har nämligen den uppfattningen att vi sannerligen är intecknade så mycket att väsentliga ting i finanspolitiken ligger låsta framöver. Det innebär att man inte kan använda finanspolitiken som något variabelt konjunkturmedel. Vi är intecknade för försvarsuppgörelsen, vi är intecknade för folkpensionshöjningarna, vi är intecknade genom att vi har låst reglerna i fråga om statens finansiering för hela den väldiga utbildningsreform som är på gång och som med naturkraft rullar vidare.

Det är klart att den som råkar vara finansminister värjer sig mot nya in-teckningar, och jag har svårt att förstå hur en partiledare med det ansvar som en sådan alltid måste ha kan uttrycka sig så lättsinnigt att han säger: Någon prioritering har vi inte tagit ställning till i denna tunga fråga, men vi vill inteckna redan nu. Vore det inte rimligare att man väntade med att bestämma sig tills man har möjlighet att se alternativen?

Det kan ju mirabile dictu hända att vi 1972 befinner oss i en sådan situation — jag vill inte måla några olycksbilder på väggen — i fråga om bytesbalans eller internationell spänning i världen att vi alla är överens om att även den mest behjärtansvärda reform bör vänta därför att det har ställts nya anspråk och nya krav som när vi lugnt och kallt bedömer dem måste anses gå före även en sådan här reform. Därför tycker jag att det är lättsinnigt — det är väl det enda ordet för det — om

Remissdebatt

man driver den politiska ambitionen dithän att man plockar ut vissa tunga reformer och säger: Dessa »paktar» vi för nu bara för att ha det gjort, och sedan får det bli vad det vill framöver. Det är att binda en handlingsfrihet som jag är övertygad om att herr Hedlund inte skulle vilja ha bunden om han var i den ställningen att det verkliga ansvaret föll på honom.

Vi skall inte äta upp maten för u-länderna, är kontentan av vad herr Hedlund sade i avseende på det svenska jordbruket och u-hjälpen, även om han använde en försiktigare formulering.

För att få till stånd en utveckling i de underutvecklade länderna kommer dessa, herr Hedlund, framför allt att behöva pengar. De kan få en del av dessa pengar genom internationellt bistånd, men den största delen måste de skaffa sig genom sina egna ansträngningar. De får exportera vad de har att exportera och sedan använda inkomsterna härav på det sätt som deras prioriteringar ger anledning till. Jag tycker att det är beskäftigt att säga, att de s. k. underutvecklade länderna inte begriper hur de bäst skall använda sina pengar. Jag tror att de begriper det bättre än vi som står utanför. Och om de väljer att sälja livsmedel — en del av dem har ingenting annat att sälja — för att få pengar till utrustning för bevattningsanläggningar, en begynnande industri eller någonting annat, tycker jag att de skall ha rättighet att göra det valet. Och allt förstånd säger, att detta är den rätta bedömningen.

Jag har haft tillfälle att tala med min kollega i Tanzania, finansminister Jamal, som särskilt uppmanade oss att köpa livsmedel från u-länderna. Det var vad de hade att sälja, och de behövde pengar för den utveckling som de själva vill bestämma om.

Nej, i det här fallet använder herr Hedlund falska skyllor. Det är inte u-ländernas mat det är fråga om, utan

det är bondeintresset i Sverige det gäller när herr Hedlund driver denna uppfattning. Jag vill inte förmena herr Hedlund att bevaka det intresset — herr Hedlund är ju den exklusiva företrädaren för det svenska bondeintresset — men det vore bättre om han skötte den uppgiften utan att blanda in utvecklingsländerna.

Herr Hedlund talade om »den socialdemokratiska skördeperioden» efter kriget, som till resultat bara »gav agnar», för att fortsätta med odalmannens språk. Ja, är det så säkert det, herr Hedlund? Det blev vår moderna folkpensionering och de allmänna barnbidragen år 1946. Det blev också ett principbeslut om den obligatoriska sjukförsäkringen under de första efterkrigsåren. Det blev inte bara agnar kvar efter trösken; det blev faktiskt även åtskilliga vetekorn. På den punkten tycker jag nog att herr Hedlund som den försiktige man han är borde korrigera sitt partikansli till nästa gång man skall skriva ihop ett remissdebattsanförande åt honom.

Jag vill, herr talman, säga några ord också till herr Gustafson i Göteborg. Budgeten är ett sviktande underlag, säger herr Gustafson. Han gör vidare gällande, att man från regeringens sida botaniserat i folkpartiets alla motioner och nu tagit fram ett par av dem; egentligen är det folkpartiet som har upphovsrätten till i varje fall det som är acceptabelt i den svenska statsverkspropositionen. Nu vill jag understryka att det faktiskt inte finns något område — jag tror att kammarens ledamöter ger mig rätt på den punkten — som folkpartiet inte tecknat in för sin del. Folkpartiet har varit en energisk botanisör — om nu det ordet existerar. Det finns faktiskt inget område som folkpartiet inte har mutat in. Men — för att använda ett gammalt exempel — solen går inte upp därför att tuppen gal, även om tuppen kan ha den uppfattningen.

Remissdebatt

Herr Gustafson tar upp frågan om väntetiden för installation av telefonapparater. På sätt och vis var det han sade riktigt: Vi har inte pressat ned den väntetiden. Jag är inte säker på att den skall behöva öka men i så fall blir det rätt obetydligt. Men detta är en större och allvarligare fråga än så; det är en fråga om samordningen av de privata och de offentliga investeringarna. Vill man bereda ekonomiskt utrymme för den expansion som vi vill göra i år på den industriella sektorn, går det helt enkelt inte att släppa fram en ökning även på den statliga fronten. Då blir resultatet en överansträngning med allt vad det innebär. Det är helt enkelt logiskt och konsekvent att vi varit snåla med de statliga investeringsanslagen för att skapa det investeringsutrymme på 10 procent som vi angivit i prognoserna. Samma argument gäller väganlagen.

Herr Gustafson i Göteborg förde en ganska lång argumentation om min bristande respekt för konjunkturinstitutet. Han talade om finansministerns frihet att dra slutsatser. Jag vet inte om herr Gustafson ifrågasätter den, men han gillar den i varje fall inte. I annat fall funnes det ju inget motiv för hans inlägg här. Det är emellertid finansministern som skall ta det politiska ansvaret. En docent eller professor på konjunkturinstitutet — med all respekt för honom — ställs inte till ansvar för ett misslyckande i en prognos. Det är finansministern som ställs till ansvar, och det ger finansministern rätt att dra sina egna slutsatser och att ta ansvaret för dem. Jag tror att man till min heder ändå kan säga att jag aldrig, när jag gjort mina misstag, försökt krypa bakom några experter och skyllt på dem.

Jag har tidigare beklagat att denna debatt är något ensidig. Vi gjorde ett djärvt försök i fjol, då vi sköt på remissdebatten till en bit in i februari månad för att verkligen kunna mäta

oppositionens alternativa förslag med regeringsförslagen. Jag är ledsen över att erfarenheterna för oppositionens del blev sådana — det sved litet för mycket om öronen på oppositionen — att man snabbt krävde att vi skulle återgå till det gamla systemet. Därför intar oppositionen i denna debatt den bekväma ställningen att den kan mästra regeringen, medan det inte föreligger några möjligheter för oss att granska era motförslag. Men jag vågar ändå säga att jag skulle bli mycket förvånad om vi finge se några förslag om skärpt finanspolitik från oppositionens sida, trots att man i skarpa ordalag varnar för alla de risker som kan visa sig liggande bakom hörnet om man för den finanspolitik som regeringen presenterat.

Herr Gustafson i Göteborg sade vidare att vi nu om någonsin behöver ett ekonomisk-socialt råd. Vi har planeringsrådet, där finansministern är ordförande, där arbetsmarknadsorganisationerna är representerade, där den nationalekonomiska vetenskapen är med, där jordbruksorganisationerna har sina representanter och handelsorganisationer sina. Detta råd har sammanträtt, diskuterat de ekonomiska förutsättningarna och prognoserna som de kunde bedömas på grundval av konjunkturinstitutets höstrapport, och detta råd har haft möjligheter att efter en föredragning av finansministern diskutera en skatteomläggnings verkningar sedda ur nationalekonomisk synpunkt. Detta råd kommer att få tillfälle att diskutera kapitalbeskattningens problem; jag har ju många gånger sagt att det är en svårknäckt nöt. Men då begriper jag inte varför man till varje pris efterlyser en parallellinstans till planeringsrådet. Den finns redan, herr Gustafson, och det är onödigt att vid olika tillfällen ställa anspråk på någonting nytt.

Herr Gustafson kom sedermera in på en diskussion om sparandet och speciellt hushållssparandet. Detta är någonting som ekonomerna tvistar om.

Remissdebatt

De vet att hushållssparandet ökade under första hälften av 1960-talet — det var samma regering som satt då, och politiken såg knappast annorlunda ut. De säger att hushållssparandet under senare hälften av 1960-talet förmodligen har minskat. Det står på s. 7 i nationalbudgeten: »Under senare delen av 60-talet och i synnerhet under åren 1967, 1968 och 1969 skulle hushållssparandet t. o. m. ha minskat avsevärt, men» — observera detta — »det är svårt att få hela denna nedgång att passa ihop med övriga data om den finansiella utvecklingen.» Därför skall man inte utan vidare tro att herr Gustafson målar en riktig bild när han använder dessa dystra färger. Inte ens de som presenterar nedgången i hushållssparandet är beredda att skriva under skildringen, utan de gör alla erforderliga reservationer.

Herr Gustafson kan inte gärna berömma sig av att hålla samman logiken någon längre stund. Efter att ha kritiserat indragningen av statliga investeringar bl. a. på telekommunikationsrådet säger han att utvecklingen av den offentliga sektorn har tagit hela ATP-sparandet i anspråk. Vad blir det då kvar för finansiering av industriutbyggnaden, som rimligtvis inte kan klaras uteslutande genom självfinansiering?

Även angående detta finns det ett intressant kapitel i nationalbudgeten, som börjar på s. 156 under rubriken Kreditmarknaden. Framställningen gäller 1968 och 1969. Det redovisas där att under 1968 staten tog hand om 550 miljoner av AT-pengarna, kommunerna om 500 miljoner och näringslivet om 1 850 miljoner. AP-fondernas placeringsbehov var 5,7 miljarder. Under 1969 lånade staten 650 miljoner, kommunerna 500, näringslivet 1 400 miljoner. Placeringsbehovet uppgick till 5 450 miljoner, och resten placerades i bostadslån.

Jag begriper inte herr Gustafsons

dystra slutsatser. I de akter som är framlagda för riksdagens ledamöter finns inget underlag för hans påståenden.

Herr Gustafson är en vän av drastiska formuleringar, och det bör väl inte jag klaga på, eftersom jag också ibland använder sådana. Han säger att man möjligen kan klippa fåren men att man inte bör få dem. Nu har jag en motvilja mot att kalla svenska folket för får, men om jag skall följa upp herr Gustafsons liknelse vill jag säga, att de svenska medborgarna varken är klippa eller flädda och inte heller kommer att bli det. Det jag har sagt om utvecklingen av vår turistbalans tycker jag är en dementi på att det svenska folket skulle skinnas inpå svålen.

Herr Gustafson slutade med att säga att socialdemokratin har stöd i opinionen enligt de gallupundersökningar som har företagits på senaste tiden. Jag har varit med tillräckligt länge för att inte vilja svära på gallupundersökningarnas utslag. Visst är siffrorna uppmuntrande, men jag tar dem med den största reservation. Inte förrän rösterna har räknats samman på valnatten vet man om man har något egentligt stöd. Sköter vi oss inte alltför illa — och jag tycker inte det finns anledning att tro att vi skulle göra det — bör vi emellertid ha rimliga chanser i valrörelsen 1970.

Nu säger herr Gustafson att denna gallupundersökning kommer att fungera som en vitaminspruta på honom och hans parti — den skall stimulera folkpartiet att lägga fram sitt program. Vi skall med stort intresse ta del av programmet. Det kunde ju ha sitt intresse att redan nu få veta, om det blir ett folkpartiprogram eller ett mittenparti-program eller någonting alldeles nytt som vi inte har sett tidigare.

Herr Holmberg överraskade med att hålla det längsta anförandet här, men

Remissdebatt

eftersom han är en profilpolitiker, har han naturligtvis också mest att säga.

Den svenska regeringen har ett dåligt anseende utanför landets gränser — det var den slutsats han kom fram till. Om herr Holmberg ser bort från avsiktliga misstolkningar och önskemål att göra partipolitik av ting som man sannerligen inte bör göra partipolitik av, tror jag han finner att det inte har hänt någonting som ger honom rätt att framstå som neutralitetspolitikens ridhare gentemot socialdemokratin. Det är en ganska överraskande skepnad som herr Holmberg uppträder i när han riktar anklagelser mot regeringsbanken och mot socialdemokratin och gör sig till försvarare av neutralitetspolitiken. Jag vill inte säga att jag i och för sig betvivlar herr Holmbergs neutrala inställning i utrikespolitiska frågor, men detta mitt erkännande ger sannerligen inte herr Holmberg rätt att anklaga socialdemokratin för att sväva på målet härvidlag. En nybliven partiledare sade häromdagen till sina vilda ungdomar: »Läs historia!» Om herr Holmberg läser sitt eget partis historia, kommer han snart att finna att en så omdömesgill och försiktig man som Östen Undén en gång i tiden måste sätta högerledaren i karantan därför att denne inte ansågs vara riktigt pålitlig i neutralitetshänseende.

Herr Holmberg säger att Sverige bör söka direkt medlemskap i EEC, och i ett utvidgat EEC. Detta tarvar en närmare precisering. Ett utvidgat EEC kommer väl att omfatta även NATO-länderna England, Danmark och Norge, där det inte förekommer några utrikes- eller neutralitetspolitiska reservationer. Finland har en sådan ställning att landet näppeligen kan söka medlemskap så länge Romstadgan gäller för EEC. Schweiz kommer inte att göra det, och jag tror inte heller Österrike har möjligheter därtill.

När man diskuterar ett utvidgat EEC måste man ha klart för sig att det är

fråga om två grupper av nationer, nämligen dels nationer som är anslutna till NATO, d. v. s. västerns militärallians, och därmed också till den ömtåliga politiska alliansen, dels stater som inte är anslutna till NATO och som av naturliga skäl har en annan syn på Romstadgan.

Vi önskar ett samarbete med EEC, och det har vi tillkännagivit. Vi har sagt att vi även kan diskutera ett medlemskap, under förutsättning att vi har garantier för att vår utrikespolitik, vår försvarspolitik och vår neutralitetspolitik även i fortsättningen betraktas som rent svenska frågor, att vi har möjlighet att se om vår beredskap alldeles oberoende av vad stadgan innehåller om detta och att vi är suveräna att träffa handelsavtal med utanförstående länder.

Kan man från EEC:s sida godta dessa undantag, så har vi förklarat oss villiga till medlemskap. I annat fall kan vi inte acceptera ett medlemskap. Så enkelt är det. Vi har inte fått något svar på denna vår framställning, men vi måste ha ett sådant svar, innan vi kan ta ståndpunkt. I vart fall tar vi inte någon ståndpunkt så pass snabbt och oöverlagt som jag tyckte kom fram i herr Holmbergs inlägg.

Herr Holmberg gör gällande att finansministern polerar siffrorna i budgeten. Ja, den är skriven på grundval av vår årliga bedömning och vad vi tror om utvecklingen. Om herr Holmberg inte tror på den bedömningen — och hela hans inlägg präglades av dystra spådomar om att det kommer att bli sämre i vissa avseenden — bjuder väl den enkla konsekvensen, att han kommer fram till ett krav på en skärpning av finanspolitiken, en begränsning av statens utgifter och en ytterligare skatteförstärkning som ger staten bättre inkomster. Är herr Holmberg logisk, har vi följaktligen att förvänta oss detta en bit in i februari månad, när partimotionerna avlämnas.

Remissdebatt

Vidare tar herr Holmberg upp till diskussion skattepolitiken, varvid han erinrar om vad jag sade i september månad och citerar mig precis på det sätt som en viss potentat läser Bibeln. Jag lade in i mitt anförande åtskilligt av varningar, därför att det finns folk som tror, att man kan basa på ogenerat och få verkningar som jag i varje fall måste bedöma som icke önskvärda. Jag sade ifrån att vad beträffar kapitalbeskattningen blir det en skärpning av de stora förmögenheterna och de stora arven, men att det finns gränser för detta bl. a. med hänsyn till risken för kapitalflykt. Jag talade om att hela det nya skattepaketet kommer att innebära en omfördelning till favör för de lågt avlönade men att det finns gränser för denna omfördelning, därför att livet är som det är. Herr Holmberg citerar utslutande varningen och hoppar över mina slutsatser och mina förslag, och den citatkonsten ger jag inte mycket för.

Herr Holmberg tar vidare upp frågan om rätten att dra av kommunalskatten i den statliga beskattningen. Han betraktar detta såsom en rättvisefråga från interkommunal utgångspunkt. Låt mig först få tala om för herr Holmberg vad han tydligen inte har reda på, nämligen att med nuvarande schablonavdrag för kommunalskatt har vi en uniformerad kommunalskatt i detta avseende för 70 procent av alla svenska skattebetalare. Om de gör avdrag upp till schablonens maximala gräns ger inte avdraget utrymme för några interna skillnader i kommunalbeskattningen. Detta gäller 70 procent av Sveriges skattebetalare. De återstående skattebetalarna, är de 30 procent som har bättre betalt. Det är klart att här har avdragsrätten spelat en viss roll som inkomstutjämnande faktor — det skall jag inte förneka. Men den har sina avgisor. När en kommun höjer skatten med 1 krona får den lågavlönade betala det mesta av kronan, medan den

verkligt högavlönade slipper undan med ett väsentligt lägre belopp, eftersom kronan är avdragsgill vid statsbeskattningen och han ligger högt på progressionsskalan.

Vad som i allt väsentligt betyder en reell skattehöjning för de lågavlönade vid en höjning av den kommunala utdebiteringen innebär alltså en mycket mild skattehöjning för de högavlönade såsom systemet nu fungerar.

Jag vill rätta till ytterligare en sak. Herr Holmberg gjorde nämligen gällande att särskilt glesbygderna kommer i kläm därför att man där har så hög kommunalskatt. Det där var rätt i gången tid, men med nuvarande skatteutjämning är situationen radikalt annorlunda. Tar jag medelutdebiteringen 1969 i landets olika län visar det sig att Västmanlands län ligger högst. Det första Norrlandslänet kommer som nummer 8 bland alla län. Örebro, Gävleborgs, Värmlands, Östergötlands, Kalmar, Gotlands och Västmanlands län har högre medelutdebitering än det sämst ställda Norrlandslänet, nämligen Västernorrlands som kommer som nummer 8. Jämtlands län kommer som nummer 12, Norrbottens län som nummer 13 och Västerbottens län som nummer 16 bland 24 län.

Jag har roat mig med att göra en annan intressant jämförelse. Sätter jag upp kommunerna i den ordning som de betalar den högsta kommunalskatten och tar de 50 kommuner som betalar mest visar det sig att Mönsterås leder — det kan jag en passant meddela — och som nummer 19 bland dessa 50 kommer Hede kommun i Jämtlands län, som 21 Junsele i Västernorrlands län, som 27 Tännäs i Jämtlands län, som 34 och 35 Undersåker och Bräcke i Jämtlands län, som nummer 40 Föllinge och som 48 Lillhärdal, båda i Jämtlands län. Det finns inte en Västerbottenkommun och inte en enda Norrbottenkommun bland de 50 högst beskattade kommunerna i det här landet.

Remissdebatt

Man får nog revidera gamla invanda föreställningar och inte åka omkring och säga att det nu är så synd om glesbygdskommunerna i fråga om kommunal utdebitering och kommunalskatt. Skatteutjämningen har inneburit en revolutionerande förändring av bilden.

Förutom många andra ting berättade herr Holmberg för oss allesammans med litet darr på rösten att det kommande skatteförslaget kommer att medföra att begåvningarna lämnar landet. Jag tror med förlov sagt inte särdeles mycket på detta. Skulle det ligga någonting i det, kan vi trösta oss med att herr Holmberg är kvar. — Efter mycken diskussion på denna punkt har ju herr Holmberg lovat att stanna och då är väl de värsta bekymren ur världen.

Finansministern är ute efter ansiktsförändringar inom oppositionen och vill avläsa dem innan han gör något i fråga om skatterna, sade herr Holmberg. Sedan skulle jag alltså utarbeta mitt skatteprogram med tanke på hur herr Holmberg och andra rynkar på ögonbrynen. Det där är rätt intressant, ty om det är någonting jag har blivit beskylld för under alla år är det ju en form av självgodhet som inte tar hänsyn till hur oppositionen förändrar ansiktsvinklarna. Nu har herr Holmberg kommit till den uppfattningen att det är tvärtom. Han får dra sina slutsatser när förslaget framlagts.

Sedan har vi kritiken om maktfullkomlighet. Allt detta är barnsliga beskyllningar, ärade kammarledamöter. Jag har ett halvt år i förväg talat om att denna skattereform innebär en omfördelning, och det vet svenska folket. Och majoriteten gillar det. Jag har också sagt att det är fråga om att komma fram till en obligatorisk särbeskattning. I det avseendet har betänkan- det varit ute på remiss, och vi har kunnat avläsa en klar majoritet för denna ändring. Vad kapitalbeskattningen beträffar är det betänkandet för närvarande ute på remiss i vederbörlig

ordning, och även där har vi möjligheter att avläsa reaktionerna.

Hur skall finansministern täcka utgifterna, frågade herr Holmberg och talade i det sammanhanget om högre förmögenhetsskatt och arvsskatt, och sedan hade herr Holmberg en obetalbar formulering när det gällde frågan om i vilken ordning jag här talat om sakerna och tagit momsen sist. Den ordning som jag använt när jag talat om detta är inte avgörande. När jag talade till svenska folket i televisionen — som väl är det medium som de flesta tar del av — tillät jag mig säga att det väsentliga får betalas via momsen. Sedan föll mina ord så, att en skärpt förmögenhetsskatt och arvsskatt också får vara med och dra sitt strå till stacken. Det ligger således inte några specifikt machiavellistiska funderingar bakom den ordningsföljd som herr Holmberg återgav.

Finansministern läxar upp oppositionen, sade herr Holmberg sedan — d. v. s. han förmodade att det skulle bli så. Men nu blev det inte så, vilket alla har kunnat konstatera av mitt inlägg. Och oppositionen har ju möjligheter att försvara sig genom att läxa upp finansministern. Herr Holmberg erkände också att det är ett prerogativ som han sätter stort värde på. Men den breda publiken får ingen möjlighet till detta, med den utveckling vi nu är inne i, menade herr Holmberg. Vad vill herr Holmberg komma fram till? Vi har här i landet fria val, och vi har en politisk aktivitet ute bland människorna som aldrig tidigare. Varje parti har ett behov av att hålla goda och täta kommunikationer med partiledningarna och medborgarna; i varje fall har vårt parti det. Television och press ägnar sig åt den politiska debatten dag efter dag, och det blir sannerligen ingen enskild röst som förkvävs, i vart fall inte om rösten präglas av en kritisk nyans mot det s. k. etablerade samhället. Då förs den fram med all brio — och det bör

Remissdebatt

den ha rättighet till i ett fritt demokratiskt samhälle.

Demokrati är en fråga om rätt att tänka fritt, tala fritt, rösta fritt samt vraka och vråka den politiska ledning som man tycker har misskött sig och sätta dit en annan i stället. Men demokrati har ingenting att göra med behovet av en effektiv administration eller att utvecklingen går dithän att människorna för varje år blir allt mindre toleranta mot sådana företeelser i samhället som är besvärande för dem. I dag accepterar man inte allt som accepterades tidigare. Man ställer anspråk på statsmakterna, på regeringen och riksdagen, att de skall befria medborgarna från obehagligheter så långt detta går. Och skall man göra det, så måste man ha ett effektivt styrelse-skick, vi måste kunna driva den statliga verksamheten — som det för varje år ställes allt större krav på — med framgång och effektivitet. Detta är emellertid en sak, demokratins grundbegrepp är en annan. Om herr Holmberg blandar ihop de begreppen, så kommer han fullkomligt snett i debatten.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr **HEDLUND** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern nämnde att oppositionen i början av 1968 krävde en lättare finanspolitik. Vi var inte alldeles ensamma om detta krav. Landsorganisationen, som säkerligen inte är helt obekant för finansministern, hade samma mening liksom även ekonomiska teoretiker anknutna till industrin. Det skulle ha klätt finansministern och det skulle ha gynnat svenska folket genom minskad arbetslöshet och friställning, om finansministern vid mitten av 1967 eller däromkring — han hade ju frihet att ingripa i händelsernas gång när han önskade — hade lättat upp budgeten genom att temporärt avskaffa t. ex. energiavgiften och arbetsgivaravgiften.

Det finns tydligen enligt finansministern inget annat medel än snabba och resoluta skattehöjningar om man vill påverka konjunkturen. Att man skulle kunna tänka sig att påverka denna i stimulerande riktning vid en lågkonjunktur genom snabba och resoluta skattesänkningar ingår uppenbarligen inte i finansministerns föreställningsvärld. Man bör emellertid inte glömma bort denna möjlighet om man vill föra en aktiv konjunkturpolitik. Jag vet att det ständigt är frestande att höja skatterna under motivering att konjunkturpolitiken fordrar det, men i vissa lägen fordrar konjunkturen också att man sänker skatterna.

Det var detta jag syftade på i mitt anförande när jag sade att finansministern borde ta sig en funderare över metoderna och i det avseendet överlämna ett gott arv till sin efterträdare, vem det nu kunde tänkas bli.

Finansministern säger vidare att man inte har fått några avslöjanden om hur oppositionen tänker sig budgetens utformning. Jag kan bara tala för mitt partis räkning, och vi vill försöka bidra till att hålla en stram budget.

Finansministern betonar också att siffror är ofullständiga hjälpmedel vid bedömningen av samhällsekonomiska frågor. Ja, det vet vi alla. Men siffror är siffror, och jag har i min hand ett papper som visar att vårt land ligger bland den sämre hälften av de europeiska OECD-länderna under de fem senaste åren när det gäller utvecklingen av nationalprodukten. Jag tycker att denna uppgift kan vara nyttig som motvikt till den inställning som jag försiktigtvis beskrivit så att finansministern ibland har mer silver på tungan än i penningpungen, alltså en motvikt till det myckna talet om hur bra allting är.

Finansministern drar t. ex. fram föregående års utrikeshandel, som skulle ha varit märkvärdigt bra. Jag vill minnas att den ökade 12 procent medan genomsnittet i Europa låg på 13 procent. Vi-

Remissdebatt

dare skulle ökningen av industriinvesteringarna ha varit ovanligt stor, nämligen 10 procent, men finansministern glömmer bort att tala om att ökningen var 25 procent för västtyskarna, som vi ju skall konkurrera med. Sådant talar finansministern inte om.

Finansministern analyserade här anledningen till att en tredjedel av valutareserven kom bort med vinden under 1969, och det gjorde han så skickligt och så eftertryckligt att jag började fundera över om han verkligen står kvar vid vad som skrevs i finansplanen för kanske tre eller fyra veckor sedan, där det framhålls att finansministern hyser oro såvida inte en bättring sker i fråga om kreditpolitiken. Har det hänt något sedan dess? Jag kommer osökt att tänka på det bevingade ordet: »Inga förklaringar! Det bara förvärrar saken.»

Jag har vidare sagt att något som oror mig är flerbarnsfamiljernas förhållanden efter skatteskafeändringarna, momsförändringen o. s. v.

Det föreföll som om finansministern tyckte att det är egendomligt att pensionsreformen skulle bli dyrare för varje år. Vet inte finansministern att penningvärdet faller år efter år och att allt blir dyrare i kronor räknat, inte minst pensionsreformen?

Så frågar finansministern: Vad är det nu för reformer ni skall stryka? Ja, det finns ingenting att stryka ännu — strykningarna får göras den dag finansministern säger att vi skall ha det och det. Då är det dags för oss att välja och vraka. För det närmaste året är fältet fritt, utom när det gäller en del automatiska höjningar. Att börja stryka i tomma luften, eller som finansministern talar om ibland, försöka skriva med pekfingeret i vattnet ger vi oss inte in på.

Finansministern framhåller att han inte brukar krypa bakom experterna när han har tagit fel. Jag undrade bara: Har finansministern några experter att krypa bakom vid sådana tillfällen? Har

finansministern inte varit expert själv då?

Vidare tycker jag att finansministern inte borde försöka blanda ihop korten när det gäller socialiseringen och skördetiden efter 1945 med de sociala reformerna, ty finansministern vet lika väl som jag att socialpolitiken är vi med på, men socialiseringen är vi inte med på. Försök alltså inte blanda ihop korten!

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Herr Holmberg gjorde en betygsättning av oppositionspartierna, varvid han gav sitt eget parti överbetyg och de två andra oppositionspartierna underbetyg. Jag skall inte delta i denna betygsättning; jag tror att vi kan överlåta den åt svenska folket.

Finansministern tyckte inte att jag var särskilt logisk när jag å ena sidan pekade på televerkets svårigheter och å andra sidan talade om den ekonomiska politiken. Mitt syfte med påpekandet var emellertid att visa att allt inte är så harmoniskt som finansministern vill göra gällande. Jag har framför mig uppgifter från televerket som visar att väntetiderna 1970 ökas från tre till fem veckor och 1971 till tio veckor. Nu har finansministern lovat att det inte skall bli så, och då får vi väl förutsätta att han vidtar speciella åtgärder.

Vad jag lämnade var endast en upplysning. Jag tror inte det finns någon möjlighet att ställa yrkanden om ökning av televerkets anslag i denna budget, som den ser ut, men jag tyckte inte det kunde skada att svenska folket fick reda på vissa konsekvenser.

Sedan gäller det sparandet. Finansministern säger att vi skall genomföra skattereformen även om det minskar sparandet. Jag sade precis samma sak — det kan bli en primärsänkande effekt på sparförmågan, men detta får inte leda till att vi ger tappt.

Finansministern åberopar vad som

Remissdebatt

står på s. 6 i nationalbudgeten. Där står för övrigt detsamma som jag sade om relationerna mellan AP-sparandet och den offentliga investeringsökningen. Det är alltså bara att läsa på denna sida. Men jag tycker att finansministern också borde ha nämnt vad som står längre fram i nationalbudgeten. På s. 161 förs ett mera ingående resonemang om sparandet, och där heter det — tvärtemot vad finansministern sade nu — att under tiden 1955—1964 låg sparkvoten ganska stabilt inom så smala marginaler som mellan 7 och 8,5 procent, men sedan har den sjunkit. Där står också att siffrorna är osäkra, och det var därför jag ställde frågan till finansministern: Anser inte finansministern att frågan om det enskilda sparandet är så viktig att man på nytt bör göra ordentliga sparundersökningar för att verkligen få säkra siffror? Det enskilda sparandet spelar ju en så stor roll både i vår samhällsekonomi och för finansieringen av den enskilda företagsamheten.

Med anledning av vad professor Lindbeck yttrade på Nationalekonomiska föreningen ställde jag ytterligare en fråga, detta med fåren och klippningen av såg familjeföretagen — jag talade inte om svenska folket. Jag tror att det vore bra, om finansministern ville svara på den frågan.

Finansministern säger att något ekonomiskt-socialt råd behövs inte — vi har ju planeringsrådet. Ja, det har vi, men planeringsrådet arbetar inom lyckta dörrar. Ingen människa utanför planeringsrådet får reda på vad som försiggår där. Finansministern talade om att han var ordförande vid den senaste föredragningen. Men han lyckades tydligen inte övertyga så särskilt många, ty på Nationalekonomiska föreningen här-omdagen opponerade samtliga experter, oberoende av partifärg, mot finansministerns bedömning på denna punkt.

Det är klart att finansministern har rätt att göra en egen bedömning av det

underlag som läggs fram av konjunkturinstitutet och andra — den rätten har jag aldrig förmenat honom. Det är hans skyldighet att ta ansvar här, och det gör han också. Men det är oppositionens skyldighet att granska och säga vad den tror är sannolikt och riktigt. Därvidlag har jag tillåtit mig att göra en annan bedömning. Jag behöver bara hålla mig inom den blå bokens egen ram för att få de argument som jag skall använda mot finansministern. Jag kan ta en sak som jag inte förut berörde. Man säger att investeringsprognosernas realism är ovanligt svårbedömd ur finansiell synpunkt, och man har inte ens gjort upp någon kreditmarknadsbalans för nästa år därför att man betraktar det hela som så ovisst. Detta sker i ett läge då industriinvesteringarna spelar en så stor roll.

När det gäller skattereformen anser herr Sträng att oppositionen vill flytta in i kanslihuset. Nej, det vill vi inte. Men i vanliga fall har man ett utrednings- och remissförfarande. Detta har beträffande denna viktiga fråga bara förekommit på två delområden. Man har inte gjort någon utredning över hela fältet och man har inte heller berett tillfälle till ett remissförfarande.

Finansministern säger att folkpartiet kommit med förslag på de flesta områden. Det är ett mycket intressant uttalande. När man ibland träffar socialdemokrater får man höra att vi är mycket expansiva och initiativrika. En annan dag träffar man däremot en socialdemokrat som säger att vi vill bromsa upp den sociala utvecklingen. Det går inte ihop.

Om vi t. ex. år efter år lägger fram förslag angående en utredning av möjligheterna att skapa ett skydd mot obefogade uppsägningar och regeringen hela tiden säger nej men senare tillsätter en utredning, då är vi naturligtvis glada. Att utredningen kommer till stånd beror inte på att det är just vi som kommit med förslaget utan på att vårt förslag har befunnits ha en sådan saklig

Remissdebatt

tyngd att regeringen ansett lämpligt att tillsätta en utredning. Då måste jag för min del säga att jag är glad, oavsett när solen gick upp eller när tuppen gol.

Herr **HOLMBERG** (m) kort genmäle:

Herr talman! Det har här utspunnit sig en liten diskussion om huruvida herr Sträng eller jag skall lämna landet, och herr Sträng tröstar sig med att jag tydligen tänker stanna om nu andra begåvningar skulle lämna landet.

Jag skulle vilja kvittera den artigheten från herr Strängs sida och uttrycka en förhoppning om att herr Sträng stannar i Sverige. Men jag vill tillägga, eftersom jag ändå står i opposition till herr Sträng, att det vore skönt om han lämnade regeringen, eftersom herr Sträng är en farlig motståndare till oss — det vill jag gärna erkänna.

Farlig eller inte farlig är det emellertid inte alldeles säkert att allt vad herr Sträng säger är helt riktigt, logiskt eller oomkullrunligt. En del saker som herr Sträng tog upp här visar onekligen detta.

Vi talade om att investeringarna skulle öka och vi hoppades båda att ökningen för industrin under nästa år skulle bli 10 procent. Då säger herr Sträng att hans förmodan bygger på den investeringsenkät som näringslivet svarat på. Ja, men denna ger bara uttryck för önskemål från företagarnas sida.

Herr Sträng anser vidare att det finns finansiella möjligheter att realisera en sådan ökning. På den punkten kan det råda olika meningar. Finns det verkligen finansiella möjligheter för medelstora och små företag med bibehållen hård kreditpolitik, med den hårda penningpolitik som regeringen tvingat riksbanken att föra? Det är klart att ingen skulle vara gladare än jag om vi kunde släppa på kreditrestriktionerna. Men det förutsätter i sin tur en förbättrad situation på valutaområdet, därvidlag, herr Sträng, utgår finansplanen från

att det skall bli en försämring även under 1970. Vi ser inte heller några möjligheter till en omedelbar förbättring av bytesbalansen, som i sin tur skall säkra valutans.

Ekvationen, herr Sträng, går alltså inte ihop. Herr Sträng har ännu inte kunnat ange på vilket sätt han skall kunna realisera de önskemål som vi alla kan ha för år 1970 då det gäller att stärka arbetstryggheten genom att stärka näringslivets export- och konkurrensförmåga.

Herr Sträng tog också upp skattefrågan och menade att vi inom oppositionen ville krypa in i kanslihuset. Nej, vi vill inte alls krypa in i kanslihuset, åtminstone inte vi från moderata samlingspartiet. Vi vill ha papperen på bordet för att kunna ta ställning till det förslag, som finansminister Sträng har skisserat, så att vi kan få en verkningfull, riktig och demokratisk debatt. Herr Sträng anser att demokratin fungerar om han bara följer grundlagen och inom de tidsgränser som är angivna framlägger sina propositioner. Det är ett formalistiskt sätt att se på frågan. Jag erinrar mig att förra året, när vi ville ta upp en skattedebatt här i riksdagen, avfärdade herr Sträng oss i magistrala ordalag: »Jag har inte aktualiserat skattefrågan, och därför skall vi inte ha någon debatt.» Sådana uttalanden, herr Sträng, befrämjar enligt min mening inte en fördjupad demokratisk debatt om den kanske viktigaste frågan under 1970-talet, nämligen hur vårt skattesystem skall se ut för framtiden.

Vidare berörde herr Sträng kommunalskatteavdraget och gjorde gällande att jag fullständigt hade missförstått frågan. Norrlandskommunerna nämnde jag inte, men jag sade att kommuner i glesbygderna skulle drabbas särskilt hårt av ett avskaffande av kommunalskatteavdraget. Jag har inte alls missuppfattat detta. Jag medger att kommunernas utjämningsbidrag från staten har förbättrat situationen, men det

Remissdebatt

hindrar inte att det exempelvis i Jämtland finns mängder av kommuner — Bräcke, Järpen, Krokom o. s. v. — vilkas kommunalskatt ligger vid 22—23 kr. De människor som bor i dessa mindre kommuner, vilka ändå är glesbygdskommuner, kommer att drabbas. Saken blir inte heller bättre om vi också har tätorter och städer med en mycket hög kommunal utdebitering.

Herr Sträng säger nu: »Vi får väl stämna av det här när jag presenterar min skatteskala.» Men så tillägger han — och i det avseendet är herr Sträng och herr Hedlund precis likadana: »Vi får ta de hänsyn det går att ta.» Vilka hänsyn går det att ta? Det är ju den avvägningen som måste göras i skattefrågan.

Herr Sträng har alldeles nyss sagt — i inlindade ordalag, men det kan inte fattas på annat sätt — att skattereformen innebär att ca 70 procent av inkomsttagarna, oavsett vad det är för några, skulle få en lättnad eller bli oberörda. Men det krävs 30 procent till för att nå upp till 100 procent, det kan även experterna räkna ut. Hur är det med dessa 30 procent? Vad är det för människor? Det är detta som är det avgörande. Vi har beräknat att åtskilliga hundratusentals inkomsttagare kommer att få en skatteskärpning, om finansminister Strängs intentioner fullföljes.

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! I ett kort inlägg kan man bara beröra ett par frågor.

Herr Holmberg undrade, om det var min ande som svävade över förslaget om skärpt förmögenhetsbeskattning. Nej, jag känner mig absolut inte som den helige Ande för herr Sträng, men å andra sidan hoppas jag naturligtvis att en ihärdig agitation i denna fråga skall bära frukt. Jag är dock ännu inte nöjd med resultatet. Den skärpning som har föreslagits av kapitalskatteberedningen är otillräcklig; den stoppar inte

förmögenhetskonzentrationen och tillväxten av miljonärernas tillgångar.

Det svenska klassamhället uppvisar en bild av vidgade inkomst- och förmögenhetsklyftor. Miljonärerna blir fler och rikare samtidigt som löntagarnas läge försvåras, bl. a. genom ränte-, pris- och hyreshöjningar. Strukturförändringar, rationaliseringar inom företagen och nedläggning av företag har försämrat många arbetares och tjänstemäns lönevillkor och trygghet. Särskilt de äldre — och det är i den kapitalistiska grottekvarnen i dag de som är över 40 år —, invånarna i Norrland och andra svagt industrialiserade områden drabbas hårt av den kapitalistiska utvecklingen.

Kan någon mot bakgrunden härav förvånas över att arbetarna revolterar? Skulle det inte i stället vara förvånande om de stillatigande och utan protester och kamp med de medel som är dem tillgängliga fann sig i att utsättas för hälsofarlig arbetsmiljö, för stress och hets i arbetet, för preusseri och diktatur från enväldiga företagsledningar, för kapitalistisk utsugning av bolag som kan redovisa starkt ökad produktivitet och höga bolagsvinster just på grundval av den skärpta utsugningen? Här har vi bakgrunden och förklaringen till det växande missnöjet på arbetsplatserna och till den pågående strejkrörelsen.

Dessa förhållanden ligger också bakom gruvarbetarnas strejk vid LKAB. Norrbottens gruvarbetare och hela arbetande folk kämpade under många år för att beröva storfinansen makten över Lapplandsgruvorna. Och det blev äntligen ett beslut i riksdagen om den saken. Men deras mål var inte ett företag som skulle fortsätta att drivas efter kapitalistiska principer; deras förhoppning och strävan var att ett verkligt inflytande för de arbetande skulle kunna vinnas inom det statsägda företaget. Denna förhoppning har inte infriats. De anställda har i huvudsak lika litet inflytande i de statsägda som i de pri-

Remissdebatt

vatägda företagen. Förhållandena för arbetarna är oacceptabla i de statliga företagen lika väl som i den privata industrin. Regeringen har t. o. m. hållit LKAB kvar inom Arbetsgivareföreningen, storfinansens kamporganisation. Verkställande direktören för LKAB förklarar sig i tidningsintervjuer fortfarande vara motståndare till att företaget lämnar Svenska arbetsgivareföreningen.

Här är inte platsen att gå in på alla de frågor som sammanhänger med den pågående konflikten. Gruvarbetarna för själva sin talan på ett utomordentligt sätt, och det är deras sak att avgöra hur striden skall föras. Den enhetliga kampfront de visat mot alla försök till splittring är en oerhörd styrka. Men man kommer inte ifrån att också regering och riksdag, att alla vi som sitter här, har ett direkt ansvar för de missförhållanden som gruvarbetarna vänder sig mot. Ansvar är desto större som det handlar om ett statsägt företag. Därför måste man ta ställning till gruvarbetarnas kamp och klart säga ifrån om man stöder den eller om man är emot den. Det går inte att glida undan det ställningstagandet som t. ex. herr Holmberg försökte göra i ett tidigare inlägg.

För vänsterpartiet kommunisterna vill jag deklarerat vad som inte är obekant, att vi anser gruvarbetarnas kamp vara berättigad och helhjärtat stöder den. Arbetarna vid LKAB kämpar för högre löner och pensioner men också för en människovärdig arbetsplatsmiljö och ett verkligt inflytande för de anställda inom företaget. Vi uppmanar alla att visa solidaritet med de kämpande gruvarbetarna.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Vi tog allesammans så lång tid på oss i våra huvudanföranden, att jag har en känsla av att det mesta blivit sagt. Låt mig försöka att

fatta mig lika föredömligt kort som de ledamöter som inledde replikskiftet.

Herr Hedlund började med att säga följande. När vi i början av det år, då det blev en snabb förändring i ekonomin, yrkade på lättnader i finanspolitiken — visserligen med den lilla brasklappen att om det svider till, så får man ändra igen — så var vi i gott sällskap med LO. Det är möjligt att det är riktigt. Skillnaden är emellertid den, att herr Hedlund nu går upp i talarstolen och säger, att man borde ha ingripit tidigare för att inte hamna i denna situation, medan LO drar sig för att göra den anmärkningen. Det är herr Hedlund som representerar efterklokheten, och det var det jag ville anmärka på.

Man skall stimulera, säger herr Hedlund, i stället för att höja skatter. Det är ett sådant där honnörsuttryck. Det är så lätt och populärt att säga: Stimulera bara, så blir allting bättre och vi får mer att dela på! Men — allvarligt talat — om konjunkturen är sådan att det knakar i knutarna och bytesbalansen och kapitalbalansen ser ut som de gör, då tror jag inte att man skall gå ut med några stimulansåtgärder, utan då är det de andra åtgärderna som måste till, även om dessa är tråkigare och besvärligare.

Tyskarna har haft 25 procents investeringsökning och vi bara 10 procent, säger herr Hedlund och fortsätter med dessa intressanta jämförande internationella översikter. Jag skall inte gå in på den saken närmare. Men jag tycker att en tioprocentig investeringsökning är en bra investeringsökning, framför allt därför att — som jag tillät mig att påpeka i mitt första inlägg — vi per invånare investerar mer än tyskarna. Med den utgångspunkten är 10 procents investeringsökning sannerningen ingen dålig prestation.

Den svenska industrin är en bra och duktig industri. Den är investerings-, effektivitets- och rationaliseringsinställd.

Remissdebatt

Detta gäller inte minst herr Hedlund som etablerat sig som storindustriell företagare och investerar med friska tag och — höll jag på att säga, och det vore inte alldeles oriktigt — med statens pengar. Men i varje fall finns det en god investeringslust hos herr Hedlund, och detta gäller även övriga industriföretagare.

Pensionsreformen blev dyrare, eftersom priserna stiger! säger herr Hedlund. Men om priserna stiger med 3 procent om året och herr Hedlund ökar sina förslag om pensionskostnader med 25 procent varje gång han talar om dem, föreligger det ju i alla fall en liten skillnad mellan procentsatserna.

Herr Gustafson i Göteborg frågade mig — och jag uraktlät att svara på den frågan i mitt första inlägg — om man ändå inte borde göra en ordentlig sparundersökning. Med jämna mellanrum har statistiska centralbyrån fått göra sparundersökningar. Jag är inte alls någon motståndare till sådana, herr Gustafson, och jag är beredd att sätta mig ned och fundera om tiden nu möjligen kan vara mogen att göra en ny. Det är alltid värdefullt att få veta hur sparandet utvecklats; det är litet oklart på den punkten.

Sedan kom herr Gustafson tillbaka till frågan om kapitalbeskattningen och undrade, hur det skulle gå med familjeföretagen. Naturligtvis är detta ett bekymmer — det är jag beredd att erkänna. Att skärpa förmögenhetsbeskattningen och arvsbeskattningen för kapital som inte är arbetsredskap, om jag får uttrycka mig så, är en ganska lätt historia. Om kapitalet är placerat i obligationer, i börsnoterade aktier, på kapitalräkningar eller på liknande sätt, då är det bara att göra följande bedömning: så där mycket pengar har den personen och det är onödigt mycket — han orkar med en skärpning, och därför skärper vi. Det är litet mer bekymmersamt när kapitalet är företaget, arbetsredskapet, det er-

känner jag. Det är bekymmersamt både ur förmögenhetsskattesynpunkt och ur arvsbeskattningssynpunkt. När man på Nationalekonomiska föreningen tog upp dessa frågor hälsade jag det med tillfredsställelse och sade: Ventilera det och kom gärna med era synpunkter! Detta är nämligen den detalj i kapital-skatteberedningens betänkande som ger mig den värsta huvudvärken. Hur vi skall lösa detta problem vet jag inte i dag, men det kommer naturligtvis att framläggas ett förslag på den punkten. Till dem som är dystra i fråga om perspektivet på sparandet vill jag säga att just ATP-sparandet är en utomordentlig tillgång. Det är inte bara det att AP-fonderna har ett placeringsbehov på ungefär 5 miljarder om året utan det är dessutom så att ATP-sparandet innebär en konvertering av konsumtion till sparande; det tas nämligen direkt ur arbetslönerna, som i annat fall skulle ha gått till konsumtion, samlas upp i AP-fonderna och används till att finansiera nödvändiga investeringar.

Herr Holmberg var tveksam om huruvida industriinvesteringsprognosen håller. Här har vi inget annat att lita till än svaren på den förfrågan vi har gjort hos Sveriges industriföretagare. Av erfarenhet vet vi att man inte satsar i överkant när man svarar på frågorna. Vi har varje år i efterhand — när vi känt till hur stora investeringarna blivit — kunnat justera upp investeringsplanerna. Även om svaret på frågorna har ett inslag av önsketänkande är det fråga om mycket försiktiga önskningsplaner som erfarenheten visar brukar hålla t. o. m. med litet riskmarginal.

Vi vill ha papperen på bordet, sade herr Holmberg. Han skall få papperen på bordet, men inte i dag. Han får tillfälle att mönstra dessa papper, och om det är så att herr Holmberg adjungerar sin gamle expert herr Östman till högerns partikansli så får han en mycket effektiv, kunnig och arbetsdug-

Remissdebatt

lig expert för att reda ut dessa skatteproblem. Jag rekommenderar det; alla bidrag är värdefulla när de kommer från sakkunnigt håll.

Vilka hänsyn skall man ta, slutade herr Holmberg. Det går inte att slå fast någon objektiv regel på den punkten och sedan materialisera hänsynstagandena efter den. Vilka hänsyn man tar är ju beroende på de subjektiva värderingar man har. Herr Holmberg har en värdering och jag har en annan. Vi kommer att göra våra hänsynstaganden på grundval av de värderingar som regeringen representerar. Herr Holmberg har andra värderingar. Vi får väl mötas när de olika värderingarna presenteras och se vad resultatet blir.

Herr **HEDLUND** (cp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern gör gällande att jag skulle ha sagt att skatten endast skulle användas i stimulerande syfte. Verkliga förhållandet är ju att jag sagt att man skall stimulera med skattelättnader i en lågkonjunktur och strama åt med skatter i en högkonjunktur. Hur kan det uttalande som finansministern ville tillskriva mig gå ihop med vad jag nyss sagt om vårt intresse av att för närvarande hjälpa till med en stram budget?

Det är klart att 10 procent i ökning av industriinvesteringarna inte är så dåligt; 25 procent, som man har i Västtyskland, är ju litet mer. Anledningen till att jag nämnde det är att vi skall konkurrera med det landet. 1969 hade man i Västtyskland 25 procent.

Jag har naturligtvis varit med om att investera rätt mycket av statens pengar i bolag som står mig nära. Det torde emellertid inte röra sig om mer än mellan 10 och 15 procent statliga medel; resten kommer från annat håll.

Sedan vet jag inte vilka slutsatser jag skall dra när finansministern bemyndar mitt uttalande om u-länderna. Jag sade att vi inte bör äta upp maten

för dem. Jag blev inte på det klara med om finansministern hade samma uppfattning som jag eller om han hade motsatt uppfattning.

Strejker — vilda och andra — skall naturligtvis vi politiker inte lägga oss i. En sak är emellertid klar: vilda strejker tjänar ingen på — inte de anställda, inte företaget och inte samhället. En annan sak är att det kan finnas skäl till missnöje. Företagsdemokratin har väl inte utvecklats i den takt som vi har önskat, och företagen får ta åt sig en stor del av skulden för det. Företagen måste intensivt bedriva en omfattande försöksverksamhet, så att de anställda får någon insyn och känner sig ha i varje fall någonting att säga till om inom den närmaste räjongen. Jag tror att företagen måste intensifiera sitt arbete efter den linjen, vare sig företagen är privata eller statliga.

Jag bör också säga ett par ord till herr Holmberg. Det var väl något av en överraskning att han hamnade på vår linje när han talade om statsdrift. Han sade att vi inte bör ha statsdrift för statsdriftens egen skull utan bara när det finns särskilda skäl för den. Det har vi sagt i många år. Står herr Holmberg på den linjen, kanske vi har en del att säga varandra på den punkten.

Herr **HOLMBERG** (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte gå alltför djupt in på Industriförbundets investeringsenkät, men jag har en känsla av att den mindre företagsamhetens investeringsbenägenhet och investeringsmöjligheter inte har kommit till uttryck på samma sätt som de verkligt stora företagens i den enkäten. Därför blir den bild man får av enkäten litet snäv och lätt missvisande.

Jag sade att jag vill ha papperen på bordet, och nu säger finansministern att det skall jag få. Men lägg märke till att oppositionen får 15 dagar på sig att ta ställning till det förslag som kommer!

Remissdebatt

Dessa 15 dagar skall jämföras med flera år av internt arbete i finansdepartementet under uppbåd av skickliga och kunniga experter. Det är bristen på balans i arbetsförutsättningarna för regeringen och för oppositionen som jag har velat peka på i det sammanhanget. Jag tycker det var ett utslag av nonchalans eller självgodhet att inte i finansplanen ge mera korrekta och ingående uppgifter om vad förslaget innebär.

Jag vill sluta med att ta upp en annan sak. Finansministern ville på ett grovt demagogiskt sätt rätta mitt referat av vad finansministern sade den 6 september i skattefrågan vid storrådslaget i Folkets hus. Han sade att min citeringskonst var sådan som en viss potentat brukar utöva den. Ja, min citatkonst är sådan den är, men jag refererade direkt vad herr Sträng hade sagt. Jag vill ta upp en punkt och hoppas få ett svar. Herr Sträng sade: »Jag har med detta velat säga att någon effekt i inkomstöverflyttning genom skärpt progressivitet är inte praktisk politik.» Några månader efteråt fick vi klart för oss att regeringen kommer att lägga fram ett skatteförslag som innebär högre marginalskatter och skärpt progressivitet på mellaninkomster från 40 000 kronor och uppåt.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern och jag är överens om att det behövs en tioprocentig ökning av industriinvesteringarna. Jag tror nog för min del att det också finns en vilja att investera så mycket, men jag ställer mig frågande till hur denna investeringsökning skall kunna finansieras. De experter som finansministern anlitar säger att investeringsprognosen är synnerligen svårbedömd ur finansieringssynpunkt. Läget är så osäkert, att de inte har ansett det lönt att göra en kreditmarknadsprognos. Här uppstår svårigheter inte minst för mind-

re och medelstora företag. Hur skall de kunna få pengar att finansiera en investeringsökning? Den frågan skulle jag vilja ha ett svar på.

Sedan vill jag tacka finansministern för det löfte han gav om att sätta sig ner och fundera på om det inte är tid att göra en ny sparundersökning. Att en sådan behövs visas av det förhållandet, att det i nationalbudgeten står att siffrorna är osäkra. Det finns dock mycket som talar för att den trend som beskrivs längre fram i nationalbudgeten i stort sett är riktig.

Jag anser att en sparundersökning är utomordentligt angelägen av två skäl. För det första är den nödvändig med hänsyn till den roll som det enskilda sparandet spelar för samhällsekonomin. I ett läge då vi har kört huvudet i skattetaket kan en ökning av det enskilda sparandet bereda utrymme för utlåning just till nödvändiga investeringar. För det andra kan man på det sättet garantera att det finns kapital för finansiering av den egna kapitalandelen i näringslivet.

Det bristande intresse för det frivilliga sparandet som har visats från socialdemokratiskt håll har gjort att jag har börjat fundera över om det finns ett bredare underlag för de framstötter som har gjorts av Stockholms arbetarekommun, som väl har 100 000 medlemmar, om banksocialisering och övriga socialiseringspropåer eller för den yngre generationens tal om den socialistiska skördetiden, varmed man naturligtvis menar socialiseringar. Om man inte räknar med någon större privat företagarsektor i framtiden och om man som Clas-Erik Odhner menar att systemet med aktier så småningom kanske helt försvinner därför att företagsamheten finansieras med kollektivt sparande, då bäddar man för ett socialiseringssamhälle. Jag tror det finns många både inom vårt parti och inom herr Strängs parti som inte vill se någonting sådant utan som vill ha en blandekonomi.

Remissdebatt

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Vi hade en gång en finansministern som hette Wigforss. I en stor debatt — jag tror det var under de sista krigsåren — om statstjänarnas löner sade han att han inte känt till deras faktiska förhållanden och därför hade vägrat att gå med på lönehöjningar, men nu begrep han bättre.

Herr Sträng har påstått att skildringarna av gruvarbetarnas förhållanden skulle varit oriktiga. Nu har verkligheten dementerat honom på ett eftertryckligt sätt. Herr Sträng borde enligt min åsikt säga att han tagit fel i den frågan.

När jag säger detta, herr talman, anser jag inte att regeringen bör, som det heter, blanda sig i gruvkonflikten. Frågorna skall lösas av de anställda och företaget, och regeringen kan där inte inta något slags medlarställning, detta så mycket mindre som den ju representerar arbetsgivarparten. Men därav följer också ett stort ansvar. Jag menar att regeringen måste se till att ledningen för det statsägda LKAB tillmötesgår arbetarnas krav att ställa upp till samtal i malmfälten. De argument som har anförts mot sådana samtal är inte hållbara. Om LKAB:s styrelseordförande och verkställande direktör inte vill förstå, att detta är deras skyldighet, bör de ta konsekvensen av sitt handlande och avgå. Regeringen bör också se till att LKAB omedelbart anmäler sitt utträde ur Svenska arbetsgivarföreningen.

Herr talman! Från borgerligt håll söker man utnyttja strejken vid LKAB — det har också skett här i debatten — för att misskreditera statsföretagen över huvud taget och för att söka splittra fackföreningsrörelsen. Titta, säger man, hur är det i de statliga företagen! Där gar det minsann inte fort att lösa uppkomna konflikter, medan man snabbt kan komma till resultat i Volvo och andra aktuella företag. Det hade säkert inte gått så fort i Volvo heller, om inte gruvarbetarnas strejk hade varit.

Man gör sig skyldig till en fantastisk felspekulation på borgerligt håll, om man inbillar sig att gruvarbetarna vill, att LKAB på nytt skall ägas av privatkapitalister. Vad de strejkande arbetarna vänder sig mot är inte, att det finns »för litet» kapitalism i LKAB. Vad man vänder sig mot är, att de statliga företagen övertagit mönstret från den privata sektorn, när de i stället borde gå i spetsen för att skapa en bättre arbetsmiljö och företagsdemokrati. Inte heller kämpar gruvarbetarna för att få en mindre slagkraftig fackföreningsrörelse. De vill i stället ha en mera enig och aktiv facklig organisation. I den riktningen anser också vi, att slutsatserna och lärdomarna av gruvkonflikten måste gå.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Herr Hermansson framförde som sin uppfattning, att regeringen inte skulle lägga sig i denna konflikt, för att sedan bjuda in till en debatt om konflikten. Jag har en viss erfarenhet av förhandlingsarbete, och jag har den absolut bestämda uppfattningen, att om utomstående springer in och framför den eller den uppfattningen i ett utomordentligt ömtåligt läge brukar det sällan underlätta en uppgörelse som ändå måste komma till stånd. Herr Hermansson har det litet lättare härvidlag än vad jag har, och han kan följaktligen prata litet mera ogenerat. Men om vi skulle dra upp en debatt om detta, är det möjligt att det inte skulle vara till någon särdeles stor välsignelse för de av denna djupt tragiska historia drabbade parterna.

Låt mig bara säga att när herr Hermansson gör en jämförelse mellan Volvo och gruvorna är att märka, att förhandlingarna i Volvo kunnat skötas av en arbetarpart med rättskapacitet, med laglig möjlighet inom ett lagligt samhälle och lagliga förordningar på detta område.

Remissdebatt

de att träffa avtal. Det är ju den stora tragiken i gruvorna att denna rättskapacitet inte finns och att det för närvarande är en ytterst besvärande diskussion om vem som skall förhandla, vilka det är som skall diskutera och allt vad som hör samman med detta.

Jag avstår emellertid i varje fall vid detta tillfälle att gå in i debatten, ty då blir det långa debatter igen. Mitt ställningstagande motiveras av den gamla erfarenhet jag har, att utanförstående kan ha mycket bestämda uppfattningar i den ena eller andra riktningen, men om de är alltför angelägna om att demonstrera dem, brukar det sällan leda till en lösning i det aktuella konfliktfallet.

Jag vill återgå till vad vi har debatterat tidigare och vill till herr Hedlund säga, att han ju ändå har — det är jag garant för — över huvud taget lätt att fatta. Herr Hedlund har gått upp i denna talarstol och frågat: Vad menade herr Sträng egentligen? Menade han att vi skulle äta upp maten för u-länderna eller skulle vi inte göra det? Med anledning därav vill jag säga att han nog är den enda i kammaren som missförstod mig på denna punkt. Det är ingen tvekan om det.

Herr Holmberg sade att oppositionen får 15 dagar på sig att bedöma ett skatteförslag som finansministern och regeringen med dess medarbetare har haft praktiskt taget obegränsad tid att arbeta fram. Det är klart att detta inte kan bestridas rent tidsmässigt, men jag kan trösta herr Holmberg med att vi har gjort undan nästan allt arbete då han skall sätta sig ned och se på saken. Herr Holmberg behöver alltså inte alls så lång tid för sina funderingar.

På frågan, om progressiviteten kommer att skärpas eller ej, kan det inte ges ett entydigt svar. I vissa fall kan det bli skärpning av progressiviteten medan det i andra fall blir fråga om mildring. Detta är det svar jag kan ge. Jag vill i dag inte dra någon slutsats om

huruvida slutomdömet kan sägas bli en mildring eller en skärpning.

Herr Gustafson i Göteborg bekymrar sig över om det över huvud taget blir möjligt att finansiera den investeringsexpansion som jag aviserat. Det är klart att det alltid är bekymmer med finansieringen men vi räknar ju med en ekonomisk tillväxt. Vi dämpar ned de offentliga investeringarna och den privata konsumtionen som vid fördelningen av den ekonomiska tillväxten är så utomordentligt dominerande, och då bör det finnas realekonomiskt utrymme för den finansiering av industriinvesteringarna som har skisserats.

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! Under remissdebatten i februari förra året hade jag tillfälle att från rent principiella utgångspunkter något behandla frågan om jämlikheten. Jag refererade då några traditionella invändningar mot den utveckling mot ökad jämlikhet som förekommit under tidigare år och årtionden såsom att stora inkomstskillnader skulle leda till ökat sparande och att de skulle stimulera den enskilde till större arbetsinsatser. Jag trodde emellertid inte att dessa argument skulle dyka upp på nytt i den svenska politiska debatten men det har man nu faktiskt fått uppleva.

Under de år som nu gått har jämlikhetskraven konkretiserats på ett högst påtagligt sätt. Den socialdemokratiska partikongressen har ställt alldeles bestämda krav, de tusentals rådslagsgrupperna har tagit ställning och nu senast har det i statsverkspropositionen annonserats en jämlikhetsreform på skatteområdet. Vi vet inte hur den kommer att se ut i detalj, men av vad som framkommit, är det klart att den blir mycket ingripande. Enligt min mening blir ställningstagandet till den aviserade skattereformen det verkliga blodprovet på om man vill låta de välklingande jämlikhetsparollerna förvandlas till

Remissdebatt

verklighet. Av dagens debatt liksom av debatten i allmänhet verkar det som om beslutsamhetens friska hy har fått eftertankens kranke blekhet. Moderata samlingspartiet har väl aldrig varit särskilt entusiastiskt för jämlikhetssträvandena, men folkpartiet har ju tidigare alltid gjort deklARATIONER om sitt intresse för saken. Nu kan man i Dagens Nyheter av den 16 januari läsa följande som utgör en kommentar till statsverkspropositionens förslag till skattereform: »Omfördelningen av skattetrycket till låginkomsttagarnas fördel kan räknas med stor anslutning i riksdagen. Den kan genomföras utan en kraftig sänkning av vissa tjänstemannagrupperns realstandard. Om herr Sträng siktar till en sådan har han valt en utjämningsmetod som vi tror är olycklig. Den får starkt negativa verkningar för en del inkomstminoriteter men betyder mycket litet för de låginkomstgrupper vars standard bör höjas.»

Man frågar sig efter detta uttalande vad som egentligen är meningen. Vilken väg anvisar man? På vilket annat sätt skall jämlikhetsproblemet kunna lösas än genom en omfördelning mellan dessa grupper? Vi frågar oss också i dag vad som är ett auktoritativt uttryck för folkpartiets linje. Är man så rädd för att förlora väljare på den högre delen av inkomstskalan att man låter reformviljan stanna vid vackra deklARATIONER?

Som jag tidigare sade har man i moderata samlingspartiet väl alltid varit skeptisk mot jämlikhetssträvandena, men jag trodde ändå inte att de gamla Manchesterliberalargumenten skulle dammas av och komma till användning på nytt under 1970-talet. De flesta har väl tagit del av Svenska Dagbladets utgjutelser om hotet mot den svenska medelklassen, men också i andra organ från moderata samlingspartiet har man uttalat sina bestämda meningar härom. Jag har här en skrift med

namnet Forum för det unga högerpartiet. Den har man haft vänligheten att stoppa i min brevlåda. Jag vet inte varför. Vad jag vet har jag inte visat särskilt stort intresse för moderata samlingspartiets ungdomsrörelse. Kanske beror vänligheten på att jag bor på Östermalm, där också en del av mina kamrater har fått samma skrift. I denna tidning för den 3 oktober 1969 skriver en författare som heter Krister Andersson under rubriken »Inkomstskillnader — en förutsättning för ekonomisk utveckling» följande: »Låt oss alltså konstatera att kravet på inkomstutjämnning i stor utsträckning står i strid med kravet på snabb ekonomisk tillväxt. En sak som ofta glöms bort är att låglönerna inte är resultatet av en sned fördelning av de samlade inkomsterna. Lönernas höjd är i stället resultatet av att motsvarande yrkesutövare producerar för litet.»

Detta är ju ett slag i ansiktet på de stora grupperna av låglönade yrkesutövare.

En annan herre som heter Jan Tullberg — han har försiktigtvis angivits som icke medlem i moderata samlingspartiet men är tydligen ändå en uppskattad medarbetare — har också producerat sig i tidningen och skriver den 4 december: »Likalöns-anhängarna gör allt mer ohämmade försök att exploatera den gamla avnudsjukan och människans kortsiktiga egoism. Det missnöje och den jämlikhetshets man redan piskat upp ger en fingervisning om hur det kommer att vara beställt med den mänskliga harmonin i det kommande socialistiska samhället.»

Det är alltså klara besked om de jämlikhetssträvanden som engagerar en så stor del av folket.

Man kan visserligen från moderata samlingspartiet säga att man inte tar ansvaret för det skrivna, det får ungdomsorganisationen stå för, men skriften är ändå utgiven med stöd av det parti som här företrädes av herr Holm-

Remissdebatt

berg. Jag anser därför att det kan vara nyttigt för oss att ta upp dessa outredade resonemang i samband med att vi nu vid denna vårriksdag får ta ett verkligt blodprov på om vi vill gå över till handling efter alla deklARATIONERNA om jämlikhetssträvanden.

En annan sak som jag har mött i den politiska debatten och som jag vill anlägga några synpunkter på är den diskussion som förts efter det att länsdemokratiutredningen lagt fram sitt betänkande.

Jag representerar visserligen i denna kammare ett norrländskt län, men jag vill ändå påstå att regionpolitiken i större grad är ett rikspolitiskt än ett norrlandspolitiskt problem. Det låter alltid säga sig att allt blir bra, om man bara decentraliserar samhället och låter varje region själv bestämma hur den vill ha det — eller för att tala med centerpartiets partistyrrelse: »Den aktiva lokaliseringpolitiken måste bäras upp av en regionalpolitisk målsättning, som är inriktad på ett så långt möjligt decentraliserat samhälle.» Då skall man emellertid också vara medveten om att det inte är en integration med andra delar av landet som man vill uppnå. Man riskerar med denna strävan i stället att få ett desintegrerat samhälle, där de olika regionerna söker tävla med varandra om de resurser samhället har som ram för sin verksamhet.

Man kan såsom centerpartiet gör naturligtvis också försöka förringa de lokaliseringpolitiska insatser som gjorts och hävda att det i stort sett bara är oviljan hos de styrande i samhället, d. v. s. här i Stockholm, som gjort att det nu inte finns livskraftiga och stora industrier i varje tätort ute i landet. Mot detta kan dock framhållas att den lokaliseringpolitiska stödverksamheten skapat 15 700 nya arbetstillfällen, av vilka 10 000 inrättats inom det s. k. norra stödområdet. De rörlighetsstimulerande åtgärderna, som särskilt från centerhåll så ofta kritiserats, har vidare i

stor utsträckning tillfallit norrlänningar, inte bara för flyttning till de södra delarna av landet utan i en fjärdedel eller 25 000 av fallen för flyttning mellan olika platser i Norrland.

Jag vill med det sagda bara konstatera att regionpolitiken av socialdemokratin behandlats som den riksangelägenhet den är och att det jämlikhetsbegrepp, som socialdemokratin har som rättesnöre, är mera trovärdigt än de allmänna fraser om decentralisering i anslutning till regionpolitiska uttalanden från centerpartiet som då och då så slarvigt kastas ut i debatten.

Direkt oroad känner man sig många gånger i Norrlandslänen när decentraliseringstanken kommer igen i den debatt som följt på utredningen »Förvaltning och folkstyrelse». Särskilt för de industriellt mindre utvecklade länen i vårt land är ett starkt samhälle, en stat som har förmåga att skapa resurser och att i demokratisk ordning se till att de används till de många människornas fromma, av fundamental betydelse. Utsikterna att föra över resurser till exempelvis norra stödområdet minskar uppenbarligen om planeringen skall ske inom varje län för sig. En utarmning av de statliga resurserna i länen ekonomiskt, personellt etc. innebär en stor risk för stillastående i dessa regioner, vilka till allt annat kommer att få utkämpa någon form av allas krig mot alla, där de rika regionerna blir rikare och de fattiga ännu mer utarmade.

Det är möjligt att avsikten med denna strävan till decentralisering av beslutanderätten till exempelvis landstingen är god. Man säger att man vill bredda demokratin, men konsekvenserna kan lätt bli de rakt motsatta. Avrustar man de statliga organen på det regionala planet måste man kompensera detta centralt. I stället för att ha starka statliga organ på en huvudort i respektive län bygger man följaktligen ut den statliga verksamheten i huvudstaden. Även lekmannainflytandet försämras om det ge-

Remissdebatt

nomförs en förflyttning av en rad statliga organ till Stockholm. Vad har demokratin och medinflytandet vunnit på den operationen? Jag har svårt att inse att något vunnits då. De som dessutom kräver att landstingen skall överta allt fler av de rent primärkommunala uppgifterna kan åtminstone inte ha en breddning av demokratin som argument. Överförs mer och mer till landstingen från primärkommunerna blir det ett mindre antal förtroendemän som kommer att fatta besluten.

Härtill kommer den förlust som det innebär att en rad primärkommunala administrativa organ som har byggts upp för viktiga uppgifter blir onyttiga. Vi kan exempelvis se på skolans område, där organ har byggts upp för att sköta viktiga uppgifter men nu skulle bli helt onyttiga, om skolfunktionerna överfördes till landstingskommunala organ.

En tredje fråga som i hög grad intresserar allmänheten är frågan om de vilda strejkerna på den svenska arbetsmarknaden — i varje fall har jag fått den erfarenheten när jag deltagit i informationsmöten under de senaste dagarna. Vi bör se något tillbaka när vi försöker analysera situationen.

Lagen om kollektivavtal och arbetsdomstol tillkom 1928 under motstånd från arbetarrörelsens sida. Lagstiftningen innebar fredsplikt för parterna. Det blev förbjudet att vidtaga stridsåtgärder för att försöka ändra på gällande avtal eller för att parterna är oense om hur ett avtal skall tolkas. Införandet av förklaringslagen år 1936 medförde en förstärkning av arbetstagarnas positioner på den svenska arbetsmarknaden. Arbetsmarknadskommitténs arbete ledde sedan fram till Saltsjöbadsavtalet 1938. Där fastställdes principer för lokal och central förhandling. Avtalet skapade så småningom en praxis att staten bör hålla sig borta, bör undvika att ingripa på arbetsmarknaden.

Trots att man på socialdemokratiskt

håll var skeptisk mot arbetsdomstolen vid dess tillkomst kan det väl sägas att rättstvister sköts på ett tillfredsställande sätt. Intressetvister har från början lösts lokalt och förbundsvis. Men den solidariska lönepolitiken medförde efter hand mera centralt inriktade förhandlingar, och under 1969 har vi upplevt hur en utpräglad låglönerörelse, ganska hårt styrd, lett fram till de mest betydande steg mot en utjämning av lönerna som vi någonsin tagit. Under årens lopp har samtidigt de demokratiska formerna inom organisationerna utvecklats för att göra organisationerna effektiva i deras arbete.

Vad vi i dagarna fått uppleva är något mycket beklämmande — precis som finansministern sade — för båda de inblandade parterna. Det har konstaterats ett betydande avstånd mellan vissa ledare inom fackföreningsrörelsen och medlemmarna i de egna organisationerna. Vi har också mött ett främlingskap hos stora grupper av arbetare i vissa miljöer inom det svenska samhället. Även detta är ting som gör oss bekymrade och beklämda.

Dessa erfarenheter bör naturligtvis kunna lära oss något, vare sig vi är fackliga ledare, företagsledare eller politiker. Men vad vi skall komma ihåg är att lagstiftningen på detta område kom till under viss vanda och att fackföreningsrörelsens stadgekomplex har skapats i god demokratisk ordning — där redovisas fackföreningsrörelsens många gånger dyrköpta erfarenheter i olika lägen.

Jag vill citera ett uttalande av August Lindberg, den gamle LO-ordföranden, från mitten av 1930-talet. Han sade:

»Arbetarna måste sammansluta sig, måste samverka för att över huvud taget kunna öva inflytande på arbetsvillkoren. Och denna sammanslutning och samverkan måste vara fortbestående. Den får icke vara tillfällig, spontan eller sporadiskt förekommande. Då förfelar den sitt syfte. Därför måste denna nöd-

Remissdebatt

vändiga samverkan fortbevaras inom bestående, fasta organisationer.»

Mot denna bakgrund framstår det som synnerligen beklagligt att företrädare för massmedia uppmuntrar de strejkande arbetarnas företrädare liksom företagsledarna att sätta sig över både lagar och stadgar. En av landets mest framstående publicister uttalar: »Vi måste bryta ett förstelnat stadgetänkande och åter sätta den mänskliga värdigheten i centrum.» Det är Olof Lagercrantz i Dagens Nyheter som i lyriska ordalag menar att man inte kan förödmjuka de strejkande genom att även i fortsättningen respektera lagar och stadgar. Det måste i sanning ses som en ganska märklig insats av en av chefredaktörerna i landets största morgontidning.

Vi har väl också många gånger kanske med ett roat leende förvånat oss över att procedurfrågor inom världspolitiken kunnat ta veckor och månader. Nu har emellertid procedurfrågorna i denna vår mest bekanta konflikt tagit fem veckor och vi har fått uppleva en sådan förbistring inom vårt eget land. Det var just för att hindra uppkomsten av sådana situationer som de gamla fackföreningsmännen skapade bundna stadgkomplex inom sina avdelningar och inom sina förbund.

Det finns även en annan sak som medför betänkligheter, nämligen de unga journalisternas beskrivning av arbetsförhållandena vid berörda arbetsplatser. Dessa skildras som om de vore helt enastående i svenskt arbetsliv, vilket de inte är. För många av dessa journalister var tydligen detta den första konfrontationen med kroppsarbetarnas reella villkor i detta land. Industriarbetets villkor är hårda i vårt land, även om de inte är lika hårda som utomlands. Av LO:s medlemmar upplever 80 procent hälsorisker i sitt arbete. På min egen hemort finns ett aluminiumverk — det enda i landet — där arbetsförhållandena sannerligen inte är bättre än i en gruva i Lappland. En

klorfabrik vid en pappersmassaindustri är heller ingen behaglig arbetsplats att vistas på. Skillnaden är bara att inkomsten är ungefär hälften av den som utgår på de strejkberörda arbetsplatserna.

Herr talman! Jag skall inte fortsätta att beskärma mig och tala om förlusterna för det svenska folkhushållet, om skadorna på vårt anseende utomlands och om liknande saker som vi alla känner till och inser. Jag vill bara till slut säga, att kommer den principen att bli gällande att avtal är till för att brytas, kommer säkerligen också utvecklingskurvan i vårt land på alla områden att brytas brant nedåt. Här har vi alla ett stort ansvar: politiker, företagare, arbetarledare, legalt eller illegalt valda, men i hög grad även massmedias företrädare.

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Jag skall inte ytterligare ingå på gruvkonflikten, även om det vore skäl att kommentera partiledarnas ovilja att uttala sig om den stora ekonomiska och politiska fråga som just nu dominerar svenska folkets intresse. Till herr Sträng vill jag bara kort replikera att regeringen eller riksdagen inte kan betraktas som en utomstående part när det gäller ett statsföretag som LKAB. Regeringen företräder ägarintresset och har ett stort ansvar för konfliktens lösning. Men regeringen kan däremot inte, som jag framhöll, blanda sig i konflikten som en oberoende medlare. Den här skillnaden ville finansministern inte låtsas förstå, men det är den som är väsentlig.

Inte heller ville herr Sträng ta chansen att nu säga vad han anser om gruvarbetarnas förhållanden. Var det riktigt av honom att göra det på Aros-mässan, när han satte i tvivelsmål de realistiska skildringar som finns om läget för gruvarbetarna?

Herr Martinsson tog i sitt anförande

Remissdebatt

upp en del av dessa problem. Det var bra att han gjorde det, eftersom han efter mig var den förste som i debatten försökte tala om de frågor som just nu intresserar de flesta människor i vårt land.

Ingångna överenskommelser och avtal skall hållas, säger man. Ja, men vi bör observera att det är arbetsgivarna som i de flesta fall bryter avtalen. De söker — vilket påpekats av LO:s ordförande — utnyttja fredsplikten för att hindra rimliga förbättringar och lösningar i rimlig tid av problemen. Det försiggår ständiga förändringar inom företagen som utnyttjas för att försämra arbetarnas ställning, om de inte sätter sig till motvärn. Det är mot den bakgrunden man måste se den pågående rörelsen ute på arbetsplatserna. Den måste sättas in i ett större sammanhang med hänsyn till de stora förändringar som har ägt rum på olika områden i vårt samhälle under det senaste århundradet. Själva takten i utvecklingen har emellertid pressats upp de senaste åren.

Jag vill erinra om att redan år 1848 kunde Karl Marx och Friedrich Engels i Kommunistiska manifestet skriva, att bourgeoisin-kapitalisterna »under sitt knappt 100-åriga klassherravälde skapat mera jättelika och kolossala produktivkrafter än alla de föregående generationerna tillsammans». De ställde också den retoriska frågan: »Vilket tidigare århundrade anade att sådana produktivkrafter slumrade i det samhällsliga arbetets sköte?» Men de klarade även hur denna snabba ökning av produktionen byggde på en hänsynslös exploatering av det mänskliga arbetet och hur under själva utvecklingsprocessen motsättningarna i samhället ofrånkomligt skärptes. »De borgerliga förhållandena har blivit för trånga för att rymma den av dem skapade rikedomerna», fastslog de.

Vad som sålunda skrevs för ett sekel sedan kan med ännu större rätt framhållas i dag. Elektronik och automation

tillämpas alltmera. De fysikaliska, kemiska och biologiska processerna kan i allt större utsträckning ställas i människans tjänst. Våldiga teknologiska och organisationsmässiga problem kan framgångsrikt lösas, vilket framgår av t. ex. månfärderna. Atomkraften kan utnyttjas för skapande liksom för destruktiva syften. Tillväxten av produktivkrafterna under det senaste århundradet är enorm.

Samtidigt tvingas vi emellertid konstatera att grundläggande problem som gäller fördelningen av de framställda rikedomarna såväl inom nationerna som i världen som helhet inte kunnat lösas på ett tillfredsställande sätt. Väsentliga frågor som rör mänsklig samlevnad och den arbetande människans villkor i själva produktionsprocessen är alltjämt olösta. De som utför det produktiva arbetet tvingas i många fall göra detta med utgivande av liv och hälsa. Under de närmaste tio åren kommer i Sverige 5 000 arbetare att dö genom olycksfall i arbetet, 23 000 att invalidiseras, 1 ¼ miljoner att skadas och var tionde arbetare att knäckas av produktionen. Så ser situationen ut inför 1970-talet, om ingenting radikalt görs för att förbättra företagshälsovården och arbetarskyddet.

I dag får de anställda själva betala för sin nedslitning, medan företagen betalar nedslitningen av maskinerna. Det finns en arbetarskyddslag, men den tillåter i all sin tänjbarhet större hänsynstagande till maskiner och utrustning än till människorna. Maskinerna utformas efter profithänsyn. För arbetsköparna är det billigare att byta ut förslitna människor än miljöförstörande maskiner.

Många arbetare anser att arbetsplatsmiljön har försämrats under senare år. Den tekniska utvecklingen styrs av företagens jakt efter ökad profit. Prestationslöner baseras på MTM, UMS och liknande utstuderade ackordskonstruktioner. Arbetarna tvingas till en upp-

Remissdebatt

pressning av arbetstempot för att bibehålla förtjänstläge och standard. Detta sker ofta på bekostnad av fysisk och psykisk hälsa. För många känns arbetet på grund av dessa förhållanden olustbetonat och negativt. Det liv som många arbetare tvingas leva i sin arbetsmiljö motsvarar inte deras uppfattning om vad som borde höras till de mänskliga rättigheterna.

Vårt parti har vid upprepade tillfällen också här i riksdagen riktat uppmärksamheten på dessa förhållanden. Vi har krävt en radikal förändring av företagshälsovård och arbetarskydd, av de lönearbetandes möjligheter att själva bestämma över arbetsmiljön och av deras inflytande inom företagen. Vi har därvid försökt uttrycka de uppfattningar och krav som finns på arbetsplatserna och i arbetarnas organisationer. I dag är man både inom företagen och inom byråkratin något mer benägen än tidigare att lyssna till arbetarnas önskemål — det goda har gruvarbetarnas strejk redan fört med sig.

Det finns emellertid anledning att erinra om att varken problemen eller kraven på andra och bättre förhållanden är helt nya. När det gäller gruvorna har arbetarna själva många gånger tagit upp dessa problem till behandling på fackföreningsmöten och fackliga kongresser. Skönlitterära författare som Kurt Salomonson och sedan Sara Lidman har belyst dem på ett inträngande sätt. Från regeringshåll har det tidigare sagts att dessa skildringar inte skulle vara riktiga. Verkligheten har eftertryckligt dementerat sådana påståenden. Från textilindustrin och verkstadsindustrin liksom från andra företag finns både fackliga och litterära vittnesbörd om att förhållandena är oacceptabla för arbetarna. Den vetenskapliga undersökning som har gjorts om de s. k. vilda strejkarna inom metallindustrin under efterkrigsåren har avslöjat de spänningar och konflikter som råder inom företagen men som man

länge har försökt mörklägga och dölja under talet om välfärdssamhället.

Jag vill också erinra om att det finns mycket utförliga undersökningar som har utförts bland Landsorganisationens medlemmar och som visar att problemen med hälsorisker och hänsynslös behandling av arbetarna är vanliga och i den meningen normala inom de kapitalistiska företagen i Sverige. Jag har nyss anfört siffror som visar den faktiska frekvensen av olycksfall i arbetet. En undersökning av LO-medlemmarnas egen uppfattning om hälsoriskerna på arbetsplatsen, redan nämnd av herr Martinsson i hans anförande, anger att 82 procent av arbetarna ansåg hälsorisker förekomma, därav 41 procent i hög grad. De riskfaktorer som dominerar är belastning, buller och drag. Man finner en tendens till ökad besvärshänsyn i större företag jämfört med mindre. Några fack kan särskilt nämnas.

70 procent av byggnadsarbetarna känner besvär av belastning, d. v. s. belastande arbetsställningar och tunga lyft. 74 procent av gruvarbetarna anger hörselskador. Av hela antalet arbetsplatser inom alla näringsgrenar anges omkring hälften ha bullernivåer som är riskabla. Hörselmätningar visar att 50—75 procent av alla arbetare har mer eller mindre uttalade tecken på hörselskador. Minst 30 000 människor arbetar i silikosfarlig miljö o. s. v.

Hur många direktörer och byråchefer har hörselskador eller tvingas att förlyfta sig? Hur är det med bullerskadorna och silikosriskerna på den arbetsplats där vi nu befinner oss? Man tvingas konstatera att vi fortfarande har två samhällen i detta land: ett för fåtalet och ett annat för dem som utför det produktiva arbetet.

Hur är det med tryggheten för arbete och inkomst? Om dessa förhållanden har två undersökningar gjorts inom Landsorganisationen med några års mellanrum. En jämförelse visar att en

Remissdebatt

påtaglig försämring av arbetarnas förhållanden har ägt rum. Under perioden 1966—april 1968 blev drygt 350 000 av LO:s medlemmar förflyttade till ett annat arbete inom det företag där de arbetade. Av dessa fick 50 000 ett arbete som upplevdes som sämre — det handlade här om tvångsförflyttningar. Under samma tidsperiod blev drygt 80 000 LO-medlemmar årligen tvungna att försöka skaffa sig ett nytt arbete på grund av uppsägningar, permitteringar och arbetsnedläggelser. Nära 40 procent tvingades acceptera ett arbete med sämre förtjänst.

Det sägs nu på en del håll att det är den tekniska utvecklingen som skapar problemen. Det är en ofullständig och därför felaktig analys. Det är inte den nya tekniken i och för sig som skapar missförhållandena, utan det är tekniken underställd och utnyttjad av de kapitalistiska ägande- och maktförhållandena. Förbiser man att det är kapitalismen som skapar problemen så begriper man ingenting av de processer som i dag pågår i det svenska samhället.

Det talas ibland om den storartade utveckling som försigått i Sverige och som skulle vara så enastående jämfört med utvecklingen i andra länder. Och visst har den svenska arbetarrörelsen varit framgångsrik på en rad områden. Men det är också ett faktum att det kapitalistiska systemet i sina grunder består. Vad som hänt under de senaste årtiondena är bl. a. att ägar- och maktkoncentrationen ytterligare tilltagit inom näringslivet, vilket försvårat — inte underlättat — den socialistiska arbetarrörelsens strävanden. Arbetsköparnas maktställning är i allt väsentligt orubbad. Kapitalägarna är fortfarande allenarådande i kraft av ägandeförhållandena. Arbetsköparparagrafen 32 gäller alltjämt. Inom företagen har man konserverat och t. o. m. skärpt maktutövningen, ordergivningen och de disciplinära förhållandena som i mycket

liknar vad som förekommer inom militära apparater.

Jag tror att det kommer att vara utomordentligt betydelsefullt för hela den svenska arbetarrörelsen att dra de riktiga slutsaterna både av gruvarbetarstrejken och andra aktuella konflikter. De statliga, kommunala och kooperativa företagen måste på allvar bli föredömen när det gäller alla frågor som rör de anställdas förhållanden — löner, arbetsmiljö, inflytande o. s. v. Den fackliga rörelsen måste ompröva hela det farliga läge som den kommit in i och som bl. a. innebär att den är bunden av överenskommelser i klasssamarbetets anda. Sammanhållningen och slagkraften måste stärkas genom arbetsformer där medlemmarnas beslutanderätt ersätter byråkrati och toppstyrning.

Viktiga hinder, som måste undanröjas, finns såväl i gällande lagstiftning som i bestämmelser som Arbetsgivareföreningen dikterat. § 32 måste snarast bort. Vi hävdar att de inskränkningar i demokratin som den innebär lämpligen kan avskaffas genom en lagstiftning som förbjuder avtalsbestämmelser av detta slag. Paragraf 3 i statstjänstemannalagen står också i vägen för företagsdemokratin och bör avskaffas. Gällande kollektivavtalslag fungerar i verkligheten som en klasslag riktad mot lönearbetarna. Den kan man inte ha kvar. Rätten att strejka är en demokratisk rättighet som bör tryggas av lagstiftningen.

När det gäller arbetsmiljön måste den nuvarande eftersläpningen av skyddet för människan i produktionen i förhållande till tekniken i övrigt snabbt övervinnas. Vi föreslår att riksdagen av de tekniska och vetenskapliga experterna och institutionerna i vårt land beställer ett på systemanalys byggt nedtrappningsprogram — i första hand för 1970-talet — för de viktigaste och mest förödande hälsoriskerna i arbetet. Det-

Remissdebatt

ta kan ske branschvis med tidpunkter för genomförande av de olika skyddsnivåerna. Att genomföra ett sådant program förutsätter givetvis en samordnad facklig och politisk kamp av arbetarrörelsen.

Gruvarbetarnas förhållanden och reaktioner måste emellertid också sättas in i ett annat sammanhang, nämligen i hela den skadliga och felaktiga utveckling som ägt rum på region- och miljöpolitikens område. Svappavaara uppe i Norrbotten i malmfälten har i debatten använts för att illustrera hur man *inte* får bygga ett nytt samhälle. Den lokaliseringspolitik som förs har lett till svåra konsekvenser just för övre Norrlands befolkning.

Jag vill erinra om några fakta. Skogslänen har under perioden 1961—1968 minskat sin befolkning med över 40 000 invånare samtidigt som riket som helhet ökat sitt invånarantal med nära 450 000. Nettoutflyttningen ur skogslänen under samma period är mycket större och har uppgått till i runt tal 100 000 människor. Trots den mycket allvarliga befolkningsavtappningen har den sociala och lönemässiga situationen i skogslänen i inget avseende lättat. Samtidigt med avfolkningen har tvärtom arbetslösheten förvärrats. De lönepolitiska effekterna av omflyttningen har tvärtom den officiellt hyllade teorin blivit ogynnsamma för skogslänets befolkning. Deras löneläge har tydligt försämrats jämfört med storstadsområdena. I Norrbotten har en mycket kraftig försämring ägt rum. Detta ger en klar bakgrund till gruvarbetarnas akuta missnöje.

De statliga åtgärderna har på inget sätt varit utformade efter lägets krav. Skogslänen har blivit styvmoderligt behandlade både vad det gäller omfattningen av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna och deras kvalitet. Lokaliseringstödet har sedan det inrättades 1965 i allt mindre utsträckning gått till det s. k. norra stödområdet, medan det undan för undan ökat till andra områ-

den i landet. Den nuvarande politiken syftar till en fortsatt avfolkning av Norrland.

Mot bakgrunden av de enorma och mångsidiga regionalpolitiska problemen är det anmärkningsvärt att den nya lokaliseringsutredningens första del, avlämnad av landshövding Lemne, endast föreslår ett fortsättande av samma linje som hittills. De nya inslagen är av underordnad betydelse. Någon som helst vändning i Norrlandspolitiken är inte påtänkt. Linjen synes klar: avfolkningen i skogslänen och koncentrationen till storstadsregionerna skall fortsätta. Monopolkapitalets vinster skall även i fortsättningen vara viktigare än den totala samhällsekonomiska kalkylen. Maktkoncentrationen och anpassningen till kapitalets vinstbehov skall föras vidare.

Vi kan inte godkänna en sådan politik. En växande del av den allmänna opinionen kräver en helt ny regionpolitik. Enligt vår åsikt måste denna syfta till att åt varje län garantera en utveckling som är ägnad att skapa full och effektiv sysselsättning åt en befolkning svarande mot minst 1965 års faktiska nivå. Vi måste få en medveten regionalpolitisk styrning av alla företagsetableringar. Den ekonomiska nettotillväxten måste styras till andra regioner än storstäderna och lokaliseringsfrågorna lösas mot bakgrunden av en total samhällelig kostnadskalkyl. För Norrlands utveckling framlägger vi i motion ett särskilt program.

Vårt partis synpunkter på den framlagda budgetens såväl utgifts- som inkomstsidor kommer i övrigt att framgå av framlagda motioner. Jag skall här inte göra någon katalog över våra förslag utan bara beröra ett par huvudfrågor, där vi anser en särskild satsning speciellt nödvändig.

Det ena området gäller utbyggnaden av daghemmen och kostnadsfrågorna för stat och kommun. Vi noterar med tillfredsställelse den höjning som före-

Remissdebatt

slås av driftbidragen till barnstugorna men anser att en hårdare satsning är nödvändig. Man bör snabbt komma fram till en sådan ordning att staten betalar åtminstone hela lönekostnaden vid daghemmen vilken nu beräknas till ca 70 procent av de totala kostnaderna. Höjning bör successivt ske till denna målsättning, och i år borde man kunna klara åtminstone 60 procent av denna. Vidare behövs en flerårsplan för utbyggnaden av daghemmen. Vi anser att målsättningen 150 000 nya daghemsplatser på fem år är ett minimum. Dessa krav ställs utifrån den principiella uppfattningen att daghemsfrågorna inte gäller enbart familjer med förvärvsarbete och mödrar utan är allmänna frågor som gäller barn och föräldrar över huvud taget. Daghemsp plats bör liksom skolplats vara en demokratisk rättighet.

Det andra området gäller folkpensionärernas läge och pensionsåldern. Vi anförde redan förra året kritik mot den beslutade planen för pensionstillskott såsom otillräcklig. Uppfattningen kvarstår. Vi har också under en rad år krävt såväl förbättrade regler för förtida pensionsuttag som sänkning av pensionsåldern både allmänt och speciellt för hårt arbetande yrkeskategorier. En rörlig pensionsålder, så att den som är nedsliten och vill gå i pension redan tidigare än vid 67 år kan göra detta utan förluster på pensionens storlek, såväl som rätt och möjlighet att stanna kvar i arbetet för den som vill och orkar det, anser vi vara riktig. En viss förbättring sker nu.

Men en allmän sänkning av pensionsåldern till 65 år är också tvingande nödvändig. Den krävs av medicinska och sociala skäl för många som slitit hårt hela sitt liv.

Mot detta krav anför man nu kostnadssynpunkter. Det är ett ensidigt betraktelsesätt. Det handlar om en bättre fördelning av både arbete och inkomster i samhället. Skulle det svenska samhället inte ha råd att låta utslitna människor

få en välförtjänt vila? Det är ett cyniskt betraktelsesätt som gömmer sig bakom de statsfinansiella argumenten.

Det sägs från regeringshåll, och det har upprepats här av finansministern att årets budget är en stram budget och att den är en reformbudget. Påståendena går inte riktigt ihop. För min del har jag alltid trots att ordet reformbudget innebär att nya reformer presenteras. Några sådana finns inte alls i årets finansplan. Jag måste därför konstatera att regeringspartiets anspråk på en reformbudget har minskat på ett illavarslande sätt.

Stram är däremot finansplanen — det kan jag hålla med om. Den söker inte utnyttja det utrymme som faktiskt skapats genom de ökande statsinkomsterna för en medveten reformpolitik. Anspråken på budgetens finanspolitiska verkningar som medel för att underlätta den kapitalistiska utvecklingen har starkt ökat från regeringens sida. Herr Sträng nöjer sig inte med att i realiteten skattefinansiera alla vanliga utgifter plus alla investeringar; han vill också åstadkomma ett statsfinansiellt nettosparande som beräknas uppgå till över 2 miljarder kronor. Detta är den verkliga effekten av den framlagda finansplanen. Denna ytterst strama finanspolitik skall möjliggöra lättnader i kreditpolitiken, d. v. s. bereda ökat utrymme för de privatkapitalistiska företagen.

Investeringar i nya produktionsmedel är nödvändiga i varje samhälle som inte vill stagnera, men den politik regeringen vill föra innebär att man medvetet sänker medborgarnas konsumtion för att de privata företagen skall kunna göra investeringar om vilka man inte vet om de är fågel eller fisk. I det avseendet tycker jag att finansministerns och regeringens s. k. ambitionsnivå är utomordentligt låg.

I den offentliga debatten har man nu kommit fram till ett betraktelsesätt där man skiljer mellan investeringar och produktion efter deras nyttighet re-

Remissdebatt

spektive skadlighet — exempel är miljö-
vårdsdebatten, reklamdebatten, hela dis-
kussionen om det s. k. konsumtionsam-
hället. Vi anser att också den statliga
budgetpolitiken skall utnyttjas i detta
syfte. Herr Sträng följer emellertid gam-
la liberala maximer och anser det vara
en fördel om det blir investeringar över
huvud taget, oavsett vilken produktion
det gäller. Ett sådant betraktelsesätt kan
vi inte godkänna, och därför kan vi inte
heller godkänna grunderna för årets
finansplan.

I skattefrågorna har vi upprepade
gångar i riksdagsmotioner och kongress-
beslut krävt dels övergång till särbe-
skattning, dels en omfördelning av skat-
tebördan så att denna lättas för de lägre
inkomsttagarna och mera läggs på
högre inkomsttagare, stora förmögenheter,
arv, bolag m. m. Formellt kunde det
alltså tyckas som om vi borde vara
relativt tillfredsställda med de principer
som finansminister Sträng uppger skall
ligga till grund för hans ofullbordade
eller hemliga skattesymfoni.

Huvudorsaken till att vi ändå är kri-
tiska är emellertid att vi fruktar att den
planerade höjningen av mervärdeskat-
ten skall, i varje fall i perspektiv, om-
intetgöra de sänkningar av de direkta
skatterna som har aviserats. Vi fruktar
också vissa andra negativa verkningar
av regeringens skattepaket — för en-
samstående med barn, för befolkningen
i de mest skattetyngda kommunerna
o. s. v.

En bättre och säkrare metod att mins-
ka skattetrycket för de lägre och me-
delstora inkomsttagarna anser vi vara
att finansiera denna reform genom en
hårdare belastning av större förmögen-
heter och arv än vad kapitalskattebe-
redningen föreslagit, genom att slopa
nuvarande tak för folkpensionsavgiften,
vilket skulle belasta de högre inkomstta-
garna, genom en skärpning av bolags-
beskattningen — finansministern vill
lämna bolagen helt utanför årets skatte-
reform — genom en reklamskatt som

uttas genom att reklamutgifterna inte
längre blir avdragsgilla vid beskatt-
ningen, genom skärpning av skatten på
markvärde- och aktievinster, genom att
stiftelsers skattefrihet avskaffas.

På denna väg vill vi genomföra en
större skattesänkning netto för de lägre
inkomsttagarna än vad regeringen
förklarar sig vilja göra med sin mycket
riskabla och osäkra metod. Vi är över
huvud taget kritiska mot den överflytt-
ning av skatteuttag från direkt till indi-
rekt beskattning som har ägt rum och
som ännu mer accentueras genom rege-
ringens nya skatteförslag. Det är en ut-
veckling åt fel håll, eftersom de indi-
rekta skattehöjningarna alltid hårdast
drabbar de lägre inkomsttagarna, såsom
socialdemokratin under tidigare, nu hi-
storiska skeden mycket riktigt betonade.

Herr talman! En särskild utrikes- och
handelspolitisk debatt kommer att äga
rum, och till dessa frågor skall jag där-
för endast göra några korta påpekanden.

Vårt parti har betonat sitt intresse
för nordisk ekonomisk samverkan men
samtidigt starkt framhållit att denna inte
får brukas som någon brygga till
EEC. Med hänsyn härtill har de senaste
månadernas diskussion inom och mellan
de nordiska länderna följts av oss
med stort intresse. Jag skall inte mer
utförligt kommentera denna diskussion
i dag utan bara rikta en uppmaning till
regeringen: Se till att inledningen till
den föreslagna traktaten om Nordek
snarast blir reviderad i ett väsentligt
stycke! Där står nu att det nordiska
samarbetet skall utformas »så att det
underlättar de fyra ländernas delta-
gande i eller samarbete med en utvid-
gad europeisk marknad». Det innebär
i klartext: med EEC. Den satsen bör
helt utgå. En sådan förändring skulle
bidra till att undanröja existerande hin-
der för att uppnå det åsyftade nordiska
ekonomiska samarbetet.

Att hjälp ges till nödlidande männi-
skor i Nigeria och i andra länder har

Remissdebatt

vi givetvis ingenting emot. Tyvärr förefaller vissa hinder för svenska hjälpsatser för befolkningen i Nigeria ha uppstått genom tidigare handlingar av enskilda svenska medborgare och organisationer.

Förenta staternas anfallskrig och folk-mord mot det vietnamesiska folket fortsätter. Att utveckla solidaritetsrörelsen med Vietnams folk är därför alltså en avgörande uppgift. Sverige bör snarast uppta diplomatiska förbindelser med den provisoriska revolutionära regeringen i Sydvietnam. Sammanlagt 26 länder har hittills tagit detta steg — det senaste var Tanzania — och vi behöver sålunda inte stå ensamma, om det är vad man fruktar.

Att ett bistånd med 25 miljoner kronor till Demokratiska republiken Vietnam beräknas i årets budget att omedelbart utgå under budgetåret är ett framsteg för solidaritetsrörelsen. Det beräknade kreditbiståndet med 50 miljoner kronor per år bör enligt vår uppfattning också utbetalas redan under nästa budgetår. Det finns ingen anledning att göra någon skillnad mellan de båda anslagen. Behoven är oerhörda i det krigshärjade landet, och det finns ingen som helst anledning att ytterligare fördröja den nödvändiga biståndsinsatsen.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Finansministern och regeringen har infört en ny princip när det gäller att presentera en ny reform i och med det sätt på vilket man för fram förslaget till skattereform. Kortfattat och schematiskt redovisar finansministern vaga konturer av konstruktionen till den kanske största skattereform som kanske någonsin har genomförts här i landet. Vi har ju hittills tillämpat en princip som har inneburit parlamentarisk utredning, offentlig debatt, remissförfarande och att regeringen därefter på grundval härav framlagt förslag till riksdagen. Den regeln har fått gälla många små dellösningar på

olika områden. Vi känner väl igen hurusom man i utskott och i riksdagskrivelser har sagt ifrån att en fråga måste utredas, innan beslut kan fattas. Det är anmärkningsvärt att finansministern och regeringen inte har velat använda den metoden i denna fråga. Var och en som tror på nödvändigheten av öppen och offentlig debatt som ett avgörande underlag för demokratiska beslut måste beklaga och klandra den nya metod som regeringen här använt.

Jag kan se tre skäl till att regeringen valt denna metod. För det första kan man ha blivit så maktfullkomlig att man finner de synpunkter som brukar komma fram under utredning, pressdebatt, remissförfarande o. s. v. helt ointressanta och helt onödiga som vägledning för sitt förslag till riksdagen; detta trots all diskussion om gräsrotsdemokrati.

Det andra skälet kan mycket väl vara en utlöpare till det första. Genom hemlighållandet av alla de mängder av tekniska och materiella lösningar, som denna skatteomläggning måste rymma, till dess att propositionen överlämnas till riksdagen blir riksdagens möjlighet att påverka utformningen ytterligt begränsad. Det blir några korta dagar som riksdagen har till förfogande för granskning och motförslag. Den tiden skall jämföras med de månader som finansministern och hans stora medarbetar- och expertstab har måst använda. Målsättningen för omläggningen redovisades ju redan tidigt i höstas. Jag hörde hur finansministern förklarade, att om han över huvud taget skulle hinna få fram förslaget i rätt tid under vårsessionen finge han och hans medarbetare slita intill den mänskligt möjliga gränsen. Den tid som man behövt där skall jämföras med den tid som ställts till riksdagens förfogande.

Det är ju ändå en avgörande skillnad från den intresserade allmänhetens och från riksdagens synpunkt mellan att granska ett regeringsförslag mot bak-

Remissdebatt

grund av en offentlig utredning, som har varit på remiss, och att pröva ett regeringsförslag såsom det uppenbarligen kommer att presenteras i denna fråga. Den anmärkningen tycker jag att till och med den allra mest regeringstrogne socialdemokrat i denna kammare borde kunna ansluta sig till.

Den tredje orsaken till regeringens handlande i denna fråga kan mycket väl vara dess egen tidigare försumlighet. År efter år har vi från centern rest kravet att lätta de lägre inkomsttagarnas skattebörd. Men regeringen och socialdemokratin har fortsatt sin passivitet. Man har gjort det till en fråga om resurser, och vi har, när vi har rest dessa krav, beskjulit för överbudspolitik. Så sent som under förra riksdagen var detta finansministerns argumentationslinje i ett interpellationssvar till mig angående de allra lägsta inkomsttagarnas skattesituation. Men nu säger herr Sträng att hela operationen är en omfördelningsfråga och att transaktionen skall gå jämnt upp och att den inte får någon finanspolitisk effekt. Möjligheten har ju stått till buds hela tiden, och då måste det alltså varit en fråga om viljan, en fråga om förståelse för nödvändigheten av att i jämlikhetens intresse vidta de här åtgärderna. Denna bristande vilja, denna försumlighet under årens lopp, skapade till sist en situation så akut att regeringen inte vågade använda den vanliga metoden. Det är ju val om några månader.

Som vanligt är regeringsbänken tom, men måhända har regeringen kunskapare som kan överbringa enskilda riksdagsmäns önskemål. Det skulle nämligen vara intressant om någon inom regeringen vill tala om vilka motiv som väglett regeringen när den bröt en så gammal och av alla vedertagen praxis.

I finansplanen redovisar som sagt finansministern den huvudsakliga viljeriktningen, en omfördelning till låginkomsttagarnas förmån. Det är en bra utgångspunkt. Vi får också veta vilka

huvudsakliga komponenter som herr Sträng använder sig av, nämligen höjd mervärdeskatt, borttagande av kommunalskatteavdraget, obligatorisk särbeskattning, ändrade statsskatteskalor, ändrade grundavdrag m. m. Men de faktiska verkningarna i olika inkomstlagen är tills vidare fördolda liksom det är fördolt hur de olika komponenterna i det nya förslaget avvägs mot varandra. I höstas fick vi veta att skattelättnaderna skulle avse människor i inkomstlagen 15 000—30 000 kronor.

För vår del har vi framhållit att stora grupper med inkomster under 15 000 kronor i dag har en orimlig skattebörd i förhållande till sina inkomster. Här omdagen fick jag en fotostatkopiering av en skattsedel och har den nu med mig. Jag tycker att detta enda exempel säger rätt mycket om situationen. Det rör sig om en kvinna som är född 1909 och som med stöd av landstingets vårdbidrag vårdar en annan, sjuk människa. Ersättningen för detta arbete uppgår till knappt 3 000 kronor som är landstingets vårdbidrag. Därutöver har hon fri mat och bostad för sitt arbete. Hon har deklarerat i vanlig ordning och fick nu sin slutskattesedel vari man reser kravet på henne att hon med *den kontanta inkomsten under året på knappt 3 000 kronor skall betala 691 kronor i skatt*. Detta är ju fullständigt orimligt eftersom den skattekraften inte finns. Men vilka blir verkningarna för människorna i denna situation? Ja, en sak vet vi: de kommer att drabbas av mervärdeskattehöjningen på 4 procent, och i den här kvinnans fall blir det 4 procent på hela konsumtionen. För övrigt har det inte gått att få några besked.

Enligt vår mening skall dessa grupper under 15 000 i inkomst inte bara kompenseras för mervärdeskatthöjningen, de skall också ha en rejäl skattelättnad. Får de inte det, blir varje tal om större jämlikhet en chimär.

De suddiga resonemang som finans-

Remissdebatt

ministern för om den s. k. mjukare övergången till särbeskattning ger inget som helst besked om verkningarna för de faktiskt sambeskattade, t. ex. lantbrukare, handlare och andra småföretagare, där båda makarna är sysselsatta i företaget men detta inte har bolagets form. Jag känner till många familjeföretag där kvinnornas arbetsinsats sannerligen inte står någon annans efter, och de frågar sig nu om de för att få skatterättvisa skall bli tvungna att sluta i det egna företaget och ta arbete hos någon annan — om det finns annat arbete att få i närheten. Eller skall skatteinstrumentet användas för att ytterligare påskynda den s. k. strukturrationaliseringen inom jordbruk och andra mindre företag? Den strukturrationaliseringen går ju så snabbt att vi gång efter annan blir informerade om de personliga bekymmer de enskilda individer råkar i som drabbas av den. I de flesta fall är deras svårigheter stora nog ändå, och de får ofta nöja sig med låga inkomster.

På tröskeln till 1970-talet tror jag vi har skäl att vänta oss, att samtidigt som vi individuellt och som kollektiv kommer att vara angelägna om att förbättra den ekonomiska standarden kommer vi att få en mycket inträngande diskussion om standardinnehållet. Vi har skäl att noga klargöra för oss vad en mätbar ekonomisk vinst i dag för med sig i form av miljökonsekvenser i vidaste mening för morgondagen. Vi har skäl att analysera och klargöra vad vi menar med det ofta använda begreppet effektivitet. De teknisk-ekonomiska aspekter som hittills har fått dominera måste underordnas en vidare målsättning där människan, hennes behov och förutsättningar sättes i centrum. Både ur den enskildes och ur samhällets synpunkt är det sannerligen från alla sidor sett dålig effektivitet att låta produktionsprocessens metoder och tempo leda till en nedslitning av det mänskliga materialet. Påfrestningarna i arbetsli-

vet, i skolan, i trafiken o. s. v. är i dag av sådan storleksordning att allt fler av oss inte orkar, inte klarar det. Läkare och forskare påstår också att en tredjedel av våra sjukdomar här i landet kan hänföras till stressåkommor, och att kalla detta välståndssjukdomar är verkligen ingen lösning på problemen. Vi har skäl att undersöka om det sätt på vilket vi för närvarande mäter den ekonomiska utvecklingen genom att läsa av bruttonationalprodukten verkligen är användbart om vi vidgar vår målsättning.

I början av 1960-talet tog vi upp dessa frågor och krävde aktiva insatser för att komma till rätta med utvecklingen. Vi framhöll också nödvändigheten av ett miljöpolitiskt handlingsprogram där även den inre miljön, människans hela livssituation, kommer till uttryck. Jag föreställer mig att det i dag är många som ångrar de spydigheter som då riktades mot våra förslag och påpekar.

I det programarbete som pågår inom centerpartiet har dessa frågor fått en central plats. Det är människan själv, hennes behov och förutsättningar, som är den centrala utgångspunkten för det samhälle vi vill bygga. Det gäller att tillgodose det trygghetsbehov i vidaste mening vi alla som enskilda individer, vad vi än säger, ändå bär på. Alltså är det inte bara fråga om det i dag mätbara behovet av ekonomisk trygghet. Det gäller också det, men inte bara det. Hit hör också de villkor vi skapar åt oss själva och åt våra efterkommande genom vår påverkan på den yttre miljön. Hit hör även våra samlevnadsregler, de etiska regler som skall vara normerande för samvaron i det samhälle som vi gemensamt bygger.

Det uttalas i det programförslag som nu är ute på remiss i centerrörelsens samtliga avdelningar och distrikt, att dessa regler skall grundas och bygga på den människouppfattning som kristendom och humanism representerar. Utan

Remissdebatt

de grundläggande värderingar som bygger under uppfattningen om alla människors lika värde, respekten för den enskilde, skyldigheten att ge vår nästa som är i svårighet den hjälp vi är mäktiga, blir vår samlevnad inte uthärdlig.

Därutöver skall det emellertid sägas att trosupplevelsen, den personliga gudstron, inte kan påverkas av politiker, politiska partier och samhället. Den måste vara en helt personlig angelägenhet. Men det är lika angeläget att slå fast att respekten för den enskilde måste få gälla oinskränkt för den som upplever gudstron så som den för honom eller henne avgörande trygghetsfaktorn.

Ett annat frågekomplex som kommer att få stort utrymme i 1970-talets allmänna debatt är människornas krav på ökat inflytande över de beslut som fattas i olika samhällsorgan, inom organisationslivet, inom näringslivet o. s. v. Vi måste väl medge att det funnits tendenser till ett slags svensk förnöjsamhet för att inte säga stolthet över den uppbyggnad vårt representativa system fått. Det är säkerligen också riktigt att uppbyggnaden av vårt representativa system ur teknisk och formell synpunkt tål jämförelse med situationen i vilket annat land som helst. Men utvecklingen under senare tid ger klart besked om att detta är helt otillräckligt, och det är egentligen inte förvånande.

Allt fler människor får allt bättre utbildning, bättre telekommunikationer, möjligheter till resor och på annat sätt bättre förutsättningar än tidigare att med gott underlag delta i besluten. Det kan inte förnekas att det under den tid som det inträffat så mycket i dessa avseenden också ägt rum en utveckling mot ökad centralisering av beslutsprocessen. Tiotusentals verksamma kommunalmän blir överflödiga. Omläggningen till större enheter inom organisationslivet ger samma effekt, och utvecklingen mot stora företagsenheter ökar i praktiken avståndet mellan beslutsfattarna och arbetarna, de som på

ett avgörande sätt får sin situation påverkad av besluten.

För vår del är vi övertygade — det har präglat vårt arbete och präglar i hög grad förslaget till nytt partiprogram — om att en stabil demokratisk utveckling förutsätter en ökad decentralisering av beslutsprocessen. En sådan måste genomföras inom samhällsförvaltningen — det är ju på detta område vi som politiker har de största möjligheterna att påverka utvecklingen — men den är lika nödvändig inom organisationerna och inom företagen. Det är mot denna bakgrund vårt krav på en utvecklad länsdemokrati skall ses. Härvidlag föreligger uppenbarligen en fundamental skillnad mellan regeringen, d. v. s. socialdemokratin, å ena sidan och centern och folkpartiet å andra sidan. Denna skillnad markerades också nyss av herr Martinsson.

När det gäller den översiktliga planeringen i länet innebär regeringens metod att människorna i länet skall välja riksdagsmän, vilka i riksdagen kan begära besked av regeringen, som i sin tur inforrdar redovisning av länsstyrelse och landshövding i länet.

Det är många led i detta redovisningsansvar. För vår del vill vi ha en ordning som innebär att befolkningen i länet av sina valda landstingsmän kan kräva direkt redovisningsansvar. Man kan väl säga att båda systemen fyller formella krav på representativ demokrati, men med tanke på befolkningens faktiska och praktiska möjligheter att påverka besluten kan det knappast råda några delade meningar om vilken metod som är den överlägsna.

Det är självklart, herr Martinsson, att vi måste fatta centrala politiska beslut som bas och som ram för åtgärder på lägre nivå, men den ständiga strävan skall vara att lägga så många beslut som möjligt så nära de berörda som möjligt. Intill dess att statsmakterna utfärdar dessa centrala bas- eller rambeslut, t. ex. för en regionalpolitisk mål-

Remissdebatt

sättning, lär länsstyrelsen, förstärkt med lekmanrepresentation, inte vara bättre ställd än exempelvis ett organ inom landstinget. Eller också menar herr Martinsson och övriga socialdemokrater att det hela tiden skall vara så att de organ, som har det direkta ansvaret för planeringsfrågorna, fortlöpande skall vara beroende av instruktioner från kanslihuset om hur man där vill ha det. Och är det så, kommer ju den fundamentala skillnaden ännu mera till uttryck.

Vi säger: Det är en självklarhet att vi skall fatta centrala politiska beslut som utgör basen och ramen, men mot denna bakgrund skall planeringsansvaret ligga hos länets i vanlig demokratisk ordning valda förtroendemän. Den konstruktionen innebär ingalunda, herr Martinsson, något krav på att primärkommunala uppgifter skall överföras till landstinget. Jag tror t. o. m. att det finns uppgifter i den statliga förvaltningen som med fördel skulle kunna föras ned till det lokala planet. Det är viktigt ändå att de som företräder de lokala synpunkterna ges så goda förutsättningar som möjligt att komma till tals. Ju längre vägen är, ju fler led som den informationen skall passera, desto mindre är förutsättningarna för att de skall vara med i den avgörande värderingen.

Slutligen vill jag säga att fria, starka, öppna och väl fungerande organisationer är ett livsvillkor för vår demokrati. Därför är det angeläget att vi analyserar skeendet och de orsaker till missnöjesyttringar av olika slag som kommer till uttryck med allt tätare intervaller. Alldeles oavsett de konflikter på arbetsmarknaden som vi just nu upplever och som kan ha många orsaker måste verkliga krafttag sättas in för en förbättrad företagsdemokrati. Alla former som kan tänkas verka i positiv riktning måste prövas. Ingen beslutsnivå bör vara undantagen när det gäller de anställdas möjligheter att komma

med uppslag och påverka besluten. För egen del vill jag gärna säga att vi kan utgå från som självklart att de av de anställda själva utsedda representanterna kommer att känna sitt ansvar — det är deras egna arbetsplatser det är fråga om. Men jag tror det är viktigt att det är just *de anställda själva* som fritt utser sina förtroendemän. Ökade kunskaper om hur man uppfattar situationen på ömse sidor måste bilda bättre underlag för beslut än om den ena sidans synpunkter inte kommer till uttryck. Beslut på en sådan bättre grund har förutsättningar att leda till effektivitet i detta ords bästa mening.

Herr MARTINSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var mycket intressant att höra herr Fälldins anförande, vilket — som så ofta brukar vara fallet — balanserat och objektivt framförde centerpartiets ståndpunkt till frågan om länsdemokrati och regionplanering.

Herr Fälldin säger att statsmakterna skall fatta ett politiskt beslut i planfrågorna men att detta beslut närmast skulle innebära en ramplanering, så att eventuella landstingsutsedda organ sedan skulle kunna verka ute i länet. Man bör emellertid akta sig för att tro att detta land är större än det faktiskt är; det är stort till ytvidden men befolkningsmässigt mycket litet. Frågan är därför om det finns utrymme för någon sorts federalt system med självständiga landsting och planeringsorgan inom dessa. Om man skall kunna få till stånd en planering, som över huvud taget kan vara värd namnet, borde man nog ha större områden till förfogande.

Kanske borde man ha en helt annan länsindelning för att få ut något av de uppslag som centerpartiet fört fram.

Vi vet emellertid att vi därvid mött mycket starka hinder, ty det har visat sig vara en mycket allvarlig sak att över huvud taget röra vid frågan; många har fått sina fingrar brända. Så länge vi inte har en annan länsin-

Remissdebatt

delning tror jag att länen är alltför små för några planeringsorgan.

Om vi vill att resurser skall överföras till svagare utvecklade områden — de s. k. skogslänen och den grupp vi brukar kalla Norrlandslänen — stöter vi omedelbart på hinder om vi accepterar centrens linje. Vi drivs mer och mer in i den situationen att vi i våra län måste sitta och planera enbart med egna resurser. Det bör vara så mycket lättare för statsmakterna och för dem som har möjligheter att påverka dessa att från områden, inom vilka utvecklingen är mycket stark, överföra resurser till svagare områden med det nuvarande systemet.

Herr FÄLLDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Martinsson har inte svarat på den fråga som i varje fall i nuläget är den centrala. Är det innan vi får rambesluten någon skillnad på länsstyrelsens och landstingets möjligheter att planera. I så fall har man en rent centralistisk inställning och vill ha ett system där regeringen fortlöpande instruerar och dirigerar länsstyrelsen. Då skrämmer herr Martinsson med att vi får ett federalt system. Vi säger klart ifrån att vi måste ha detta rambeslut som innesluter en regionalpolitisk målsättning. Kan vi fortsätta att låta regeringen ensam ta ställning till vilken planeringsnivå som till sist skall få gälla för Storstockholm?

Skall planeringsunderlaget för Jämtland vara dess nuvarande befolkningstal eller det som inrikesministern har antytt i Norrländsk Tidskrift? Han kunde ju tänka sig att Jämtlands invånarantal skulle sjunka från 129 000 till 100 000 på tio år. Alldeles oavsett om det är länsstyrelsetjänstemän eller förtroendemän i ett landsting som planerar i Jämtland måste de väl ändå ha ett besked om vilken ambitionsnivå man skall ha. Det går inte att göra det ena systemet möjligt och det andra omöjligt.

Vidare förklarar herr Martinsson att länen är för små. Det problemet finns väl under alla omständigheter. Man har i dag länsplaneringar och undersökningar, initierade av regeringen. Det förhållandet är exakt detsamma i båda lägena. Motståndet mot att Norrlandslänet skulle göras ännu mycket större grundas just på avståndet från den enskilde individen till beslutsfattarna.

Ingen har lyckats övertyga mig om att det saknas arbetsuppgifter på länsstyrelserna i dag. De flesta av oss har i stället erfarenheten att de klagat över att de har så mycket att göra att de begär mera personal.

Den centrala frågan är: Skall vi överlåta åt regeringen att ta ställning till sådana frågor som planeringsnivån för Storstockholm i ena fallet och planeringsnivån för Jämtland i andra fallet? Det är i dessa avseenden vi måste ha centrala politiska beslut som uttrycker en regionalpolitisk målsättning. Därefter överläts planeringsansvaret på de lokala förtroendemännen.

Herr MARTINSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! På den direkta frågan vill jag svara att vi i dagens läge har en länsstyrelse som är underställd Kungl. Maj:t. En sådan kommer emellertid inte att finnas, om man följer den väg som centerpartiet förordar.

Herr FÄLLDIN (cp) kort genmäle:

Herr talman! En av våra invändningar är ju att de direktvalda landstingsmännen har ett redovisningsansvar mot dem som berörs av planeringsfrågorna, medan länsstyrelsetjänstemännens redovisningsansvar är riktat inte utåt mot människorna utan uppåt mot kanslihuset.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det var min avsikt att uppehålla mig vid en enda punkt, nämligen skattefrågan, men herr Martins-

Remissdebatt

son sade en del saker som jag inte kan underlåta att med ett par ord beröra.

Herr Martinsson gjorde en mycket intressant exposé över utvecklingen av olika regler på arbetsmarknaden i fråga om t. ex. förhandlingsrätten. Vi fick veta att det satt hårt inne innan vi fick dessa olika lagar, och det är väl riktigt. Emellertid stannade herr Martinsson upp och gick inte fram till den senaste lagstiftningen på detta område, den om förhandlingsrätt på den statliga arbetsmarknaden. Det hade väl varit av intresse att få också dess tillkomst belyst, ty där satt det uppenbarligen allra hårdast åt innan man fick en förhandlingsrätt i paritet med den som råder på övriga områden.

Det är inte bara i denna fråga bland alla dem som i dag är aktuella på arbetsmarknaden som lösningen verkligen har suttit hårt inne. I ett tidigare inlägg berördes frågorna om 32 § och om skydd mot obefogade uppsägningar. Det är i stor utsträckning identiska problem som vi åsyftar med dessa båda uttryck. En lösning av dem har verkligen suttit hårt inne. Justitieminister Geijer beskrev, i samband med att han presenterade direktiven till den utredning som nu äntligen skall tillsättas, Sverige som ett u-land i dessa sammanhang. Jag tror inte alls att det är på grund av alla de folkpartiinitiativ som har tagits i denna fråga som herr Geijer har lagt fram sitt förslag.

Om jag känner statsrådet Geijer rätt har han alltid haft denna inställning till 32 §. Men han har varit ensam inom det socialdemokratiska partiet om att förfäktat den meningen, och han har varit ensam om att här i riksdagen stödja oss när vi har fört fram denna fråga. Därför har också en lösning av den suttit hårt inne. Den utredning som vi har begärt sedan 1957 skulle ha varit färdig och ha lett till resultat för flera år sedan, och jag tror att många på arbetsmarknaden i dag — inte minst den äldre arbetskraften — skulle ha hälsat det

med tillfredsställelse. Nu tvingas man alltså leva kvar i vad justitieministern betecknade som ett u-land — ett u-land som den regering i vilken han själv är medlem bär ansvaret för.

Jag kan hålla med herr Martinsson om att det finns många beklämmande inslag i den debatt som har förts om LKAB. Många synpunkter har från olika håll redovisats, och jag skall inte alls belysa dem. Men jag vet inte varför herr Martinsson speciellt tog upp en viss tidning. I ett massmedium med enormt mycket större genomslagskraft än någon enstaka tidning har arbetsförhållandena vid LKAB debatterats. Under hela debatterna har man förfäktat den meningen att om bara samhället tog hand om detta företag skulle det bli bra, och ingen har påpekat att samhället redan hade tagit hand om företaget och att förhållandena ändå inte är tillfredsställande.

Här har talats en del om företagsdemokrati. Tillåt mig säga att vi från vårt håll i år har gjort en terminologisk förändring. Vi vill inte gärna kalla det företagsdemokrati, eftersom detta uttryck så lätt leder tanken till att det endast är inom företag som det skall finnas demokrati. Vi har i stället döpt om begreppet till arbetsdemokrati, och vi vill därmed stryka under att det är minst lika angeläget att det på andra arbetsplatser som inte kan kallas företag i egentlig mening — statliga förvaltningar, kommunala förvaltningar och andra sådana arbetsområden — råder företagsdemokrati. Vi har väckt en brett upplagd motion som också tar upp kraven på en kodifiering lagstiftningsvägen, en översyn av den lagstiftning som finns på det statliga och kommunala området, så att möjligheter skapas till arbetsdemokratiska insatser i den utsträckning som sedan länge prövats vid många enskilda företag.

Därmed vill jag gå över till den punkt som jag närmast avsåg att säga något om.

Remissdebatt

Finansministern har äntligen böjt sig för kravet på en större skattereform, och det är enbart glädjande. Jag tänker inte spilla några ord på gamla synder; nu gäller det i stället att göra skattereformen så bra som möjligt, så att den verkligen står sig inför en närmare prövning. Finansministern har sagt att detta är den största skattereformen sedan efterkrigstiden, och det är säkerligen sant. Men då är det väl också rimligt att olika grupperingar i god tid får vara med och säga sin mening om utformningen?

Från vårt håll har vi länge krävt att finansministern skulle presentera olika alternativa modeller som kunde bilda underlag för en meningsfull debatt. Men vad är det vi får? Några löstryckta pusselbitar i finansplanen och några andra i herr Strängs olika TV-uttalanden, och sedan är fältet fritt för en allmän gissningstävlan.

Visst är det bra att man nu skall lätta skattebördan för de lägsta inkomsttagarna, att man skall genomföra en individuell beskattning och hyfsa skatteproblemet för folkpensionärerna. Det verkar som om finansministern har skrivit av prioriteringslistan i folkpartimotionerna. Det är just dessa frågor som vi fäst den avgörande vikten vid, och det är klart att vi nu gläds åt denna prioritering. Dessa olika principer kan stödja varandra, men de kan också frontalkrocka med varandra. Jag kan lugna herr Martinsson, som ställde vissa frågor på denna punkt, med att säga att folkpartiets inställning till dessa frågor är den som redovisats i tidigare skattemotioner. Vi står fast vid den inställningen, och det betyder alltså ett instämmande i dessa olika principer. Däremot är det lite svårare för herr Martinsson att lugna mig och andra som ställt frågor på den här punkten, eftersom det finns en klyvning när det gäller nyanser och uppfattningar inte bara inom partiet utan uppenbarligen även hos en och samma person. Jag syftar då på finansministern som under den senaste tidens

utfrågningar på konkreta punkter gjort uttalanden, som inte gärna helt kan stämma överens med de uttalanden han gjorde i sina kända skattetal i september månad i höstas.

Resultatet av att man ställer samman dessa olika pricer beror helt på den konkreta hanteringen. Det är också där det visar sig om man förstår att foga ihop byggstenarna på ett sådant sätt, att man inte skapar nya problem samtidigt som man löser de gamla — det är byggnadskroppen som är intressant. Varför kan då inte vi — de politiska partierna, arbetsmarknadens parter, massmedierna och alla de medborgare som skall vara med och bära de bördor som det nya systemet för med sig — få se reformförslaget i tid? Vad beror egentligen detta hemlighetsmakeri på? Jag skulle vilja ställa den frågan till finansministern, som nu inte är personligen närvarande i kammaren — jag är emellertid övertygad om att han med de personella resurser han förfogar över har åtminstone ett par öron, även om det inte är hans egna, som lyssnar i någon lur, och han har också här i kammaren en stab, som kan föra frågan vidare. Varför förs man inte låta hela byggnadskroppen se dagens ljus? Den måste ju ändå vara färdig, eftersom det i finansplanen anges hur mycket det hela kostar. Skattetabeller och andra komponenter måste också vara klara, eftersom finansministern kan svara på konkreta frågor om hur det slår för olika individer i skilda situationer.

Var och en som har den minsta kännedom om hur man bygger upp ett helt skattesystem vet att alla byggstenar måste vara lagda, innan man kan uttala sig om de individuella effekterna. Finansministern gav mig för några år sedan ett mandat att inom finansdepartementet såsom expert jobba med sådana här frågor. Jag är väldigt tacksam för det uppdraget, ty det lärde mig mycket om hur ett helt skattesystem kan skapas.

När den socialdemokratiska partise-

Remissdebatt

kreteraren i TV i förra veckan med en mycket troskyldig blick sade att man inte kunde presentera skattereformen nu, därför att den inte är klar än, så måste det ändå vara en bluff. Eller också är det en bluff när finansministern sitter i TV och läser innantill i tabeller och i kronor anger hur bra alla skall få det eller hur det kommer att slå för olika grupper.

Han har för resten upprepat det här i dag, men det stämmer inte bättre för det. Inte har vi väl så oskickliga och slöa tjänstemän i kanslihuset att de ännu inte hunnit göra tabeller och annat helt klart? Redan i höstas presenterade ju finansministern i de olika talen hörnstenarna och t. o. m. fixerade balanspunkterna i detta skattesystem. Jag tycker det är en oförsynt anklagelse mot den stora staben av skickliga tjänstemän i finansdepartementet att göra gällande, att de inte är färdiga med finsnickeriet fyra månader efter herr Strängs presentation av utgångspunkterna.

Herr Sträng sade här i dag att alla hänsyn måste tas till de olika delarna och att man sedan måste väga dessa hänsyn mot varandra. Det är det han nu håller på och gör. Men han hade strax dessförinnan redovisat att man i departementet är i full färd med att utarbeta bestämmelser, och han sade att det här med att utarbeta lagtexten var ett knepigt jobb som tog mycket lång tid. Men inte kan man börja utarbeta lagtext förrän man gjort en avvägning av de olika hänsynen. Fyra månader har man alltså haft på sig för det — ja, man har ju strängt taget haft hur lång tid på sig som helst, eftersom den här skattereformen begärts för mycket länge sedan, men man har haft fyra månader på sig sedan herr Sträng kunde presentera de olika huvudingredienserna — och nu behöver regeringen således ytterligare två månader. Men på fattiga fjorton dagar, troligen som vanligt mitt i påskveckan när alla intresserade medhjälpare är bortresta, skall op-

positionen med så oändligt mycket mer begränsade resurser hinna med att först och främst analysera hela det stora skattepaketet och sedan framlägga egna förslag. Är det en rimlig ordning?

Nej, men den är praktisk för finansministern, det förstår jag. Det går att plocka fram exempel som är någorlunda sväljbara eller t. o. m. riktigt aptitliga och sedan lägga dimridåer över de mer svårsmälta bitarna. Hur ser t. ex. marginalsatteskärpningarna ut i den nya skalan? Ända ned i mellaninkomstlägena har man ju förut haft marginalsatser på omkring 50 procent. Hur mycket höjs nu marginalsatserna för exempelvis typografer, folkskollärare, fanjunkare eller gruvarbetare? Det är inte konstigt om man känner oro i löntagarleden, och säkert vill man ha besked.

Löntagarna vill nog också veta varför de inte får någon lindring i statsskatten när deras kommunalskatt är särskilt hög och servicen i kommunen kanske inte alls särskilt god. De som har goda inkomster kan måhända flytta på sig, de kan ha råd med den operationen. Men de som har dåliga inkomster sitter i allmänhet mer ohjälpligt fast. Har de eget hem sjunker också det i värde, om de bor i en kommun med hög skatt, särskilt om det dessutom är dålig service i kommunen. I det långa loppet påverkas skatteunderlaget i just en sådan kommun negativt, fast det borde vara tvärtom. Hur skall t. ex. kommunerna kompenseras? Det säger man ingenting om. Hur skall kompensationsen på ett praktiskt sätt få en mer varaktig karaktär? Detta är verkligen frågor som hade behövts diskuteras.

Finansministern gav på förmiddagen herr Holmberg en lektion i frågan om avdrag för kommunalskatten och sade att det obestridligen bara är en liten del av svenska folket som i dag får känna av någon utjämning mellan högskattekommuner och lågskattekommuner. Jag tycker att finansministern borde ha

Remissdebatt

fortsatt lektionen med herr Holmberg. Annars skall jag be att få hålla den.

Vad beror det på att de lägre inkomsttagarna inte har denna möjlighet till utjämning? Jo, det beror på den s. k. reform som finansministern själv föreslog 1965 och som slopade möjligheterna att ta någon sådan hänsyn till lägre inkomsttagare som bor i en högskattekommun. Jag tycker att detta i rimlighetens namn bör komma fram när denna sak diskuteras. Det borde vara möjligt att göra någon ändring i samband med ett sådant här större paket.

I september sade herr Sträng att omläggningen till gemensam skatteskala skulle göras utan skattehöjning för de hundratusentals familjer där bara den ena parten har förtjänstarbete. Inte har det gått att leva upp till det löftet, men det låter så bra när ambitionen uttalas och inga skattetabletter behöver avslöja den bistra verkligheten.

Det finns fortfarande tomter kvar vid Genèvejön, sade herr Sträng i höstas. Han sade också — detta är alltså hans egna ord — att vi odisputabelt leder skatteligan bland de västeuropeiska länderna och att det nu inte går att pressa folk mer. Det konkreta förslaget tycks emellertid kunna leda till både kapitalflykt och talangflykt, med de negativa verkningar som herr Sträng i höstas så ivrigt varnade för, för vilket han med rätta blev rosad.

Nu tycker jag att han inte bör blanda bort korten eller försöka sitta på båda stolarna. I stället bör han visa i vad mån det aktuella skatteförslaget lever upp till dessa teorier, som han fick så många rosor för.

Så ett par ord om den individuella beskattningen! Jag vill först säga att det vore tacknämligt om herr Sträng och andra ville upphöra att tala om särbeskattning och i stället använda den riktigare termen individuell beskattning. Det rör ju i alla fall i inte så liten grad ensamstående, och det är litet svårt att sära de ensamstående mer än

de är särade. Det finns många formuleringar i finansplanen som tyder på att herr Sträng mera har tänkt på de gifta än på de ensamstående. Individuell beskattning är alltså den mest adekvata benämningen.

Jag vill stryka under vad herr Gustafson i Göteborg tidigare har sagt, att detta är ett gammalt krav från folkpartiets sida. Vi har t. o. m. — jag tror såsom det enda partiet — intagit det i partiprogrammet, och självfallet håller vi fast vid principen.

Jag blev litet förvånad när jag i dag hörde herr Holmberg tala i denna fråga. Jag tror det var i höstens remissdebatt som jag lämnade en redogörelse för de olika punkterna i vårt skatteprogram och därvid nämnde bl. a. denna punkt. Då ställde sig herr Bohman upp och sade att han kunde instämma i min syn på skattefrågorna med undantag för min syn på förmögenhetsbeskattningen. Jag blev glad och tillfredsställd över det tillfrisknandet och uppfattade det som ett uttryck för att man också inom moderata samlingspartiet omfattade denna princip, som i dag är så allmänt omfattad. Nu kom herr Holmberg och talade emot den. På grund av röstsiffror som jag tidigare sett från partimöten och liknande trodde jag närmast att herr Holmberg stod på den rätta sidan, men det gör han tydligen inte, och detta anser jag vara beklagligt. Jag vill emellertid samtidigt säga att vi för vår del inte kommer att ge avkall på denna princip.

De som har barn och som är litet räknekunniga måste tycka att det är groteskt att finansministern förenklar deras bekymmer genom att säga att de genom barnbidragshöjningen blir kompenserade för vad skattepaketet innehåller. Blir det över huvud taget någon enda krona kvar av den föreslagna barnbidragshöjningen till förbättring av barnfamiljernas situation, om vi tar hänsyn till prisstegringar och momshöjningar?

Remissdebatt

Är de ensamstående med barn helt bortglömda av finansministern? Är villaägarna inte längre, som det hette i finansministerns förkunnelse för ett par år sedan, »vårt folk»?

Självfallet måste omläggningen betyda att en del får det bättre och en del får det sämre. Ett borttagande av privilegier upplevs också i allmänhet som den grövsta orättvisa. Herr Sträng har sagt att denna skattereform är det största solidaritetsprov som det svenska folket har ställts på, men han har tillagt att vi skall fatta beslut i demokratisk ordning.

Vad är egentligen demokratisk ordning i socialdemokratisk tappning? Är det att tjuvhålla på materialet så att varje reell möjlighet till insyn och debatt blir utesluten? Organisationerna får i finansplanen herr Strängs förhållningsorder om vad som skall präglade deras handlande efter skattereformen, men de får inte vara med och säga sin mening innan den fastläggs i detalj. De har inte haft tillfälle delta i något remissarbete, och de får inte yttra sig nu. Är det god demokrati? Får pressen och alla enskilda någon möjlighet till realgranskning?

Finansministern har i dag sagt att demokrati är rätten att tänka fritt och tala fritt och friheten att välja och vraka regering. Ja, det finns olika definitioner, men en annan definition på demokratin är styrelse genom debatt. Underlättar finansministern den debatten?

»Vad far gör är alltid det bästa» — det var en gångbar levnadsregel i auktoritära och gammaldags familjer. Det är möjligt att socialdemokratiska partiet är så gammaldags auktoritärt att man nöjer sig med en sådan ordning, men det räcker inte för svenska folket. Har man möjligen suttit så länge vid makten att man glömt alla de små människor som staten ändå ytterst är till för? Just i våra dagar, då lusten att på alla områden få vara med och lägga sig i är mer utvecklad än någonsin,

skorrar sådana dekret över allas huvuden särskilt illa.

Vi kommer att få fjorton dagar på oss. Regeringen har haft sex månader på sig sedan regeringen spikade sina teser. Har man räknat med att vi är så mycket snabbare och har så mycket mera folk? Eller kan det från kanslihuset eller från annat håll ställas en tolv gånger så stor stab av sakkunskap till vårt förfogande att arbeta med detta under påskveckorna för att regering och opposition skall få någorlunda lika villkor? Känns det ändå inte förpliktande också för regeringen att låta människor i gemen få ett medinflytande när folk ställs inför det största av solidaritetsprov?

Jag hoppas att statsministerns uttalanden i dag under remissdebatten kommer att innehålla ett svar på de frågorna.

Herr MARTINSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ge mig in på skattefrågorna. Vi får se, om finansministern behagar infinna sig här för den lektion hos skolfröken Nettelbrandt som hon lovade honom.

Emellertid blev jag direkt angripen i anledning av mina synpunkter på spørsmålet om de vilda strejkerna. Med anledning därav vill jag bara säga, att det aldrig har varit min mening att på dessa få minuter lämna någon fullständig historik om vad som har hänt. Men jag delar fullständigt fru Nettelbrandts mening om att det var en mycket stor framgång som vanns, då man fick förhandlingsrätten på det statliga området lagfäst. Min ambition var emellertid närmast att jag ville måla de förhållanden som gällde, när de vilda strejkerna var ett faktiskt problem för den svenska fackföreningsrörelsen. Jag ber om ursäkt för att jag inte följde upp denna genomgång så långt, som fru Nettelbrandt hade önskat.

Vad som kanske är allvarligare är fru Nettelbrandts angrepp mot mig för att

Remissdebatt

jag åberopat ett speciellt utmanande uttalande i Dagens Nyheter. Om fru Nettelbrandt läser mitt anförande skall hon finna att jag talade om olika massmedias reaktioner. Vi vet ju också att det är mera suggestiva massmedia än tidningspressen som har gjort sig skyldiga till sådana här övertramp som på ett olyckligt sätt har förvärrat situationen. Det kan väl inte förhålla sig så att fru Nettelbrandt som fackföreningskvinna delar den mening som redovisades i Dagens Nyheter, nämligen att man i detta läge bör sätta sig över lagar och stadgar. I så fall är det ju ett mycket anmärkningsvärt ställningstagande, men vi får kanske höra hennes mening om detta.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är helt medveten om att herr Martinsson med sin historik hade för avsikt att beskriva något annat, och jag tycker att beskrivningen var riktig och korrekt i övrigt. Men herr Martinsson kunde också ha tillagt att en hel del av just dessa lagar, som kom till för att förbättra förhållandena på arbetsmarknaden, infördes under liberala regeringar. Detta är kanske för många i dag, som inte har läst på historien ett obekant faktum.

Jag tror inte heller att det är ur vägen att vi ser litet mera än vad man hittills har gjort på den statliga arbetsmarknaden. Herr Martinsson kunde i detta avseende möjligen ha tillfogat att förhandlingsrätten för de statliga tjänstemännen satt hårt inne, inte minst därför att det fanns ett motstånd från regeringens sida på den punkten, hur egendomligt det än kan låta. Det var även i detta avseende liberaler i riksdagen som gång på gång fick förfäktat kravet på att det skulle bli jämställdhet härvidlag, så att den statlige arbetsgivaren skulle ta samma ansvar som de övriga arbetsgivarna hade tagit. Beträffande den tidningsartikel som herr

Martinsson citerade vill jag framhålla att jag ingalunda ställt mig bakom den, men jag tror att det vore värdefullt, om man på ömse sidor bidrog till att hyfsa debatten och även vore villig att tala om ett sådant faktum som att vid ett företag som samhället redan övertagit förhållandena kan upplevas som så orimliga och otillfredsställande som vid LKAB. Vi kan spekulera över vad som ligger bakom den mycket besvärande konflikten där, men just upplevelsen av arbetsförhållandena är väl ändå en av orsakerna, även om jag inte tror att det är huvudorsaken.

Jag anser att det vore välgörande för debatten i landet i vilken man ropar på mer och mer samhällsinflytande, att också tala om vad staten redan har tagit hand om och hur förhållandena är då.

Herr MARTINSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! När jag berättade om den lagstiftning som skedde redan 1928 och som väl de flesta känner till var jag verkligen objektiv: jag underströk ju att lagen genomfördes trots arbetarrörelsens motstånd. Och kunskaperna här är väl så stora att man känner till vilken regering som vid tillfället i fråga hade makten. Jag tror inte att riksdagsmännen behöver undervisas om hur enkla saker som helst.

Sedan vill jag göra en liten anmärkning beträffande Fru Nettelbrandts egen historieskrivning, då det gäller tillkomsten av statsjästemännens förhandlingsrätt. Det är ju en sak som tillhör vår tid och vi har väl alla följt frågan på olika sätt. Uppenbart är emellertid att ledamoten av denna kammare förre löne ministern Lindholm lade ned ett mycket stort arbete på att lösa detta spörsmål, vilket var förenat med många formella svårigheter som det tog lång tid att klara. Det kan inte förnekas att herr Lindholm gjorde en mycket uppskattad och bestående insats beträffande denna reform.

Interpellation ang. åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet

På förslag av herr förste vice talman beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

§ 7

Interpellation ang. åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet

Ordet lämnades på begäran till

Herr BJÖRCK i Nässjö (m), som yttrade:

Herr talman! I årets finansplan konstaterar finansministern att den privata konsumtionen väntas öka med 3,5 % medan den disponibla realinkomsten stiger med knappt 3 %. Finansministern skriver att detta innebär att sparkvoten minskar något och hänvisar till att momshöjningen kan tänkas medföra att en del köp tidigare lägges.

I den del av den preliminära nationalbudgeten för år 1970 som helt sammanställts inom konjunkturinstitutet behandlas däremot problemet med det sjunkande sparandet hos hushållen betydligt utförligare. Där konstateras att sparkvoten, den andel av den disponibla inkomsten som sparas, successivt sjunkit sedan 1964.

På s. 92 i bilaga 1 till 1969 års finansplan beräknas »sparande (utöver försäkringsparande)» uppgå till cirka 5,8 miljarder kr. för år 1969.

I årets finansplan återfinns motsvarande uppgifter på s. 109 i bilaga 1 till finansplanen. Dessa beräkningar, som gjorts upp inom finansdepartementet och icke förelagts utredningsrådet, visar att sparandet nu endast väntas uppgå till 2,8 miljarder kr., således en minskning på 2,9 miljarder kr. vilket är mer än 50 %. Dessutom inkluderas nu även det privata försäkringsparandet på 2,2 miljarder kr. Detta meddelas i en fotnot.

Att döma av dessa siffror skulle det privata sparandet, utöver försäkrings-

sparandet, endast uppgå till 700 miljoner kr., mot för ett år sedan beräknade 5,7 miljarder kr. Här måste det väl vara en omläggning av statistiken som gjort jämförelser med tidigare år svår genomförbara. Denna omläggning borde bättre ha förklarats i årets finansplan.

Enligt siffror erhållna från statistiska centralbyrån skulle sparkvoten ha gått ner varje år sedan 1964, från 8,4 % detta år till blott 3,5 % 1969.

Dessa uppgifter visar vidare att sparandet år 1964 uppgick till 5 miljarder kr., vilket i 1969 års priser motsvarar över 6 miljarder kr. I fast penningvärde har således det privata sparandet minskat med mer än 50 % på bara 5 år.

Hade sparkvoten varit lika hög 1969 som 1964 skulle sparandet 1969 ha varit 6,8 miljarder kr., d. v. s. nästan 4 miljarder kr. mer än vad som nu beräknas.

Om sparkvoten varit oförändrad sedan 1964 hade sparandet under åren 1965—1969 varit sammanlagt över 12 miljarder kr. större, uttryckt i 1969 års penningvärde, än vad det i verkligheten blivit.

Det är således stora belopp som undandras kapitalmarknaden. Såväl läget på kreditmarknaden som betalningsbalansen hade säkert varit bättre om dessa pengar hade sparats och inte använts för konsumtion. Samtidigt hade medborgarnas ekonomiska trygghet varit större om de disponerat även dessa besparingar.

Åren 1967—1969 har sparandet, i absoluta tal och fast penningvärde, sjunkit med omkring 12, 16 respektive 20 %. Förhoppningarna om att sparandet automatiskt skulle stiga 1970 synes osäkert grundade.

Under återopande av detta anförande anhåller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande frågor:

1. Vill herr statsrådet lämna en redogörelse för den statistik som nu används för beräkningarna av hushållens

Interpellation ang. åtgärder för att stimulera det enskilda sparandet

sparande och de ändringar i denna som gjorts sedan 1969 års finansplan upprättades?

2. Ämnar herr statsrådet lägga fram förslag under innevarande riksdag avsedda att stimulera det enskilda sparandet?

Denna anhållan bordlades.

§ 8

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 4, angående huvudmannaskapet för mellanskolan, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 9

Anmäldes följande motioner:

nr 139, av herr *Clarkson m. fl.*, om val av nämndemän utan medverkan av politiska partiorganisationer,

nr 140, av herr *Sjöholm*, om förbud för statsråd att vara riksdagsledamot,

nr 141, av herr *Carlshamre m. fl.*, om ianspråktagande av överskottstonnage inom den svenska fiskeflottan för u-landsbistånd,

nr 142, av herr *Nilsson* i Agnäs *m. fl.*, angående SIDA:s information till de svenska u-landsarbetarna,

nr 143, av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*, om inrättande av en professur i religionssociologi,

nr 144, av herr *Josefsson* i Halmstad *m. fl.*, om en filial för högre teknisk utbildning i Halmstad,

nr 145, av herr *Lundberg*, om inrättande av en professur i medicin vid Uppsala universitet,

nr 146, av herr *Sjönell m. fl.*, om utbildning av psykoterapeuter,

nr 147, av fröken *Asbrink m. fl.*, angående intagningen av lärarkandidater vid folkskoleseminariet i Skara,

nr 148, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Efterutbild-

ning inom justitiedepartementets verksamhetsområde,

nr 149, av herr *Andersson* i Örebro *m. fl.*, angående maximibeloppet för företagareföreningarnas utlåning,

nr 150, av fru *Jonäng m. fl.*, om medgivande att igångsätta småhusbyggen utöver bostadsbyggnadsplan, m. m.,

nr 151, av fru *Skantz m. fl.*, om statsbidrag för glasögon,

nr 152, av herr *Werner m. fl.*, om en översyn av reglerna om skyddad och halvskyddad verksamhet,

nr 153, av herr *Wiklund* i Stockholm *m. fl.*, angående terapin inom den institutionsbundna vården av alkoholskadade,

nr 154, av herr *Wikner m. fl.*, angående inlösen av egnahem och bostadsrättslägenhet vid flyttning av arbetsmarknadsskäl,

nr 155, av herr *Clarkson*, om kostnadsfri komplettering av adressuppgift i telefonkatalog vid fall av poststationsindragning,

nr 156, av herr *Glimmér m. fl.*, om enhetlig inträdesavgift för telefonabonnemang,

nr 157, av herr *Jonsson* i Mora *m. fl.*, om utsträckt giltighet av det s. k. 67-kortet på statens järnvägar,

nr 158, av herr *Persson* i Heden *m. fl.*, om åtgärder i syfte att undvika användning av salt på vägar,

nr 159, av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, angående anslagen till vägbyggen inom sysselsättningssvaga regioner,

nr 160, av herrar *Clarkson* och *Henningsson*, om återlämnande till Danmark av tronhimmel som tillhört Kronborgs slott,

nr 161, av herr *Larsson* i Öskevik *m. fl.*, om statlig finansiering av det särskilda bostadstillägget åt barnfamiljer,

nr 162, av herr *Larsson* i Öskevik *m. fl.*, om införande av ett statligt grundbelopp i det kommunala bostadstillägget,

nr 163, av herr *Oskarson m. fl.*, om

statsbidrag till utbildning av livräddningspersonal,

nr 164, av herr *Rimås*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Sveriges geologiska undersökning: Prospektering,

nr 165, av herr *Romanus*, angående ersättningen till suppleant i företagsnämnd,

nr 166, av herr *Asling*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till främjande av företagsutveckling m. m.,

nr 167, av herr *Andersson* i Örebro m. fl., om undantag från mervärdesskatt för tandproteser m. m.,

nr 168, av herr *Carlshamre m. fl.*, om skattelättnader för fiskare,

nr 169, av herrar *Eriksson* i Bäckmora och *Börjesson* i Falköping, om gemensam dag för inlämnande av allmän självdeklaration och deklaration för mervärdesskatt,

nr 170, av herr *Fridolfsson* i Stockholm m. fl., om rätt till avdrag vid beskattningen för gåvor till religiösa m. fl. ändamål,

nr 171, av herr *Fridolfsson* i Stockholm m. fl., om skattefri avsättning till vidareutbildningsfond,

nr 172, av herrar *Hansson* i Skegrie och *Josefson* i Arrie, om ändrade bestämmelser för taxering av jordbruksfastighet,

nr 173, av fru *Hjelm-Wallén m. fl.*, om översyn av bestämmelserna om stämpelavgift vid förvärv av svenskt medborgarskap,

nr 174, av herr *Josefson* i Arrie m. fl., angående resultatutjämnningen vid beskattningen,

nr 175, av herrar *Lothigius* och *Clarkson*, om utredning angående utformningen av aktievinstbeskattningen,

nr 176, av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, om sänkning av fordonsskatten för lastbilar och släpvagnar i Norrland,

nr 177, av herr *Rimås m. fl.*, om befrielse från allmän arbetsgivaravgift för

vissa kyrkliga sammanslutningar m. fl. organisationer,

nr 178, av herr *Wiklund* i Stockholm, om ökad information till allmänheten i skattefrågor,

nr 179, av herr *Åberg m. fl.*, om skattelättnader för fiskare,

nr 180, av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, om utflyttning av statlig verksamhet till Norrland,

nr 181, av herrar *Petersson* i Gäddvik och *Nilsson* i Agnäs, om styrning av företagsetablering genom utnyttjande av investeringsfondmedel,

nr 182, av fröken *Bergegren m. fl.*, om en översyn av bestämmelserna angående barnavårdsman,

nr 183, av herrar *Clarkson* och *Hovhammar*, om en översyn av bestämmelserna angående aktieemission,

nr 184, av fröken *Sandell m. fl.*, om lagstadgad rätt för svensk medborgare till utresa ur riket,

nr 185, av herr *Sjönell*, om ökat minoritetsskydd åt aktieägare i svenskt aktiebolag,

nr 186, av fru *Eriksson* i Stockholm, om utvidgning av landstingens åligganden enligt lagen om omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda,

nr 187, av herrar *Gustafsson* i Stenkyrka och *Glimmér*, om undantag från strejkrätt för besiktningsveterinär vid nödslakt,

nr 188, av herr *Westberg* i Ljusdal, om avskaffande av inkomstprövningen för erhållande av änkepension i vissa fall,

nr 189, av herr *Westberg* i Ljusdal, om ändring av bestämmelserna angående bidragsförskott,

nr 190, av fröken *Wetterström m. fl.*, om slopande av inkomstprövningen beträffande änkepension inom folkpensioneringen,

nr 191, av herrar *Wiklund* i Stockholm och *Jönsson* i Ingemarsgården, angående reglerna om prövning av körkortssökandes lämplighet som motorförare,

nr 192, av herr *Werner m. fl.*, om upphävande av rätten i vissa fall att döda annans katt,

nr 193, av herrar *Clarkson* och *Heningsson*, om förhandlingar med Danmark angående vattenföreningen i Öresund,

nr 194, av herr *Hedin m. fl.*, angående kreditgarantier till deltidjordbrukare,

nr 195, av herr *Hedin m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till Bidrag till vatten- och luftvårdande åtgärder inom industrin,

nr 196, av herrar *Johansson* i Växjö och *Sundkvist*, om ett avlösningssystem vid sjukdom och semester för jordbrukare,

nr 197, av herr *Krönmark m. fl.*, angående utbetalningen av skördeskadeersättningar,

nr 198, av herr *Petersson* i Gäddvik *m. fl.*, angående den statliga krediten för beredskapslagring av jordbruksprodukter,

nr 199, av herrar *Börjesson* i Falköping och *Eriksson* i Bäckmora, om förbättring av folkpensionärernas ställning i samhället,

nr 200, av herrar *Börjesson* i Falköping och *Eriksson* i Bäckmora, om åtgärder mot ocker vid försträckning, samt

nr 201, av herr *Wiklund* i Stockholm, om abortförebyggande åtgärder.

Dessa motioner bordlades.

§ 10

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får vi anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tider för deltagande i Europarådets rådgivande församlings session i Strasbourg.

Stockholm den 20 januari 1970

<i>Astrid Bergegren</i>	21—30 januari
<i>Ingvar Svanberg</i>	21—30 januari
<i>Bertil Ohlin</i>	24—30 januari
<i>Bengt Sjönell</i>	25—29 januari
<i>Stig Alemyr</i>	25—30 januari

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 11

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av herr *Larsson* i Borrby (cp) till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående näringslivets kostnader till följd av förbud mot användning av DDT.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.59.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 21 januari

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Till bordläggning anmäldes bankoutskottets utlåtande nr 3, i anledning av framställning från Nordiska rådets svenska delegation angående ändring i reglementet för delegationen.

§ 2

Behandlingen av bankoutskottets utlåtande nr 3, m. m.

Herr ANDRE VICE TALMANNEN yttrade:

I det nu bordlagda utlåtandet hemställer utskottet att detsamma måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning. Under förutsättning av kammarens bifall till denna hemställan kommer utlåtandet att slutbehandlas vid morgondagens plenum. Val av medlemmar och suppleanter i Nordiska rådet kommer såsom angivits i den preliminära planen för kammarens sammanträden att företagas vid början av kammarens sammanträde fredagen den 23 innevarande januari.

§ 3

Remissdebatt (forts.) tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående

statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1970/71, och nr 2, angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1969/70, nu komme att fortsättas.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Nilsson hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med remissdebatten i ett sammanhang besvara fru Kristenssons (m) interpellation angående de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk och herr Svenssons i Kungälv (s) interpellation angående insatserna för hjälp åt Biafras folk samt herr Werners (m) fråga angående svenska insatser för återuppbyggnad och humanitär hjälp i Biafra.

Ordet lämnades, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Fru KRISTENSSON (m), som yttrade:

Herr talman! Alla som yttrat sig tidigare i denna debatt har något berört situationen på den svenska arbetsmarknaden i dag, och jag tänker också säga några ord om den saken.

Det förefaller som om den av LO med stöd av socialdemokraterna proklamerade solidariska lönepolitiken nu skulle möta opposition inom de egna leden. Som jag ser det — och i det stycket instämmer jag i vad herr Martinsson sade i sitt inlägg tidigare i dag — är det utomordentligt beklagligt att den lagstiftning som gäller här i landet rörande arbetsrätt sättes ur spel utan att detta ens påtalas.

Men vad jag egentligen tänkte ägna mig åt i mitt anförande är den oro som uppenbarligen finns inom stora tjänstemannagrupper men som inte har kommit till så synliga uttryck. Den oron

Remissdebatt

har hittills inte varit särskilt uppseendeväckande, som sagt, men jag tror att jag bedömer situationen rätt om jag konstaterar att utfallet av 1969 års avtalsrörelse, en reallöne försämring på ungefär 2 procent år 1969 och lika mycket eller kanske något mera för innevarande år, gör att anspråken på nästa avtalsrörelse måste bli stora. Och i det läget har finansministern nu lagt fram ett skatteförslag som vi ännu inte sett så mycket av, men beträffande vilket vi har finansministerns ord på att förslaget i varje fall innebär en skärpt beskattning för ensamstående som ligger över 30 000 kronors inkomst och dessutom en skärpning av den progressiva beskattningen. Ett sådant förslag måste som jag ser det skärpa tjänstemännens löneanspråk för att inte ytterligare reallöne försämringar skall inträda för dem. Finansministern har följaktligen nu bäddat för den hårdaste avtalsrörelsen på länge här i landet på tjänstemannaplanet.

I tidigare uttalanden som åberopats i debatten har finansministern — jag tänker här närmast på det anförande som han höll i höstas i det s. k. storrådslaget — sagt att det inte är praktisk politik att de bättre betalda får vidkännas en direkt standardsänkning. Såvitt jag kan se förefaller detta vara en rimlig målsättning. Men vi undrar om finansministern verkligen står fast vid det uttalandet i dag, eller om han kanske har sällat sig till de statsråd vilkas uttalanden måste tolkas och förtydligas för att man skall få en uppfattning om vad de menat respektive inte menat.

Arne Geijer har samtidigt deklarerat att LO och han själv inte tänker acceptera att tjänstemännen går sina egna vägar och att man i LO kräver en samordnad lönerörelse 1971. Historien förmedlar dock inte huruvida herr Geijer accepterar att LO-medlemmar går sina egna vägar. Det får vi väl se. Men vilka avser då Arne Geijer med sitt uttalan-

de om en samordnad lönerörelse? Han kan rimligen inte avse alla de industri-tjänstemän som har träffat en femårig överenskommelse och som alltså inte kommer in i den samordnade avtalsrörelsen. Inte heller kan han avse de högavlönade inom LO, som ju alltid har möjlighet att kompensera sig genom löneglidning. Nej, vad han måste avse är alla befattningshavare i offentlig tjänst i mellaninkomstgrupperna som avlönas enligt ett bundet lönesystem och inte har någon chans att kompensera sig genom löneglidning eller på annat sätt. Detta gäller för t. ex. hela skolområdet. Ingen påstår väl i dag att lärarna har en särskilt lätt arbetssituation. Om de dessutom skulle få finna sig i ytterligare reallöne försämringar, tror jag att deras ekonomiska villkor i varje fall av dem själva måste komma att uppfattas som utomordentligt otillfredsställande. Det gäller även befattningshavarna inom sjukvårdssektorn, där stora grupper fortfarande på grund av tradition och andra omständigheter har en väsentlig eftersläpning beträffande lönerna, vilka står i klar disproportion till utbildning och ansvarsställning. Det är de som återigen tydligen skall komma i kläm. Det är också fråga om förvaltningstjänstemännen, t. ex. herr Strängs eget folk i finansdepartementet, som enligt vad han själv säger verkligen inte får spara någon möda för att kunna lägga fram statsverkspropositionen i tid till riksdagen.

Herr talman! I vårt land har tjänstemännen utmärkt sig för en betydande ansvarskänsla och en solidaritet mot sin arbetsgivare. De har inte brukat räkna så noga med sin arbetstid och har gärna gjort en arbetsinsats som överstiger den lagstadgade arbetstid som gäller för andra arbetstagare. För dem har det i stället uppfattats som väsentligt att sköta sitt jobb. Denna känsla av ansvar och solidaritet utgör ett utomordentligt stort förtroendekapital, och enligt min mening borde staten som

Remissdebatt

arbetsgivare och de offentliga arbetsgivarna över huvud taget vårda sig om detta kapital. Men i stället förefaller det mig, om man skall kunna lita på vad finansministern hittills avslöjat om sin skatteproposition, som om det är denna grupp som nu skall klämmas åt.

Det var inte så särskilt länge sedan som vi i vårt land uppfattade staten som en mönsterarbetsgivare. Utvecklingen har tyvärr gått åt ett annat håll. I dag ligger staten efter det enskilda näringslivet i personalpolitiskt hänseende och personalpolitiken har numera en ålderdomlig och traditionell prägel. Många statsanställda upplever den attityd staten därvidlag intar annorlunda än de som arbetar i enskilda företag upplever motsvarande attityd hos sina arbetsgivare. I det senare fallet står trots allt arbetsgivare och arbetstagare på en mera jämställd bas. Staten som arbetsgivare mera dekreterar än resonerar. Det är en större distans mellan arbetsgivare och anställda inom det statliga området.

Jag vill fråga, om man över huvud taget kan tänka sig att ett enskilt företag skulle acceptera ett så utbrett missnöje som det som i dag förekommer inom lärarkåren över arbetsförhållandena. Skulle man verkligen acceptera ett sådant utan att på något sätt undersöka hur missförhållandena skulle kunna avhjälpas och en bättre arbetssituation skapas ute i skolorna? Det har de statliga myndigheterna inte gjort. De intar en position som innebär något av en överhetsattityd.

När det gäller ett modernt begrepp som företagsdemokrati påstår jag, herr talman, att staten på varje punkt kommit efter det enskilda näringslivet. Förhandlingsrätten, som det tidigare under debatten växlats några ord om, är vidare på den offentliga sektorn mera begränsad än inom den privata. Om tjänstemännen dessutom, vilket jag verkligen inte hoppas skall ske, skulle inlåta sig på vilda strejker, skulle de inte

endast riskera att bli stämnda till arbetsdomstolen utan också riskera talan inför vanlig domstol för tjänstefel.

Ändå har staten i förhållande till sina anställda en mycket stark maktställning, starkare än vad de enskilda företagen har gentemot sina anställda. Det är ju staten som har den politiska och ekonomiska makten och lagstiftningsmakten och som genom sitt större inflytande över massmedia har möjlighet att påverka opinionen på ett alldeles speciellt sätt.

Därtill kommer att den statliga lönepolitiken kännetecknas av det stelbenta lönesystemet och den starka centraliseringen, som gör att det blir en alltför stor distans mellan arbetstagarna och den instans där de verkliga avgörandena om löne- och anställningsvillkor träffas.

Eftersom jag ser att förutvarande civilminister Lindholm är i kammaren vill jag gärna säga att utvecklingen inom personalpolitikens område, sedan han lämnade posten som civilminister, tyvärr har gått i negativ riktning. När herr Lindholm började ägna sig åt personalpolitik hade man en viss förhoppning om att man ändå skulle kunna få ett gensvar hos staten som arbetsgivare för positiva synpunkter, men nu förefaller det mig såsom enkel ledamot av denna kammare som om utvecklingen har varit negativ. Jag beklagar detta.

Herr talman! Vi måste förstå att tjänstemännen, som befinner sig i denna situation, mot bakgrunden av 1969 års avtalsrörelse och med herr Strängs bebådade skatteförslag i perspektivet verkligen känner oro inför den kommande avtalsrörelsen. Jag tror att man vågar säga att tjänstemännen togs på sängen vid 1969 års förhandlingar — man var inte riktigt mogen, inte riktigt rustad för att möta den argumentation som då fördes. Men med samma fog tror jag man kan säga, att i dag är opinionen en annan: i dag kräver tjänstemännen ett annat hänsynstagande

Remissdebatt

både från politiker och från förhandlingsmotparter.

Finansministern säger i finansplanen att ett solidariskt ansvar för reformen måste prägla löntagarorganisationernas handlande. Det är, tycker jag, ett ganska dubiöst uttalande — det sätter faktiskt i fråga de fria förhandlingarna som vi varit vana att hävda i detta land. Och det är ett olyckligt uttalande, ty det skapar oro på arbetsmarknaden och det skärper motsättningarna i onödan mellan arbetstagare och arbetsgivare.

I sitt anförande i storrådslaget sade finansministern att det är ofrånkomligt att skattepolitiken influerar på intresseorganisationernas avtalsutspel och att skattepolitiken påverkas av både de prisstegringar som föranletts av höjd moms och de omläggningar riksdagen gör av skattesystemet. Jag tycker att detta verkar självklart, men det står i strid med vad finansministern nu säger i finansplanen. Därför måste man konstatera att finansministern nu uttrycker sig ovanligt dunkelt. Det kan hända att han intar en ny attityd för att över huvud taget kunna komma till rätta med dessa problem, som verkligen inte är så lätta att lösa.

Inom det parti jag representerar har vi en helt annan grundsyn på skattepolitikens funktion. Vi har den uppfattningen att beskattningen måste vara så utformad att den främjar arbetslust och initiativkraft i stället för att verka hämmande därvidlag. Detta är grundväsentligt för den ekonomiska tillväxten och kanske framför allt för den enskilda människans trivsel. Vi tror att det är en positiv faktor att man känner att det ger ekonomiskt resultat, om man gör en extra arbetsinsats och verkligen lägger ned energi på en arbetsuppgift. Detta är grunden för att den ekonomiska tillväxten verkligen skall bli positiv. En god ekonomisk tillväxt ger, som någon sagt, väsentligt mycket mer än alla skat-

tereformer. Det är detta jag tycker att finansministern har missat.

Finansministern sade att de som tjänar under 30 000 kr. kan räkna med skattelindring, medan de som tjänar över 30 000 kr. har det så pass bra ställt att man kan klämma åt dem. Dessutom förordar finansministern en skärpt progressiv beskattning. Jag kan inte hjälpa att jag tycker att detta ger uttryck för ett mycket statiskt betraktelsesätt när det gäller individers inkomstförhållanden. Det är ju inte så — åtminstone inte i många fall — att man har samma inkomst hela livet igenom. Det bör i varje fall vara så, att man börjar med en mindre inkomst och kan räkna med att inkomsten ökar allteftersom man får nya arbetsuppgifter. Finansministerns resonemang innebär med andra ord att han menar att det är riktigt med en omfördelning från äldre arbetstagare till yngre arbetstagare. Men i stället är det väl just de yngre i dagens samhälle som ofta har den bättre ekonomin. De har möjlighet att göra utlandsresor, att köpa nya kläder och att över huvud taget kosta på sig det som de tycker verkar trevligt. Det är de äldre arbetstagarna, som kanske efter mycket hårt arbete kommit upp i en högre inkomst, som drabbas av finansministerns skatteförslag. Enligt min mening bör man i skattehänseende ta hänsyn till dem som är barnförsörjare och har en stor försörjningsbörda, till dem som är sjuka och invalidiserade, till dem som är inkallade, till dem som är arbetslösa, i stället för att gå på denna schablonlinje med under 30 000 kr. och över 30 000 kr. Såvitt man har kunnat finna innebär finansministerns förslag också att de lägsta inkomsttagarna i landet inte får några skattelättnader men väl låginkomsttagare i övrigt.

Herr talman! Man har spekulerat mycket över om en sådan här inkomstomfördelning verkligen skulle kunna ge någon effekt. Finansministern har själv

Remissdebatt

sagt att någon effekt av inkomstöverflyttningen genom en ytterligare skärpning av progressiviteten inte är praktisk politik. Då skulle jag vilja fråga finansministern, om han nu hade orkat att vara här — det är förklarligt om han inte orkar — varför han nu föreslår en sådan omfördelning. Är det riktigt som någon sade i en TV-debatt här omdagen att det har ett egenvärde att samhället har ett inkomstutjämnande skattesystem? Är det något slags väljarnödvändighet att kunna visa att man gör något, även om man innerst inne vet att det inte har någon praktisk effekt?

Herr talman! Politik är inte bara att atrahera väljare. Det är också att ta ansvar för en vettig ekonomisk politik. Som jag ser det måste en vettig ekonomisk politik vara en sådan som stimulerar alla människor att arbeta, att få dem att känna att det är trivsamt att arbeta just därför att de får en behållning av sitt arbete. Därtill kommer en inte alldeles oväsentlig synpunkt, nämligen att utvecklingen i länder med vilka vi har förbindelse går åt ett helt annat håll. Trenden i dessa går mot minskad progressivitet. Jag kan inte förstå hur den svenska regeringen med allvar skulle vilja driva en politik som syftar till att infoga Sverige i en gemensam ekonomisk marknad med övriga europeiska länder, om man samtidigt när det gäller skattepolitiken tycks mena att vi bör kunna hålla oss för oss själva och driva en isolationistisk ekonomisk politik. Det ena stämmer inte överens med det andra.

Jag hade tänkt, herr talman, att till slut säga några ord om den procedur vi upplever i fråga om skattepropositionen. Många talare har varit inne på detta, och jag skall därför inte säga många ord om saken. Jag tycker dock att det rimmar mycket illa med regeringspartiets myckna tal om företagsdemokrati och medinflytande att en så utomordentligt viktig fråga förbereds

enbart inom finansdepartementets dörar. Finansministern ville tidigare inte ta ordet hemlighus i sin mun och ville inte att det skulle komma till protokollet, men jag är inte så rädd av mig. Jag skulle vilja påstå att det verkliga hemlighuset i detta land för närvarande är finansdepartementet. Därifrån sipprar inga uppgifter ut. Jag skulle vilja veta om t. ex. övriga statsråd vet vad skattepropositionen innehåller. Detta gäller kanske också de socialdemokratiska riksdagsmännen. Vi bör alla här i riksdagen, borgerliga eller socialdemokrater, åtminstone kunna kräva en sak, nämligen att sedvanliga demokratiska former skall iakttagas vid slutsfattande.

Man kan som finansministern gjorde säga att det är den vanliga ordningen att utarbeta propositioner i kanslihuset, vilka sedan förelägges riksdagen på vanligt sätt. Jo visst, men det vanliga är också att det föreligger utredningar, i vilka parlamentariker haft tillfälle att delta. Utredningarnas resultat skickas sedan ut på remiss, remissinstanserna får yttra sig och sedan sammanställer man materialet till en proposition.

Detta är, herr talman, tyvärr inte det enda exemplet på den maktfullkomlighet som regeringen hänger sig åt. Vi har många exempel på att man behandlat en fråga i en utredning, att man skickat ut den på remiss men att sedan vederbörande departement kommer med ett helt annat förslag som arbetats fram av en grupp inom departementet och som ingen annan haft tillfälle att yttra sig över.

Därefter anförde:

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Statsverkspropositionen är ju huvudämnet för denna debatt, men den har redan diskuterats rätt ingående och jag skall därför inte göra några utförliga kommentarer. Ett par saker som jag finner särskilt värdefulla vill jag dock framhålla.

Först skulle jag kort och gott kun-

Remissdebatt

na säga att jag är ganska nöjd med statsverkspropositionen. Trots att budgeten är sträng inrymmer den många reformer, som i olika sammanhang uppfyller de krav på ökad jämlikhet som har så stark genklang inom arbetarrörelsen. Därvid kommer den aviserade skattereformen säkerligen att spela en avgörande roll, ty den innebär ändå lättnader för dem som lever på samhällets skuggsida även om den kan betyda litet tyngre utgifter för dem som lever på solskenssidan. Det tycker jag dock är en utjämning som verkligen är av behovet påkallad.

Vidare vill jag understryka betydelsen av den satsning som föreslås på arbetarskyddets område. För den saken vill jag faktiskt ge socialministern en eloge. Jag anser det mycket värdefullt att arbetarskyddet, yrkesinspektionen, arbetsmedicinen och företagshälsovården kan byggas ut. Särskilt glad är jag över satsningen på den sistnämnda. Även om jag är medveten om att den kanske inte är tillräcklig för att skapa en slutlig lösning på frågan om företagshälsovårdens organisation, menar jag att den för oss ett gott stycke på vägen. På detta område finns fortfarande mycket att göra. Företagna utredningar visar att förhållandena på många arbetsplatser är otillfredsställande. Ett stort antal människor är missnöjda med sin situation. Nya maskiner, nya preparat, nya arbetsmetoder kommer ständigt i bruk, och därigenom ökas riskerna för olycksfall och ohälsa. En bättre och säkrare arbetsmiljö är krav som måste ställas. Det är särskilt viktigt att satsa på förebyggande åtgärder. Kan man finna ett sätt att förhindra att en yrkeskada uppstår, är det värdefullare än tio sätt att bota en redan inträffad skada. Jag vill betona att det är väsentligt att arbetarskyddslagstiftningen får en sådan utformning, att den verkligen kommer att ge en god grund för vidgade insatser mot hälsofarliga miljöer, och jag hoppas att den tillämnade utred-

ningen kommer att arbeta så snabbt som möjligt.

Propositionen om 40 timmars arbetsvecka hälsar jag naturligtvis mycket välkommen. Ännu mer tillfredsställd skulle jag ha varit, om socialministern också hade tagit upp frågan om ytterligare arbetstidsförkortning för arbetstagar med särskilt tungt och påfrestande arbete; det finns väl ingen i denna kammar som inte har hört talas om gruvarbetare i dessa dagar. Det är klart att jag på den punkten känner en viss besvikelse. Jag skall emellertid inte orda mer om detta. Vi får tala om det i ett annat och lämpligare sammanhang.

Herr talman! Beträffande de problem, främst ur sysselsättningssynpunkt, som vi har att brottas med i vårt landskap, Dalarna, skall jag nöja mig med endast några korta kommentarer, eftersom jag vet att en partivän till mig senare under debatten kommer att närmare redogöra för saken. Ett par frågor vill jag dock beröra.

Jag tycker det är nödvändigt att de ansvariga myndigheterna ägnar även vårt län ökad uppmärksamhet. Visst bör man satsa på Norrland — man bör satsa hårt och medvetet. Våra problem är emellertid i långa stycken Norrlandsproblem. Vi har stora glesbygder med en omfattande utflyttning, vi har en alltför ensidig industri och för dåliga utbildningsmöjligheter speciellt på det akademiska planet. Den tunga industrin — skogsindustri, gruvindustri och järnbruk — är dominerande, och det är svårt för de individer som inte passar in i detta mönster av tung industri att få lämpligt arbete. Särskilt besvärligt är det för kvinnorna.

Nya industrier som bromsar utflyttningen och som ger arbetskraften större valfrihet är en tvingande nödvändighet även för vårt län. Visst har vi fått en del av lokaliseringsstödet och visst har beredskapsarbetena haft sin betydelse. Men det har inte varit tillräckligt. Mer måste till — vi får inte läng-

Remissdebatt

re betraktas som något slags norrländska skåningar utan som riktiga norrlänningar i detta sammanhang. Nu skall vi hoppas att den kommande lokaliseringspropositionen kommer att rymma inslag av även för vårt län och landskap positiva åtgärder.

Herr talman! Strejken vid LKAB-gruvorna har tilldragit sig mycket stor uppmärksamhet, och det är väl helt följdriktigt att den också har kommit att prägla en stor del av dagens debatt i riksdagen. En mängd synpunkter, kanske mest kritiska, har framförts framför allt i massmedia, och det är naturligtvis i detta sammanhang populärt att kritisera såväl företaget som fackföreningsrörelsen. Det är också påtagligt att vissa borgerliga tidningar har använt den uppkomna situationen som ett politiskt argument mot statlig företagsamhet och som ett slagträ mot fackföreningsrörelsen.

Jag vill inte bestrida att det finns anledning till kritik och att missnöjet i många fall är berättigat — det finns naturligtvis småttigheter och förhållanden även i detta företag som inte är bra och som bör rättas till. Hade det inte funnits anledning till missnöje hade väl en strejk av denna omfattning inte uppstått. Men vad jag efterlyser är en mer nyanserad debatt. Det skulle säkerligen också ha varit nyttigt — och där vill jag gärna instämma i vad herr Martinsson sade om TV:s sätt att bevaka denna strejk och den situation som har uppstått — om TV hade haft tillgång till reportrar med större kunnskap i arbetsmarknadsfrågorna. Det är visserligen bra att TV har ägnat denna fråga uppmärksamhet, men det skulle vara nyttigt om man i fortsättningen visar ett mer utpräglat intresse för den. Det är angeläget att man bygger ut och förbättrar sina möjligheter att bevaka arbetsmarknadsfrågorna. Det kan naturligtvis vara en fråga om resurser, men jag tror att man kan göra ganska mycket inom den anslagsram som man re-

dan har. Det finns program som varken är roande eller intressanta och som säkerligen skulle kunna skjutas undan för att lämna plats åt program av denna typ. Jag tror att TV och dess reportrar måste skärpa sig i dessa sammanhang.

Även om det finns anledning till kritik mot LKAB skulle jag dock vilja påstå att en stor del av den har skjutit över målet. Om man lika närgånget skulle sätta strålkastarna på privata företag och börja intervjuva människor i samma omfattning som här har skett, skulle det säkerligen inte vara svårt att upptäcka anställda inom nästan vilket företag som helst som skulle känna missnöje med sin situation, som inte skulle vara belättna med de förhållanden under vilka de arbetar. Det skulle kanske rent av vara omöjligt att hitta ett företag där det inte förekommer någon kritik.

Nu har det också beklagligtvis visat sig en viss oro inom en del privata företag. Vi skall väl hoppas att den oron lugnar sig. Nu kräver fackföreningsrörelsen åtskilligt mer — och det är väl i och för sig berättigat — av ett statligt företag än av ett privat, speciellt när det gäller relationerna till de anställda. Jag vill erinra om att det finns en delegation som har till uppgift att försöka hitta former för att fördjupa företagsdemokratien inom de statliga företagen. Detta visar att det på detta område finns en stark vilja att komma till rätta med dessa förhållanden och finna nya och effektivare samarbetsformer.

I saktighetens intresse skulle jag i detta sammanhang också vilja framhålla att man vid det nu aktuella företaget — LKAB — på olika sätt har visat intresse för att utveckla formerna för samverkan i syfte att öka de anställdas personliga intresse och möjligheter till inflytande. En annan sak kan vara att man inte har gjort tillräckligt.

Denna samverkan sker under den samlade rubriken »Samråd». Aktivite-

Remissdebatt

terna är många och skiftande. Två exempel kan antyda att satsningen är betydande. Låt mig också notera att båda aktualiserades innan boken »Gruva» kom ut.

Projektet »Samråd och inflytande» avser att kartlägga de anställdas möjligheter till aktiv medverkan i organisationen, att dra slutsatser av kartläggningen och genomföra försök i syfte att uppnå förbättringar. Projektet leds av en grupp där representanter för personalen dominerar till antalet. Ledande forskningsexpertis på det psykologiska och sociologiska området anlitas också. Arbetet har långsiktig karaktär. Det startade 1969, och man räknar med att det skall pågå ännu ett par tre år. Det är naturligtvis alltför tidigt att dra några slutsatser av denna verksamhet eller att utläsa några praktiska resultat av densamma.

»Samtal om förändringar» är namnet på den verksamhet som syftar till att med de anställdas medverkan ställa arbetsplatsförhållandena under debatt. Man diskuterar dels de brister som finns inom företaget och dels hur dessa brister skall kunna avhjälpas. Diskussionen spänner över en rad frågor, t. ex. arbetsmiljö, företagshälsovård, utbildning, löneformer, personalplanering och information. Det har med andra ord pågått en intensiv debatt — för närvarande pågår den naturligtvis inte. Ungefär 600 anställda är med och kommer antagligen att vara med också i fortsättningen.

Dessa debatter syftar till att ringa in de missnöjesanledningar som kan finnas och som säkerligen finns. Den uttalade målsättningen är en fri debatt i små arbetsgrupper, sammansatta av alla kategorier personal. Därutöver har man en personaltidning, Malmaren, där debatten är helt fri, där alla kan komma till tals och där alla kan framföra sina synpunkter — även kritiska.

Man har också s. k. förmansträffar, där förmannen samlar ihop sina ar-

betare, diskuterar arbetarskydd, företagsekonomi, ventilationsproblem etc. Varje anställd kan där direkt komma till tals med sin förman och behöver inte gå via valda representanter. Man skulle kunna beteckna detta som en form av gräsrotsdemokrati.

Med hänsyn till vad jag här har nämnt tror jag inte att det är så farligt att i det här företaget uttrycka vad man tänker och känner. Som jag känner gruvarbetarna är de vana att fritt och fränt och rakt på sak säga sin mening. Jag hoppas att debatten skall komma att fortgå och utvecklas inte bara inom det här företaget.

Herr talman! Jag har uppehållit mig rätt utförligt vid dessa saker, eftersom det är ting som kanske inte har observerats tillräckligt mycket. De har inte förts fram i pressen och övriga massmedia. För att inget missförstånd skall uppstå vill jag ännu en gång understryka att jag inte har den uppfattningen, att allting är bra som det är. Jag tror att man kunde utveckla samarbetet mycket mer och göra ytterligare mycket utöver vad som hittills har gjorts.

Jag vill inte heller i någon form polemisera mot kritikerna. Kritiken är säkerligen framförd med känsla och inlevelse, och den grundar sig kanske i åtskilliga fall på personliga erfarenheter. Vad jag här har velat efterlysa är en mer nyanserad debatt. Jag kan i detta sammanhang också nämna att det faktiskt förhåller sig så, att de sociala kostnaderna är avsevärt mycket högre inom LKAB än inom industrin i övrigt.

Strejken men framför allt debatten kring densamma har, hur illa man nu än tycker om vilda strejker, fört med sig att den ytterligare har belyst och understrukit vikten av arbetarrörelsens krav på ökad jämlikhet. De kroppsarbetandes villkor och situation samt de förhållanden under vilka de arbetar har belysts, och det är tydligt att många är överens om att situationen måste förändras väsentligt. Om dessa krav har

Remissdebatt

fått ökad förståelse, har ju denna i och för sig tråkiga händelse vid malmfälten ändå haft något gott med sig.

Nu måste man ställa den frågan, om man kan förvänta att de som lever under betydligt bättre förhållanden, de som har en hög lön och goda sociala förmåner, i praktisk handling kommer att visa att det ligger allvar bakom den principiellt välvilliga inställning till jämlikhetsfrågorna som man så där allmänt har givit uttryck för.

Fru Kristensson var här orolig för en hel del tjänstemannagrupper, men de grupper hon räknade upp har en relativt hygglig lön, god trygghet, bra pensionsförmåner o. s. v. Naturligtvis kan även de ha anledning att känna oro, men om man är så orolig för dem, hur orolig har man då inte rätt att vara för lågavlönade textil- och skoarbetare och många andra, som kanske därtill löper risken att bli friställda, som det så vackert heter.

Ytterligare skulle jag bara vilja tillägga, att de statliga företagen bör vinnlägga sig om att gå före och bilda exempel för andra i vad gäller sättet att skapa bättre relationer mellan arbetare och ledning, att skapa större medinflytande för de anställda och bättre demokrati och bättre förhållanden på arbetsplatsen. Här finns åtskilligt att uträtta — jag har sagt det tidigare, och jag vill säga det ännu en gång. Det gäller inte bara de statliga företagen utan även de privata.

Sedan vill jag tillägga att för de statliga företagen naturligtvis samma ekonomiska lagar gäller som för de privata. Man måste rationalisera för att kunna sköta företagen effektivt, och inom LKAB har man rationaliserat hårt. Detta har framtvingat omflyttningar, något som medfört besvärligheter för många människor. Men rationaliseringarna har varit nödvändiga för att man skall kunna upprätthålla gruvdriften där uppe. Tack vare rationaliseringarna har man också kunnat skapa en bärkraftig gruv-

industri, som säkerligen kan betala goda löner.

Får jag också, herr talman, säga några ord om gruvarbetarnas situation och i korthet belysa vad det är som bestämmer deras förhållanden.

Arbetsmiljön är av naturliga skäl påfrestande. Herr Martinsson har tidigare i dag sagt, att det finns andra arbetsplatser där miljön inte är bättre än i gruvorna. Det är möjligt att så är fallet. Men som gammal gruvarbetare har jag ändå en känsla av att gruvmiljön, arbetet under jord, i många avseenden väsentligt skiljer sig från miljön i andra industrier. Jag tror att man med fog kan hävda att gruvarbetsmiljön är anorlunda och hårdare än inom andra industrier. Visserligen har maskinerna gjort arbetet även i gruvorna fysiskt lättare, men i stället har skapats stress, buller och vibrationer, och avgaserna från dieseldrivna fordon har försämrat luften. Detta gäller de flesta gruvor och alltså inte bara dem i Norrbotten. Gruvarbetet passar inte alla som söker sig till gruvorna. Ett bevis härpå är rörligheten vid gruvorna i Mellansverige och svårigheterna att rekrytera arbetskraft till denna industri. I Mellansverige är valmöjligheterna större än i norr; den missnöjde kan söka sig till en annan industri och till ett jobb som han anser vara trevligare och lämpligare. Den valmöjligheten finns endast i mycket ringa utsträckning i de norra delarna av landet. Där tvingas man att gå kvar i ett arbete som man inte passar för. Man blir missnöjd; missnöjet ackumuleras och sprider sig och får så småningom oberäknade utlopp. Detta är förhållanden som måste beaktas i detta sammanhang.

Nu tror jag emellertid inte att dessa förhållanden varit avgörande för denna strejk. Orsakerna ligger naturligtvis djupare än så och är mycket mer komplicerade. Här finns anledning för kunniga och intresserade att göra djuplodande psykologiska studier.

Remissdebatt

Till sist vill jag framhålla att Gruvarbetareförbundet sedan länge krävt förbättring när det gäller såväl de sociala förhållandena som arbetsmiljön i gruvorna. Så särskilt mycket har dock inte blivit gjort. De sociala och tekniska svårigheter man möter har länge påpekats av arbetarna. Detta skedde i särskilt hög grad vid förbundets kongress år 1967. Men de debatter som förts och de beslut som fattats vid våra konferenser har inte intresserat radio och TV. Inga andra tidningar än Dala-Demokraten ansåg det värt att följa dessa debatter. Det var först sedan den etablerade författaren och »kändisen» Sara Lidman lade fram sin bok »Gruva» som problemet uppmärksammades av radio och TV. Då blev det plötsligt stora rubriker i tidningarna. Sara Lidmans bok har betecknats som en väckarklocka. Det var den kanske för reportrarna i radio och TV och för många tidningskribenter. Men för gruvarbetarna själva innehöll den inga nyheter.

Gruvarbetarna har framfört de nu aktuella kraven vid flera kongresser, och det är angeläget att man ägnar dessa problem uppmärksamhet och vidtar åtgärder för att förbättra arbetsmiljön för gruvarbetarna. Det gäller här en liten arbetstagargrupp, som utför ett betydelsefullt arbete, och trots de tekniska hjälpmedlen är arbetet krävande. Dessa arbetare behöver goda sociala förhållanden och trygghet i arbetet. De är dessutom förtjänta av en god lön.

Jag är övertygad om att det finns möjligheter att åstadkomma betydande förbättringar vid LKAB, där man nu strejkar. Men risken är att man spelar bort dessa möjligheter om man inte kan ta sig samman på arbetarsidan. En duglig förhandlingskommitté är vad man nu i första hand måste åstadkomma; det viktigaste är att man snabbt kommer till förhandlingsbordet. Möjligheterna får inte schabblas bort av strejkkommittéer och andra som anser att man inte bör

följa de spelregler som gäller på arbetsmarknaden i övrigt.

Herr ANTONSSON (cp):

Herr talman! En av 1970-talets allvarligaste frågor är den tydliga tendensen till ytterligare koncentration av företagsstrukturen och företagsägandet. Detta gäller såväl nationellt som internationellt. Företagen, ägandet och kapitalet koncentreras till allt större enheter. De multinationella företagen får allt större utbredning och inflytande över världsekonomin. Vi står tydligen inför en epok som blir inledningen till en stark internationalisering av företagsägandet. De multinationella företagen växer med 10 procent per år. Det är dubbelt så mycket som tillväxten i de nationella ekonomierna. Det finns ekonomer som hävdar att om den nuvarande tendensen fortsätter kommer 400—500 företag att om 30 år äga två tredjedelar av världens samlade produktionsresurser. Detta öppnar helt nya och hittills okända perspektiv.

Internationaliseringen av företaget är naturligtvis inte enbart negativt. Om man anlägger enbart effektivitetsaspekter på utvecklingen kan man konstatera att de multinationella företagen helt visst bidrar till att effektivisera ekonomi och produktion. Men för ett litet land som Sverige finns det anledning att i tid observera utvecklingen, planera och resa frågan: Vilka framtida företagsstrukturer vill vi ha i vårt land?

En utveckling av de internationella företagen av den omfattning som jag antytt måste för ett litet land innebära att den nationella suveräniteten över den interna ekonomin väsentligt minskas. Dessa företag har naturligt nog liten anledning att anlägga den grundsyn, socialt och regional-politiskt, som vi måste anlägga inför utvecklingen av vårt lands näringsliv och samhällsstruktur. Det ligger också en uppenbar risk

Remissdebatt

i att de internationella storföretagen köper in sig på marknaden och får en klar monopolställning inom vissa produktionsområden. Om dessa företag i framtiden får en alltmer betydelsefull roll i vårt näringsliv — och allt talar för att de får det — löper vi också risken att de i tider av konjunkturedgång drar hem sitt kapital, flyttar hem sin tillverkning till sina moderländer. Det är lätt att inse vilka konsekvenser detta får för vår egen arbetsmarknad, för vår egen sysselsättningspolitik. Men risken för en ensidig struktur i näringslivet och riskerna för en ytterligare koncentration av ägandet både ekonomiskt och geografiskt ligger inte enbart i de internationella företagens inträde på den svenska arenan.

Även vårt eget lands näringsliv uppvisar klara tendenser i samma riktning. Koncentrationsutredningen visade förra året att cirka 50 av de svenska storföretagen redan nu svarar för över hälften av vårt lands produktion, och det är ju en ganska fantastisk siffra. 1960-talet var fusionernas årtionde, 1970-talet kommer att bli det i än högre grad. Vi ser hur bankernas investmentbolag köper upp medelstora företag. Vi upplever hur redan stora företag blir ännu större genom att köpa upp andra stora företag med likartad eller närstående produktionsinriktning. Allt detta sker naturligtvis för att effektivisera produktionen och för att kunna utveckla i och för sig mycket önskvärda innovationsprocesser för att klara den svenska företagsamheten i en alltmer hårdnande konkurrens på världsmarknaden.

Det finns ekonomer som hävdar att inom 10—15 år kommer över hälften av den svenska produktionen att äga rum inom ett 30-tal, kanske 35, stora produktionsenheter. Vad jag tidigare har sagt om de multinationella företagens utveckling skulle i så fall innebära för Sveriges del, att ett 15-tal av dessa 35 stora företagsenheter på den svenska marknaden inom ett decennium skulle

komma att vara filialer till utlandsbase-
rade multinationella koncerner.

Det är en ganska fantastisk utveckling som politikerna har ägnat alltför liten uppmärksamhet åt. Det är hög tid att vi tar upp konsekvenserna av denna utveckling till mycket allvarligt övervägande. Jag skall inte göra någon fullständig analys av konsekvenserna av denna utveckling, men så mycket är klart, att om vi politiker sitter med armarna i kors inför den utveckling som är på gång, kommer vi att få en helt orimlig koncentration av företagsamheten till redan nu överexploaterade tunga befolkningscentra.

Den meningsriktning som jag företräder har mycket tidigt och kraftigt varnat för de sociala och de miljömässiga nackdelarna av den koncentration av befolkning, bebyggelse och företagsamhet som vi redan nu har. Om den utveckling som jag här antytt blir verklighet, är de nu existerande problemen milda västanfläktar mot vad vi kommer att få uppleva under 1970-talet. Allt fler partier börjar nu tala om att vi i människornas eget intresse måste dämpa tillväxten av de tunga befolkningscentra och eftersträva en bättre regional balans. Men ser vi på de åtgärder som vidtagits finner vi att de är försvinnande i sin litenhet och till sina effekter. Jag skall inte här tala om hur lång tid det tog, innan centern lyckades vända en numera mycket bred opinion, när vi enträget hävdade, att vi måste tänka om, att vi måste föra en politik som syftade till en bättre balans i vårt lands näringsstruktur. Mycket länge hade man och har väl fortfarande i stor utsträckning både från statsmakternas och från näringslivets sida en policy som innebar att man hade en övertro på koncentrationens fördelar. Inför den utveckling som jag här sökt antyda är vi sannerligen ute i elfte timmen. Det är ett framsteg att man börjat tala om regional balans, det är ett framsteg att man upptäckt miljöproblemen och sä-

Remissdebatt

ger sig vilja motverka koncentrationen till de tunga befolkningscentra. Men jag frågar: Vilka åtgärder vidtas, åtgärder som till sin effekt något så när svarar mot detta problems enorma räckvidd?

Det är nu snart 20 år sedan centerpartiet i riksdagen aktivt engagerade sig för en bättre balans i näringsstrukturen mellan olika regioner och delar av vårt land. Vi anvisade två huvudlinjer och krävde för det första en aktiv lokaliseringspolitik och för det andra en aktiv näringspolitik som främst skulle ta sikte på att främja den mindre och medelstora företagsamheten. Herr talman! Hade den politiken blivit en kraftfull och reell handlingslinje för statsmakterna och näringslivet hade koncentrationstendenserna i dag inte varit ett så stort samhällsproblem som de nu är.

När det gäller företagsstrukturen och företagsenheternas storlek är jag naturligtvis på det klara med att vissa typer av produktion måste drivas i stora företagsenheter. När man i dag exempelvis bygger en massafabrik byggs den inte för 20 000 ton utan för 200 000 eller 300 000 ton och kapaciteten stiger undan för undan. Men lika klart är det att de mindre företagen utgör den mest effektiva formen för andra slag av produktion. Ett litet företag kan vara stort i sin bransch om det har ett tjugotal anställda och är specialinriktat i fråga om produktion, medan ett annat företag som kanske har tusen man på en och samma arbetsplats kan vara väl litet i den internationella konkurrensen. Det är helt beroende på vad som tillverkas. Jag anser att stora och små företagsenheter alltid måste ses som komplement till varandra i en dynamisk industriell utveckling. Är vi överens om detta borde statsmakterna också ta konsekvenserna härav i sin allmänna näringspolitik. Man borde ha skapat lika möjligheter för stora och små företagsenheter att hävda sig och utvecklas, men det har man inte gjort. De mindre

och medelstora företagen är i dag klart handikappade på en rad områden, inte minst när det gäller kapitalförsörjningen.

För det första har dessa företagstyper inte storföretagens möjligheter att gå ut på obligations- och aktiemarknaden och skaffa kapital för att utnyttja, utveckla och förnya sin produktionsteknik. De är nödsakade att låna investeringskapital på kapitalmarknaden, oftast till mycket hög ränta och oftast på en mycket hårt reglerad kreditmarknad. För det andra har inte de mindre och medelstora företagen de störres möjligheter att lägga upp investeringsfonder med de förmåner som detta innebär. Härvidlag har centern i många år krävt att man skulle skapa möjligheter till resultatutjämning och i ökad grad trygga dessa företags kapitalförsörjning genom att i större utsträckning än nu slussa medel ur AP-fonderna via mellanhandsinstitut. För det tredje kan man säga att de mindre företagen inte har de störres förutsättningar för en intern utbildning inom företagen. Det är ett väsentligt handikapp då ju nya produktionsformer och ny teknik ständigt kräver nyorientering inom yrkesutbildningen. För det fjärde, för att nu exemplifiera, har inte de mindre företagen samma förutsättningar för en effektiv marknadsbearbetning och försäljningsorganisation på den internationella marknaden. Jag nämner detta som exempel för att visa, att om vi vill ha en mer differentierad företagsstruktur här i landet i framtiden, måste vi ägna väsentligt större uppmärksamhet åt de mindre och medelstora företagens utvecklingsmöjligheter.

I detta sammanhang kommer kapital-skattefrågan in i bilden. Finansministern sade tidigare i dag att kapital-skattorna är ett bekymmer för många företag. I princip är det riktigt att kapital-skatterna används som fördelningspolitiskt instrument för större rättvisa vid inkomst- och förmögenhetsbildningen.

Remissdebatt

Centerpartiet kommer att medverka till en höjning av beskattningen på de stora förmögenheterna och en lättnad för de mindre. Kapitalet är en produktionsfaktor som skall tjäna tillväxttakten i ekonomin och därmed garantera en högre ekonomisk standard för de anställda och för företagen. Men jag har redan visat på en rad faktorer som är negativa för den mindre och medelstora företagsamheten, och vi måste se kapitalskatterna som ytterligare en negativ faktor, en negativ komponent för denna företagsamhet. Om de negativa faktorer jag nämnt för de familjeägda företagen — det är i första hand dem det gäller — tillsammans med kapitalskatterna blir en alltför hård belastning för dessa kategorier av företag, kan dessa skatter komma att *motverka sitt fördelningspolitiska syfte och verka negativt för såväl anställda som företagare*. Jag vill särskilt understryka detta och tänker då i sammanhanget naturligt nog i första hand på den stora gruppen familjeföretag inom den industriella sektorn samt på vissa kategorier jordbrukare.

Det största dilemmaet med kapitalskatterna är enligt min värdering att de är så mycket lägre i de industriländer som är våra huvudsakliga konkurrenter på världsmarknaden. Vi kommer tyvärr inte ifrån den internationella konkurrensaspekten när det gäller familjeföretagen. De större företagen med sina allmänt bättre förutsättningar har större möjligheter att klara konkurrensen. En jämförelse visar sålunda att Danmark har en förmögenhetsbeskattning som börjar vid 300 000 kronor. Man har där ett proportionellt uttag om 0,9 procent, medan vårt som alla vet är progressivt. Den högsta arvsskatten för bröstarvingar är i Danmark 20 procent. I Norge har man en förmögenhetsskatt där uttagen varierar mellan 0,4 och 1 procent samt en arvsskatt om högst 35 procent. I Frankrike har man ingen förmögenhetsskatt alls och en högsta arvsskatt om 15 procent. I Västtyskland har

man en högsta förmögenhetsskatt på 1 procent och en högsta arvsskatt på 15 procent. I vårt land har vi som alla vet en högsta förmögenhetsskatt på 1,8 procent och en högsta arvsskatt om 60 procent allt för bröstarvingar.

Med de höjningar som majoriteten i kapitalskatteberedningen föreslår riskerar sålunda de svenska familjeföretagen och deras anställda att få ett kraftigt försämrat konkurrensläge gentemot de västeuropeiska industriländerna. Man behöver inte göra någon värdering av de svenska kapitalskatternas storlek men man måste konstatera de kalla fakta som jag här anfört, där en jämförelse säger oss att vi har ungefär dubbelt så höga kapitalskatter som genomsnittet för Västeuropas industriländer.

Om det vore så, vilket många tycks tro, att förmögenhetsägarna vore en exklusiv samling medborgare som sitter och klipper aktiekuponger, så vore situationen mycket enkel. Men så är det ju inte. I de allra flesta fall arbetar kapitalet i företagen. Jag vill gärna säga att de kapitalägare som har sin förmögenhet placerad i börsnoterade aktieföretag eller i annat realkapital befinner sig i en väsentligt bättre situation. Vi tänker kanske inte så ofta på hur många människor som för sin utkomst är beroende av familjeföretagens fortsatta existens. Kapitalskatteberedningen har inte gjort någon beräkning av antalet företag som beröres av utredningens förslag. Man kan emellertid utgå från att omkring 400 000 människor är sysselsatta i de medelstora familjeföretagen inom industrisektorn. Som en jämförelse kan jag nämna att den större företagssektorn, omfattande börsnoterade företag och andra av liknande storleksordning, sysselsätter 600 000 människor. Det är alltså fråga om en mycket stor grupp av medborgare, vilkas möjligheter till sysselsättning och till framtida standardökning är beroende av de familjeägda företagen. Räknar vi med

Remissdebatt

att varje familj består av i genomsnitt tre personer kommer vi fram till att det rör sig om förhållandena för ca 1,2 miljoner människor.

Om man skärper kapitalskatten alltför hårt betyder det i första hand att de anställdas möjligheter till standardökning försämras dels — och det vill jag särskilt understryka — på grund av att våra konkurrentländers kapitalbeskattning är så mycket lägre än den svenska, dels på grund av att de mindre och medelstora företagen är konkurrenspolitiskt handikappade på en rad områden som jag redan räknat upp. Skärper man arvsskatten alltför hårt — och man kan inte isolera förmögenhetsbeskattningen från arvsbeskattningen — innebär det att familjeföretagen får en latent skatteskuld, som de inte förmår likvidera vid arvs-skiftena. Jag frågar vad som händer med dessa företag, om de inte kan klara generationsskiftena. Ägarna har att välja på att antingen lägga ned verksamheten eller sälja sitt företag. I strukturrationaliseringens tidevarv har vi dystra erfarenheter av den sociala problematik som uppstår när företag blir tvingade att lägga ned sin verksamhet.

Nästa fråga är vilka ägarkategorier som kommer att överta familjeföretagen om inte dessa ekonomiskt kan klara generationsskiftena. Ja, svaret tycker jag är ganska enkelt. Det blir de större företagen som arbetar i aktiebolagsform, investmentbolagen med de fyra stora affärsbankerna som ägare och i något enstaka fall staten eller utländskt kapital. Jag tror att vi alla måste vara överens om att denna utveckling av ägarstrukturen måste vara synnerligen olycklig. Man kan således inte diskutera de mindre och medelstora familjeföretagens framtid utan att fråga vilken ägarstruktur vi i framtiden vill ha i vårt land.

Till detta kommer att familjeföretagen inom industrisektorn ofta är lokaliseringföretag. De är avgörande för

sysselsättningen inom många regioner i landet, inte minst inom de stödområden vi har inom den nuvarande lokaliseringspolitik. De mindre företagen har ofta den bästa grogrunden för nya uppfinningar, för nya uppslag, för nya idéer och för ny teknik. De är — det är inga floskler att säga det — en drivande faktor för nyskapande företagsamhet inom näringslivet. Det finns det många exempel på. De är dessutom nödvändiga för en bättre regional befolkningsbalans och för en differentierad arbetsmarknad.

De mindre och även de medelstora företagen är också ofta underleverantörer till de större. Blir deras kostnads-läge för högt, skall ingen inbilla sig att de större företagen som är deras kunder på den inhemska marknaden kommer att bedriva någon social välgörenhetspolitik. Nej, de stora företagen går givetvis ut på den internationella marknaden och köper dess produkter, om de kan göra det avsevärt billigare än här hemma. Man löser därför icke problemet om man hävdar att vi kan låta storföretagen bli ännu större och ta hand om de 400 000 anställda som arbetar i familjeföretagen. En sådan utveckling skulle för övrigt leda till ytterligare ekonomisk maktkoncentration. Det betyder ökad geografisk koncentration av företagsamheten till de tunga befolkningscentra och leder till större företagsenheter på produktionsområden där de mindre företagen är effektivast. Det är motsatsen till decentralisering, det är motsatsen till regional balans och det leder icke till jämlikhet vare sig för de anställda eller mellan olika företagarkategorier.

Företag som överlever, företag som expanderar är de instrument vi har för att skapa ökad standard för de svenska löntagarna. Genom sin arbetsinsats i dessa företag lägger de anställda tillsammans med företagarna själva och tillsammans med tekniker, vetenskapsmän och forskare grunden för en ex-

Remissdebatt

panderande ekonomi och därmed också för ett fortsatt reformarbete i jämlikhetens intresse.

Vi har här att göra en avvägning, mellan tre handlingslinjer som inte behöver utesluta varandra. Men frågeställningen gäller, vid vilken av dessa handlingslinjer vi lägger huvudvikten.

Den ena linjen är att ta ut mycket starkt ökade kapitalskatter och på det sättet tillföra statskassan medel. Därvidlag har jag sagt att centern kommer att medverka till en höjd beskattning för de stora förmögenheterna och en lättnad för de mindre.

Den andra handlingslinjen är att vi strävar efter att öka lönerna och därmed de anställdas standard.

Den tredje handlingslinjen är att låta en del kapital stanna kvar i företagen för rationalisering och utveckling av produktionsapparaten.

Jag säger öppet att jag för min del vill lägga huvudvikten vid möjligheten till ökade löner, ökad standard och en effektivisering av produktionsapparaten som ökar tillväxttakten i ekonomin. Jag har visat på de multinationella företagens ökade inflytande och de starka koncentrationstendenserna geografiskt och ekonomiskt inom den svenskägda storföretagsgruppen. Vi som tror på enskilt ägande och vill skapa en regional balans genom livskraftiga lokalisering-företag måste slå vakt om de mindre och medelstora familjeföretagen. Skall vi komma till rätta med den geografiska koncentrationen och koncentrationen av de stora företagsenheterna till allt färre ägare fordras det en mycket mera omfattande samverkan än vi nu har mellan hela näringslivet och dess organisationer å ena sidan och samhället å andra sidan. Man måste i god samverkan planera för lokalisering av företagsamheten. Men detta fordrar en ny ideologisk syn hos både samhälle och näringsliv, varvid grundlinjen måste bli att man lokaliserar företagen till de or-

ter där det är socialt och miljömässigt riktigt att göra lokaliseringen och att man väger dessa aspekter mot de renodlade företagsekonomiska intressena.

1968 års lokaliseringsutredning — landshövding Lemnes enmansutredning — har i sitt betänkande konstaterat att vi i vårt land saknar en preciserad regionalpolitisk målsättning, angiven av statsmakterna. Utredningen drar slutsatsen att det ännu är mycket kvar att göra innan vi når fram till vad man i verklig mening kan kalla en svensk regionalpolitik. Det är ju utredningens avsikt att under det fortsatta arbetet försöka utforma en preciserad regionalpolitisk målsättning. Jag måste säga att mot den bakgrund jag här tecknat av koncentrationsutvecklingen beklagar jag att vi inte redan nu har underlag för en *stark expansion av regionalpolitiken*. Vi politiker har en tendens att sitta och resonera i årtal, medan det som händer inom företagarvärlden sker betydligt snabbare. Där har vi koncentrationstendenserna inom de svenska företagen och de multinationella företagens snabba inträde på den svenska marknaden att ta hänsyn till.

Avgörande är naturligtvis vilken inriktning som ges åt regionalpolitiken från statsmakternas sida. Det bör vara en kombination mellan statsmakternas insatser och företagens insatser. På denna viktiga punkt har vi inte fått någon klar riktningsangivning från regeringens sida. Lokaliseringspolitik i gängse bemärkelse är under alla förhållanden ett instrument för decentralisering av samhällsutvecklingen. Till vilken grad så skall vara fallet avgörs av den regionalpolitiska målsättning som statsmakterna bestämmer sig för. Tyvärr måste jag säga att regeringspolitiken under 1960-talet närmast kan sägas ha främjat en koncentrationsutveckling, vilket alltså innebär en målkonflikt med lokaliseringpolitiken. Koncentrationen av företagsamhet och bebyggelse till de

Remissdebatt

tre storstadsområdena har betraktats som naturlig och önskvärd, som det ofta har hetat.

Från de allra senaste åren kan vi notera en ändring i det här hänseendet. I förra årets statsverksproposition framhölls att man borde inrikta sig på att något dämpa den starka tillväxten av de nuvarande tre storstadsregionerna och fördela en del av expansionen på, som det hette, växtkraftiga stadsregioner på skilda håll i landet. Man gav ett visst förord för att man från storstadsområdena skulle flytta ut verksamheter, inte minst statliga sådana. I årets statsverksproposition återfinner vi samma inställning. Men samtidigt är årets statsverksproposition alltjämt ett uttryck för den uppfattningen att man i första hand skall lita på möjligheten att flytta arbetskraft från de sysselsättningsvaga landsdelarna. Jag tror att man i fjolårets finansplan poängterade att det fortfarande är en angelägen uppgift med en stark regional omflyttning. Denna inställning innebär en inriktning på ett förhållandevis koncentrerat och centraliserat samhälle.

Jag är nödgad, herr talman, att ta exempel från Stockholm och dess regionplaneskiss som ett mycket långtgående uttryck för centraliseringsinställningen. Vi vet att regionplaneskissen för Stockholm är inriktad på att Storstockholm om 30 år skall nå upp till 2,5 miljoner invånare. Det är en målsättning som enligt vår uppfattning är helt orimlig.

Vi upplever i dag en situation i samtliga de tre tunga områdena men särskilt i Stockholmsregionen som för en politiker med vilja att se samhällsutvecklingen och samhällsproblemen ur hela samhällets synpunkt framstår som mycket beklaglig. Storstockholmsregionen har under en längre tid expanderat i mycket snabb takt, så snabb att utbyggnaden av service i form av exempelvis bostäder och kommunikationer inte har

kunnat fullföljas i den takt som av sociala och jämlikhetspolitiska skäl varit önskvärd. Jag utgår för min del från — det vill jag mycket starkt betona — att regeringen vägrar att fastställa en sådan regionplan. Finns det mening och allvar bakom talet att vi måste dämpa storstadstillväxten, så kan en sådan regionplan icke fastställas, ty då finns det inte någon konsekvens i politiken. För övrigt skulle konsekvenserna för landet bli — jag vågar använda detta starka uttryck — ödesdigra samtidigt som överhettningen i Storstockholmsregionen skulle bli olidlig med ytterligare köer som följd. För stockholmarnas bästa och för befolkningens bästa i det övriga landet utgår jag från att regeringen inte kommer att fastställa regionplanen.

Det har sagts mig — exemplet är ganska graverande, men jag hoppas att det är riktigt återgivet — att under det senaste året har mellan 5 och 10 miljoner kronor i AMS-pengar gått till bidrag åt människor som flyttat till Stockholmsregionen. Dessa bidrag är alltså direkta subventioner till företag och förvaltning, och de skulle, om det hade gällt ett annat område i landet, således ha kunnat ses som en form av lokaliseringspolitik. När sådana subventioner ges till Stockholmsområdet är det emellertid en lokaliseringspolitik som går stick i stäv mot den som vi officiellt har fastställt här i riksdagen.

Samtidigt drar regeringen åt restriktionerna i fråga om bostadsbyggandet och utbyggnaden av kommunikationer. Det är något som ytterligare försämrar möjligheten för invånarna i Stockholmsområdet att få en dräglig service. Jag vill med detta säga att det är på tiden att regeringen bestämmer sig för vilken politik den verkligen vill föra när det gäller storstadsområdena. På sikt står valet mellan ett starkt koncentrerat och ett så långt möjligt decentraliserat samhälle.

Framför allt menar vi från vårt håll

Remissdebatt

att miljöpolitiska skäl talar för en mer decentraliserad samhällsstruktur än vad vi för närvarande har. Det är uppenbart att de överkoncentrerade storstadsområdena har mycket svårt att ge sina invånare acceptabla miljöer. Den möjliga decentraliseringsgraden i samhällsstrukturen måste givetvis avgöras i en avvägning mot ekonomiska krav, det är jag medveten om. Från såväl samhällsekonomiska som företagsekonomiska synpunkter är — det har jag också klart för mig — en viss grad av koncentration i näringsliv och bebyggelsestruktur nödvändig. Vår uppfattning är dock att de miljöpolitiska aspekterna hittills har tillmätts alltför liten betydelse. Lika klart står det att vissa ekonomiska faktorer har övervärderats eller feltolkats. Det finns inte anledning att tro att det ligger någon oemotståndlig naturlag bakom koncentrationen till de nuvarande storstadsområdena. Från samhälls- och företagsekonomiska synpunkter torde en koncentration som Stockholmsområdet inte leda till det mest effektiva utnyttjandet av våra resurser. Det kan inte bestridas att den regionala obalans som uppstått i vårt land försvårar en effektiv ekonomisk politik, och därmed bromsar den också den ekonomiska tillväxten.

De undersökningar som har gjorts här i landet om en lämplig samhällsstruktur och lämpliga typer av tätorter har varit relativt få, och forskning har hittills bedrivits i alltför ringa utsträckning. Vi har ändå så pass gott underlag att jag tror att vi kan våga den bedömning som centern har gjort från såväl miljöpolitiska som ekonomisk-politiska utgångspunkter. Avvägningen mellan miljöpolitikens och den ekonomiska politikens krav måste dock under alla förhållanden till stor del vara en politisk värdering.

Målsättningen måste enligt vår mening vara ett så långt möjligt decentraliserat samhälle med livskraftiga tätorter i olika delar av landet. Det har vi

många gånger upprepat, och vi står fast vid den principiella uppfattningen. I detta samhälle ingår naturligtvis en koncentration till tätorter av olika typer och storlek, det kommer vi inte ifrån. Jag är också på det klara med att orter med en fullständig serviceutrustning på skolans och utbildningens och på sjukvårdens områden måste vara ganska stora. Det kan också vara riktigt att i vissa län satsa särskilt kraftigt på en eller några få orter. Det får emellertid, herr talman, inte innebära att vi försummar upprätthållandet av livskraftiga tätorter i lägre serviceklass. I så fall tror jag att vi får en sådan samhällsstruktur att vi i framtiden kommer att ångra att vi låtit den växa fram.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Jag skulle först vilja foga en enda synpunkt till det anförande som herr Antonsson nyss höll och där han bl. a. kom in på de multinationella företagen och de problem som deras tillväxt otvivelaktigt reser. En aspekt som herr Antonsson inte tog upp i sitt anförande — jag tror inte alls att han medvetet underlät att göra det — är ungefär följande:

Tillväxten av de multinationella företagen är naturligtvis en konsekvens av den i och för sig mycket glädjande utveckling som vi har mot större marknader, mot en livligare världshandel över huvud taget, mot — om jag får uttrycka det så — en fortgående utplåning i många sammanhang av speciella nationella synpunkter, protektionism o. s. v. Men herr Antonsson har naturligtvis rätt i att denna utveckling reser problem, inte bara av det slag som han nämnde utan också — och det är minst lika viktigt — i några andra avseenden som jag helt kort skall antyda.

Herr Sven Gustafson har i andra sammanhang liksom Exportföreningens nuvarande direktör givit uttryck för den uppfattningen att tillväxten av stora och

Remissdebatt

starka multinationella företag gör det nödvändigt med internationella institutioner på en rad områden som berör dessa företags verksamhet. Det kan i ett vidare perspektiv — vi har från vår sida många gånger framhållit det — gälla konjunkturpolitiken och det kan gälla valutapolitiken. Jag vill gärna stryka under att det naturligtvis också innebär ökade krav på internationellt samarbete i fråga om monopol- och kartellövervakning. Detta är ett problem som länge har upptagit tankarna inom EEC. Man har där kommit en bit men kanske inte särskilt långt på väg. Jag tror det är nödvändigt att vi från svensk sida och från den svenska regeringens sida med stor energi tar upp de aspekter som för den svenska staten och för andra stater är av utomordentligt stort intresse för att balansera de multinationella företagens utveckling.

I övrigt har jag för avsikt, herr talman, att i ett kort anförande ta upp den nuvarande situationen inom sjukvården ur en enda synvinkel.

De förhandlingar som pågår med läkarna har varit besvärliga. Det kan måhända synas omotiverat att i ett läge, där flera andra konfliktsituationer inom vårt land med skäl fångar huvudintresset, ta upp just denna sak. Jag skall om en liten stund kort motivera varför jag gör det. Får jag bara med anledning av den debatt som har förts tidigare i denna kammare och första kammaren beträffande läget på arbetsmarknaden säga följande.

Statsminister Palme avgav i första kammaren en deklARATION, vari han mycket kraftigt strök under värdet och betydelsen av respekt för den lagstiftning och de avtal och regler som är bestämmande för arbetsmarknadens funktion. Han fick av Gunnar Helén en solidaritetsförklaring för sitt resonemang, och jag vill för min del också gärna understryka att jag instämmer i denna. Jag tror att det i det läge vi befinner oss i är av utomordentligt stor vikt att den

aspekten understrykes; den har också tidigare berörts här i kammaren.

Jag skall inte nu ta upp de meningskiljaktigheter som otvivelaktigt föreligger när det gäller diskussionen om när demokrati och distansdemokrati. Jag vill bara tillåta mig den reflexionen, att när det gäller konflikten i Kiruna, så har utan tvivel bristen på närhet mellan de parter och människor som sist och slutligen är utslagsgivande spelat en uppenbar roll.

Jag skall naturligtvis inte heller beröra de ekonomiska faktorer som spelar in i de förhandlingar som pågår på sjukvårdsområdet. Men vad som gör att jag ändå vill säga några ord om den saken är, att det här inte bara är fråga om ett partsförhållande mellan arbetsgivare och anställda. Det finns också en tredje och mycket betydelsefull part, nämligen patienterna, och det är med den utgångspunkt jag tänker utveckla ett par synpunkter.

Jag anser att det är en värdefull reform att patienterna fr. o. m. den 1 januari i år vid de offentliga sjukvårdsinrättningarnas öppna mottagningar erlägger en avgift på 7 kronor till en kassa på mottagningarna och inte till läkarna. Omgången via försäkringskassorna har därmed blivit onödig. Detta innebär naturligtvis för de vårdsökande en förenkling av stort värde — låt vara att 7-kronorstaxan vid många besök medför någon fördyring. Jag tror att den omständigheten säkerligen spelat en mycket stor roll, då en bred riksdagsmajoritet ställt sig bakom reformen. Men självfallet har då riksdagen utgått från att de nödvändiga organisatoriska förändringarna på sjukhusmottagningarna och inom försäkringskassorna varit väl förberedda. Likaledes måste riksdagen ha utgått från att följdförändringar i avtalen med de berörda läkarna skulle förberedas och förhandlas fram på ett sätt som medförde, att sjukvårdens kvalitet och de vårdsökandes intressen inte sattes i fara. Jag tror att det

Remissdebatt

är praktiskt taget omöjligt för ett parlament att följa med i och övervaka skötseln av sådana saker.

Nu har vi emellertid fått se det ena tecknet efter det andra, som visar att handläggningen av dessa betydelsefulla frågor såväl av regeringen som sjukvårdshuvudmännen varit mindre tillfredsställande. Det är svårt att finna någon anledning till att inte det för en offentlig och ingående debatt erforderliga materialet redan på senvåren 1969 kunde ha ställts till förfogande såväl av regeringen, socialstyrelsen och kommunförbunden som av Läkarförbundet. Jag har det intrycket att man i stället ägnade sig åt överläggningar som i stor utsträckning var interna eller som i varje fall inte väckte någon särskilt stor offentlig uppmärksamhet. Jag tror att socialministern var så gripen av en i och för sig välmotiverad önskan att genomföra denna reform för förenkling av betalningssystemet, att han ägnade alltför liten tanke åt de praktiska problemen som samtidigt måste lösas. Det är väl inte alltför riskabelt att i en kammar, där »landstingspartiet» är starkt företrätt, säga att sjukvårdens huvudmän tycks ha råkat ut för en malör av liknande slag.

De har betraktat det som mycket önskvärt att uppnå en förbättring av ersättningen för den slutna vård de bedriver. Den förbättringen är utan tvivel angelägen, inte minst med hänsyn till den skärpa med vilken den stigande kommunala beskattningen nu i allt högre grad drabbar framför allt de lägre inkomsttagarna. En fråga som är svår att undvika är den om inte en sådan förbättring för sjukvårdens huvudmän kunnat uppnås utan den relativa grad av valhänhet när det gäller organisation och överenskommelse med läkarna som visats. Det hela är något av ett skol-exempel på hur man försummar att i tid ge material för en offentlig diskussion om saker som berör människorna, i synnerhet de sjuka, i mycket hög grad, även

när den tiden står till förfogande. Det hade den säkert gjort under 1969. Hade den också använts tror jag att åtskilligt gnissel hade kunnat undvikas. Förberedelserna för skattereformen uppvisar i det avseendet liknande svagheter, men jag skall nu inte gå in på dem.

Nu är det ju — när det gäller det ämne jag talar om — som det är, och det gäller att göra det bästa möjliga av situationen. Den omständighet som jag då vill uppmärksamma är vad som i den offentliga debatten på sistone har kallats schemalaggnings av läkarnas vårduppgifter.

Inom praktiskt taget alla slag av verksamhet gör sig en allt starkare strävan till bättre demokrati i arbetslivet gällande. Inom industrin, som jag ju känner till en del, sysslar de som arbetar där med att bearbeta skilda slag av organiska ämnen och material till en mängd färdiga produkter som vi använder i vårt dagliga liv. De processerna har i hög grad rationaliserats och automatiserats. Det arbete som de anställda där utför har verkligen i hög grad schemalagts. Det är den utvecklingen som i sin tur är en förklaring till den starka ekonomiska standardstegringen i den industrialiserade delen av världen under senare årtionden. Men trots det och icke desto mindre börjar vi nu, och med rätta, att med stigande intensitet och åtskillig oro fråga oss om ändå inte denna utveckling, trots t. ex. arbetstidsförkortningar och andra förbättringar för de anställda, måste förses med en rad nya element som gör arbetslivet mänskligare och mer meningsfullt än vad det i dag framstår som för många. Man försöker ersätta order och kommandovägar med fördjupat samarbete och nya former för samråd och medbestämmande.

Jag måste säga att det framstår för mig, med de möjligheter jag har haft att bilda mig en uppfattning, som något märkligt att sjukvårdens arbetsgivare just i detta skede fått tanken att på något sätt schemalägga sjukvårdande upp-

Remissdebatt

gifter. Det förefaller mig inkonsekvent, särskilt på detta område. Men detta omdöme från min sida skall naturligtvis inte fattas så att inte även inom vårdområdena väsentliga fördelar skulle stå att vinna genom rationaliseringsåtgärder av olika slag. Det gäller t. ex. sjukhusbyggnader, det gäller den alltför ofta försummade samordningen av utbyggnader, kartläggningen av personalbehov, utbildningen av vårdpersonal och andra administrativa uppgifter. Men samtidigt måste naturligtvis de arbetsdemokratiska kraven hävdas även för alla yrkesverksamma inom vårdområdena. Här finns en ytterligare omständighet som ur de vårdbehövandes synvinkel såsom jag ser det har större betydelse än någon annan.

Medan, såsom jag nyss sade, inom industrin levande människor arbetar med döda material, så arbetar inom sjukvården levande människor för att göra sjuka människor friska. Inom industrin gör säkerligen trötta och olustiga människor misstag lättare än de som känner sig bättre tillfreds — t. ex. misstag vid cylinderborrning eller vid olika slag av kontorsarbete. Det finns, såsom jag också antydde, starka skäl att så långt det går söka avlägsna anledningarna till vantrivsel. Ett misstag eller ett misslyckande vid industriellt arbete leder oftast, som väl är, endast till materiell värdeförstörelse, medan misstag och misslyckanden inom vårdområdena med levande människor får konsekvenser av helt andra dimensioner. Inom de områdena är det inte annat än i mycket begränsad utsträckning möjligt att genom schemaläggning eller kommandon få fram ansvar och precision, än mindre att därigenom skapa arbetsglädje.

Människor och sjukdomar är irrationella företeelser. Jag tror att det kan vara angeläget att från början se upp med tendenser att indela och schemalägga vårduppgifter efter några slags mallar, grundande på erfarenheter från helt andra verksamhetsområden. För-

loppet av en sjukdom eller en människas reaktioner i samband med den låter sig verkligen inte fastställa med samma grad av exakthet som de olika stadierna i en industriell produktionsprocess.

Om det verkligen skulle förhålla sig så som det har framskyntat i debatten, att arbetsgivarna på sjukvårdsområdet eller andra skulle ha föreställningen att man kan föreskriva t. ex. att en läkare i deras tjänst skall använda x timmar på öppen vård, y timmar på slutenvård och z timmar på någon administrativ uppgift, vore det mycket betänkligt uttryck för en dålig § 32-anda på ett område där den inte bör vinna insteg, allra minst i ett skede då man på andra områden söker sig fram mot bättre metoder att leda och fördela arbetet.

Den svenska sjukvården har länge och på goda grunder åtnjutit stort internationellt anseende. Dess huvudmän, och framför allt landstingen, har en beundrandsvärd ambition att upprätthålla denna rangställning. Samtidigt tornar de ekonomiska problemen för huvudmännen upp sig på ett alltmer besvärande sätt. Svårigheterna är utan tvivel stora, och till dem hör naturligtvis statens alltför ringa insatser för utbildning av erfoderlig personal. Detta kan vara en förklaring till de offentliga arbetsgivarnas ibland ådagalagda okänslighet för de problem som olika kategorier av vårdpersonal upplever, men en sådan förklaring kan ju inte leda till att denna okänslighet accepteras.

Jag tror, herr talman, att det finns skäl att återigen väcka frågan om en vårdombudsman. En sådan skulle nog, liksom man tydligen anser vara fallet i England, kunna vara ett stöd för patienternas rätt och underlätta deras möjligheter att påverka beslutsmekanismerna inom vården. Jag har emellertid en känsla av att vad en vårdombudsman skulle betrakta som de största stötestenarna inte skulle finnas hos läkarna eller hos annan vårdpersonal. Jag har en känsla av att en av hans första upp-

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

gifter skulle bli att söka hävda patienternas intressen gentemot ett felaktigt analogitänkande när det gäller rationalisering inom sjukvården. Förvisso finns där plats för rationalisering, men den måste företas från helt andra utgångspunkter än som gäller t. ex. för tillverkning och distribution av varor.

Det problem som jag nu kortfattat har berört har egentligen ingenting att göra med reformen av betalningssystemet inom sjukvården. Felet är främst att lösningar inte har förberetts och efter offentlig diskussion genomförts på ett smidigt sätt i samband med själva reformen. Jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen, herr talman, att de ansvariga nu handlar så, att man inte orsakar onödiga påfrestningar för den vårdsökande allmänheten.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Fru Kristensson har i en interpellation frågat, om jag vill lämna kammaren en redogörelse för vad svenska regeringen hittills gjort och vad den avser att göra i frågan om hjälp till Biafras folk.

Herr Svensson i Kungälv har i en annan interpellation frågat, om jag vill lämna kammaren en redogörelse i samma ämne.

Enär dessa två interpellationer syftar till samma sak, ber jag att få besvara dem i ett sammanhang.

Jag ber att med vad jag kommer att säga även få besvara den enkla fråga som herr Werner har ställt till mig. Herr Werner vill veta, huruvida regeringen planerar någon mera omfattande insats för återuppbyggnad och humanitär hjälp i de områden där Biafra—Nigeria-kriget rasat.

Det är väl känt att svenska hjälporganisationer — jag syftar då på Svenska röda korset, Svenska Lutherhjälpen och Rädda barnen — på ett tidigt stadium inledde omfattande aktioner till hjälp åt

den nödlidande civilbefolkningen i Nigeria på bägge sidor om frontlinjen. Jag ämnar inte här gå in på hjälparbetets tidigare historia men vill erinra om de stora insatser och uppoffringar, i flera fall med livet som pris, vilka gjorts av svenska hjälparbetare i humanitetens tjänst.

Svenska staten har lämnat finansiellt och materiellt stöd åt hjälporganisationerna och har hela tiden genom utrikesdepartementet upprätthållit en nära kontakt med dem. Sammanlagt har på detta sätt drygt 20 miljoner kronor av statsmedel ställts till förfogande. Kännetecknande för läget har också varit en kontinuerlig och nära kontakt mellan de nordiska regeringarna beträffande den humanitära hjälpen. Under de två senaste åren har ett flertal framställningar och vädjanden gjorts på gemensam nordisk grundval i enlighet med den politik, varom full enighet hela tiden rått mellan de nordiska regeringarna. Denna politik har syftat till att göra allt som är möjligt för att främja ansträngningarna att ge humanitär hjälp men inte riskera dessa ansträngningar genom ställningstaganden av politisk art.

Jag vill också erinra om att Sverige tillsammans med Canada, Polen, Storbritannien, FN och de afrikanska staternas enhetsorganisation OAU i september 1968 accepterade en inbjudan från Nigerias regering att delta i en observatörsgrupp. Dess uppgift är att under full rörelsefrihet följa de federala trupperna för att observera deras uppträdande och särskilt pröva anklagelserna mot dem för att begå folkmord.

Utbrytarregimens sammanbrott kom otvivelaktigt hastigare än de flesta räknat med. De meddelanden om läget, som inlöpte under veckoslutet 10—11 januari vittnade om stor oklarhet beträffande möjligheterna att genomföra erforderliga hjälpaktioner. Regeringen sände därför omedelbart vår f. d. ambassadör

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

i Nigeria, utrikesrådet Carl Swartz, till Lagos. Han utreste den 13 januari, alltså förra tisdagen.

Det meddelades mycket snart från Lagos att regeringen beslutat genomföra ett eget hjälpprogram och stoppa all utländsk hjälp tills vidare i avvaktan på en utredning av behoven. Samtidigt anvisade den sin egen rehabiliteringskommission samt Nigerianska röda korset som de organ, vilka skulle handha rehabiliteringshjälpen respektive den humanitära hjälpen. I ett uttalande den 15 januari sade regeringen att den skulle etablera kontakt med, som man uttryckte det, »vänskapligt sinnade utländska regeringar» rörande hjälpbehovet. Det tillades emellertid att erbjudanden om hjälp inte skulle accepteras från fyra namngivna länder, som sades ha aktivt hjälpt utbrytarna, nämligen Frankrike, Portugal, Sydafrika och Rhodesia. Ej heller skulle erbjudanden om hjälp mottas från organisationer som antingen hade hjälpt utbrytarna eller genomfört hjälpaktioner från platser utanför Nigeria med trotsande av federalregeringens auktoritet. Vidare förklarades alla hjälparbetare, som hade arbetat i utbrytarenklaven, vara icke önskvärda personer och de skulle inte tillåtas inresa i Nigeria. Enligt icke-officiella uppgifter i nigeriansk press och radio skulle bland de förbjudna organisationerna befinna sig Förenade kyrkohjälpen och de nordiska Röda korsen.

De nordiska ländernas representanter vid FN uttryckte den 13 januari vid en närvändelse till den biträdande generalsekreteraren Rolz Bennett sina länders beredvillighet att stödja eventuella aktioner som generalsekreteraren i samråd med den nigerianska regeringen kunde finna lämpliga. Vidare sammanträdde den 14 januari den nordiska tjänstemannakommittén för Nigeriafrågan i Stockholm. Enligt de uppgifter som förelåg fanns tillräckliga förråd för att möta de omedelbara behoven till-

gängliga inom Nigeria och i angränsande områden. Kommittén bedömde därför att problemet var att transportera och distribuera dessa förråd till de behövande i enklaven samt att därvidlag åstadkomma erforderlig samordning.

Observatörsgruppen offentliggjorde den 16 januari en rapport från resor under dagarna 10—14 januari till den förutvarande enklavens norra respektive södra del. Den svenske observatören, brigadgeneral Yngve Berglund, ledde resan i norr och den biträdande svenske observatören, major Olov Eriksson, deltog i resan i söder. Rapportens innehåll är ju känt genom pressen. Observatörsgrupperna fann de flyktingar, som de mötte, i stort sett vara »i gott fysiskt tillstånd». Undantag utgjorde Owerriområdet där läget, allttjämt enligt rapporten, var sämre och där även tecken på undernäring observerats hos en del av barnen men inte av extrem karaktär.

Observatörerna begav sig under veckoslutet ut på en ny resa då avsikten är att noggrant genomgå hela den förutvarande enklaven från norr till söder.

Observatörsgruppen har från vissa håll kritiserats för att den ej tidigare undersökt förhållandena i den del av landet som behärskades av utbrytarregimen. Av uppenbara skäl var det ej möjligt för observatörerna att göra detta. De hade dock tillträde till de områden där de framryckande trupperna kom i kontakt med civilbefolkningen.

Värdet av observatörernas iakttagelser har också ifrågasatts i andra avseenden. Det har sagts att de endast sett vad de federala myndigheterna ville att de skulle se, att deras observationer var präglade av partiskhet, att de inte var särskilt skickade för sitt uppdrag m. m. Anmärkningsvärt är dock, herr talman, att de sammanlagt närmare hundra observatörerna, representerande ett tiotal skilda nationaliteter, alla utan undantag funnit att anklagelserna för folkmord inte blivit styrkta. Det må till-

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

läggas att vi den 13 januari genom ambassadör Bertil Arvidson i Lagos till Nigerias regering framförde vår villighet att omedelbart ställa ytterligare biträdande observatörer till förfogande, om så skulle behövas.

Enligt en första rapport från utrikesrådet Swartz pekar alla uppgifter i Lagos, bl. a. från Röda korshåll, på att den nigerianska regeringen energiskt tagit itu med organiserandet av hjälparbetet. Livsmedel uppges tillgängliga i erforderlig omfattning för omedelbara behov. Armén har ställt delar av sitt matförråd till förfogande. Däremot råder brist på läkemedel och motorfordon. Order har getts att trupperna skall hållas samlade. Kontakterna med allmänheten skall upprätthållas med polis. Appeller har riktats till ibo-poliser, som varit anställda i federal tjänst, att omgående återuppta sitt arbete. Likaså söker regeringen engagera de ibo-läkare, som man räknar med finns i betydande antal. Utöver vad som redan begärts från den brittiska regeringen uppges något akut behov av utländsk personal för närvarande inte föreligga. Det har påpekats att enklaven i slutskedet endast omfattade en yta omkring 2 500 kvadratkilometer, vilket blir en yta av knappt Blekinges storlek och att hjälpen i övriga delar av vad man kallar den centralöstra staten, d. v. s. det egentliga ibo-landet, redan organiserats tidigare. I dessa områden stationerade hjälpgrupper förflyttas nu närmare centrum i de mest hemsökta områdena.

Swartz berör även frågan om de nordiska Röda korsens ställning i Nigeria och säger att denna är under utredning. Som generalsekreterare Beer i Röda korsföreningarnas förbund sedermera sagt, måste det här föreligga ett missförstånd som kan bringas ur världen. De nordiska Röda korsens har ju i Nigeria endast verkat för Internationella röda korskommitténs räkning och för övrigt lämnat hjälp till bägge sidor.

Till vad vi sålunda erfarit från utrikesrådet Swartz kan jag foga vad vi hört från generalsekreterare Stroh i Svenska röda korset, som gjort ett par dagars besök i Lagos. Hans intryck är att det har etablerats ett ömsesidigt förtroende mellan de federala myndigheterna och deras hjälporganisationer å ena sidan och flyktingarna å den andra. Detta visas av att flyktingarna nu kommer fram i stora skaror från sina gömställen för att få hjälp och för att söka sig hem. Stroh nämner att det på bägge sidor synes existera en strävan att snarast låta konflikten tillhöra det förgångna och att i stället inrikta sig på uppbyggandet av ett enat Nigeria. Även generalsekreterare Beer har noterat den snabba försoningen mellan politiska och militära ledare för de bägge tidigare stridande parterna. En omständighet, som omnämnes av både Beer och Stroh, är att den forne ledaren av Nigerianska röda korsets avdelning i östra Nigeria, vilken under kriget blev ledare för utbrytarstatens Röda kors, nu återinsatts som ledare för Röda kors-verksamheten i det stridsdrabbade området.

Enligt Strohs informationer finns nu 10 000 å 12 000 ton förnödenheter framförda till och lagrade intill den f. d. enklaven, vilket bör räcka för en månad. Därtill kommer att nya förråd ständigt tillförs landsvägen. Flygningar tilläts inte till en början, vilket synes ha haft huvudsakligen psykologiska orsaker. Denna negativa ståndpunkt har dock på sistone uppmjukats. Den nigerianska regeringen har själv anslagit 1 miljon pund, d. v. s. 15 miljoner kronor, till Nigerianska röda korset för dess nödhjälpsverksamhet.

Dessa relativt uppmuntrande underättelser får dock inte undanskymma det faktum att ett besvärligt arbete återstår på det lokala planet. Bristen på motorfordon kan göra sig gällande i begynnelseskedet. Redan torde dock Nigerianska röda korset disponera över 30

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

stycken 10 tons lastbilar i det aktuella området, vilket betyder en icke obetydlig lastkapacitet. Nästan alla vägar uppges vara öppna, även om trafiken alltså flyter långsamt på grund av hinder av olika slag.

Generalsekreterare Beer reste i lördags till enklaven för att bilda sig en uppfattning om förhållandena. Någon rapport från honom föreligger inte ännu. Enligt uttalanden till press och radio har han emellertid funnit situationen bättre än man hade trott. FN:s generalsekreterare U Thant besökte Lagos under veckoslutet. Lagos har även besökts av UNICEF-chefen Labouisse och FN:s flyktingkommissarie Sadruddin. Enligt vad vi erfarit tror man dock inom flyktingkommissariatet inte att det blir någon flyktingström av det slag som faller inom flyktingkommissariatskompetens, alltså till utlandet.

Några rapporter om övergrepp mot de besegrade, som man på sina håll fruktat, har hittills inte förekommit. Lagosregeringen gav under veckoslutet tillstånd till grupper av utländska journalister att besöka den tidigare enklaven, varigenom ökad insyn ernås.

En konsekvens av den nigerianska regeringens återupprättade myndighet har blivit att kyrkohjälpens flygningar upphört. Det förefaller i dag uteslutet att kyrkohjälpen skulle kunna få tillstånd från Lagos att återuppta flygningarna från ön São Tomé. Regeringen har klargjort att den inte är intresserad av kyrkohjälpens där lagrade förråd. Den hävdar att den besitter tillräckliga resurser själv och att den därutöver kan få förnödenheter och materiel från andra håll för att klara situationen. Den har föreskrivit att utländsk hjälp i förekommande fall skall kanaliseras genom dess egna myndigheter och organisationer, d. v. s. när det gäller humanitär hjälp Nigerianska röda korset. Med detta samarbetar det s. k. Kristna rådet i Nigeria, som i sin tur samarbetar med Kyrkornas

världsråd. Detta är den ordinarie kanal genom vilken de protestantiska kyrkorna alltid lämnat hjälp och även framdeles kan göra det.

I övrigt torde det nu sagda leda till att de vägar, som för närvarande huvudsakligen synes stå till buds för lämnande av humanitär hjälp, är genom Röda korset, UNICEF och även FAO. Vi hyser förtroende för dessa organisationers förmåga att medverka i arbetet i Nigeria. Beträffande Nigerianska röda korset kan förtjäna framhållas att detta av sakkunskapen anses vara en väl fungerande organisation. Vi är beredda att på allt sätt stödja Röda korset, UNICEF och FAO i deras ansträngningar att lindra den hunger och nöd, som är en följd av den långvariga konflikten.

Jag vill slutligen, herr talman, endast tillägga att den nordiska tjänstemannakommittén övervägt vissa uppslag till återuppbyggnadshjälp. Det kan dock inte i dag sägas om det kan bli fråga om att erbjuda sådan hjälp i en eller annan form. Detta får bero på utvecklingen och vissa fortsatta överväganden.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka hans excellens herr utrikesministern för hans mycket utförliga svar på min interpellation.

Jag vill börja med att säga att svenska folket genom television och andra massmedia under lång tid fått en inträngande bild av konflikten i Biafra i alla dess fruktansvärda faser. Det har lett till en stor uppslutning inom vårt folk när det gäller att ge bidrag för att på allt sätt lindra den nöd som där råder. Det finns också vittnesbörd från dem som haft möjlighet att följa händelserna på nära håll under lång tid om att händelserna i Biafra varit de mest ohyggliga som drabbat världsdelen och kanske överträffar det mesta vi upplevt på något annat håll i världen.

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

Enligt min mening bör man därför inte nu bagatellisera vad som skett. Uppgifterna om de olyckor som inträffat är alltför många. För närvarande uppvisar emellertid TV-skärmarna en helt annan bild av händelserna där nere. Nu målar man enbart i ljusa färger, vilket gör att en vanlig enkel TV-tittare blir en smula konfunderad och undrar hur det faktiskt ligger till.

Utrikesministern säger i sitt svar att de observatörer som varit i de aktuella områdena har vitsordat att de flyktingar de fann i stort sett var i gott fysiskt tillstånd. De har visserligen inte gått igenom hela området men har i stort funnit förhållandena vara tillfredsställande. Jag vill inte bestrida att de uppgifter observatörerna lämnar är helt riktiga från deras synpunkt, men jag tror ändå att det ligger något i invändningen att de inte har beretts tillfälle att få se annat än det som de federala myndigheterna velat att de skulle få se.

Sedan sade herr utrikesministern med lättnad att anklagelserna för folkmord inte har blivit styrkta. Ja, jag har kanske otillräckliga begrepp om innebörden av termen folkmord, och därför vill jag här bara framhålla att det ur humanitär synpunkt väl är ganska likgiltigt hur olyckorna och eländet i Nigeria har uppkommit. Även om det inte föreligger folkmord fritar inte detta oss från att göra de humanitära insatser vi kan för att hjälpa.

Jag tycker också att lika olyckligt som det var att förstora fasorna och skräcken där nere, lika olyckligt skulle det vara att nu försköna läget och ge intryck av att det inte finns några problem alls att lösa, utan att den nigerianska regeringen klarar detta bra själv. Utrikesministerns svar andades möjligen litet för mycket av det, alltså att det inte är så mycket att bekymra sig om. **Det är mycket väsentligt att vi nu får klart för oss hurdan situationen är, den verkliga omfattningen av lidandena**

i Nigeria och vilka behov som föreligger. Det är något som bör undersökas — och undersökas snart!

På de få minuter jag har till förfogande är det omöjligt för mig att ingå på någon längre debatt, men jag vill passa på att beklaga att den svenska regeringen i denna fråga inte har visat samma aktivitet som den gjort i så många andra utrikespolitiska frågor. Under någon tid i höstas hade jag t. ex. tillfälle att gästa FN:s generalförsamling och fick därvid en mycket positiv uppfattning om Sveriges röst i FN. Sverige hade mera att säga till om i FN än jag trodde, när jag befann mig här på hemmaplan, och därför har jag i dessa frågor saknat Sveriges röst i Föränta nationerna. Jag tycker det hade varit angeläget för svenska regeringens talesmän i FN att klarare markera sin vilja att verkligen göra en insats för Biafra. Om man har den uppfattningen att Sverige kan påverka världsoinionen med sin röst, så bör man inte underlåta att göra det i alla sammanhang. Man må sedan tro eller inte tro att detta har någon betydelse; skyldigheten att försöka påverka finns där ändå.

I utrikesministerns långa redogörelse finns det en — som jag tror — fullständig redogörelse för de åtgärder som har vidtagits. Men jag saknar ändå verkligt konkreta förslag från utrikesministerns sida om åtgärder som nu skall vidtagas. Det är klart att läget är komplicerat. Det är klart att den oförsonliga attityd som Gowon intar gör att det blir mycket svårt att få fram hjälpsändningar från håll där man ur hans synpunkt inte är vänligt sinnad.

Avslutningsvis säger utrikesministern: »Vi är beredda att på allt sätt stödja Röda korset, UNICEF och FAO — — — Är man också beredd att stödja t. ex. kyrkohjälpen? Vi vet att kyrkohjälpen har inte mindre än 17 flygplan som står och väntar på att få flyga in med hjälpsändningar och som har be-

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

manning, så att de med en halvtimmes varsel kan lämna hjälp till dem som behöver sådan.

När det gäller återuppbyggnadshjälpen tycker jag att utrikesministern ger ett något svävande besked. Han säger:

»Jag vill slutligen endast tillägga att den nordiska tjänstemannakommittén övervägt vissa uppslag till återuppbyggnadshjälp. Det kan dock inte i dag sägas om det kan bli fråga om att erbjuda sådan hjälp i en eller annan form. Detta får bero på utvecklingen och vissa fortsatta överväganden.»

Jag saknar, herr talman, ett besked om en mera långsiktig planläggning av återuppbyggnadsarbetet.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Också jag ber att få rikta ett tack till utrikesministern för interpellationssvaret. Svaret kom ju också ovanligt snabbt. Jag tror att jag indirekt fått svar på de fyra frågor jag ställde. Jag hade ju begärt en redogörelse för

»1. de försök som gjorts från den svenska regeringen för att få i gång transporterna från den förenade kyrkohjälpen, Röda korset och eventuella andra hjälporganisationer till de nödlidande,

2. de diskussioner som skett med de nordiska länderna och andra länder för en samordning av insatserna,

3. den eventuella planering som diskuterats för långsiktigt bistånd och

4. de hänvändelser som skett till regeringen i Lagos för att underlätta hjälpverksamheten.»

Det är alldeles klart att det här rör sig om synnerligen komplicerade förhållanden när det gäller själva kriget och krigsorsakerna, och det nyttar väl föga att gå in på hela denna problematik. Den förenade kyrkohjälpen ställdes emellertid i en mycket svår situation. Den fick bryta mot bestämmelser

som den federala regeringen utfärdade, och man flög mat och medicin rätt in i Biafra med, som utrikesministern säger, ganska stora risker för dem som deltog i transporterna.

När vi nu diskuterar denna fråga skall vi komma ihåg att i mer än ett år, då hjälpbehovet varit som mest akut, har den förenade kyrkohjälpen hållit vid liv 3 å 3,5 miljoner människor. Det är alltså en oerhört stor insats som har gjorts mot den federala regeringens önskan. Man kan förstå den federala regeringen också — den ville ha ett slut på kriget. Men vi vet ju alla att under ett krig skall den humanitära hjälpen gå fram; det kan sägas vara en internationell överenskommelse att så skall ske. Det var också detta det ytterst var fråga om.

Nu förstår jag att det är omöjligt att flyga in, i varje fall från São Tomé. Där står, enligt vad direktor Åke Kastlund hos Lutherhjälpen uppger, ca 10 000 ton förnödenheter som på en och en halv timme kan nå rätt in i hjärtat av de mest drabbade områdena. Det är klart att man är tagen av att detta är omöjligt att genomföra. Flaskhalsen i denna hjälpverksamhet har varit transporterna. Härvidlag hade denna svårighet kunnat bemästras, men transportererna har förvägrats på grund av politiska komplikationer. Man är naturligtvis inte särskilt glad över detta. Jag förmodar att det är omöjligt att komma till rätta med förhållandena just därvidlag. Nigerias kristna råd har emellertid koplats in på hjälpverksamheten och har också redan fått i gång hjälpverksamheten. Kyrkornas världsråd sammanträder nästa vecka i Montreal för en stor konferens i hjälpfrågan. Via Nigerias kristna råd, d. v. s. den inhemska organisationen, skall man från Kyrkornas världsråd försöka att bistå med hjälp.

Såvitt jag kan läsa rätt de senaste dagarna har opinionen i fråga om Nigeria varit ganska »glättig», d. v. s. man

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

har ansett att läget inte varit så farligt. Jag tror att man bör vara litet försiktig när man tar del av rapporterna. Vi måste ha klart för oss, att nyheterna går genom den federala centralregeringen, varför den som vill vara med och hjälpa till också måste hålla med centralregeringen om vad denna säger. Jan Bonnevier på TV-fokus och hans fru Elisabet, som är medicinare, var där strax före sammanbrottet. De rapporterade att de såg förtvinade och uttorkade människor och att förhållandena var helvetiska. Jag skulle förmoda att detta omdöme står fast även i dag i vissa delar av det forna Biafra.

Oavsett kyrkornas hjälp tycker jag att det är glädjande att man nu vet att människor önskar göra allt som står i deras förmåga. Men det är klart — och jag understryker detta ännu en gång — att det hade varit oerhört värdefullt om den förenade kyrkohjälpen omedelbart kunnat få rycka in.

Jag ber att ännu en gång få tacka för svaret.

Herr WERNER (m) kort genmäle:

Herr talman! Också jag ber att få tacka utrikesministern för det långa och grundliga interpellationssvaret som vittnar om att utrikesministern med stort allvar tar på denna tragiska fråga. Vi alla konstaterar detta med stor tillfredsställelse.

Men sedan kan jag inte dela utrikesministerns optimistiska syn på läget. Det förefaller mig som om den vore alltför ljusblå. Utrikesministern refererar till en rad personer, men dessa har två ting gemensamt; alla har sett ringa eller endast blygsam nöd och undernäring, och alla har besökt landet i fråga bara kort tid. Det ena förklaras av det andra.

Utrikesrådet Swartz har varit i Biafra en vecka och just kommit hem, observa-

tionsgruppen har varit där nere under fyra dagar, generalsekreterare Strohm två dagar och FN:s generalsekreterare U Thant någon dag endast. Dessa herrar kan bara ha fått en mycket begränsad insyn i läget inom detta stora land. I många stycken har de varit hänvisade till nigerianska källor, något som också klart och tydligt framgår av utrikesministerns svar.

I likhet med herr Svensson i Kungälv menar jag att det måste vara en ambition hos nigerianska myndigheter att i dag ge en så sympatisk bild som möjligt av läget, liksom Harold Wilson måste göra det inför sitt parlament, därför att han utan tveivel är involverad i ansvaret för det som skett där nere. Men jag frågar mig varför utrikesministern inte har låtit sig informeras av några av de många som under lång tid besökt landet, medan kriget har pågått och som efter sin hemkomst har givit en helt annan version. Inte en enda missionär, inte en enda präst eller biståndsarbetare från fältet har kommit till tals i utrikesministerns svar. Dessa har som sagt en helt annan syn på läget. De har ju följt utvecklingen och stämningarna under längre tid och skulle därför antagligen mycket lätt kunna förklara varför en tillfällig besökare i dag merendels ser glada och relativt mätta människor på vägarna.

Det är gott och väl att de nigerianska trupperna är generösa och vänligt sinnade mot tidigare fiender och att man drar samman flyktingar till läger och utspisningsställen, som det Nigerianska röda korset har upprättat, men det är inte hela sanningen. Det är inte bara fråga om några tiotusental människor, utan det är fråga om miljoner människor i bushen som inte på länge haft någon ordnad försörjning och som i månader levt i skräck för ohyggliga repressalier vid ett sammanbrott, inte bara på grund av en kanhända felaktig propaganda utan också därför att de

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

har i gott minne den stora massakern år 1966, då 30 000 människor dräptes.

Det räcker inte att bara avpatrullera vägarna i Nigeria, om man vill se verkligheten. Man måste ut i bushen, och det hinner man inte på ett par dagar. Där kan man inte åka bil eller jeep, utan där måste man gå till fots och det är besvärligt. Vi vet emellertid att många människor håller till i bushen. Detta har våra biståndsarbetare sett. Ta t. ex. den danske läkaren Kjeld Wesths rapport vid hemkomsten. Dr Westh tjänstgjorde som s. k. Field Area Doctor i hjälpinsatsen för hungrande barn med huvudstation på en katolsk mission i den lilla byn Unova i närheten av Orlu. Hans uppgift bestod i att tillsammans med andra rödakorsläkare köra ut till de platser där maten delades ut till barnen för att söka rätt på dem som lidit mest av svälten. »De barn», säger han, »som var värst däran fördes sedan till reguljära barnsjukhus. En del av dem var i ett ohyggligt tillstånd när de togs om hand.» Han fortsätter: »Problemet är ohyggligt när undernäringen har nått en viss gräns, som t. ex. fallet var med de barn som vi förde till Santana-sjukhuset.» Jag kunde också referera till Lutherhjälpens medarbetare eller till pressekreteraren i Röda korset Uno Grönkvist, som spelar ut yttranden från observationsgruppen och från rödakorspersonal som kommit hem. De har en helt annan skildring att ge, säger han.

Vi vet att tusen barn dog varje dag under de sista krigsmånaderna, och det är svårt att förstå att läget plötsligen skulle ha förändrats efter sammanbrottet, då bevisligen biståndsarbetare lämnade sina depåer och läkare sina sjukhus och då de 17—18 plan, som varje natt vrålade in över bushen och gav mat och medicin åt mängder av människor, upphörde att komma. Vi känner också till att både Röda korset och kyrkorna hjälpte inte bara på Biafrasilan

utan också på Nigeriasidan, som nu menar sig ha så mycket bistånd att ge.

Jag tackar än en gång för svaret.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Min avsikt var förvisso ingalunda att bagatellisera det som håller på att ske i Nigeria just nu. Vad jag eftersträvade var att ge en objektiv och sannfärdig bild av läget i närvarande stund.

Herr Werner gör gällande att jag har givit uttryck för en alltför optimistisk syn. Det är möjligt att jag har gjort det eftersom jag kanske har varit påverkad av de oerhört dystra profetiorerna om att ett systematiskt folkmord skulle inledas när de nigerianska trupperna marscherade in i enklaven. Vad jag har velat framhålla är — och det bestyrks av alla rapporter som hittills har lämnats — att något sådant inte äger rum. Mot den bakgrund som tidigare har tecknats av så många får man väl ändå hälsa med tillfredsställelse den försonlighet, som herr Werner kallade det, som de nigerianska trupperna tydligen nu visar.

Sedan säger man att jag har hållit mig till rapportörer som endast under kortare tid har befunnit sig i Nigeria. Jag har använt mig av rapportörer som den svenska regeringen sänt ut, jag har lyssnat till vad Röda korsets generalsekreterare herr Stroh hade att berätta och jag har också lyssnat på vad Internationella röda korsets generalsekreterare herr Beer har haft att säga. Och jag vill inte nu bestrida påståenden som herr Werner utifrån de källor, som han har använt, gör om fasansfulla handlingar som begåtts under kriget. Herr Werner vet lika väl som jag att krig är ett ytterligt brutalt hantverk, och jag tillhör dem som av princip anser att nöd, okunnighet och krig — och jag tror att nöd och okunnighet kan leda till krig — är sådant som bör utrotas i världen, antingen det förekom-

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

mer i Nigeria eller annorstädes. I det avseendet utgår jag från att herr Werner, fru Kristensson och jag är av samma mening.

Men jag har också lyssnat till andra som har uppehållit sig under längre tid i Nigeria som observatörer. Och varför skulle jag ställa in tvivelsmål vad exempelvis svenska officerare säger sig ha sett och upplevt när de har rört sig i Nigeria? Skall jag utgå från att de lämnar en falsk bild av läget? Nej, jag har närmast intrycket att de ger en sann bild, men den är i och för sig fasansfull därför att de befinner sig i ett land som är i krig. Och jag vill göra fru Kristensson uppmärksam på att enligt alla uppgifter från svenska och andra observatörer har de fritt fått röra sig i området; de har kunnat bege sig till vilket ställe som helst utan att de federala myndigheterna har lagt sig i det. Även dessa uppgifter från observatörerna kan måhända fru Kristensson bestrida, men jag vågar inte göra det.

Det är ingalunda så att jag i mitt interpellationssvar skulle vilja ge ett intryck av att det inte finns några problem att lösa. Jag har tvärtom lämnat en redogörelse för vilka åtgärder som har vidtagits och som eventuellt kommer att vidtagas för att lösa de ytterligt svårbemästrade problem som fortfarande finns.

Då säger fru Kristensson att vi kunde ha ingripit tidigare — frågan har inte tagits upp på FN:s dagordning. Fru Kristensson vet lika väl som jag att detta inte har varit möjligt. Däremot har vi från svensk sida i generaldebatten påtalat vad som har inträffat. Inte ens Zambia, som på sin tid erkänt Biafra och som var medlem av säkerhetsrådet, gjorde något försök att ta upp frågan på FN:s dagordning, eftersom man var medveten om att en sådan aktion skulle misslyckas. De nordiska regeringarnas handlande har dikterats av — och på den punkten har vi varit ense — att vi

inte borde vidta åtgärder som äventyrade de nordiska humanitära insatserna för de människor som hela tiden levde i dödens skugga. Jag anser det vara riktigt att vi format vår politik så, att hundratusentals människor nu fått uppleva freden, något som de måhända inte hade fått göra, om vi handlat på annat sätt.

Fru Kristensson medger att vi gjort insatser för att få de nordiska Röda korsens att på nytt träda in med sina hjälpinsatser. Men, frågar hon, vad har gjorts när det gäller kyrkohjälpen? Det har visat sig att detta är förenat med ytterligt stora svårigheter. Å andra sidan har jag fått de upplysningarna att kyrkohjälpen är beredd att använda andra vägar som nu är tillgängliga för att komma de nödlidande till hjälp. Det är klart att vi vill medverka till allt som kan göras i det avseendet.

Jag skulle vidare kunna komplettera mitt interpellationssvar med några uppgifter som jag i dag erhållit av utrikesrådet Swartz vid dennes återkomst från Nigeria.

En sammanställning av dessa ger vid handen, att även om stora hjälpbehov finns, så är situationen bättre än man hade fruktat. Detta är kontentan av de iakttagelser som framför allt generalsekreteraren Henrik Beer i Röda korsföreningarnas förbund och den brittiske hjälpadministratören Lord Hunt gjort efter sina besök på platsen. På flera håll har dock iakttagits mycket allvarliga förhållanden. Det rör sig emellertid här om jämförelsevis avgränsade problem, t. ex. att sårade soldater befinner sig på sjukhus, där de sedan sammanbrottet lämnats utan tillgång till vård och mat. Det rör sig också om sjukhus och andra uppsamlingsställen för barn som i många fall befinner sig i dålig kondition. Där missförhållanden av detta slag konstateras har emellertid hjälp redan anlänt. Läkare, av vilka flera stannat kvar även under

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

de kritiska dagarna, har förklarat att situationen snart bör kunna förbättras genom tillförsel av livsmedel och tillgängliga till vårdpersonal.

De flesta för vård omhändertagna barnen har kunnat evakueras till närbelägna områden där hjälpverksamheten redan tidigare organiserats och är i gång. Över huvud taget har flyktingströmmen ut ur det berörda området varit stor. Folk återvänder till sina ordinarie hemtrakter. Konditionen hos flyktingarna har befunnits överraskande god — jag använder nu formuleringarna i de rapporter jag fått — och tycks inte ge anledning till några omedelbara farhågor. Det är däremot inte möjligt att för närvarande göra en tillförlitlig uppskattning av hur många människor som flytt ut i bushen eller få en uppfattning om deras tillstånd. Det kan dock förväntas att man snart skall kunna få en uppfattning härom.

Som jag antydde i mitt interpellations svar är det aktuella krisområdet av begränsad omfattning. I själva verket finns det inte någon plats inom detta som ligger mer än fem svenska mil från orter där organiserad hjälpverksamhet redan tidigare etablerats.

I alla rapporter som jag har fått från företagna inspektionsresor understrykes, liksom observatörerna gjort tidigare, att det inte föreligger någon risk för folkmord. Detta tycker jag är något vi skall ta fasta på, herr Werner, eftersom det är ytterligt betydelsefullt, inte bara för Nigeria och Afrika utan för hela världen. Tvärtom har försoningen mellan de båda tidigare stridande parterna kommit i gång på ett för alla glädjande sätt, som man uttrycker det. Detta bör bidra till en snabb normalisering av förhållandena. Det betonas också att det inte finns några tecken på en fortsatt gerillaverksamhet.

Även om jag nu sålunda säger att läget i det berörda området är bättre än vi alla hade fruktat, får man inte där-

för förledas att tro att det inte skulle föreligga ett stort hjälpbehov. Hjälpaktioner kommer säkerligen att bli nödvändiga ännu i flera månader. I första hand krävs fordon för uppsökande av de nödställda och distribution av erforderliga förnödenheter. På begäran har den brittiska regeringen förklarat sig beredd att ställa till förfogande 50 stycken landrovers, 50 stycken 3—4 tons lastbilar samt 30 stycken 10 tons lastbilar. Från amerikansk sida kommer också 50 motorfordon och erforderlig sjukhusutrustning. All denna materiel håller nu på att flygas in. Man räknar med att sändningarna skall befinna sig på plats redan inom en vecka. De första enheterna har redan tagits i bruk.

Bristen på medicin är påtaglig men även här har de nigerianska önskemålen om bistånd hörsammats, främst genom Internationella röda korsets förtjänst. Bristen på livsmedel är inte lika överhängande. Det finns redan lager i det drabbade områdets närhet, vilka är tillräckliga, i varje fall för den närmaste tiden. Det är dock sannolikt att senare tillskott utifrån kommer att krävas.

Den nigerianska regeringen har som bekant rest anspråk på att den själv skall få leda och i möjligaste mån genomföra hjälpaktionen samt att bistånd utifrån endast skall lämnas på dess uttryckliga begäran. Klart är att varje omfattande hjälpaktion är försedd med skönhetsfläckar. Tillfredsställande är emellertid den uppriktighet och målmedvetenhet, med vilken man på nigeriansk sida enligt ingångna rapporter gått till verket. Generalsekreterare Beer har t. ex. framhållit att en jämförelse mellan den nu inledda uppgiften och det arbete som utfördes i Europa efter andra världskrigets slut tveklöst utfaller till den förras fördel. Hjälpverksamheten ingår också som en väsentlig faktor i det eftersträlvade försoningsarbetet i landet. Av detta skäl har man också

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

bemödat sig att utnyttja ibo-personal och t. o. m. tidigare biafranska organisationer.

Då det gäller svenska hjälpinsatser förefaller behovet av sådana inte vara överhängande just nu med hänsyn till de massiva insatser som alltså inletts från de större ländernas sida och på begäran av Nigeria. Däremot kan man räkna med intresse för svenska insatser i samband med den återuppbyggnad som blir aktuell i ett något senare skede. Vi är beredda att träda in med all den kraft som kan anses nödvändig. Vad jag nu finner väsentligt är att en del av de stammar som konstituerar det nigerianska folket tycks ha undgått att glida över undergångens tröskel.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte i sådan position att jag kan tvivla vare sig på observatörernas uppgifter eller på de uppgifter som herr Werner och andra här har redovisat. Jag har bara en synpunkt att anföra på alla de motstridiga uppgifter vi erhåller om det verkliga läget i Biafra. På samma sätt som man inom rättsväsendet säger att det är bättre att fria än att fälla skulle jag här vilja säga att det är bättre att hjälpa för mycket än att hjälpa för litet och att vi därför har anledning utgå från att hjälpbehovet är större än som ytligt sett kan framgå av de rapporter som utrikesministern nu har fått.

Vad beträffar FN har jag inte varit optimistisk nog att tro att ärendet skulle föras upp på FN:s dagordning om Sverige föreslagit det. Resultatet av en sådan aktivitet skulle naturligtvis ha varit ovisst. Jag har tagit del av utrikesministerns anförande i Förenta nationernas generaldebatt i höst, och mitt intryck var att utrikesministern tog med lätt hand på Biafrafrågan. Jag tycker att hans anförande i den delen skilde sig från anförandena av såväl

Norges som Danmarks utrikesministrar, vilka uppehöll sig mer preciserat vid Biafrafrågan.

Utrikesministern sade här någonting som jag inte förstår, nämligen att om man hade gjort så som jag ansett att vi bort göra, hade kanske 100 000 människor inte fått uppleva freden. Jag förstår inte vad detta innebär. Betyder detta, att om Biafra fått ökad humanitär hjälp, hade kriget varat längre och lidandet förlängts? Jag tycker detta är en cynisk uppfattning. Det gäller ju ändå ett folk som har kämpat för sin frihet, och vi har i vårt land varit ganska vana vid att stödja frihetsrörelser av olika slag.

Herr talman! Trots allt vill jag gärna säga att den försonlighet som den nigerianska regeringen nu visar och dess uttalanden — som man gärna vill tro på — att det förgångna skall vara glömt bådär gott för framtiden. Detta gör att det ligger så mycket mer makt uppå att samtliga regeringar — inte bara den svenska — på allt sätt försöker undanröja de missförstånd som eventuellt kan kvarstå beträffande hjälp av dåligt slag eller hjälp av gott slag. All hjälp har ett humanitärt syfte.

Herr WERNER (m) kort genmäle:

Herr talman! Visst konstaterar vi med lättnad att det inte har förekommit något medvetet folkmord, om man nu inte skall använda ordet folkmord om att bortåt två miljoner människor svultit ihjäl. Det fanns dock företrädare för den nigerianska armén som menade att svält var ett fullt legitimt vapen.

Jag menar emellertid att man för den skull inte får mildra bilden av den nöd som fortfarande är för handen i de drabbade områdena. Det sägs att folk nu återvänder från bushen till uppsamlingsplatser och läger, och det är sant, men många har stannat i bushen och återvänder aldrig någonsin.

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

När Lutherhjälpens flygningar av någon anledning måste inställas någon dag kom det genast rapporter om hur detta drabbade folkgrupperna som hade sin försörjning från dessa transporter. Vi vet också att det efter krigets slut gick flera dagar innan någon nigeriansk hjälp kunde organiseras, och vad som skedde då är lätt att räkna ut. Vilken uppfattning vi än har om läget just nu måste vi konstatera att konflikten mellan Biafra och Nigeria är den största tragedin sedan andra världskriget.

Jag vill naturligtvis inte ta heder och ära av rapportörerna. De är säkerligen hederliga och pålitliga människor, och utrikesministern sade att de ger en sann bild av läget. Javisst, men de har inte sett hela bilden — det kan man inte göra på ett par dagar. Utrikesministern är också en hederlig man, men hade han varit där i två dagar, hade han inte heller kunnat se hela verkligheten. Jag menar att man borde lyssna på dem som har vistats där länge och varit involverade i arbetet bland nödlidande människor.

Vad beträffar möjligheterna att röra sig fritt vill jag säga att var och en som varit ute på sådana här expeditioner vet att man inte kan röra sig fritt, eftersom man måste ha vägvisare, medhjälpare och tolkar, och dem måste man ta från någon myndighet.

Det är tacknämligt att man från svensk sida är beredd att bidra till återuppbyggnaden, men det skulle vara intressant att veta hur mycket man är beredd att satsa, om det går.

Jag tror att man lugnt kan satsa på Lutherhjälpen. Som utrikesministern framhöll har vi det kristna rådet i Nigeria, och det är en av de kanaler som Lutherhjälpen kommer att använda. Vi får alltså hoppas att Lutherhjälpen kan räknas in bland de grupper som man är beredd att stödja med statsmedel.

Herr SVENSSON i Kungälv (s) kort genmäle:

Herr talman! Här har talats om stöd åt befrielseörelser, men det är uppenbart att vi inte kan stödja vilka befrielseörelser som helst. Jag vill erinra kammaren om att vi t. ex. aldrig stödde Katanga. För min del tycker jag att det var omöjligt att stödja Biafra i dess befrielsekamp, och jag har heller aldrig tillhört dem som velat att Biafra skulle erkännas. Lutherhjälpen har heller inte sagt någonting i den frågan, och om jag fattat direktör Åke Kastlund rätt, menar han också att det var en felaktig tanke.

Lutherhjälpen har heller aldrig talat om folkmord såsom man gjort på en del håll. Och Åke Kastlund anser att det kan man inte tala om.

Det som för mig är avgörande i den här frågan är, om hjälpen kommer fram till de människor som behöver den. Bakgrunden — kriget — är komplicerad, men det finns människor som behöver hjälp. Jag tror att man på São Tomé hade — när kriget tog slut — 17 flygplan med dubbla besättningar — nu finns det 13 eller 14 plan kvar — som stod färdiga att flyga in till de svårast drabbade områdena. Att de inte fick göra detta var tragiskt. Det var betalningen för att den förenade kyrkohjälpen hade trotsat den federala regeringens bestämmelser.

Herr Werner sade att händelserna i Biafra har varit den största tragedin sedan andra världskriget. Att det har varit en fruktansvärd tragedi kan inte betvivlas. Julius Nyerere anser att den har skördat tre gånger så många människor som hela Vietnamkriget.

Vi bör emellertid inte avsluta den här debatten utan att ha med eftertryck konstaterat, att kriget äntligen är slut — det är den stora händelsen. Det finns krafter som nu vill kanalisera ut hjälpen. Det gäller också Kyrkornas världs-

Remissdebatt, tillika svar på interpellationer och fråga ang. de svenska insatserna för hjälp åt Biafras folk

råd, som samarbetar med Nigerias kristna råd. Vad som kommer att hända med det som finns på São Tomé är svårt att säga, men jag hoppas att det också skall komma till användning.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON:

Herr talman! Jag kan instämma i de påpekanden som herr Svensson senast gjorde. Det är ändå rätt väsentligt att vi nu ser slutet nalkas på den oerhörda tragedi som herr Werner nyss beskrev.

Jag kan väl säga att jag delar fru Kristenssons uppfattning att det är bättre att hjälpa för mycket än att hjälpa för litet, men det gäller också att se till att hjälpen verkligen kommer fram. Det räcker inte med att man bara deklarerar en vilja att hjälpa, utan man måste förfara så, att denna hjälp kommer dit den skall och att hjälpviljan sålunda tar sig praktiska uttryck.

När jag talar om att de nordiska regeringarnas handlande innebar, att man inte ville tillgripa politiska åtgärder som äventyrade den humanitära hjälp som vi kunde genomföra var bakgrunden helt enkelt den att vi alla i de nordiska ländernas regeringar var medvetna om att ifall vi vidtog åtgärder som i alldeles särskilt hög grad stötte den federala regeringen, kunde den ingripa på ett mera drastiskt sätt mot hjälpsändningar än vad som skedde. Man får ändå inte glömma bort att den federala regeringen medgav dagflygningar till enklaven med livsmedel och medicin men att det var Ojukwu som motsatte sig sådana dagflygningar. Detta framtvingade nattflygningar med allt vad det innebar. Klart är att vi ville medverka till att Röda korset skulle få möjligheter att flyga under dagen, men de oerhört skarpa och hatiska motsättningar som alltid blir en följd av inbördeskrig tog sig sådana uttryck på båda sidor att det var ytterligt svårt att få fram den humanitära hjälpen.

Det är alldeles riktigt att en mängd människor har hungrat ihjäl; jag vet inte hur många, men det kommer väl att så småningom uppenbaras. Det kan kanske som jag tror att herr Werner uttryckte det, betraktas som folkmord. Javäl, men vi vet alla, att i de flesta krig — inte minst i det senaste världskriget som utkämpades här i Europa — använde man hungern som ett effektivt verkande vapen. Det är ytterligare ett bevis för den brutalitet och den omänsklighet som utmärker människornas tillgripande av våld för att lösa konflikter.

Vad jag till slut vill understryka är att frågan om hjälp till återuppbyggnad aktualiseras, när den humanitära hjälpen kan avslutas, alltså när normala förhållanden inträder. Normala förhållanden innebär visserligen för de afrikanska folken i allmänhet hunger, jämfört med det sätt på vilket vi lever i Europa. När man emellertid har kommit tillbaka till vad som skulle kunna kallas normala förhållanden, uppkommer frågan om hur stora de svenska insatserna för återuppbyggnaden skall vara. Därom kan jag inte yttra mig, eftersom det i första hand beror på från vilket land eller vilka länder den nigerianska regeringen vill motta en sådan återuppbyggnadshjälp.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Den näringspolitiska debatten i vårt land har under den senaste tiden berikats med många och stora ord om ökad effektivisering, höjd produktion samt bättre utnyttjande av våra resurser genom en ökad internationell arbetsfördelning. Vidare har man sagt sig kunna åstadkomma en bättre industriell demokrati. Man har framhållit att det behövs en snabbare strukturomvandling än den som hela tiden försiggår i större eller mindre omfattning. Inte minst har man krävt ökad koncentration och sagt att det fordras

Remissdebatt

en helt annan stordrift. Detta har varit vanliga ord från de socialdemokratiska talarstolarna, och man har framhållit att allt kan genomföras bara vi i större utsträckning låter samhället medverka. Slår vi ihop två eller flera mindre lönsamma företag skulle vi snart få ett enda lönande och bärkraftigt företag.

Vidare har det talats stora ord om jämlikhetens välsignelse, den jämlikhet som socialdemokratin nu så yrvaket skall genomföra efter 35 års regerande i vårt land. Ja, alla dessa stolta föresatser skall man förverkliga men förutsättningen är, herr talman, att den statliga företagsamheten i ökad utsträckning får vinna terräng.

Vad har det då blivit av allt detta? När det gäller den ökade centraldirigeringen har svaret inte uteblivit. Det ser inte ut som om svenska folket ännu skulle vara uppfostrat för denna. Just bristen på den mänskliga kontakten och anonymiteten i företagsledningen synes visa att det statliga ägandet inte är särskilt accepterat. Det som är utmärkande för det statliga företagandet, nämligen centraldirigeringen, har i sig skapat många problem.

Det är också tydligt att de högavlönade inte finner sig i att avstå något till de lågavlönade och låta sin inkomstutveckling stagnera. Man börjar i allt större utsträckning se till att man nu får kompensation. Även detta kan vara ett hot mot centraldirigeringen, den centraldirigering som ju alltid är nödvändig i ett socialiserat land.

När det gäller kravet på hastig strukturomvandling har inte verkningarna visat sig så värt behagliga för ett stort antal av de svenska medborgarna. Den överdrivna svenska tron på att vi i snabba takt bör söka uppnå att världen i större utsträckning blir ett enda stort folkhushåll har medfört att vi tillämpat en så öppen handelspolitik att flera branscher och företag redan försvunnit och att många andra arbetar under mycket svåra förhållanden. Dessa verk-

ningar blir så mycket värre när det i den övriga industrialiserade världen finns nationer som väl ser om sitt hus och är angelägna att skydda sin sysselsättning.

I radions nyhetsutsändning i morse meddelades att det läggs ned ytterligare en skofabrik i Kumla, en stad som tidigare haft 60 skofabriker men numera endast har 6.

Till inte ringa del kan säkert orsakerna till vår dåliga handelsbalans sökas i försämringen av konkurrensförhållandena för de delar av näringslivet som är beroende av utlandskonkurrensen. Det finns nog inte särskilt mycket av verklighet bakom finansministerns teorier att ökningstakten i vår import skulle brytas under innevarande år, såvida man inte är beredd att tillgripa särskilt effektiva åtgärder och några sådana har inte redovisats.

Man har påpekat att ökningen av vår import i dag till större delen skulle avse konsumtionsvaror och bara detta visar att företagen inom dessa delar av näringslivet inte orkat med den mycket hårda konkurrensen. Vi kan också konstatera att premieringen av de offentliga investeringarna under gångna tider på bekostnad av de enskilda innebär att vi inte längre kan öka vår andel av utrikeshandeln.

Nu har svårigheterna också ökat genom den hårda kreditransoneringen och det höga ränteläget. I annat sammanhang har jag här i kammaren varit i tillfälle att framhålla hur orimligt hårt dessa kreditrestriktioner slår mot det enskilda näringslivet, medan stat, kommuner och statliga företag kan arbeta nära nog ostörda av restriktionerna. När hörde någon t. ex. talas om att ett statligt företag inte fick sitt kreditbehov tillfredsställt?

I ett interpellationssvar till mig förklarade finansministern i höstas att budgeten skulle komma att innehålla sådana finanspolitiska åtgärder att man kanske skulle kunna tillämpa en milda-

Remissdebatt

re kreditpolitik. Visserligen görs det i budgeten vissa attacker mot rökarna, öldrickarna, bilköparna och de människor som vill köpa hushållsmaskiner genom att momsens höjs med 4 procent på dessa varor, men det ger under innevarande budgetår inte mycket mer än 100 miljoner kronor. Finansministern säger heller inte att detta skulle motivera en vänligare kreditpolitik. Staten fortsätter sin utgiftspolitik, och statsutgifterna ökar med ca 4 000 miljoner kronor. Den svällande statsbudgeten gör naturligtvis att vi inte inom rimlig tid kan räkna med någon förbättring på kreditpolitikens område för det enskilda näringslivet. Det är en utmaning mot alla som arbetar i det fria näringslivet att samhällets intressen alltid tillgodoses i första hand.

När industriministern häromdagen talade i Luleå fick vi höra att lönerna hade stigit med 140 procent medan malmen sjunkit i pris med 40 procent under den tid som staten varit ensamägare till LKAB. Detta var orsaken till den hårda rationaliseringstakt som skett och som var nödvändig för att få företaget att gå ihop, sade industriministern. Men denna utveckling är ju ingalunda unik för malmföretaget. Den har funnits på de flesta platser där svenskt näringsliv bedrivs, men företagen har ändå i förvånansvärt stor utsträckning klarat av problemen.

Klart är att förutsättningarna för en gynnsam utveckling i framtiden minskas om intresset för företagsamhet avtar. Och det ökade hotet mot den enskilda äganderätten bidrar starkt till att försämra arbetsviljan och lusten till förnyat risktagande. Ett av hoten därvidlag är förslaget till höjda förmögenhets- och arvsskatter. För många små och medelstora företag inom jordbruk, handel och industri är existensen i framtiden hårt hotad, om förslagen blir verklighet. Företagen disponerar nämligen inte över kontanter, utan det egna kapitalet ligger hårt bundet i byggna-

der och maskiner, varulager och fordringar. Det är därför inte tillgängligt för att betala dessa mycket höga skatter. Tillgångarna är nödvändiga för företagets fortsatta drift, och om skatterna skall betalas återstår inget annat än nedläggning eller försäljning. Resultatet blir då friställningar och avskedanden. Det blir sålunda de anställda som i sista hand får bära den tunga bördan av den hårda beskattning av kapitalet som man nu tydligen är beredd att genomföra.

Finansministern har i tidigare sammanhang uttalat att han har för avsikt att framlägga kapitalskatteberedningens förslag, och därför är det all anledning för oss att allvarligt pröva denna sak, eftersom vi måste räkna med att förslaget också kommer att genomföras. Det kunde vara mycket att säga om det skatteförslag som skall framläggas, men vi vet ännu inte mycket om det. Sättet att droppa ut litet i sänder av vad som avses bli ett förslag är tydligen regeringens system för att pröva vad oppositionen och opinionen i vårt land verkligen tål. Sedan utformar man tydligen sitt förslag med ledning härav. Det är en egendomlig ersättning för det remissförfarande som man har anledning att i stället kräva. Den nya regeringen Palme börjar sannerligen inte sin första vårsession med någon större respekt för riksdagen och för vårt demokratiska system.

Det går inte heller gärna att diskutera ett förslag som ännu inte har presenterats. Av de små uppgifter som hittills sipprat ut kan man emellertid tydligen slå fast en sak, som jag tycker är ganska anmärkningsvärd, nämligen att man måste räkna med att den nya skattelagstiftning, som vi kommer att få, frångår den tidigare gällande principen om skatteuttag efter skatteförmåga. Detta framgår av uppgifterna i den allmänna debatten om att alla medborgare i fortsättningen skall få betala ungarlångskatt. Om jag inte är felaktigt

Remissdebatt

underrättad innebär förslaget att de grupper som framför allt kläms åt är barnfamiljerna, de ensamstående föräldrarna och hemmafruarna. Skulle vi få ett förslag som gör det lättare för hemmafruarna att gå ut på arbetsmarknaden är det ju bara bra. Däremot skulle det vara förvånansvärt, om man inte längre skulle uppskatta det arbete som så många kvinnor nedlägger i hemmet för att fostra sina barn. Det är ju i alla fall en av samhällets kanske allra viktigaste uppgifter. Vi har all anledning att uppskatta detta arbete vare sig det gäller en mor som sköter sitt hem på heltid eller en mor som också har ett deltids- eller kanske t. o. m. ett heltidsarbete utanför hemmet. Samhället offerar i dag stora summor på utbildning av de unga, men man tycks inte särskilt mycket värdera det kanske allra viktigaste, nämligen barnens fostran i hemmet. Det är ju där som grunden ofta läggs för det karaktärsmonster som sedan kommer att bli utmärkande för människornas framtida liv.

Mot denna bakgrund menar jag att det skulle vara egendomligt, om inte denna kategori av kvinnor i fortsättningen ens skulle vara värd ett ortsavdrag. För många finns det inte heller någon möjlighet att gå ut i förvärvslivet. Det kan vara mycket svårt för dem som har fullgjort uppfostringsplikten att kanske vid 50 års ålder finna en meningsfull sysselsättning på arbetsmarknaden. Detta tyder inte på att vi går fram emot ett valfrihetens samhälle.

Vi får emellertid tillfälle att närmare diskutera frågan när vi äntligen får se det förslag som regeringen så småningom presenterar. Som en liten sammanfattning vill jag säga att socialdemokratin hittills inte lyckats särskilt väl med att förverkliga sitt tal om jämlikhet och solidaritet.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Det är sannerligen inget stormöte vi har i dag — det är vi kanske inte heller så vana vid att ha.

Hela debatten har ju annars gällt budgetförslaget, som en remissdebatt bör göra. Men debatten har förts i skuggan av ett skatteförslag som vi inte ens känner innehållet i. I och för sig kan det vara lätt att diskutera en skatt när man inte känner siffrorna, men det är svårt för den som vill ha riktiga besked om saken. Den individuella beskattningen, särbeskattningen, har emellertid hela tiden diskuterats utan att några siffror presenterats. Man har fastslagit som ett axiom att särbeskattning är något radikalt — den skulle vara till fördel för de gifta kvinnorna och framför allt skulle den innebära mycket stora favörer för barnfamiljerna. Hela pressens agitation har gått ut på att bevisa detta — utan siffror.

När man här i kammaren — som jag har gjort några gånger — och på andra håll sagt att om en särbeskattning genomförs kommer det, om inte särskilda anordningar vidtas, att betyda att vissa kategorier inkomsttagare, där det bara finns en inkomst och en liten sådan, kan komma att få betydande skatteökningar, medan skatten samtidigt sänks för familjer med två stora inkomster. Vi som framfört sådana synpunkter har alltid uppfattats som fiender till likställigheten mellan man och kvinna och mellan gifta och ogifta samt över huvud taget ansetts vara av modell ä.

Från socialdemokratiskt håll har vi i alla fall sagt att det finns en tendens i arbetslivet att få två inkomsttagare i varje familj och att denna tendens bör mötas av en motsvarande tendens i beskattningen genom att individuell beskattning införs för både man och hustru, när de har förvärvsarbete. Vi har velat få en skatt i den riktningen prövad. Men vi har också sagt att detta inte får ske på de små inkomsttagarnas bekostnad. Det är glädjande att finansminis-

Remissdebatt

tern tydligen har följt dessa principer: han har varit villig att gå mycket djärvt till väga för att få till stånd en särbeskattning, men han har samtidigt velat göra reformen sådan att den inte skall medföra skatteökningar för de små inkomsttagarna.

Nu har emellertid det egendomliga inträffat att den press, som tidigare så enhälligt prisat särbeskattningen och mycket hårt klandrat finansministern för att han inte klämt till med en sådan, framför en helt annan mening. Detsamma gäller den borgerliga oppositionen, här i kammaren kanske särskilt företrädd av folkpartiet, som betraktat det som en stor försummelse att ett sådant förslag inte presenterats för länge sedan. Senast i går fanns det, tror jag, en ledare i Expressen om saken. Över huvud taget har förslaget inte mötts med den stora tacksamhet som man skulle vänta när det gäller en reform som så länge efterlysts.

Det har också sagts att reformen egentligen är en överraskningsmanöver. Det har inte skett någon utredning, det har inte skett något remissförfarande och det är ingen debatt som ligger till grund för herr Strängs kommande skatteförslag. Det är riktigt att vi inte känner det siffermässiga utfallet — vi vet egentligen inte hur stora avdrag som kommer att föreslås på den direkta skatten och vi känner inte till skatteskalorna. Men nog har väl särbeskattningen som princip utretts. I en utredning år 1952 var man överens om att behålla sambeskattningen. År 1957 kom en utredning till samma resultat. Den stora allmänna skatteberedningen lämnade sitt betänkande 1964, och även där var man överens om att fortsätta med sambeskattning. Då förelåg emellertid några reservationer, litet vaga i sin utformning, som sade att vi måste fortsätta att utreda familjebeskattningen.

Sedan kom en ny familjeskatteberedning, i vilken fru Nettelbrandt och jag

satt som experter som det hette. Denna har lämnat sitt förslag för ett år sedan. Under tiden har en frivillig särbeskattning genomförts, som tydligen haft så god effekt att den därmed tog död på all debatt. Detta ämne, som förut debatterades så oerhört, var uttömt när familjeskatteberedningen kom med sitt förslag. Det verkar som om de som var intresserade var representanter just för den grupp, som hade så goda inkomster att de fick mycket stora skattelättnader genom den frivilliga särbeskattningen. Lättnaderna var så stora, att det allmänna intresset för att få en likställighetsreform genom en obligatorisk särbeskattning försvunnit.

När familjeskatteberedningen kom med sitt förslag väckte detta inte så mycken debatt, vilket kanske inte är så egendomligt, eftersom det verkligen var ett sifferverk. Det var ytterst kompakt och kanske för besvärligt att plöja igenom för de flesta. Det var en metodstudie. Enligt det sammandrag i propositionen som herr Sträng »droppat» något av i kammaren i dag och tidigare i TV och radio, tycks det som om han läst utredningen och som om han följt tendensen i majoritetens förslag att icke ge lägre inkomsttagare skattehöjning och vidare att han följt ett uttalat önskemål att barnfamiljerna skall kompenseras genom direkta bidrag. Han kan ha gjort detta så mycket lättare som han skaffat nya pengar genom att höja momsen. Det skall bli spännande att se hur han utnyttjar dessa nya pengar för att kompensera just barnfamiljerna.

Beträffande metoderna i Strängs bebådade proposition måste sägas att där finns ett par verkligt stora nyheter som familjeskatteberedningen kommit med. Den ena av dessa är att göra modifikationerna vid övergång från sambeskattning till särbeskattning direkt i skatten. Det är något helt nytt. Många har betvivlat att man skulle kunna göra det. Jag vet att centern vid något tillfälle

Remissdebatt

varit inne på att man skulle gå den vägen, men den gången gällde det en helt annan sak.

En annan nyhet som också varit diskuterad och ofta utdömd som omöjlig är slopandet av kommunalskatteavdraget. Detta är en verklig nyhet. Vidare tycks herr Sträng också ha följt det bestämda besked som majoriteten i utredningen gav, nämligen att vi inte vill ha någon särbeskattning av kapitalinkomsterna.

Majoritetsförslaget stöddes inte av fru Nettelbrandt. Hon hade andra uppfattningar om vissa ting i förslaget, som hon inte ville acceptera. Hon ville över huvud taget ha en annan utformning av hela förslaget. Det tycks också ha irriterat och illa klaffat med vad borgerligheten i allmänhet vill ha av ett nytt skatteförslag.

Man har också varit mycket irriterad över förslaget om slopande av avdraget för kommunalskatten.

Man kan egentligen inte säga vad som vinnas med den ena och den andra metoden. När inga siffror föreligger kan man bara uttala sig i princip om vilket man tycker är en riktig väg. Jag anser att de detaljer i förslaget som vi har fått veta av finansministern kan accepteras. De sammanfaller helt med vad jag finner vara riktigt.

Jag skulle emellertid vilja betona någonting som är mycket väsentligt, nämligen att barnfamiljerna får en ordentlig kompensation och att de ensamstående föräldrarna får en ersättning för den stora skattehöjning som de annars genom en särbeskattning drabbas av i jämförelse med den skatt de har i dag. Jag har själv varit med om att väcka en motion — mycket tidigt — om att ensamstående föräldrar skulle ha ett och ett halvt grundavdrag — sedan blev det två grundavdrag — och vidare om att de skulle få de giftas skatteskala, som de nu får behålla ända tills barnet är 18 år. De har dessutom sitt förvärvsavdrag, så de är favoriserade i mycket hög grad.

Det blir en stor förändring, om man inte på ett alldeles speciellt sätt kompenserar skatteförslagets verkningar just för dessa föräldrar.

Det finns ett avsnitt i familjeskatteberedningens förslag som gäller dem som har faktisk sambeskattning. Jag förstår mycket väl att herr Sträng inte i dag kan lägga fram ett förslag på den punkten. Frågan är inte debatterad och egentligen inte tillräckligt utredd, och det är alltså en bra bit kvar innan vi kan vara säkra på att en reform skulle gå att genomföra. Jag förutsätter ändå att man i en framtid kommer att införa särbeskattning även för dem som i dag är faktiskt sambeskattade. Det är ett likställighetskrav att hustrurna skall få ATP liksom andra arbetstagare, att de skall betala skatt och att de skall ha tilläggsjukpenning. Det är en reform som måste komma.

Jag skulle kanske uttala ett tack till herr Sträng för att han inte valde den metod som rekommenderades av någon i utredningen, nämligen att man skulle göra en klyvning efter ålder när det gäller tillämpningen av särbeskattningen. Det vore en olycka om man lät gifta kvinnor i en viss ålder behålla en förmånlig beskattning som gifta och därmed skapade en ny tröskel. Det strider helt och hållet mot de ansträngningar som nu görs för att kvinnorna skall kunna komma ut på arbetsmarknaden utan extra hinder. Jag är tacksam för att finansministern inte valde den vägen att genomföra en särbeskattning.

Fru Kristensson tog upp frågan om tjänstemännens ställning och sade med tanke på skatteförslaget att en inkomstutjämning i sig själv inte hade något värde. Hon ville alltså bestrida herr Strängs uttalande att den har ett egenvärde. Jag delar helt herr Strängs uppfattning, och därför hoppas jag att det inte kommer att bli stora skattelättnader för de stora inkomsttagarna som en följd av en övergång till särbeskattning. Jag tror inte att man vinner gehör hos folk

Remissdebatt

för att ge skattelättnader åt dem som har höga inkomster. Tiden är verkligen mogen för en utjämning. Den har ett egenvärde, som jag tror att många uppskattar.

Fru Kristensson gav också en moraliserande beskrivning av tjänstemännen. Deras arbetsmoral var någonting alldeles särskilt, deras plikt känsla var någonting i särklass o. s. v. Hon tycktes mena — fast det var svårt att riktigt förstå hur hon tänkte sig det — att man skulle ta särskild skattehänsyn till tjänstemännen. En sådan beskrivning av en viss grupp som moraliskt mera högtstående har vi knappast fått höra sedan mitten av 1950-talet. Då var det mycket vanligt att herr Ohlin prisade tjänstemännen och småföretagarna. Han tillskrev dem speciella moraliska kvalifikationer som inga andra hade. Detta tycks nu åter ha blivit modellen, och jag tycker inte att den passar i vår tid.

För övrigt förstår jag inte att just de grupper som fru Kristensson drog fram — skollärare, sjukvårdspersonal etc. — skulle kunna ha något emot en särbeskattning. Ett argument för särbeskattningen har tidigare alltid varit att den behövdes för just dessa grupper, där även hustrun ofta har en utbildning, så att hon inte satt där med sin utbildning och ansåg att sambeskattningen hindrade henne att använda den i förvärvsarbete. Även om fru Kristenssons parti inte intresserar sig för att få en särbeskattning kan man väl inte bestrida att frågan för just denna mellangrupp av tjänstemän har varit mycket angelägen. Den har kanske haft större ekonomisk betydelse för dem än för många andra.

Bland de frågor som har tagits upp i dag är en som jag har satt på min lista såsom angelägen men som inte hör till beskattningen, nämligen frågan om miljö på arbetsplatsen. I dag föreslår socialministern att arbetarskyddsstyrelsen får ytterligare, jag tror det är 50 miljoner kronor, och han vill ha nya tjänster

på arbetsmedicinska institutet. Det är utmärkt. Men varför dröja med att gå ännu grundligare till väga? Herr Aspling utlovar en ny utredning. Varför har han inte satt till den? Vi har gång på gång här i riksdagen fått avslå motioner i väntan på de undersökningar som har gjorts på arbetarskyddsstyrelsen. Dessa är nu färdiga och jag tycker att herr Aspling borde ha tillsatt utredningen i stället för att i statsverkspropositionen antyda att han ämnar göra det.

Det finns säkerligen områden där man utan en fortsatt utredning skulle kunna åstadkomma väsentliga förbättringar av arbetarskyddet. Jag nämner bara tre områden, där det redan finns normvärden och möjligheter att förhindra skador och där man även kan överblicka vad skyddet kommer att kosta. Beträffande silikosen, koloxidförgiftningarna och bullerskadorna inom industrin borde man kunna gripa in på ett par punkter även om man inte är klar med utarbetandet av en helt ny lagstiftning och även om man ännu inte är beredd att göra allt som kan göras — av ekonomiska skäl kanske man tvingas uppskjuta några av besluten. Jag måste hålla med herr Hermansson om att man borde upprätta en plan för att steg för steg aktualisera arbetarskyddsfrågorna. Arbetsmedicinska institutet bör inte vara ett hinder för att man skall kunna komma fram till beslut; på vissa områden borde man redan nu ha tillräckligt mycket material för att kunna göra något. Jag tror att detta är ytterst väsentligt.

Miljöfrågorna diskuteras nu mycket. Jag vill därför nu komma till mitt praeterea censeo, frågan om Vindelälven. I den förteckning på kommande propositioner som vi har fått står ett »eventuellt» för ett vattenkraftsbygge. Jag vet inte hur eventuellt detta är i dag när man ändå i finansplanen slår fast att vi har ett gott arbetsmarknadsläge och att vi kanske rent av kan befara en viss

Remissdebatt

överhettning, när man lägger fram ett skatteförslag som går ut på att stimulera gifta kvinnor att rycka in på arbetsplatserna och då man redan har en stor arbetskraftsinvandring från andra länder. Bör man inte då inse att det enda skäl som har anförts för en utbyggnad av Vindelälven, nämligen att det skulle kunna leverera en del arbetstillfällen, ytterligare har försvagats? Herr Sträng har i detta fall bättre möjligheter än någon annan att vid sin bedömning av arbetsmarknadsläget och det ekonomiska läget dra den slutsatsen, att den utbyggnad han tidigare förordat inte längre är så aktuell och att vi borde kunna avföra denna stridsfråga från dagordningen.

Att detta är en stridsfråga och en fråga som väckt mycket stort intresse kan jag intyga. Under dessa år har jag varje vecka och under långa tider varje dag fått bevis på att det på många håll finns ett stort intresse för denna fråga. Jag har fått dessa bevis genom telefonsamtal och brev och genom att människor sökt upp mig. När de vänt sig till mig har de liksom gripit efter ett halmstrå, eftersom jag inte har något inflytande på denna fråga. Jag har bara ett intresse för saken, ett intresse som tidigare delats av en majoritet i riksdagen.

Det skulle göra klart för många människor att Sträng verkligen är en stor man, om han i denna fråga biträdde uppfattningen att Vindelälven inte bör byggas ut, om han lät denna eventuella proposition utebli och sade att frågan är utagerad. Han skulle därmed göra en god miljövärdinsats.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag är smickrad över att fru Eriksson i Stockholm över huvud taget lyssnade till mitt inlägg, men jag beklagar att kvintessensen av vad jag sade tycks ha gått henne förbi. Jag påstod inte att tjänstemännen skulle vara moraliskt mer högtstående än and-

ra grupper; jag bara konstaterade att — något som jag tror att fru Eriksson inte vill bestrida — tjänstemännen i sitt arbete kännetecknats av en betydande ansvarskänsla. Det är väl inte något fel att framhålla det. Vad jag påstod var att just de tjänstemannagrupper, som jag talade om, efter 1969 års förhandlingar fick finna sig i en betydande reallönförsämring. Med det förslag som herr Sträng ämnar lägga fram kommer tydligen de ensamstående som har inkomster på över 30 000 kronor att få finna sig i en skärpt progressiv beskattning. När därtill kommer att finansministern säger att just dessa grupper skall visa hänsyn i de kommande förhandlingarna, vill jag påstå att de föga har blivit lönade för sin arbetslust och för det intresse de visat sin arbetsgivare — staten, kommunerna eller offentliga arbetsgivare över huvud taget.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm framställde en hel del önskemål till finansministern beträffande utformningen av det nya skattesystemet. Jag förvånades emellertid något över att fru Eriksson inte tycktes veta så värst mycket om vad herr Sträng kommer att föreslå. På en punkt föreföll det dock som om fru Eriksson visste ganska mycket om hur förslaget skulle komma att se ut, nämligen när det gäller de grupper som i dag är föremål för faktisk sambeskattning, d. v. s. jordbrukarna och alla andra småföretagare, vilkas hustrur är männen behjälpliga i deras företag. Dessa grupper kommer tydligen även i fortsättningen att bli föremål för denna faktiska sambeskattning trots att den särskilda skatteskalan för gifta skulle bortfalla, varigenom de drabbas av en hårdare marginalbeskattning än andra makar som båda förvärvsarbetar.

Om det är så att finansministern verkligen har för avsikt att lägga fram ett förslag om att man så hårt skall beskat-

Remissdebatt

ta hela den svenska jordbrukarkåren och all den småföretagsamhet som förekommer inom handeln och andra yrken, så tycker jag detta är ganska bedrövligt. Det är möjligt att jag missförstod detta, men jag fick den uppfattningen av fru Erikssons yttrande att fru Eriksson skulle vara säker på att finansministern alltjämt skulle driva den politiken, och det är någonting som jag tycker man har anledning att beklaga.

Fru **ERIKSSON** i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Har herr Magnusson i Borås någonsin begärt särbeskattning för faktiskt sambeskattade? Jag har aldrig upplevt det. Däremot har jag och fru Nettelbrandt i beredningen sagt att en följd av en särbeskattning för andra grupper måste bli försök att även låta dessa faktiskt sambeskattade bli individuellt beskattade. De har alltid tidigare anförts som ett absolut hinder för särbeskattning över huvud taget. Man har ständigt sagt att frågan är omöjlig att lösa och man har anfört den som det största hindret för en individuell beskattning. Men både fru Nettelbrandt och jag var mycket envisa på denna punkt; det får inte vara så att denna grupp inte får komma med bland de individuellt beskattade.

Jag antar att om herr Sträng hade för avsikt att lägga fram ett förslag på denna punkt, så skulle detta vara så märkligt att han skulle ha nämnt det. Jag vet ingenting, men jag har slutit mig till att detta är en så pass stor och komplicerad sak att man säkerligen behöver diskutera den mer. Jag anklagar inte herr Sträng om han inte i dag är färdig med en lösning, och det tror jag inte att vare sig herr Björkman, som sitter intill herr Magnusson, eller herr Magnusson gör heller. Denna fråga fordrar mycket mera beredning; då denna sak togs upp i familjeskatteberedningen var det första gången den

egentligen togs upp. Men både jag och fru Nettelbrandt fordrade helt enkelt i kvinnosakens namn att de hustrur det här är fråga om skulle behandlas som andra inkomsttagare. Jag vet ingenting, men jag har som sagt trott mig våga sluta mig till att det inte var klart på den punkten.

Fru Kristensson sade att tjänstemännen redan fått en försämring och frågade om de nu återigen skulle hållas tillbaka när det gäller ekonomiska förbättringar. Jag frågar: Hur skall det egentligen gå till att åstadkomma jämlikhet? Det kan väl inte ske på annat sätt än genom att också de som har det relativt bra antingen får sin ställning försämrad eller åtminstone får hållas tillbaka vid nya löneförhandlingar och i nya skatteförslag? Jag tycker detta är riktigt. Annars kan man aldrig uppnå jämlikhet. Jag är rädd att många som talar om jämlikhet inte på allvar har räknat med detta, men det gör åtminstone vi i socialdemokratiska partiet.

Fru **KRISTENSSON** (m) kort genmäle:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm säger: Man kan väl inte åstadkomma jämlikhet på annat sätt än just detta? Jag sade i mitt tidigare inlägg i debatten att det finns ett helt annat sätt att gå till väga, nämligen att åstadkomma en skattepolitik som stimulerar arbetsinsatser och ekonomisk tillväxt; det är ju endast därigenom man kan ge folkhushållet de resurser som behövs för att verkligen kunna fortsätta på reformpolitikens väg. Det innebär samtidigt att man inte hindrar folk att komma upp i högre inkomster. Men vi har olika uppfattning på denna punkt, och jag begär inte att fru Eriksson skall hålla med mig; jag bara konstaterar att vi på denna punkt följer helt olika linjer.

Herr **MAGNUSSON** i Borås (m) kort genmäle:

Remissdebatt

Herr talman! Här är det fråga om att genomföra ett helt nytt skattesystem, där den enskilda skatteskalen för gifta har slopats. Jag är tacksam över att fru Eriksson i Stockholm bekräftade att det inte fanns anledning att hysa de farhågor som jag tidigare gjorde mig till tolk för.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Det blev ännu egendomligare nu när fru Kristensson sade att hon vill ha en reformering av skattesystemet som stimulerar till ytterligare arbetsinsatser. Måste då arbetsinsatserna stimuleras ytterligare för dem som redan har det bra? Hur i all världen kan man då begära att de som har det mycket sämre skall vilja arbeta alls?

Jag kan inte se annat än att stimulan- sen till arbete finns hos dem som har det väl ställt. De andra har ofta varit piskade att arbeta, men också de kan stimuleras genom förbättringar, och vi måste väl gå en sådan väg att man någon gång kan bli nöjd.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Det är få frågor som tilldrar sig ett sådant intresse och utlöser ett sådant engagemang i dagens samhällsdebatt som miljöfrågorna. Miljöbegreppet har undan för undan utvidgats och innesluter nu inte bara frågor som berör den yttre miljön utan omspänner också problem som i hög grad berör människornas existensvillkor inom ramen för denna yttre miljö. Miljöfrågan kommer därför att bli en av de verkligt stora politiska frågorna under 1970-talet.

Orsaken till att vi har hamnat i den situation vi befinner oss i då det gäller våra miljöproblem torde vid det här laget vara välbekant för de flesta: det är ett resultat av det moderna industri- samhällsets utveckling. Vårt ekonomiska välstånd bygger i högsta grad på den höga produktiviteten inom vår industri,

men sanningen är också den, att välståndet i hög grad åstadkommits genom en överexploatering av naturresurser och människomaterial.

Vi hade ett gynnsamt utgångsläge då vi inledde vår industrialiseringsprocess genom att vi hade stora oförbrukade naturresurser i form av vattenkraft, malm och stora skogstillgångar, men vi nöjde oss inte med att tillgodogöra oss den naturliga avkastningen av detta nedärvda kapital utan vi har utan tanke på konsekvenserna förbrukat en god del av kapitalet. Resultatet visar sig nu i form av nedsmutsat vatten, förorenad luft, förstörd natur samt ett inom stora delar av vårt land förslummat kulturlandskap.

Den livsmiljö människorna skall leva och arbeta i har med andra ord allvarligt försämrats samtidigt som de ekonomiska villkoren för samma människor avsevärt förbättrats. Sedan kan man fråga sig: Har vi vunnit eller förlorat på bytet? Jag tror att vi alla kan vara eniga om att en hög ekonomisk levnadsstandard inte får köpas på bekostnad av hälsa och trivsel i tillvaron. Standardbegreppet måste vidgas till att i sig innesluta en så god livsmiljö som möjligt för alla människor, oberoende av ålder, yrke och boplats.

Vi är med andra ord i den situationen, att vi måste göra omvärderingar av genomgripande art för att söka klargöra vad som är produktionens medel och mål för att skapa så goda livs- betingelser och en så god livsmiljö som möjligt för människorna. Vi kan inte vrida klockan tillbaka och återgå till något slags naturhushållning — alla förutsättningar härför saknas — men lika väl som den tekniska utvecklingen lyft oss till en hög ekonomisk nivå måste tekniken hjälpa oss att reparera eller reducera de missgrepp vi hittills gjort oss skyldiga till under jakten på en hög levnadsstandard.

Det är inget tvivel om att både kunskaper och ekonomiska resurser finns

Remissdebatt

för att göra detta möjligt. Det kommer ytterst an på om viljan och ambitionen finns hos dem som har ansvaret för samhällsutvecklingen här i landet.

Jag kan försäkra att vi från centerpartiets sida är villiga att i full utsträckning medverka till att resurser ställs till förfogande för att snabbast möjligt skapa en så god livsmiljö som möjligt för alla medborgare, oberoende av var de bygger och bor i vårt land. Det skall villigt erkännas att betydande insatser på senaste tiden gjorts från regeringens sida efter påverkan av den allmänna opinionen men även under i stort sett enig medverkan från riksdagens sida att skapa bättre förutsättningar för en aktiv miljöpolitik. En till dagens förhållanden bättre avpassad lagstiftning har kommit till stånd, och det utredningsarbete som pågår inom byggnads- och vattenlagstiftningens områden kommer att bli av mycket stor betydelse då det gäller att styra utvecklingen i rätt riktning. Men själva lagstiftningsarbetet i sig självt är inte nog, utan detta måste följas upp och göras till en levande realitet för alla parter som berörs av denna lagstiftning, och det gör vi ju praktiskt taget allesammans.

Härvidlag kommer domstolar, ansvariga myndigheter, företag och enskilda människor att ställas inför delvis nya och hittills oprövade problem och frågeställningar. Våra kunskaper och vårt vetande inom miljökomplexet är fortfarande trevande och ofullständiga, och det kommer att ta sin tid innan forskning och vetenskap kan ge underlag för en till alla delar säker och riktig tillämpning av lagstiftningen inom miljöområdet. Men detta får inte innebära att vi underlåter att handla. Misstag och felbedömningar nu i början är oundvikliga, men det gäller att lära av dessa och snarast möjligt öka kunskapsförrådet genom ett intensivt forsknings- och upplysningsarbete. Lagstiftningen är själva grundförutsättningen för att kom-

ma till rätta med miljöproblemen. Har vi en bra avpassad lagstiftning, bör också tillämpningen kunna bli bra, under förutsättning att våra domstolar är rätt uppbyggda och utrustade med nödvändig expertis — och naturligtvis också med folk med vanligt sunt bondförstånd.

Domstolsorganisationen är för närvarande under omprövning och riksdagen får under vårens lopp tillfälle att ta ställning till ett förslag om inrättande av nya domstolar för fastighetsbildningsmål, och till dessa domstolar skulle kunna föras, utom fastighetsbildningsmål, även mål enligt miljöskyddslagen, vattenlagen och expropriationslagen. En sådan lösning skulle helt säkert innebära ökad enhetlighet i tillämpningen i fråga om värderingsprinciper, då de mål det här rör sig om i huvudsak inrymmer likartade värderingsfrågor.

Men en aldrig så väl avpassad lagstiftning är naturligtvis inte tillräckligt skydd mot fortsatt miljöförstöring och ännu mindre någon garant för en förbättring av den situation vi i dag befinner oss i. Härutöver behövs det också en central, regional och lokal organisation som har tillräckliga fullmakter och resurser för att se till att gällande lagar och förordningar verkligen tillämpas och efterlevs. Denna organisation har vi ännu inte på någon av de nyss angivna nivåerna vare sig orkat med eller varit med att bygga upp. Härom bär anslagsäskandena från statens naturvårdsverk vittnesbörd nog; av begärda 47 nya tjänster föreslår departementschefen 9. På länsstyrelsenivå är de personella resurserna helt otillräckliga, och kommer man ner på kommunnivå är bilden helt splittrad, från kommuner som satsar avsevärde resurser på miljövärd till kommuner som praktiskt taget inte satsar någonting.

Nu skall man inte haka upp sig på att förhållandena är som de är. Detta är nog tvärtom ganska naturligt. Hela mil-

Remissdebatt

jöfrågan har, sedan vi väl fick klart för oss frågans räckvidd, störtat över oss. Det går helt enkelt inte att över en natt vrida utvecklingen rätt igen efter att vi i nära hundra år mer eller mindre medvetet ägnat oss åt miljöförstöring. Nu måste vi i stället genom metodiskt och målmedvetet arbete undan för undan i så snabb takt som våra ekonomiska och personella resurser tillåter bygga upp en organisation, som verkligen fungerar på alla nivåer. När det kommer till kritan kanske det ändå inte är antalet tjänster på central nivå som är avgörande för hur snabbt vi kan få i gång ett aktivt arbete på miljövärdens område, utan det är mera fråga om hur vi skall kunna få de ansvariga kommunalmännen aktivt engagerade.

Det är inte att undra över att man ställer sig frågande och tvekan inför hur man praktiskt skall angripa problemen ute på det lokala fältet. Debatten har varit och är fortfarande många gånger förvirrad och motsägelsefull, så som den förts både i massmedia, alltså TV, radio och press, och på opinionsmöten av skilda slag. Forskare och vetenskapsmän är ofta djupt oense i olika sakfrågor, och det har inte förbättrat situationen.

Kompetens- och ansvarighetsfördelningen om den kommunala förvaltningen är vad beträffar miljövärderna fortfarande oklar, för att inte säga olöst. Lämplig litteratur för hur dessa frågor skall lösas på kommunplanet saknas och behöver med det snaraste utarbetas liksom en kursverksamhet behöver komma till stånd. Naturvårdsverkets resurser räcker för närvarande helt naturligt inte till för att snabbt få en sådan verksamhet av tillräcklig omfattning i gång.

Ifrån centerpartiet kommer vi att i en motion föreslå att på olika områden som berör miljöskydd och miljövärd naturvårdsverket får i uppdrag att låta upprätta alternativa modellplaner för hur t. ex. vattenfrågan både vad avser

vattenförsörjning och vattnets föroreningsproblem eller t. ex. renhållningsfrågan skulle kunna lösas i en kommun på rationellaste möjliga sätt.

Relativt gott om medel står ju till förfogande för forskning inom miljöskyddsområdet, och jag tycker att naturvårdsverket, när det nu inte tillnärmelsevis fick den personalförstärkning verket begärde, med hjälp av dessa forskningsmedel i stället borde köpa sig tjänster utifrån och sätta i gång ett forsknings- och planeringsarbete med övervägande praktisk inriktning, allt i syfte att ge alla dem, som sysslar med miljöfrågorna ute i kommunerna, den ledning och de råd de i dag i så hög grad saknar.

Departementschefens hemställda om ett reservationsanslag om 2 150 000 kr. till miljövärdsinformation är därför också väl motiverat med tanke på det stora behov som föreligger av en saklig och vederhäftig upplysning riktad till såväl allmänheten som till de kommunala förtroendemännen.

Det är alldeles uppenbart att det finns ett nära samband mellan den miljöpolitik statens naturvårdsverk har att svara för och de frågor rörande samhälls- och bebyggelseplanering statens planverk handlägger.

I detta sammanhang skulle jag vilja ta upp en fråga, som jag anser det finnas allvarliga skäl till att ingående diskutera, och gör det med utgångspunkt från ett uttalande av chefen för civildepartementet, då han säger:

»Till planverkets uppgifter hör att hålla allmän uppsikt över planläggningen och byggnadsväsendet. Planverket måste av denna anledning ofta ta ställning till frågor som berör vitt skilda intresseområden. Det kan gälla t. ex. konflikter mellan industriell etablering i kustområdena och deras utnyttjande för fritid, mellan behovet av utbyggd när-service och detaljhandels önskan om koncentration, mellan handels och kulturminnesvårdens intressen i äldre

Remissdebatt

stadskärnor, mellan individuell och kollektiv trafikförsörjning eller mellan producenter och konsumenters önskemål vid bostadsbyggande. Ståndpunkter i dessa och liknande situationer kan endast till en del grundas på sakmaterial och förutsätter därför i betydande omfattning bedömningar och avvägningar utifrån en allsidig erfarenhet och kunskap.»

Departementschefens slutsats av detta resonemang blir — och jag har ingenting att invända mot den — att vid planverket bör inrättas en lekmannastyrelse. Jag delar som sagt denna uppfattning men drar också en annan slutsats av det nyss citerade. Är det riktigt att, i den planeringsverksamhet statens planverk ägnar sig åt med ledning av den trend befolkningsomflyttningen medfört, fortsätta med det prognosmakeri som hittills varit så kännetecknande för alla utbyggnadsplaner av våra tätortsregioner? Vore det inte riktigare att fråga sig vad det är för befolkningsunderlag — miljöpolitiskt, trafikpolitiskt, näringsgeografiskt, för att nämna några kriterier för en rationell bedömning — som krävs för att bära upp en tillfredsställande samhällsservice för människorna inom en region och med ledning därav skapa de arbetsplatser, de bostäder och den trafikförsörjning som är nödvändiga härför? Eller, med andra ord, samhället borde med större kraft försöka styra utvecklingen mot ett inte minst från miljösynpunkt människovänligare samhälle i stället för att låta utvecklingen styra samhället mot en allt miljöfarligare tillvaro.

Herr talman! Mitt inlägg i dagens remissdebatt är avsett som ett bidrag till den intensiva diskussion om miljöfrågorna som pågår i dagens samhälle; för dessas lösning har politikerna stort ansvar.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! I årets statsverksproposition slutar utbildningshuvudtiteln på

8,3 miljarder kronor, vilket jämfört med innevarande budgetår innebär en ökning med 640 miljoner kronor. De största höjningarna gäller skolväsendet, 186 miljoner, högre utbildning och forskning, 148 miljoner, lärarutbildning, 35 miljoner, vuxenutbildning, 67 miljoner och studiesociala åtgärder, 52 miljoner kronor.

Många av anslagen är emellertid preeliminära i väntan på särskilda propositioner. En prioritering sker beträffande vuxenundervisning, förskola och handikappade elever, och därvidlag uppfylls krav som under flera år framförts i motioner från folkpartihåll.

Men man skall inte låta sig förledas av dessa vackra siffror. Denna gång har man nämligen i statsverkspropositionen räknat in personalkostnaderna på grundval av 1970 års löner, medan verkens äskanden är beräknade på basis av 1968 års löner. Detta betyder att de i statsverkspropositionen uppgivna summorna för grundskolan ligger högre än de belopp som skolöverstyrelsen äskat i sina petita. Av de 5,2 miljarder kronor, som det i statsverkspropositionen räknas med för skolöverstyrelsens anslagsområde, torde den icke-automatiska ökningen uppgå till 56 miljoner kronor, vilket bara är 1,1 procent av totalsumman. Här har Lärartidningen gjort en riktig ekonomisk bedömning.

Nu väntar vi särskilda propositioner när det gäller riksinternatskolor och vuxenutbildning där skolöverstyrelsen i stort sett äskar 65 miljoner kronor. När vi kommer närmare valdagen får vi väl se vad regeringen vill avsätta för dessa ändamål. Omräkningen i 1970 års löner och ökningen av ATP-avgiften ger visserligen vackra höjningar i sifferkolumnerna, men det ger inga nya pengar för nya projekt. Vi skall inte låta lura oss. Grundskolan och den nya läroplanen behöver mer medel än vad som föreslås i statsverkspropositionen för att målen skall kunna uppnås. Nu köper man i skolorna in nya läromedel för av-

Remissdebatt

sevärda belopp för att kunna använda dem som hjälpmedel när man skall förverkliga läroplanens rekommendationer.

Det behövs läromedelsinformation av helt annan omfattning än förut. Men utbildningsdepartementet har inte velat säga ja till det förslag om inrättande av skolintendenter i grundskolan som skolöverstyrelsen och Sveriges lärarförbund har lagt fram. Det är beklagligt att detta problem inte har lösts samtidigt som den nya läroplanen för grundskolan skall träda i funktion. Inte heller har departementet velat ta förslaget att omvandla LPH-föreståndarnas halvtidstjänster till heltidstjänster som läromedelskonsulenter.

Mycket kraftiga prutningar på skolöverstyrelsens äskanden för pedagogiskt forsknings- och utvecklingsarbete har gjorts, även om en ökning på 4,5 miljoner kronor till närmare 19 miljoner kronor inte är att förakta.

Också när det gäller lärarfortbildningen har kraftiga prutningar gjorts på skolöverstyrelsens förslag. Skolöverstyrelsen hade begärt omkring 10 miljoner kronor i ökning. I statsverkspropositionen räknar man med en ökning på 2 miljoner kronor. Beträffande fortbildningskonsulenter går utbildningsministern skolöverstyrelsen till mötes bara med en bråkdel av det begärda antalet tjänster. Detsamma gäller lärarutbildningen. Skolöverstyrelsen hade begärt 142 nya ordinarie lärartjänster, men i statsverkspropositionen tycker man att det räcker med 18 och vill i övrigt avsätta pengar till extra tjänster och extra timmar.

Utbildningsministern klagar över att antalet elever per klass ligger högre än de genomsnitt som skolberedningen en gång räknade med, men det kan väl inte vara en målsättning för vår skolpolitik och för ett utbildningssamhälle att öka elevantalet i klasserna! Det borde vara tvärtom. Vårt land består av glesbyg-

der i högre grad än av tätorter. Höjt elevantal i klasserna innebär att klasserna i tätorterna blir överlastade, därför att det lägre eller ringa antalet barn i glesorterna för med sig klasser med lågt elevantal.

Efter allt det som lovats i fråga om personalvård hade jag faktiskt väntat att få se mera konkreta spår av den vänliga omtanken om personalen. Skolöverstyrelsen hade fört fram några inte alltför kostnadskrävande förslag för att hjälpa lärare som råkat i alldeles speciella svårigheter, men jag har inte kunnat hitta något gensvar på dessa förslag i statsverkspropositionen. Jag får väl ta fasta på utbildningsministerns löfte att personalförändringarna i skolan måste genomföras på sådant sätt att den enskildes trygghet bevaras. Det är ett löfte som förpliktar.

Vi har här i riksdagen fattat beslut om ny läroplan för grundskolan, att tillämpas från och med läsåret 1970/71 och med successivt införande i årskurserna 1, 4 och 7. De största förändringarna äger rum på högstadiet. Om man från ett visst datum skulle börja praktisera den mest avancerade förändringen, nämligen övergången till lagarbete och utläggningen av arbetsområden — alltså ämnenas integritet i varandra — kommer man utan tvivel att ställas inför mycket stora och svåra arbetsuppgifter. Ja, det torde kunna innebära en arbetssituation och en undervisningssituation som blir mycket svår att bemästra. Det är knappast möjligt att genomföra reformen i ett enda svep. Ur både lärarnas och elevernas synpunkt är det nog klokast att från början praktisera försiktiga förändringar, som genomföres successivt och kontinuerligt. Erfarenheter från försöksverksamhet med lagarbete och arbetsområden pekar på att en övergång från ett undervisningssystem med ämnesbunden undervisning till undervisning med arbetsområden i integrerade ämnen med

Remissdebatt

lärrarlag måset ske gradvis och i takt med tillgången på lämpligt arbetsmaterial.

Enligt den nya läroplanen blir läraren alltmör handledare. Han skall vara stimulator och ansvarig administratör. Men för att förverkliga detta behövs det förutsättningar som i dag inte helt föreligger. Jag tänker t. ex. på behovet av arbetsplatser för lärarna i skolans lokaler. Klasslärarna har ju sitt klassrum som de kan använda i brist på annat, men vilka möjligheter har ämneslärarna? Jag tänker vidare på biträdes- och assistenthjälp för arbetsuppgifter av icke-pedagogisk natur, passande arbetsredskap och läromedel samt en mer ändamålsenlig lokalmässig disponering av skolans läromedel. Om inte sådana nya resurser kan tillföras skolan, har läroplansrevisionen små utsikter att slå igenom inom rimlig tid. Detta har allvarligt påtalats av lärarorganisationerna, och det bör man beakta. Utbildningsministern sade för resten nyligen i sitt tal under skolveckan att man bör lyssna noga när läraropinionen uttrycker oro och bekymmer.

Med den nya läroplanen måste vi också räkna med ett ökat samarbete mellan skola och hem. Föräldrarna behöver få tid på sig att lära känna det nya och förstå den arbetsmetod som skall införas. Härför behövs det goda kommunikations- och informationskanaler mellan skolan och hemmen.

Vi upplever för närvarande en kraftig omdaning av vårt skolväsende. Till bilden hör också privatskolorna. Dessa skolors situation har blivit prekär. I en skrivelse till Nordiska rådets presidium av den 12 september 1968 framhåller styrelsen för Svenska privatskolors riksförbund bl. a. följande: »I Sverige torde man med fog kunna säga att vi lever i privatskoledödens tidevarv.»

Ser man på skolan ur historisk synpunkt måste man konstatera att all undervisning från början och under lång

tid därefter var privat eller enskild, i varje fall inte statlig. Statens ansvarstagande är av relativt sent datum. Vad svenska kyrkan och senare övriga trosamfund, ideella föreningar, bygdeföreningar och enskilda personer satsat i detta sammanhang är ett stort och ännu inte utforskat område.

Också uppgifterna om antalet privatskolor är osäkra. Följande uppgifter torde i alla fall ge en riktig bild av andelen privatskolor i det svenska skolsystemet. Det finns ett okänt antal förskolor, 32 grundskolor, 4 realskolor, 26 gymnasier, 42 folkhögskolor och minst 107 yrkesskolor. Statens förhållande till privatskolorna i vårt land är inte positivt men det finns ett glädjande undantag, nämligen förhållandet till folkhögskolorna. Ungefär hälften av folkhögskolorna är rörelseskolor, och att dessa skolor är ett värdefullt inslag i den svenska vuxenundervisningen är det inte någon diskussion om. Men när det gäller privatskolor i övrigt är bilden en annan.

Den svenska regeringens inställning framgår av ett uttalande som gjordes av herr Palme medan han ännu var utbildningsminister. Han ansåg då att det inte fanns någon anledning att generellt stödja och stimulera privatskoleverksamheten, utan att så borde ske bara om särskilda skäl förelåg. Följden har blivit en stor ovisshet för de privatskolor som fungerar, ökade ekonomiska bekymmer, höjda avgifter för eleverna och en sådan privatskoledöd som jag nämnde i mitt citat.

Är denna privatskoledöd och den nuvarande tendensen till ett så gott som totalt statligt monopol på skolans område acceptabla ur liberal synpunkt? En jämförelse med läget i andra demokratiska länder i Europa, Amerika och Asien visar att generositeten mot privatskolorna är mycket större i dessa andra länder än i vårt land. Oginheten mot privatskolorna hör framför allt hemma i de socialdemokratiska lägren.

Remissdebatt

Motiveringen för ett liberalt partis politik mot privatskolorna bör enligt mitt sett att se vara följande. Skolan skall syfta till att ge möjlighet till fri debatt och självständiga ställningstaganden, vilket bäst sker med en generös hållning till privatskolorna. Dessa skolor är ett ideellt inslag i skolans värld. Där kan man ge utrymme för personliga idéer. Dessa skolor har ofta varit ett intressant experimentfält, de har ofta varit nydanare pedagogiskt sett — något som det är svårt att uppnå i det offentliga skolsystemet. Det finns flera exempel på detta. Jag vill nu särskilt framhålla värdet av den skolform med varvad undervisning på gymnasienivå som praktiseras i Restenässkolan nära Ljungskile på Västkusten. Den bör få ett vidgat stöd av samhället. Det bör finnas valmöjligheter även i det stora skolsamhället. Det finns situationer där ett alternativ är nödvändigt för att undvika personliga tragedier.

Jag vill emellertid framhålla att det är särskilt angeläget att privatskolorna inte utvecklas till ett slags elitskolor där i praktiken bara barn från välbärgade familjer vinner inträde. Detta kan givetvis lättare undvikas om skolorna får sådana ekonomiska bidrag att elevavgifterna kan hållas på en rimlig nivå.

Eftersom samhället inte har de direkta kostnaderna i sina egna skolor för de elever som undervisas i privatskolorna bör åt dessa skolor — givetvis under förutsättning att de uppfyller vissa grundläggande krav — ges ekonomiskt stöd för deras verksamhet. Ett skäl att därvid vara generös är att man i dessa skolor har möjlighet till ett friare experimenterande som kan komma hela utbildningsväsendet till godo.

Man bör särskilt uppmärksamma de betydande kostnader som privatskolorna numera har för lokaler, utrustning, lärarlöner m. m. Särskilt angeläget för flera internatskolor är att snabbt få besked om de statsbidragsvillkor som kan

göra det möjligt för dem att förverkliga de planer på moderna institutioner och elevhem som sedan länge har utarbetats. Regeringen har — trots framstötter i riksdagen, bl. a. från folkpartiet — ännu inte lagt fram förslag på viktiga punkter i det reformprogram som utformades av 1964 års utlands- och internatskoleutredning. Jag vill stryka under behovet av ett omedelbart ställningstagande för att rädda några skolor som kämpar med stora ekonomiska svårigheter.

Alltså: Privatskolorna är ett värdefullt komplement i det svenska skolväsendet, och samhället bör därför i princip visa generositet gentemot dessa skolor.

Slutligen, herr talman, vill jag säga några ord också om frivilligorganisationerna.

I ett socialliberalt samhälle spelar de frivilliga organisationerna — alltså folk rörelserna — en mycket stor roll. Om deras arbete skulle övertas av statliga organ skulle vi få en statlig maktkoncentration som vore farlig för den enskilda människans rörelsefrihet och initiativkraft. Vi behöver mera personligt engagemang och mindre byråkrati, en balans mellan olika intressen i ett decentraliserat system.

Vi har också sett hur frivilliga organisationer kan gripa in och hjälpa snabbt i lägen där ett officiellt organ med nödvändighet agerar långsammare. I detta sammanhang skulle jag vilja understryka den vädjan som framförts av bland andra Jan-Erik Wikström, som numera tillhör första kammaren, i hans egenskap av ordförande i folkpartiets kristligt-sociala råd, nämligen att en del av den humanitära hjälpen till Nord- och Sydvietnam kanaliseras genom kyrkorna. Jag tycker det är egendomligt att man på socialdemokratiskt håll är så misstänksam mot många av dessa organisationer.

För närvarande är de organisationer som arbetar för allmännyttiga ändamål

Remissdebatt

befriade från gåvoskatt. De kan ta emot gåvor på vilka belopp som helst utan att staten tar någon del av dem. Vi har föreslagit en viss avdragsrätt på inkomstskatten, men det förslaget har regeringspartiet gått emot. Nu vill man på dessa gåvor, som alltså ges av redan beskattade pengar, ta ut en gåvoskatt så snart gåvans värde överstiger 4 000 kronor, och dessutom vill man klämma åt dem som nu får betala arvs-skatt — det är den stora majoriteten — genom en skatteskala som kan medföras dubbelt så hög skatt som den nuvarande.

Om man därtill lägger den extra belastning som arbetsgivaravgiften utgör, måste man förvåna sig över den bristande viljan till att stimulera organisationerna. Givetvis skall också dessa organisationer betala de arbetsgivaravgifter som finansierar pension och sjukförsäkring för deras anställda. Men glöm inte att den särskilda enprocentiga arbetsgivaravgiften infördes som en kompensation för att näringslivet slapp betala oms på sina investeringar! Dessa kristna och ideella organisationer har inte investeringar av detta slag.

Jag vill föreslå finansministern att titta extra på kapitalkatteberedningens förslag i det här avseendet.

Herr **HOVHAMMAR** (m):

Herr talman! Regeringens näringspolitik såsom den manifesterat sig under förra året och såsom den också kommit till uttryck i årets statsverksproposition inger hos många medborgare, särskilt hos dem som driver mindre och medelstora företag, mycket stor oro. Detta har tidigare i dag fastslagits från denna talarstol, men jag tror inte att man kan betona det tillräckligt mycket.

Vad är det då som gör att denna oro har kommit fram? Framför allt är det de stränga kreditrestriktionerna, som satt många mindre och medelstora företag i en svår situation. För en tid sedan

gjordes en analys av affärsbankernas kreditgivning under en tolv månadersperiod, och denna visade att de mindre och medelstora företagens andel av kreditexpansionen sjunkit starkt. Under den senare tolv månadersperioden steg den mindre företagsamhetens andel av krediterna med bara 3,4 procent, medan den större industrins krediter steg med hela 13,2 procent. Under den föregående tolv månadersperioden hade kreditgivningen till mindre företag stigit med 12,3 procent men med bara 8 procent för de större.

Denna mycket hårda åtstramning gör att flera företag kan tvingas att ge upp, inte så mycket på grund av orderbrist, hård konkurrens och bristande lönsamhet utan på grund av kreditrestriktionernas förlamande verkan. Denna uppfattning delas också glädjande nog av vissa ledamöter av riksbanksfullmäktige. Jag vill erinra om att Företagareförbundet i en skrivelse till finansdepartementet hade begärt vissa lättnader i kreditgivningen mot statlig borgen. När riksbanksfullmäktige hade frågan på remiss, reserverade sig två ledamöter mot fullmäktiges motivering för avslag. De ansåg nämligen att den mindre och medelstora företagsamhetens kreditvärigheter nu är så betydande att Kungl. Maj:t bör pröva möjligheten att åstadkomma lättnader för denna grupp av kredittagare.

Samtidigt som vi har hårda kreditrestriktioner har vi, som bekant, ett rekordhøgt ränteläge. Vi har dubbla kreditbegränsningar, dels kvantitativa genom restriktionerna, dels kvalitativa genom den höga räntan. Situationen för den mindre företagsamheten, de självägande företagarna, familjeföretagarna, är därigenom så svår att jag vill instämma i de krav som framfördes av reservanterna i riksbanksfullmäktige.

Samtidigt som svenska företag har stora svårigheter på grund av kreditåtstramningen tycks det gå mycket lätt att få fram pengar till statliga före-

Remissdebatt

tag eller till företag som ägs gemensamt av staten och privata intressenter. Listan över statlig eller halvstatlig nyetablering i fjol är mycket diger.

I årets statsverksproposition lämnades uppgifter om ett nytt sådant statligt företag. I detta fall skulle staten i samarbete med privata svenska intressenter och ett amerikanskt storföretag ägna sig åt sjukvårdsmateriel. Med den kännedom jag har om svenska företagare tror jag mig kunna säga, att en sådan etablering rent principiellt väcker mycket starkt motstånd. Det är ganska egendomligt att man i dagens situation kan tillgripa sådana metoder, som ger utländska storföretag en ny marknad i Sverige, samtidigt som många företag har mycket stora besvärigheter, bl. a. — som jag nyss nämnde — på grund av kreditrestriktionerna. Åtgärder av detta slag skapar bitterhet i de svenska företagarkretsarna. Jag tror inte på lyckan i gruppäktenskap, inte heller i sådana av herr Wickmans modell på det ekonomiska området.

Förslaget om skärpning av arvs- och förmögenhetsskatterna har vi också berört i dagens debatt. Även det väcker en stark oro bland de egna företagarna. Näringslivets kritiker långt ute på vänsterflygeln brukar gärna tala om förmögenhetstillväxten hos företagarna, men, herr talman, förmögenheten är ju i själva verket ett arbetsredskap för företagare och jordbrukare. Det är en förutsättning för att ett företag eller ett jordbruk skall kunna drivas konkurrenskraftigt och effektivt. Jag vet att herr finansministern har förståelse för att en viss förmögenhet ofta inte är något annat än ett arbetsredskap, men han känner tydligen inte till någon annan form för förmögenhetsbeskattning än den nuvarande. Man undrar emellertid om det inte vore möjligt att finna ett annat system, så att det vid beskattningen togs större hänsyn till förmögenhetens avkastning än till dess nominella belopp.

Låt mig ta ett exempel. En miljonförmögenhet i fabriker eller i jordbruk som avkastar 100 000 kronor skall skatobelastas högre än en förmögenhet på 500 000 kronor som också avkastar 100 000 kronor. Man kan fråga sig var rättvisan ligger häri. Det borde vara möjligt, tycker vi från företagarkåll, att finna skatteregler enligt vilka den s. k. förmögenheten beskattas efter förmögenhetens avkastning och inte enbart efter dess nominella värde. Detta borde vara en mycket angelägen skattereform, och vi vill gärna rekommendera finansminister Sträng att titta även på sådana frågor.

Från regeringskåll talas i dag en hel del om företagsdemokrati. Eftersom jag själv är aktiv företagare i ett mindre företag tror jag mig kunna säga att företagsdemokrati redan finns i de flesta mindre och medelstora företag, om man med företagsdemokrati menar att företagsledningen lyssnar på vad de anställda har att säga, att den med de anställda diskuterar företagets problem och tar hänsyn till de många kloka råd och idéer som ofta kommer från de anställda. Vi som i våra företag har företagsnämnder har kunnat konstatera att vi får många värdefulla råd, synpunkter och tips från de anställda, och dem skall vi ta vara på.

Mot bakgrunden av den senaste tidens oro på arbetsmarknaden, som vi hört mycket om inte minst i dag, nödgas jag konstatera, herr talman, att stor-drift, statliga företag och verk i och för sig inte garanterar företagsdemokrati och inte heller medansvar och medinflytande för de anställda.

Detta förhållande borde kunna bli en väckarklocka i svensk politik när det gäller att bedöma egenföretagens betydelse och villkor i 1970-talets samhälle.

Herr LINDAHL (s):

Herr talman! Jag skall vid denna sena tidpunkt avstå från en inledande

Remissdebatt

allmänpolitisk kommentar. Jag har för avsikt att ta upp en enda fråga — men en fråga som utgör ett mörkt kapitel i vårt samhälle. Vad jag åsyftar är trafikolyckorna och trafiksäkerheten.

Här i kammaren behöver jag inte erinra om vilket oändligt mått av mänskligt lidande som det alltför stora antalet trafikolyckor medför för olyckornas offer och deras anhöriga. Jag behöver heller inte påminna om den våldsamma belastning på samhällsekonomin i form av direkta och indirekta kostnader som trafikolyckorna medför. Allt detta är ting som inte bara är alltför välkända utan som också gör att vi är överens om att ökad trafiksäkerhet är ett socialt och ekonomiskt samhällsintresse av högsta angelägenhetsgrad.

Jag finner det därför heller inte nödvändigt att på något sätt uppta tiden med statistiska redogörelser för antalet olyckor i olika former. Jag vill endast fästa kammarens uppmärksamhet på det mycket allvarliga faktum att även detta år kommer sannolikt omkring 1 200 människor att dödas och ca 20 000 att mer eller mindre allvarligt skadas i trafiken.

För mig står det alldeles klart att vi inte stillatigande kan godta ett sådant förhållande, utan att vi i stället med all kraft måste medverka till en avsevärd förbättring av trafiksäkerheten. Självfallet måste trafikproblemen angripas från många olika utgångspunkter. Allteftersom fordonsbeståndet ökar och trafikintensiteten tilltar — prognoserna är alarmerande — måste insatser göras för att den ökande trafikmängden inte skall orsaka än högre olyckstal. I debatten som blir allt livligare, inte bara i massmedia utan också man och man emellan, diskuteras olika åtgärder för att öka trafiksäkerheten. Det tas initiativ och framläggs förslag av större eller mindre värde från olika håll, ibland kanske mindre väl genomtänkta förslag men i regel med ett klart seriöst syfte. Många av förslagen avser emellertid

åtgärder som med hänsyn till kostnader och tid för genomförandet måste betraktas som synnerligen långsiktiga. Jag avser här närmast uttalanden som gjorts angående förbättringar av trafikmiljön såsom ett radikalmedel för att åstadkomma större säkerhet.

Hur angelägna och verksamma sådana åtgärder än må vara, är det inte realistiskt att tänka sig att vi inom rimlig tid kan genomföra en mera påtaglig förbättring av trafikmiljön. Vad vi behöver i dag är åtgärder som leder till en snabb förbättring av trafiksäkerheten. Sådana åtgärder utesluter emellertid inte att vi på längre sikt ägnar oss också åt miljöfrågorna, varigenom vi sannolikt kan göra stora trafiksäkerhetsvinster i framtiden.

När en trafikolycka inträffar, görs det ofta gällande att den berott på halt väglag, dålig sikt, brisfällighet hos fordonet etc. Är inte detta en förvanskning av fakta? Är det inte i stället oftast så att föraren saknat tillräckligt mått av omdöme och kunskaper för att anpassa sitt körsätt efter de förhållanden som rådde vid tillfället?

Skall vi nå en väsentlig förbättring av trafiksäkerhetssituationen, måste vi se till att trafikantens kunskaper ökas. De största kraven måste man då utan vidare ha rätt att ställa på den som har den ansvarsfulla uppgiften att föra fordonet. Men för att kunna skärpa kraven måste vi se till att körkortsaspiranten får en mer omfattande utbildning än han i dag får, en grundligare och effektivare utbildning som ger möjligheter att ställa större fordringar vid förarprovet. Det borde inte vara så att 15 å 20 minuters körning — ofta kanske under mycket gynnsamma trafik- och väderleksförhållanden — skall anses tillfyllest som bedömningsgrund beträffande en persons förmåga och kunskap att behärska ett fordon.

Vi måste i trafiksäkerhetens intresse se till att det i stället blir så, att den som godkänns vid ett förarprov verk-

Remissdebatt

ligen har visat att han är kvalificerad att under skiftande förhållanden uppträda med sitt fordon på vägen.

Vi måste vidare komma ifrån tanken att det skall vara en självklar rätt att inneha körkort. Om den som fått förtroendet att föra motorfordon senare visar sig inte hålla måttet, vare sig det beror på bristande vilja att rätta sig efter trafikens regler, bristande kunskaper eller brister i fysiskt eller psykiskt hänseende, måste han mönstras ut som fordonsförare intill dess han visat att han motsvarar de krav som samhället måste ställa på en god förare. Det krävs sålunda att samhället bättre än hittills utnyttjar de möjligheter som den nuvarande lagstiftningen erbjuder i fråga om återkallelse av körkort.

De regler som anger hur vi skall umgås med varandra i trafiken måste vara så klart och entydigt utformade, att trafikanten inte behöver tveka om eller överväga hur han skall handla i ett visst läge. Det betyder att trafikreglerna inte får lämna utrymme för alltför teoretiska tolkningar, utan trafikanten skall ha en chans att utan vidare kunna rätta sig efter dem.

Detta är nödvändigt för att vinna förståelse hos trafikanterna och för att polisen skall kunna övervaka att reglerna följs. Det betyder också att t. ex. hastighetsbestämmelserna borde vara så utformade att det inte fordras ett så stort antal vägmärken som nu är fallet. Ju fler märken som sitter uppsatta efter vägarna, desto svårare är det att iaktta och tyda dem alla, ett förhållande som på intet sätt är till båtнад för trafiksäkerheten.

Av allra största betydelse för säkerheten är naturligtvis att reglerna följs, vare sig det är fråga om de rena trafikreglerna eller dem som gäller fordonens utrustning och beskaffenhet. Tyvärr upplever vi en alltmer utbredd tendens till ökad nonchalans hos ett allt större antal trafikanter när det gäller efterlevnaden av gällande bestämmelser.

Uppgifter om detta ser vi dagligen i tidningarna, som berättar om omdömeslöshet i olika former, våldsamma hastigheter, olämpliga omkörningar, nonchalans av utrustningsbestämmelserna o. s. v.

Rikspolisstyrelsens statistik över trafikbrotten för 1969 visar med kalla siffror hur illa ställt det är med respekten för viktiga trafikbestämmelser. Inte mindre än 19 316 misstänkta rattfyllerister anträffades av polisen. Den som gör sig skyldig till ett så allvarligt trafikbrott torde inte vara särskilt väl utrustad i fråga om ansvar och omdöme. Särskilt betänklig blir situationen då man av polisens statistik ser att antalet under 1969 omhändertagna misstänkta rattfyllerister ökat i förhållande till 1968 med inte mindre 4 004, vilket gör drygt 26 procent. Detta säger oss i klartext att under varje dygn i medeltal 53 sådana farliga trafikbrottslingar gjort livet osäkert för sig själva och andra på vägar och gator innan de greps av polisen.

Rattfylleriet är emellertid inte den enda alarmerande rubriken i trafikbrottsstatistiken. Låt mig här bara nämna några exempel på andra ur trafiksäkerhetssynpunkt speciellt farliga beteenden som polisen uppdagat under år 1969 och som ökat avsevärt i förhållande till år 1968. Olovlig körning har uppdagats i inte mindre än 14 268 fall — en ökning sedan 1968 med 31 procent. Hastighetsöverträdelser har förekommit i 79 596 fall — en ökning med 30 procent, infart på huvudled utan att stanna i 9 302 fall — en ökning på ett år med 23 procent. Brott mot bestämmelser angående maximilast, axeltryck m. m. har uppdagats i 11 461 fall — en ökning med 41 procent.

Trots förekomsten av bestämmelser om obligatorisk kontrollbesiktning har vidare i samband med flygande inspektion utfärdats 14 713 körförbud och 24 626 förelägganden om kontrollbesiktning. Vidare har 4 117 förare anträff-

Remissdebatt

fats framförande fordon oaktat detta var belagt med körförbud.

Det avskräckande och alarmerande i dessa siffror torde stå klart för envar, i synnerhet som vi skall komma ihåg att denna statistik — i likhet med all annan brottsstatistik — endast avspeglar vad som kommit till polisens kännedom och inte vad som i verkligheten förekommit. Sedan kan det naturligtvis diskuteras varpå ökningen beror, om den är ett utslag på en tilltagande nonchalans mot bestämmelserna eller enbart ett resultat av den något skärpta övervakning som polisen med stora ansträngningar lyckats prestera. Sanningen ligger förmodligen någonstans däremellan. Siffrorna står där trots allt som ett klart bevis på förekomsten av en omfattande trafikbrottslighet.

Försök och undersökningar av olika slag både här hemma och i utlandet har klart visat att det råder ett starkt samband mellan polisens trafikövervakning och trafikanternas uppträdande. Detta tar sig det uttrycket att ju kraftigare polisövervakningen är, desto bättre följer trafikanten spelets regler, vilket i sin tur ger ett klart utslag i ett avsevärt minskat antal trafikolyckor. Därför framstår också värdet och nödvändigheten av en effektiv trafikövervakning från polisens sida i allt klarare dager.

Rikspolischefen har vid flera tillfällen och i olika sammanhang framhållit att polisens trafikövervakning ingalunda är avsedd att till varje pris »sätta fast» trafiksyndare. Verksamheten skall tvärtom i första hand syfta till att förebygga trafikbrott, hjälpa trafikanterna till rätta genom att i möjligaste mån öka framkomligheten, hjälpa dem vid missöden av olika slag o. s. v. Polisen har i sammanhanget också en annan mycket viktig uppgift, nämligen att till andra myndigheter rapportera olika förhållanden ute på vägarna, så-

som halka, felaktigheter på vägar och skyltar, skymd sikt m. m.

Därutöver är polisen engagerad på flera olika sätt i strävanden att åstadkomma ökad säkerhet i trafiken. Det gäller t. ex. arbetet med trafikdirigering, trafikundervisning i skolorna, arbete med information m. m.

Inom polisen finns i dag 1 380 tjänster, inrättade för trafikpolistjänst. Denna numerär är självfallet otillräcklig för att man skall kunna upprätthålla en tillfredsställande trafikövervakning på vårt 9 700 mil långa nät av allmänna vägar samt i våra många tätorter med ett oändligt stort övervakningsbehov. Vid beräkningen av resurserna måste man självfallet ta hänsyn till arbetskraftsbortfallet genom semester, fridagar, sjukdom, deltagande i utbildning m. m. Det är således förklarligt, om det ibland verkar vara långt mellan polispatrullerna ute i trafiken.

De brister som föreligger beträffande numerären söker rikspolisstyrelsen kompensera genom kraftsamlingar av olika slag, varigenom man punktvis under korta tidsperioder kan åstadkomma en övervakningsfrekvens som borde vara konstant. Det måste ligga i samhällets intresse att sörja för att polisen ges de personella och materiella resurser som fordras för att kunna kontinuerligt upprätthålla en tillfredsställande trafikövervakning.

För att trafikövervakningen skall nå full effekt är det också av största vikt att upplysning och information koordineras med övervakning. Trafikanten skall ha en rejäl chans att lära sig olika detaljer ordentligt genom intensiva kampanjer, varpå efterlevnaden skall följas upp av polisen och på många andra sätt. Om man alltså i press, radio och TV får veta, att man har skyldighet att stanna före infart på huvudled, skall det också under den närmast följande tiden tillses, att polisen ute på vägarna ägnar sig åt att kontrollera just

Remissdebatt

denna detalj. Först då vänjer sig trafikanten vid att ta propagandan på allvar. Därför krävs en samordning mellan trafiksäkerhetsverkets informationskampanjer och polisens trafikövervakning.

Låt mig till sist sammanfatta och slå fast, att vi inom rimlig tid och till måttliga kostnader kan få en betydligt större trafiksäkerhet,

om en förbättrad utbildning av fordonsförarna kommer till stånd,

om större krav ställs vid förarprovet,

om endast den verkligt väl kvalificerade betros med körkort,

om den som visar sig inte hålla måttet fräntas sitt körkort intill dess han visar sig motsvara de krav som samhället har rätt att ställa på den som skall ha förtroendet att framföra fordon,

om polisens resurser förstärks, samt

om man sörjer för att en saklig information koordineras med övervakningen.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Det har varit intressant att ta del av och lyssna på den samhällsdebatt som har pågått och pågår — det gäller både den debatt som har förts i massmedia de senaste veckorna och den debatt som har förts i riksdagen här i dag. Det är en helt annan diskussion än den som har förts tidigare, nämligen om hur den enskilde individen upplever sin situation. Den frågan har kommit under diskussion på ett helt annat sätt än tidigare. Jämlikhetsdebatten har därmed fått en djupare dimension. Det rör inte endast de ekonomiska termerna och de ekonomiska standardmåten, och det är detta som jag tycker är det positiva i den debatt som nu pågår.

Vi har fått det s. k. välståndssamhällets problem inpå knutarna, problem som ganska tydligt är en följd av teknikens snabba framryckning. Politikerna och de ansvariga i samhället kan väl

konstatera att man inte i tid har uppmärksammat de negativa verkningar som följt och följer i strukturomvandlingens spår. Det hjälper inte den enskilde individen om ledande politiker aldrig så högt utropar »Hurra vad vi är bra» och säger att vi är bäst i världen. Här gäller det främst den arbetande människans situation.

Vi har från vårt håll vid olika tillfällen tagit upp låginkomsttagarnas problem och har krävt rejäla åtgärder på löne- och skatteområdet och sociala åtgärder, men till bilden hör också människornas trygghet och trivsel i arbete och bostad och på fritiden.

Som kammarens ledamöter känner till tog vi upp de här frågorna i en stor riksdagsmotion för åtta år sedan. Vi krävde ett handlingsprogram för att bl. a. inom arbetslivet motverka stress och otrivsel. Det är ganska egendomligt att riksdagen och även massmedia för endast ett fåtal år sedan var så kallsinniga till de här frågeställningarna, som i dag är så väsentliga och utgör några av de viktigaste samhällsfrågorna. Hur många är det inte som känner oro i arbetet, helt enkelt inför uppgiften att klara det ökade tempot? Detta är både fysiskt och psykiskt påfrestande.

Om jag inte missminner mig visade en LO-enkät som gjordes för en tid sedan att drygt en miljon LO-medlemmar kände oro för hälsorisker i arbetet. Det gällde buller, drag, störningar o. s. v. Det är glädjande att miljöfrågorna och då särskilt de som gäller arbetsmiljön under den senaste tiden har ställts i fokus. Jag hoppas att det ur den debatt som nu förs på ett brett plan skall komma fram handlingslinjer för att undanröja de missförhållanden som råder. Jag vågar säga att vi är ute i elfte timmen. Hade man velat ta upp dessa frågor på ett tidigare stadium skulle vi säkerligen inte ha haft problem av den storleksordning vi har i dag.

Den situation vi upplever säger oss också hur angeläget det är att ta itu med

Remissdebatt

demokratin på arbetsplatserna. Det gäller såväl den privata som den samhällsliga sektorn. Vi strävar inom vårt parti mot jämlikhet och trygghet i ett decentraliserat samhälle och därför kommer vi att i överensstämmelse med centerns grundidé om alla människors lika värde och rättigheter arbeta för en utvidgad företagsdemokrati.

Om man har försökt att i massmedia — även om bevakningen inte alltid varit objektiv — följa utvecklingen vid gruvarbetarstrejken har man inte kunnat undgå att märka gruvarbetarnas reaktion mot det väldiga avståndet mellan arbetaren och LKAB:s ledning. Nog är det egodomligt att det skall finnas en sådan distans mellan ett statens eget, folkets eget, företag och de anställda. Ser man sedan efter vilka det är som sitter i LKAB:s styrelse, ökar förvåningen ty det är ju av den socialdemokratiska regeringen utsedda trogna och tongivande socialdemokrater som är med i affärsledningen och har ett betydande inflytande i LKAB:s styrelse. Man måste fråga sig, hur det då kan bli en sådan distans mellan ledning och arbetare.

Sammanfattningsvis vill jag på detta område slå fast att låglönegrupperna måste i första hand tillgodoses i ekonomiskt och socialt avseende. Samhället och företagen måste ordentligt ta itu med en bättre utformning av miljön och trivseln på arbetsplatserna i såväl psykiskt som fysiskt avseende, och den anställda måste få större möjligheter att påverka sin situation inom företaget liksom arbetarna bör ha möjlighet att påverka olika beslut inom företaget.

Vi märker ständigt hur koncentrationstendenserna ökar. När vi tagit del av statsverkspropositionen, finner vi ytterligare belägg härför. Det talas i olika sammanhang om en spontan avflyttning från vissa orter och om en lika spontan inflyttning till vissa orter. Jag vill säga att detta tal om en spontan avflyttning är fel. Det är bara det att samhällets

ansvariga har ställt styrmedlen på detta sätt. Samhället bör enligt vår uppfattning skapa förutsättningar att lösa problemen, och då är frågan hur dessa förutsättningar skall skapas. Jag skall bara ta något exempel, som belyser hur det handlas från högsta ort ibland.

Jag hade en interpellation här i kammaren före jul och debatten gällde vägarna och kommunikationerna. Det är så att den lokala järnvägstrafiken på ett visst område dras in i min hemort utan att vägväsendet blir upprustat. Jag ställde då frågan och ställer den alltjämt: Hur är det med kommunikationerna mellan statens olika verk — i detta fall järnvägsstyrelsen och vägverket?

När man lägger ned en järnväg utgår i regel extra vägpengar för att rusta upp vägsystemet, men när man drar in lokaltrafiken på en järnväg, i detta fall södra stambanan, får man inga pengar som ersättning för att bygga ut vägnätet. Tågen dras in utan hänsyn till effekterna för näringslivet och för befolkningen i det berörda området. Vi märker detta som sagt i olika sammanhang.

När folkpartiets nye ledare talade i första kammaren i dag sade han något om att han under sina fem år i Kronobergs län lärde sig mycket genom de direkta kontakter som han fick med företagen och företagarföreningen, de ekonomiska problemen o. s. v. Han fick kontakt med verkligheten. Jag tror att det skulle vara av oerhört stort värde, om representanter i de statliga verken och även i kanslihuset hade litet mera kontakt med verkligheten, med hurdana förhållandena är ute i landet. Då kanske en del skulle vara annorlunda.

Vad beträffar bostadsbyggandet kan man säga att det har byggts mycket under de senaste åren, och det verkar också som om man hade fått en ganska hygglig ordning på kredittillförseln. Men vad beträffar den planering som gäller för mer än det allra närmaste året började man ju i fjol med att fördela ett s. k. garanterat program plus en

Remissdebatt

projektreserv. Det har bostadsstyrelsen gjort på uppdrag av Kungl. Maj:t. Man har fördelat 60 000 lägenheter som är det garanterade programmet för 1971 och projektreserven om 7 000 lägenheter, så att endast 45 kommunblock plus de tre storstadsområdena har fått någon tilldelning. De övriga 225 kommunblocken kan inte göra någonting åt den långsiktiga planeringen, och det är väl inte underligt om man i alla dessa kommunblock känner sig stämplad av regeringen som mindre utvecklingsbar och expansiv.

Vårt partis representanter reserverade sig föregående år mot att den långsiktiga planeringen inte skulle gälla hela landet, men vi kunde inte ens då tänka oss att den socialdemokratiska majoritetens linje skulle få sådana konsekvenser då saken kom i regeringens och bostadsstyrelsens händer. I Blekinge, Kronobergs, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Västmanlands, Jämtlands och Norrbottens län har man endast fått tilldelning till ett enda kommunblock, detta trots att det i de övriga kommunblocken finns ett näringsliv som behöver förnya sitt bostadsbestånd. På detta sätt har man alltså avkopplat länsbostadsnämnderna, det regionala organet, från en väsentlig del. Den högsta myndigheten har fastställt kvoten för en eller flera orter, medan det regionala organet sedan får fördela det övriga. Man måste säga att detta är ett mycket egendomligt förfarande.

Småhusbyggandet har ökat med någon procent men detta uppfyller inte konsumenternas krav, den saken är nog ganska klar. När regeringen nu lyckats höja småhusens andel någon procent erkänns i statsverkspropositionen att statsmakterna genom åtgärder kan stimulera till en ökning av småhusandelen, något som man inte förut velat hålla med om. Vi har tidigare begärt, och kommer också att göra det i år, att små-

husbyggandet skall ligga utanför kvoten. Här finns ett mycket märkligt förhållande. Det byggs många fritidshus i dag. Man kan bygga ett sådant på upp till 80 kvadratmeter utan att det inräknas i kvoten. Det gäller alltså ett fritidshus som man visatas i under vissa tider på året. Vill man däremot bygga ett bostadshus på 80 kvadratmeter där man skall bo hela året regleras byggandet genom kvottilldelning. Det är ett mycket märkligt förhållande, måste jag säga.

Avslutningsvis skall jag ta upp ett par saker i statsverkspropositionen. Jag vill säga till socialministern att jag tycker det är tillfredsställande att han har följt upp handikapputredningen. Det finns en hel del positiva saker som vi har anledning att hälsa med tillfredsställelse. På någon punkt blir man dock litet förvånad. Vi vet att de sociala problemen på många områden är besvärliga. På ungdomssidan satsas mycket på ungdomsvård och på ungdomsvårdsskolorna. Socialstyrelsen redovisar i år att vården utanför skola har ganska stor omfattning och har också kommit underfund med att den vården har mycket stor betydelse. Trots detta har socialministern gjort en väsentlig prutning på det belopp som socialstyrelsen begär för att klara kostnaderna för familjevården. Jag kan inte förstå denna njuget mot den formen av vård, som dels är billig i förhållande till vården på ungdomsskolorna, dels är nödvändig för att följa upp och komplettera den vård som ges på skolorna.

En formulering som är rätt intressant gör socialministern i propositionen, då han säger så här: »I anslutning till denna proposition om en reformerad förtidspensionering kommer även utredningsfrågan rörande en sänkning av den allmänna pensionsåldern att tas upp till behandling.» Skall man tolka detta så att regeringen och det socialdemokratiska partiet har bestämt sig för

Remissdebatt

att i år ge stöd åt centerns motion om en sänkt pensionsålder, ett motionskrav som vi har haft under hela 1960-talet?

Ja, herr talman, jag har velat föra fram dessa spörsmål då jag anser att de är väsentliga. I diskussionen om miljön kommer vi inte ifrån samhällsplaneringen och frågan hur vi planerar i fortsättningen. Skall vi kunna klara upp miljöproblemen och försöka komma till rätta med de stora sociala problem som i väsentlig grad är en följd av den snabba omställningen och koncentrationen i samhället, måste vi ha en annan samhällsplanering. Vi måste — jag har sagt det tidigare från denna talarstol — sätta stopp för storstädernas tillväxt. Då måste vi vidta åtgärder så att storstäderna kan få den läknings- och saneringsperiod som de säkerligen behöver. Jag tror att det är nödvändigt att vi får någon form av etableringskontroll i detta land. I annat fall klarar vi inte upp problemen.

Man har alltför länge på ansvarigt håll ryckt på axlarna åt dessa problem

och velat bortförklara dem med att de är en följd av samhällsutvecklingen. Jag vill säga att de som har ansvaret för den politiska utvecklingen också har stora möjligheter att påverka utvecklingen i samhället.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren på herr talmannens förslag att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens plenum.

§ 4

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att bankoutskottets utlåtande nr 3 samt Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2 i nu nämnd ordning skulle uppföras närmast efter två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 0.30 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson